

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SAVAŞTEPE'DEKİ KARAKEÇİLİ YÖRÜKLERİNİN HALK
EDEBİYATI VE HALK BİLİMİ ÜRÜNLERİNDEN ÖRNEKLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HATİCE ŞEYMA ÖZMEN

BALIKESİR, 2023

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SAVAŞTEPE'DEKİ KARAKEÇİLİ YÖRÜKLERİNİN HALK
EDEBİYATI VE HALK BİLİMİ ÜRÜNLERİNDEN ÖRNEKLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HATİCE ŞEYMA ÖZMEN

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. ALİ DUYMAZ

BALIKESİR, 2023

T.C
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 202012511002 numaralı Hatice Şeyma ÖZMEN'in Savaştepe'deki Karakeçili Yörüklerinin Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi Ürünlerinden Örnekler konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 03.07.2023 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Üye (Başkan) Doç. Dr. Fazıl ÖZDAMAR

İmza

Üye (Danışman) Prof. Dr. Ali DUYMAZ

İmza

Üye Doç. Dr. Satı KUMARTAŞLIOĞLU

İmza

....../....../....

Enstitü Onayı

ETİK BEYAN

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

....../....../20...

İmza

Hatice Şeyma ÖZMEN

ÖNSÖZ

İnsanoğlu tarih boyunca kendini ifade etme, deneyimlerini paylaşma ve bir arada olma ihtiyacı duymuştur. Bu ihtiyaç, kültürün önemli bir bölümünü oluşturan halk edebiyatı ve halk bilimi gibi unsurların doğmasına ve gelişmesine olanak sağlamıştır. Halk edebiyatı ve halk bilimi, toplumların kültürel belleğini koruma, toplumsal değerleri yansıtırma, halk kültürünü araştırma ve anlama gibi önemli roller üstlenir. Her birey, içinde bulunduğu toplumun kültürel miraslarından etkilenir ve hayatını, birlikte yaşadığı toplumun kültürel değerleri doğrultusunda devam ettirir. Bu nedenle toplumların kültürel değerlerinin tespit edilerek kayıt altına alınması ve kültürün bu şekilde gelecek nesillere de aktarılabilmesi son derece önemli bir husustur.

Günümüzde, köyden kente göç, popüler kültür, iş hayatının yoğunluğu ve teknolojik gelişmeler, insanların kültürel miraslarından uzaklaşmasına ve bu durum özellikle de yeni neslin Türk kültüründen uzak bir şekilde yetişmesine neden olmaktadır. Kayıt altına alınmayan gelenek ve görenekler, halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri unutulmaya yüz tutmuştur. Kültürel ürünlerimizin daha fazla yok olmadan kayıt altına alınması gerekliliği göz önünde bulundurularak bu çalışmada, Balıkesir ilinin Savaştepe ilçesinde yaşayan Karakeçili Yörüklerinin sözlü kültür ürünlerini kayıt altına almak amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında önce araştırma konusu ve araştırma alanı hakkında temel bilgiler temin edilmiştir. Daha sonra alan araştırması yöntemiyle çalışma sahasından bilgiler derlenmeye başlamıştır ve derleme faaliyetleri bittikten sonra derlenen malzemeler yazıya geçirilmiştir.

Çalışmanın “Giriş” bölümünde, araştırmanın problemi, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve araştırma içerisinde sıklıkla kullanılan bazı tanımlara yer verilmiştir. “İlgili Alanyazın” bölümünde, çalışmanın kuramsal çerçevesinden ve Karakeçililerle ilgili yapılan diğer çalışmalardan bahsedilmiştir. “Yöntem” başlıklı bölümde, çalışmanın yapıldığı esnada kullanılan yöntem ve teknikler hakkında bilgi verilmiştir. “Bulgular ve Yorumlar” başlığında ise öncelikle çalışmanın yapıldığı alanla ilgili bilgiler verildikten sonra Karakeçili isminin kökeni, Karakeçililerin tarihi ve Balıkesir’deki ve Savaştepe’deki Karakeçililer hakkında birtakım bilgilere yer verilmiştir. “Halk Edebiyatı” ve “Halk Bilimi” başlıklarında ise sahadan derlenen malzemeler sunularak bu malzemeler doğrultusunda birtakım değerlendirmeler

yapılmaya çalışılmıştır. “Sonuç” kısmında ise elde edilen bilgiler doğrultusunda, Savaştepe’deki Karakeçili Yörüklerinin yaşam alanlarının, halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerinin günümüzdeki durumlarıyla ilgili son bir değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmamızın asıl bölümleri dışında kalan “Sözlük”, “Kaynak Kişi Listesi”, “Fotoğraflar” ve “Kaynakça” başlıklı kısımlar da yer almaktadır. “Sözlük” başlığında, metinlerin içerisinde yer alan bazı yöresel kelimelerin anlamlarına yer verilmiştir. “Kaynak Kişi Listesi” başlığında, çalışma sahasımızda görüşme yaptığımız, halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerini tespit ettiğimiz kaynak kişilerle ilgili ayrıntılı bilgilere yer almaktadır. “Fotoğraflar” başlığında, alan araştırması esnasında çektiğimiz fotoğraflar sunulmaktadır ve son olarak “Kaynakça” başlığında ise çalışmamız esnasında yararlandığımız yazılı kaynakların künyeleri alfabetik sırayla verilmiştir.

Savaştepe’deki Karakeçili Yörüklerinin Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi Ürünleri başlıklı bu çalışmayı oluştururken bana farklı bakış açıları kazandıran ve isabetli yönlendirmeleriyle çalışmamın başından sonuna kadar bana destek olan sayın hocam Prof. Dr. Ali DUYMAZ’a ve çalışmalarım esnasında fikirlerine başvurduğum sayın hocam Doç. Dr. Satı KUMARTAŞLIOĞLU’na teşekkürlerimi sunuyorum. Derleme çalışmalarımı yürütebilmem için bana ulaşım desteği sağlayan Savaştepe Belediyesi ve bu çalışmada halk edebiyatı ve halk bilimi unsurlarının derlenmesi noktasında bana tüm misafirperverlikleriyle kapılarını açan Karakeçili Yörüklerine de ayrıca teşekkür ederim. Son olarak, bu çalışmanın hazırlanmasında maddi ve manevi olarak her aşamada yanımda olan sevgili babam Süleyman ÖZMEN ve annem Meva ÖZMEN başta olmak üzere tüm aileme teşekkürü bir borç bilirim.

BALIKESİR, 2023

Hatice Şeyma ÖZMEN

ÖZET

SAVAŞTEPE'DEKİ KARAKEÇİLİ YÖRÜKLERİNİN HALK EDEBİYATI VE HALK BİLİMİ ÜRÜNLERİNDEN ÖRNEKLER

ÖZMEN, Hatice Şeyma

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ali DUYMAZ

2023, 294 Sayfa

Bu çalışmada, Anadolu coğrafyasının farklı bölgelerine yayılmış olan ve Yörük olarak adlandırılan Karakeçililerin, Balıkesir ilinin Savaştepe ilçesinde ikamet edenleri incelenmiştir. Bir alan araştırması olan bu çalışmada, Savaştepe'deki Karakeçili Yörüklerinin halk edebiyatı ve halkbilimi unsurlarının yanı sıra Karakeçililerin tarihi, Karakeçili isminin kökeni ve Anadolu coğrafyasında iskân edilmeleri gibi konulara da değinilmiştir. Çalışmanın ana kısmını oluşturan halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri, çalışma alanından derleme yoluyla elde edilmiş ve bu ürünler çeşitli incelemelere ve değerlendirmelere tabi tutularak Savaştepe'deki Karakeçili Yörüklerinin bugünkü kültürel dokusu hakkında sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma, Yörük olarak adlandırılan Savaştepe Karakeçililerinin tarihini ve özellikle de sözlü kültürünü farklı açılardan değerlendiren bir alan araştırmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Karakeçili, Balıkesir, Savaştepe, Halk Edebiyatı, Halk Bilimi.

ABSTRACT

EXAMPLES FROM THE FOLK LİTERATURE AND FOLKLORE PRODUCTS OF THE KARAKEÇİLİ YORUKS İN SAVAŞTEPE

ÖZMEN, Hatice Şeyma

Master Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Advisor: Prof. Dr. Ali DUYMAZ

2023, 294 Pages

In this study, the Karakeçili's, known as Yoruks, who are spread across various regions of Anatolia, particularly the ones residing in Savaştepe district of Balıkesir province, were examined. This field research focused on the folk literature and folklore products of the Karakeçili Yoruks in Savaştepe, as well as topics such as the history of the Karakeçili Yoruks, the origin of the Karakeçili name and their settlement in Anatolia. The main part of the study which consists of folk literature and folklore products was obtained through fieldwork and these products were subjected to various analyses and evaluations to obtain results about the current cultural fabric of the Karakeçili Yoruks in Savaştepe.

This study is an field research that evaluates the history and particularly the oral culture of the Savaştepe Karakeçili Yoruks referred to as Yoruks.

Keywords: Karakeçili, Balıkesir, Savaştepe, Folk Literature, Folklore.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı	1
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Araştırmanın Varsayımları	2
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	2
1.6. Tanımlar	3
2. İLGİLİ ALANYAZIN	6
2.1. Kuramsal Çerçeve	6
2.2. İlgili Araştırmalar	6
3. YÖNTEM.....	11
3.1. Araştırmanın Modeli	11
3.2. Evren ve Örneklem.....	12
3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri	12
3.4. Verilerin Toplanma Süreci	13
3.5. Verilerin Analizi.....	14

4. BULGULAR VE YORUMLAR	15
4.1. Araştırma Alanı Hakkında Bilgiler	15
4.1.1. Tarih	15
4.1.2. Coğrafya	17
4.1.3. İdari Yapı.....	18
4.1.4. Ekonomik Durum.....	18
4.2. Karakeçili İsminin Kökeni	18
4.3. Karakeçili Yörüklerinin Tarihi	21
4.4. Balıkesir ve Savaştepe’deki Karakeçili Yörükleri	23
4.5. Halk Edebiyatı	25
4.5.1. Masal	25
4.5.2. Halk Hikâyeleri	50
4.5.3. Efsane	68
4.5.4. Fıkra	75
4.5.5. Diğer Anlatmalar.....	82
4.5.6. Atasözleri ve Deyimler.....	83
4.5.6.1. Atasözleri.....	84
4.5.6.2. Deyimler	87
4.5.7. Türküler	88
4.5.8. Maniler	107
4.5.9. Ninniler.....	129
4.5.10. Ağıtlar.....	131
4.5.10.1. Kına Ağıtları	133
4.5.10.2. Ölüm Ağıtı.....	138
4.5.11. İlahiler	139
4.5.12. Tekerlemeler.....	144
4.5.13. Bilmeceleler	149
4.6. Halk Bilimi	155
4.6.1. Geçiş Dönemleri.....	155
4.6.1.1. Doğum	156
4.6.1.1.1. Doğum Öncesi	157

4.6.1.1.1.1. Kısırlığı Giderme/ Gebe Kalma	157
4.6.1.1.1.2. Gebelikten Kurtulma	159
4.6.1.1.1.3. Aşerme	160
4.6.1.1.1.4. Çocuğun Cinsiyet Tayini	161
4.6.1.1.1.5. Hamile Kadının Kaçınmaları	163
4.6.1.1.1.6. Doğum Hazırlığı.....	164
4.6.1.1.2. Doğum Sırası	164
4.6.1.1.3. Doğum Sonrası	165
4.6.1.1.3.1. Göbek Bağı ve Son	165
4.6.1.1.3.2. Göbek Bağıyla İlgili İnanışlar	166
4.6.1.1.3.3. Bebeği Yıkama ve Tuzlama	167
4.6.1.1.3.4. Lohusalık ve Lohusa Ziyaretleri	168
4.6.1.1.3.5. Kırk Karışması ve Kırk Basması.....	169
4.6.1.1.3.6. Kırklama/ Kırk Uçurma	171
4.6.1.1.3.7. Ad Koyma	172
4.6.1.1.3.8. Kundaklama ve Beşik	174
4.6.1.1.3.9. Yürüyemeyen Çocuk/ Köstek Kesme	175
4.6.1.1.3.10. Aydaş Aşı.....	175
4.6.1.1.3.11. Duşak Kesme	176
4.6.1.1.3.12. Diş Hediği	176
4.6.1.1.4. Diğer İnanış ve Uygulamalar	176
4.6.1.2. Sünnet	178
4.6.1.2.1. Sünnet Yaşı	178
4.6.1.2.2. Sünnet Hazırlıkları	179
4.6.1.2.3. Sünnet Düğünü/Hayrı	179
4.6.1.3. Askerlik	181
4.6.1.4. Evlenme	182
4.6.1.4.1. Evlenme Biçimleri	183
4.6.1.4.2. Evlilik Çağı ve Yaşı	185
4.6.1.4.3. Evlenme Beyanı	186
4.6.1.4.4. Evlilik Aşamaları	187
4.6.1.4.4.1. Eş seçimi	187
4.6.1.4.4.2. Kız Görme/ Kız İsteme	187

4.6.1.4.4.3. Söz Kesme.....	189
4.6.1.4.4.4. Nişan	190
4.6.1.4.4.5. Düğüne Davet/ Okuntu Dağıtma.....	191
4.6.1.4.4.6. Kına Gecesi	192
4.6.1.4.4.7. Düğün.....	194
4.6.1.4.4.8. Gelin Alma	198
4.6.1.4.5. Düğün Sonrası.....	200
4.6.1.5. Ölüm	202
4.6.1.5.1. Ölüm Öncesi	202
4.6.1.5.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler.....	203
4.6.1.5.1.2. Ölümün Hemen Öncesinde Yapılan İşlemler	204
4.6.1.5.2. Ölüm Sırası	204
4.6.1.5.2.1. Ölüm Gerçekleşirken Yapılan İşlemler.....	204
4.6.1.5.2.2. Defin İşlemleri	206
4.6.1.5.2.2.1. Yıkama/ Kefenleme.....	206
4.6.1.5.2.2.2. Cenaze Namazı.....	208
4.6.1.5.2.2.3. Ölünün Defnedilmesi	208
4.6.1.5.2.2.4. Telkin.....	209
4.6.1.5.3. Ölüm Sonrası	210
4.6.1.5.3.1. Ölünün Günleri.....	210
4.6.2. Bayramlar Ve Kutlamalar	211
4.6.2.1. Dinî Bayramlar	212
4.6.2.1.1. Ramazan Bayramı.....	212
4.6.2.1.2. Kurban Bayramı.....	214
4.6.2.2. Hıdırellez	214
4.6.2.3. Köy Hayırları.....	216
4.6.3. Diğer İnanış ve Uygulamalar	217
4.6.3.1. Nazar.....	217
4.6.3.2. Yağmur Duası.....	219
4.6.3.3. Hayvanlarla İlgili İnanışlar	219
4.6.3.4. Mevsimler, Aylar, Günler Hakkında İnanmalar.....	220
4.6.3.5. Diğer İnanmalar	220
4.6.4. Çocuk Oyunları	221

4.6.5. Halk Hekimliği	225
4.6.5.1. İnsan Hastalıkları ve Tedavisi	226
4.6.5.2. Hayvan Hastalıkları ve Tedavisi.....	232
4.6.6. Halk Mutfağı	234
4.6.6.1. Çorbalar	236
4.6.6.2. Yemekler	237
4.6.6.3. Tatlılar	242
4.6.7. Halk Takvimi.....	243
4.6.7.1. Günler	244
4.6.7.2. Aylar	244
4.6.7.3. Mevsimler.....	245
4.6.8. Halk Meteorolojisi.....	246
4.6.9. Köy Odası Geleneği	247
4.6.9.1. Köy Odalarının Özellikleri ve İşlevleri	247
4.6.9.2. Savaştepe'deki Karakeçili Yörüklerinde Köy Odaları	248
4.6.9.3. Köy Odalarında Düzenlenen Etkinlikler	251
4.6.9.3.1. Av Ziyafeti	251
4.6.9.3.2. Ramazan Konakları.....	252
4.6.9.3.3. Yılbaşı Pilavı.....	252
4.6.9.4. Köy Odalarında Oynanan Oyunlar	253
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	261
5.1. Sonuçlar.....	261
5.2. Öneriler.....	264
KAYNAKÇA	265
EKLER.....	269
EK-1. Sözlük	269
EK-2. Kaynak Kişi Listesi.....	271
EK-3. Fotoğraflar	286

KISALTMALAR LİSTESİ

C	: Cilt.
çev.	: Çeviren.
KK	: Kaynak kişi.
km	: Kilometre.
S	: Sayı.
s.	: Sayfa.
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi.
TDK	: Türk Dil Kurumu.
vb.	: Ve benzeri.

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Problemi

Sözlü kültür ürünleri; sosyal, siyasi ve ekonomik şartlar neticesinde değişim ve dönüşüme uğramaya açık özelliktedirler. Günümüzde popüler kültürün etkisiyle sözlü kültür ürünleri özlerini muhafaza edemeyerek yok olmaya yüz tutmuşlardır. Bu çalışma, sözlü kültür ürünlerinin hızla yok olduğu çağımızda, Balıkesir ilinin Savaştepe ilçesinde yaşayan Karakeçili Yörüklerinin sözlü kültür ürünlerinin popüler kültürün etkisiyle yok oluşunu kendine problem edinmiş ve bu çalışmada sözlü ürünler unutulup yok olmadan kayıt altına alınmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın Savaştepe'deki Karakeçili Yörükleri özelinde yapılıyor olması, bu yörede daha önce bir araştırma yapılmamış olmasından kaynaklanmaktadır.

Tüm bu etkenler göz önünde bulundurulduğunda çalışılacak alan olarak Balıkesir ilinin Savaştepe ilçesi, konu olarak ise Karakeçili Yörüklerinin halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri belirlenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Savaştepe'deki Karakeçili Yörüklerinin Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi Ürünlerinden Örnekler adlı bu çalışmada öncelikli olarak, alan araştırması yöntemiyle incelediğimiz Savaştepe'deki Karakeçili Yörüklerinin halk edebiyatının ve halk kültürünün zaman içerisindeki değişim ve dönüşümleri de dikkate alınarak bu değerlerin unutulmadan ve kaybolmadan kayıt altına alınması amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra Balıkesir'in Savaştepe ilçesinde yoğun bir şekilde yaşadığı düşünülen Karakeçili Yörüklerinin bölgedeki yerleşim alanlarını tespit etmek de bu çalışmanın amaçlarından bir tanesidir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu alışma, geçmişte halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri üzerine çalışma yapılmayan Savaştepe Karakeçililerinin sözlü költür ürünlerini, geleneğini, örf ve âdetlerini ve Karakeçili Yörüklerinin Balıkesir ilinin Savaştepe ilçesindeki yerleşim bölgelerini tespit ederek kayıt altına almaya çalışması bakımından önem arz etmektedir.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Költür, içinde bulunduğumuz yüzyılda, gelişen teknolojinin ve modern hayatın etkisiyle giderek yozlaşmakta ve dönüşmektedir. Son yıllarda, şehir hayatının popüler olması ve iş imkânlarının daha elverişli olması sebebiyle köylerden kentlere göç artmış ve sözlü költür ürünlerinin yanında gelenek ve görenekler de yok olmaya başlamıştır. Bu bağlamda Savaştepe'deki Karakeçili Yörüklerinin özellikle de genç nüfusu da kent merkezlerine göç etme eğilimi göstermiş ve yaptığımız alan araştırması sırasında gençlerin halk edebiyatı ve halk költürüne hâkim olmadığı tespit edilmiştir. Tüm bunlardan yola çıkarak araştırmamızın varsayımlar başlığı altında ele aldığımız sorunların çalışma alanımız için de geçerli olduğunu söylemek doğru olacaktır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu alışmada Anadolu'nun farklı birçok bölgesinde yaşayan Karakeçili Yörüklerinin, Balıkesir ilinin Savaştepe ilçesinde yaşayanları incelenmiştir. Bu bağlamda çalışma alanı Balıkesir ilinin Savaştepe ilçesi, konu ise Savaştepe'deki Karakeçili Yörüklerinin halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri olarak sınırlandırılmıştır.

Çalışma kapsamında, Savaştepe ilçesinde yer alan; Yolcupınarı, Minnetler, İsadere, Eyerci, Beyköy, Mecidiye, Söğütçük, Karapınar, avlı, Yunakdere, Esenköy, Kalemköy, Kongurca mahalleleri; Savaştepe ilçe merkezi, Balıkesir il merkezi ziyaret edilmiş ve çalışmanın alanı Karakeçili Yörüklerinin yaşadığını tespit

ettiğimiz; Minnetler, İsadere, Eyerci, Beyköy, Karapınar, Çavlı, Esenköy ve Kalemköy mahalleleriyle sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

Yörük

Yörük kavramının etimolojisi üzerinde yapılan çalışma sayısının oldukça az olmasına karşın Yörüklerin etnik kökenleri ve kimliği üzerine yoğun çalışmalar yapıldığı görülmektedir.

Faruk Sümer’e göre Yörük kelimesine ilk kez 15. yüzyılda Yazıcıoğlu Ali’nin “Tevarih-i Ali Selçuk” adlı eserinde rastlanmaktadır (Sümer, 1952, s. 518). Yazıcızade tarafından ele alınan “Osman Bey’in Oğullarına Öğüdü”nde de Yörük kavramından bahsedildiği görülmektedir.

Yörük kavramı, araştırmacılar tarafından sıklıkla “Yürük” şeklinde kullanılmaktadır ancak Mehmet Eröz, bu kavramın Yörük olarak kullanılmasına etimolojik açıdan karşı çıkar. Eröz’e göre Yörük; “Yürüyen, bir yerde durmayan, göçkücü, bir yerde durmayan” anlamlarına gelmektedir. Yörük ise “cins, kabiliyetli, dirayetli anlamlarına gelen “yügrük” kelimesinin sıfat şeklidir (Eröz, 1967, s. 6).

Yörük kelimesinin ne anlama geldiği ile ilgili çeşitli tanımlar yapılmış ve farklı görüşler ileriye sürülmüştür. Erman Artun, bu görüşlerden bazılarına göre Yörük kelimesinin “göçebe, dağlı”, “çok yürüyen”, “geçimini hayvancılıkla sağlayan göçebe Türkmen”, “Anadolu ve Rumeli’de yaşayanlara verilen ad” gibi farklı tanımlamalar yapıldığını ifade etmektedir (Artun , 1996, s. 251).

İbrahim Gökçen, Yörük kavramını “Üç günden fazla bir yerde durmayan, gezende” (Gökçen, 1946, s. 16), Kemal Güngör ise “sabit ve muayyen yerleri olmayan, Anadolu’da yaşayan göçebe ve yarı-göçebe bir zümre” olarak tanımlamaktadır (Güngör, 1941, s. 5).

Cevdet Türkay Yörük adının “iyi ve çabuk yürüyen göçebe, Anadolu’nun çadırda oturan Türkmenleri, bir yerde yerleşmeyen göçebe halkı” anlamlarına geldiğini belirtmektedir (Türkay, 1979). Yörük kavramı yalnızca ulusal alandaki araştırmacıların değil aynı zamanda uluslararası alandaki araştırmacıların da

dikkatini çeken bir konu olmuştur. M. Tayyib Gökbilgin, bu araştırmacılarından W. Martin Leake'in Yörüklerin, Asya'da Kürt ve Türkmenler gibi aşiret hayatı yaşadıklarını, Trakya ve Makedonya'ya yerleştikten sonra bu yaşayış tarzını terk ettiklerini ifade ettiğini belirterek diğer araştırmacıların da Yörüklerle ilgili açıklamalarını şu şekilde aktarmıştır: "J. Baker, Beşikgölü sakinlerinin Yörük ve Türkmenler olduğunu; Hertzberg de yarı göçebe Yörüklerin Asya'dan hicret ederek Teselya'da yerleştiklerini kayıt ve işaret etmektedirler." (Gökbilgin, 1957, s. 2)

Yörük kavramının etimolojisine dönecek olursak Yörük adının "yürü-, yörü-, yorı-" fiilinden türetildiği ve "yürüyen, sefere koşan, bir yerde durmayıp devamlı yer değiştiren göçebe" anlamlarına geldiği çoğu araştırmacı tarafından kabul edilmiştir. Faruk Sümer, Yörüklerin yaşadıkları bölgeleri, Kızılırmak'ın ve İçel'in batısında kalan bölgeler ile Rumeli toprakları olarak tespit etmiştir (Sümer, 1952, s. 511).

Yörükler, yazın yaylalarda, kışın kışlaklarda hayvancılıkla uğraşan, gruplar halinde ve konar-göçer şekilde yaşayan Türkmenlerdir. Bu konar-göçer gruplar, obalardan oluşabileceği gibi aşiretlerden de oluşabilir. Günümüzde, konar-göçer ya da yarı göçebe olarak yaşamını devam ettiren, hayvancılıkla uğraşan ve mevsimlere göre yaylak ve kışlaklarda kurdukları çadırlarda yaşayan Oğuz Türklerine Yörük denmektedir.

Türkmen

Türkmen kavramının Anadolu'da konar-göçer kavramıyla eş anlamlı olarak kullanıldığı dikkat çekmektedir. Anadolu ağızlarını araştıran Ahmet Caferoğlu, Türkmen kelimesine ilk kez Kaşgarlı Mahmut'ta rastlanıldığını belirtmektedir. Caferoğlu'na göre Reşideddin'e bakılırsa o dönemlerde Türklük hayatında Oğuz ve Türkmen adı aynı anlamdadır (Caferoğlu, 1964, s. 24).

Türkmen kelimesinin türeyişi hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bir kısım araştırmacı Türkmen kelimesinin "Türk+man" şeklinde meydana geldiğini düşünmektedir. İkinci bir fikre göre Türkmen kelimesi "Türk-î-ıman" dan gelmektedir. Kafesoğlu, İbn Kesir ve Mehmed Neşri'nin bu görüşü kabul ettiğini belirtmektedir (Kafesoğlu, 1958, s. 122). Faruk Sümer ise Türkmen kelimesinin sonundaki "-men" ekinin Türkçe abartma eki olduğunu söyleyerek Türkmen adının öz-Türk anlamına geldiği üzerinde durmaktadır (Sümer, 1999, s. 80).

Faruk Sümer'e göre, Anadolu'daki Türkmenler göçebeliği terk etmeyerek bu hayatın gereği olarak yaylaklarda ve kışlaklarda yaşamaya devam etmekte ya da azar azar yerleşik hayata geçmektedirler. Türkmenler köyler kurarak ya da terkedilmiş köylere yerleşerek yaşamlarını buralarda devam ettirmektedirler. Türkmenlerden yerleşik hayata geçerek tarım ile uğraşanlara "Türk" adı verilir (Sümer, 1999, s. 158). Bu nedenle Anadolu'da Türkmen kelimesi, konar-göçerlik ile aynı anlamda kullanılmaktadır.

Aşiret

Anadolu'daki Türkmen aşiretleri üzerine araştırmalar yapan Tufan Gündüz, Osmanlı vesikalarında "aşiret" ve "cemaat" kavramlarının aynı anlamda kullanıldığını ve bu kavramların, aynı kandan olan insan topluluğunu ifade ettiğini belirtmektedir. Aşiret ve cemaat kavramları Türkçedeki "Uruk/Urug" kelimesine karşılık gelmektedir (Gündüz, 1997, s.46).

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

Çalışmamızın kuramsal çerçevesini “Yörük” kavramı, “Halk Edebiyatı” ve “Halk Bilimi” ürünleri oluşturmaktadır. Yörüklüğün tanımı yapılarak başlanan çalışmada, sözlü ve yazılı kaynaklardan derlenen bilgiler doğrultusunda Balıkesir ilinin Savaştepe ilçesinde yaşamakta olan Karakeçili Yörüklerinin kültürü incelenmiştir.

Araştırma yapmak üzere belirlenen mahallelerde yaşayan kişilerin sözlü kültür ürünleri derlenmiş, elde edilen halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri incelenerek geçmişten günümüze meydana gelen kültürel değişimler ve farklılıklar ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

2.2. İlgili Araştırmalar

Karakeçili Yörüklerini birebir konu edinen çalışma sayısı oldukça azdır. Ancak Yörük ve Türkmenlerle ilgili yapılan çalışmaların hemen hemen hepsinde Karakeçili Yörükleriyle ilgili az da olsa bilgiye rastlanmaktadır. Karakeçili Yörükleri ile ilgili bu zamana kadar yapılan çalışmalar genellikle kitaplarda ayrılan küçük bir bölümle, makalelerle ya da tezlerle sınırlı kalmıştır. Aşağıda Karakeçili Yörüklerinden bahsedilen ve bizim de bu çalışmayı yaparken kullanmış olduğumuz bazı çalışmalar alfabetik sırayla verilmiştir.

Kitaplar

Karakeçili Aşireti, Tahir Bey Matbaası, (1321), İstanbul.

Bu risalede Karakeçili Yörüklerinin, Osmanlı dönemindeki sosyal ve askeri alanlardaki durumlarından bahsedilmiş aynı zamanda da Karakeçili Yörükleri ile II. Abdülhamit arasındaki akrabalık ilişkilerine değinilmiştir. Risalede, II. Abdülhamit

döneminde resmileşen Ertuğrul Gazi'yi anma şenlikleriyle ilgili bilgilere de rastlanmaktadır.

Su, Kâmil, Balıkesir ve Civarında Yürük ve Türkmenler, (1938), Resimli Ay Matbaası, İstanbul.

Kâmil Su, bu çalışmada Karakeçili Yörüklerinin Balıkesir ve Çevresinde yerleştiği yerleşim birimlerinden bahsetmekte ve Karakeçili Yörüklerinin iskân edilmesiyle ilgili bilgiler vermektedir. Bu kaynak Balıkesir ve ilçelerindeki Karakeçili Yörükleri ile ilgili en geniş bilgileri içeren kaynak olmasından dolayı Balıkesir ve çevresindeki Karakeçililerle ilgili bilgi edinme noktasında başlıca kaynaklardan biridir.

Gökalp, Ziya, Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik İncelemeler, (1975), İstanbul.

Ziya Gökalp bu çalışmada Kürt aşiretlerini incelerken Karakeçililere de değinmiştir. Gökalp'e göre Siverek'teki Karakeçili Yörükleri ile Bursa civarındaki Karakeçili Yörükleri akrabadır.

Özçelik, Bedri, Kırıkkale Karakeçilileri'nin Halk Bilimi Derlemeleri, (1995), Kırıkkale.

Bu kaynakta Karakeçili Yörüklerinin tarihi, ve Kırıkkale Karakeçilileriyle ilgili detaylı bilgilere yer verildikten Kırıkkale'deki Karakeçili Yörüklerinin halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri incelenmiştir.

Sümer, Faruk, Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri- Boy Teşkilatları- Destanları, (1999), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

Faruk Sümer bu çalışmasında Oğuz boylarından detaylı bir şekilde bahsetmiş ve çalışmanın Ulu-Yörük Türkleri kısmında Karakeçililerin bu topluluğu meydana getiren başlıca bölüklerden biri olduğunu ifade etmektedir.

Türk Kültüründe Karakeçililer Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri, (1999), Şanlıurfa.

Şanlıurfa'da gerçekleşen "Türk Kültüründe Karakeçililer" sempozyumunun bildiri metinlerini içeren bu kaynakta Karakeçililerin Anadolu iskanında Urfa ve

çevresindeki durumlarından, Karakeçili Aşireti adlı risaleden ve Karakeçili Yörüklerinin el sanatlarına kadar birçok bilgi yer almaktadır.

Özçelik, İsmail, Oğuz Geleneği Çerçevesinde Tarihten Günümüze Karakeçililer, (2003), Karakeçili Kaymakamlığı Yayınları, Kırıkkale.

Özçelik, bu araştırmada Karakeçili Yörüklerinin Anadolu'ya geliş süreci ve Anadolu coğrafyasındaki yerleşim yerleri hakkında bilgiler vermektedir.

Halaçoğlu, Yusuf, Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650), (2009), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Halaçoğlu, bu çalışmada aşiretlerle ilgili geniş bilgiler vermekte ve Silifke, Urfa, Kırıkkale, Balıkesir gibi yerlerde yaşayan Karakeçililerin Kürt ve Türk olarak sınıflandırıldığından bahsetmektedir. Bu çalışmada Karakeçililer hakkında genel bilgiler verirken çeşitli bölgelerde yaşayan Karakeçili Yörüklerinin birbirleriyle akraba olduğundan, Malazgirt zaferi sonrasında birçok Türk boyunun Anadolu'ya gelmeye başladığından ve bu boylar arasında Kayıların ve Kayılara bağlı Karakeçililerin de bulunduğundan bahsetmektedir.

Karakeçili, Ümmü Gülsüm, Geçmişten Günümüze Siverek Karakeçilileri: Tarihleri, Sosyal Hayatları ve Kültürleri, (2021), Ankara.

Bu kaynakta öncelikle Karakeçililerin Anadolu'ya gelişleri ve Karakeçili isminin kökeniyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Daha sonra Siverek'teki Karakeçililerin sosyal hayatlarından, Karakeçili aşiretinin bölgedeki yapılanmasından ve diğer kaynaklardan farklı olarak Karakeçililerin köy odası geleneklerinden bahsedilmektedir.

Makaleler

Çay, Abdulhaluk, Ertuğrul Gazi, Karakeçililer ve Söğüt Yörük Bayramı, (1988), III. Osmanlı Sempozyumu, Söğüt.

Bu makalede, her yıl Söğüt'te Karakeçili Yörüklerinin de katılımıyla gerçekleşen Yörük şenlikleri ve bu şenliklerin ortaya çıkışıyla ilgili bilgiler verilmektedir.

Bulduk, Üçler, İdari ve Sosyal Açından Karakeçili Aşiretleri ve Yerleşimleri, (1997), Tarih Araştırmaları Dergisi.

Üçler Bulduk, bu makalede Karakeçililerin Anadolu'ya gelişleri, Karakeçili ismini almaları ve yaşadıkları yerler hakkında bilgi vermektedir. Bulduk, Doğu'daki Karakeçililerin "Türkmen" hatta "Ekra", Batı'daki Karakeçililerin ise "Yörük" olarak nitelendirildiğini ifade eder.

Öğüt Eker, Gülin, Türk Düğün geleneği içinde Karakeçili Türk Düğünün Ritüel Açısından Değerlendirilmesi, (2000), Millî Folklor.

Bu makalede, Kırıkkale'deki Karakeçili Yörüklerinden hareketle Karakeçili Yörüklerinin düğün gelenekleri incelenmiştir.

Say, Yağmur, Karakeçili Aşireti ve Eskişehir'e İsyanı ile Kuyucak Karyesi'ndeki Özbekli Cemaati, (2009), Turkish Studies.

Bu makalede Anadolu'daki konar-göçerlerin iskân edilmelerine ve Eskişehir-Bursa-Balıkesir çevresindeki Karakeçili Yörüklerinin iskân edildiği bölgelere değinilmiştir.

Çay, Abdulhaluk, & Öztürk, Elif, Karakeçili Aşireti Hakkında Kısa Bir Değerlendirme, (2019), Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi.

Bu makalede Karakeçili Yörüklerinin Anadolu'ya gelişlerinden ve Anadolu coğrafyasındaki yayılımlarından bahsedilmektedir. Bunun yanı sıra Karakeçili Yörüklerinin düğün kültürleri ve halk inanışları da incelenmiştir.

Tezler

Öğüt Eker, Gülin, Karakeçili Türk Düğünü, (1998), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi.

Bu tezde Kırıkkale'deki Karakeçili Yörüklerinin düğün âdetleri aktarılmıştır.

Göçer, Ali, Aladağ (Karaevli, Karakoyunlu, Horzum, Müsürler, Honamlı, Karakeçili, Sarıkeçili, Keşefli...) Yörüklerinin Dil, Folklor ve Halk Edebiyatı, (1999), Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Bu tezde Adana ilinin ilçesi olan Aladağ'da yaşayan yörük topluluklarının içerisinde Karakeçili Yörüklerinin de dil, folklor ve halk edebiyatı hakkında inceleme yapılmıştır.

Aksoy, Erdal, Yörük ve Türkmenlerin Sosyo-kültürel Yapısı (Kırıkkale Karakeçili Aşireti Örneği), (2001), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana bilim Dalı, Doktora Tezi.

Esasında sosyoloji konulu olan bu tezde Türkmen, Yörük ve Göçerlik kavramları detaylı bir biçimde aktarılarak Kırıkkale'deki Karakeçili Yörüklerinin sosyal ve kültürel yapısıyla ilgili bilgiler verilmiştir.

Yavuz, Serdar, Karakeçili ağız (Kırıkkale) İnceleme-Metinler-Sözlük, (2003), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Bu tezde Kırıkkale Karakeçililerinin ağız özellikleri incelenmiştir.

Erdek, İbrahim, Kütahya Karakeçili Yörüklerinin Havsız Kirkitli Dokumaları, (2017), Mimar Sinan güzel Sanatlar Üniversitesi, Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı, Sanatta Yeterlilik.

Bu tezde Kütahya'daki Karakeçili Yörüklerinin el sanatları içerisinde havsız kirkitli dokumaları incelenmiştir.

Bahçıvan, Süleyman, Kültür Değişmesi: Siverek Karakeçili Aşireti Örneği, (2021), İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Bu tezde Siverek'teki Karakeçili Yörüklerinin kültürel ve sosyal anlamda uğradığı değişim ve dönüşümler ele alınmıştır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Her bilimsel çalışmada olduğu gibi folklor çalışmalarında da belli başlı yöntemler kullanılmaktadır. Nail Tan, folklor araştırmalarında kullanılan metot ve teknikleri dört ana başlıkta incelemiştir. Bu başlıklar:

- 1) Alan Araştırması Metodu
- 2) Örnek Olay Metodu
- 3) Yazılı Kaynaklardan Araştırma
- 4) Diğer Metotlar (Tan, 2003, s. 119-120) şeklindedir.

Bu çalışmada kullanılan temel yöntem alan araştırması yöntemidir. Nail Tan'ın tanımıyla, araştırmacının güvenilir, orijinal bilgiler elde etmek amacıyla araştırma yapacağı topluluğun yaşadığı yere giderek çalışmasına alan araştırması denir (Tan, 2003, s. 119).

Araştırma yapmak üzere alana çıkmadan önce Metin Ekici'nin "Halk Bilgisi Derleme ve İnceleme Yöntemleri" adlı çalışmada "Alana çıkmadan önce yapılması gerekenler" (Ekici, 2015, s. 45-63) başlığından hareketle araştırma yapmak üzere gidilecek olan mahallelerin listesini alarak bu mahallelerle ilgili çeşitli araştırmalar yaptık ve bu mahallelerin muhtarlarıyla iletişime geçerek çalışmamızın konusu hakkında bilgi verip köylerini ziyaret edeceğimizi bildirdik. Beyköy, Eyerci, Minnetler ve İsadere mahallelerine bu yöntemle gittik. Bunların dışında kalan Karapınar, Esenköy, Mecidiye ve Söğütçük mahallelerine ise kaynak kişilerimizin yönlendirmesi sonucunda ulaştık.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evrenini Balıkesir ilinin Savaştepe ilçesinde yaşayan Karakeçili Yörüklerinin halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri oluşturmaktadır. Araştırmamızın konusu dâhilinde bilimsel verilerden de yararlanılarak Karakeçili Yörüklerinin sözlü kültür ürünleri incelenmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri

Çalışmamızda araştırma sahasına çıkmadan önce sahada gerekli olabileceğini düşündüğümüz birtakım teknik malzemeleri hazırlamakla işe başladık. Teknik malzeme olarak ses kayıt cihazı, kamera ve fotoğraf makinesi kullanmanın yanı sıra çalışmamızı görüşme, gözlem ve kılavuz kişilerden yararlanma tekniklerinden faydalanarak yürütmeye çalıştık.

Alan araştırmamız esnasında yararlandığımız yöntemlerden biri de “aktif katılımcı gözlem”dir. Derleme yaptığımız alanda birçok kına gecesi, düğün, kutlama ve eğlenceye katılım sağlanarak çalıştığımız konuların icracılarıyla birlikte, icra ortamında derleme çalışması yürütülmüştür. Kaynak kişilere sorulacak olan sorular çalışma sahasına çıkmadan önce hazırlanıp görüşmeler esnasında, kaynakları sıkmadan ve kendilerini rahat hissetmelerini sağlayarak sohbet havasında sorulmuştur. Görüşme sırasında sorulan sorular için Metin Ekici’nin “Halk Bilgisi Derleme ve İnceleme Yöntemleri” isimli çalışmadan yararlanılmıştır (Ekici, 2007, s. 149-238).

Gözlem tekniğini uyguladığımız araştırmalarımızda, çalışmalarımızı kamera ve fotoğraf makinesi yardımıyla gerçekleştirdik. Görüşme tekniğini kullandığımız araştırmalarda ise en fazla ses kayıt cihazından faydalanırken gerekli durumlarda ses kayıt cihazına ek olarak fotoğraf makinesi ve kamera da kullandık.

Derleme esnasında aldığımız ses kayıtlarını çalışma konumuz olan halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri içerisinde yer alan başlıklara göre sıralayarak deşifre etme yöntemi izledik. Ses kayıt cihazı, kamera ve fotoğraf makinesi kullanarak temin ettiğimiz malzemeleri yazıya aktarırken bilgisayar ve yazıya aktardığımız bu bilgileri güvenli bir şekilde depolayabilmek için de harici hard disk kullandık.

3.4. Verilerin Toplanma Süreci

Savaştepe'deki Karakeçili Yörüklerinin Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi Ürünlerinden Örnekler başlıklı bu çalışmada ilk olarak yazılı kaynaklardan yararlanma yöntemine dayalı olarak Karakeçili Yörükleri üzerine yapılmış çalışmalar gözden geçirilmiştir. Bu çalışmalardan yola çıkılarak araştırma alanı ve araştırılacak konu hakkında temel bilgiler temin edilmiş daha sonra sahaya çıkmıştır. Saha çalışmaları boyunca alan araştırması metodu kullanılarak çalışmanın özünü oluşturan malzemeler temin edilmiştir.

İlk derleme çalışması 4 Eylül 2021 tarihinde Balıkesir ilinin Savaştepe ilçesine bağlı olan İsadere Mahallesi'nde gerçekleştirilmiştir. Derleme faaliyetleri esnasında Karakeçili Yörüklerinin halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamız boyunca gittiğimiz mahallelerde önce kılavuz kişilerle buluşulmuş, çalışmamızın konusu amacı ve kapsamı izah edildikten sonra kılavuz kişilerden, bizleri, incelediğimiz konularda bilgi sahibi olabilecek kişilere yönlendirmeleri istenmiştir. Kaynak kişilere ulaşıldığında, derleme yapmaya başlamadan önce; derlemenin yapılış tarihi, derlemenin yapıldığı yerleşim birimi, kaynak kişinin adı-soyadı, yaşı, öğrenim durumu ve mesleği hakkında bilgiler not edilmiştir.

Bu çalışmanın veri toplama süreci yukarıda belirtilen şekilde bir yıllık süreçte tamamlanmıştır. Çalışma esnasında 13 mahalle, bir ilçe merkezi ve bir de il merkezi olmak üzere toplam 15 yerleşim birimine gidilerek 53 kaynak kişiyle görüşülmüştür. Çalışmamızın ana malzemesini, ziyaret ettiğimiz 15 yerleşim birimindeki 49 kişiden derlediğimiz halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri oluşturmaktadır.

Çalışmanın yapıldığı dönemin pandemiye denk gelmesi nedeniyle saha çalışmaları sırasından kaynakların görüşmek, evlerinde misafir etmek ve sıcak havalarda maske kullanmak istememesi gibi nedenlerle birçok zorluk yaşadığımızı belirtebiliriz. Dolayısıyla veri toplama sürecinde birçok konuda kaynak olarak değerlendirebileceğimiz kişilerle görüşemediğimizi de ifade edebiliriz. Bunların yanı sıra saha çalışmalarımızı gerçekleştirdiğimiz mahallelerin dağlık bölgelerde yer

alması ve bu mahallerin nüfus yoğunluğunun az olması ulaşım imkanlarını da kısıtlamaktadır. Çalışma sahasına ulaşmak için halk otobüsü, minibüs vb. tolu taşıma araçları bulunmaması da çalışmanın veri toplama sürecinin zorlukları arasında değerlendirilebilir.

3.5. Verilerin Analizi

Derleme yaptığımız süre boyunca aldığımız ses kayıtları dinlenerek yazıya geçirilmeye başlanmış ve yazıya geçirilen malzemeler; derlemenin yapıldığı yer, derlenen malzemenin türü ve kaynak kişi bağlamında üçlü bir tasnife tabi tutulmuştur.

Çalışmamızın dil çalışması olmaması sebebiyle kaynaklarımızdan derlediğimiz halk edebiyatı ürünlerinin bazı kısımları haricinde İstanbul Türkçesi esas alınmıştır. Halk edebiyatı ürünlerinin manzum kısımlarının şekil açısından bozulmaya uğramaması amacıyla ve bazı yerel kelimelere müdahale etmenin metnin anlamında bozulmalara sebep olacağı düşünülerek bu kısımlar ürünün derlendiği kaynak kişinin ağız özelliklerine uygun aktarılmıştır. Yazıya aktarılan malzemelerde yer alan gereksiz tekrarlar ve devrik cümlelere müdahale edilerek metnin ana yapısını bozmadan tutarlı metinler oluşturulmaya çalışılmıştır.

Yukarıda bahsedilen şekilde yazıya aktarılan malzemeler, halk edebiyatı ve halk bilimi bağlamında tasnif edilmiştir. Çalışmada öncelikle halk edebiyatı ürünlerine dair kaynaklardan derlenen metinler, daha sonra halk bilimi başlığı altında değerlendirilebilecek uygulama ve inanışlar tasnif edilmiştir. Tasnif edilen bu malzemeler çalışmanın ilgili bölümlerinde ayrıca bir tasnife tabi tutulmuş ve derlenen malzemelerden hareketle değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın sonunda yer alan ve alfabetik düzene göre sıralanan kaynak kişiler listesinde, derleme yapılan kaynak kişilerle ilgili ayrıntılı bilgilere de yer verilmiştir.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Araştırma Alanı Hakkında Bilgiler

Çalışma sahamız olan Savaştepe ve Savaştepe'deki Karakeçili köylerine geçmeden önce Savaştepe'nin bağlı olduğu Balıkesir ili hakkında kısa bir bilgi vermenin gerekliliği kanısındayız.

Balıkesir, Anadolu'nun kuzeybatısında, Marmara bölgesinin güneyinde yer alan, topraklarının büyük bir kısmı Marmara ve Ege bölgesinde kalan, doğusunda Bursa ve Kütahya, batısında Ege denizi ve Çanakkale, kuzeyinde Marmara denizi, güneyinde ise İzmir ve Manisa şehirlerinin bulunduğu bir yerleşim birimidir. Balıkesir'in içinde bulundu bölge dördüncü zamanda oluşmuştur. Bu dönemdeki çöküntüler sonucunda Marmara ve adalar ortaya çıkmıştır. Coğrafi olarak Batı Anadolu'nun başlangıcı olarak sayılan Murat Dağları ile kuzeybatıya uzanan kısım üzerinde Balıkesir bölgesinden Marmara'ya uzanan Kazdağları ve Uludağ arasında yer alır. Toplam 21 ilçeye sahip olan Balıkesir ilinin yüz ölçümü 14.299 Km²'dir. Balıkesir'de iklim olarak Karadeniz ve Akdeniz iklimlerinin niteliklerini yansıtan bir iklim yapısı hâkimdir. Bu iki iklim arasındaki geçişler sebebiyle Balıkesir ikliminin çabuk değişen bir karaktere sahip olduğu söylenebilir. Coğrafi önemini tarih boyunca koruyan Balıkesir, büyükşehirleri birbirine bağlayan güzergâh üzerinde bulunması nedeniyle özellikle de Kurtuluş Savaşı'nda ayrı bir önem kazanmıştır ([http-2](http://2)).

4.1.1. Tarih

Osmanlı dönemindeki adı Giresun karyesi olan Savaştepe'nin geçmişine ilişkin bilgiler 16. yüzyılın başlarına kadar gitmektedir. 1530 yılında 50 haneli bir nahiye olan Giresun'a o dönemde 28 köy bağlıdır([http-1](http://1)).

Giresun adının nereden geldiği ile ilgili çeşitli görüşler söz konusudur. Bu görüşlerden ilki ve en yaygın olanı; ticaret kervanlarının uğrak noktası oluşu sebebiyle bugünkü ilçenin kurulduğu yerin 2 km kadar doğusunda Halkapınar denilen yerde Kerasai / Kerasa adında kent kurulmuştur. Nitekim Savaştepe'nin eski adı Giresun olup bu ad ise Kerasai – Kerasa adından gelmektedir. Kalıntılarına bugün bile rastlanan kentin adının Kerasai / Kerasa (Halkının Kenti) şeklinde yazılmasından anlaşılacağı üzere anlamı unutulmuş, kiraz ile ilgili bir ad bunun yerine geçmiş ve Kerasous / Kerasauntoş şeklinde kullanılmıştır. İlçeye su sağlayan Halkapınar su tesislerinin bulunduğu arazinin su kaynağı bakımından zengin olması dolayısıyla bu İlkçağ kenti burada kurulmuştur. İlkçağın önemli Helen yazıları Panopenisli Nonnos Kerasai yani Kerasah “Halkının Kenti” diye anmaktadır. Orta çağda ise Kerasai ya da Kerasais adı Türklerin bölgeye hâkim olmaları ile “Kiresin” ya da “Kilesin” şeklinde, sonraları ise “Giresun” şekline dönüştüğü anlaşılmaktadır (http-3). Savaştepe Köy Enstitüsü Tarih Öğretmeni Osman Saygı tarafından kaleme alınan *Kuvayı Millîye’de Savaştepe* isimli eser, ilçenin tarihi hakkında hazırlanan ilk çalışmadır. Bu kitapta Savaştepe'nin adının Giresun olmasıyla ilgili çeşitli hikâyelere değinilmiştir. Bu hikâyelerden en yaygın olanı şu şekildedir: “Köyün ilk ismi Kel Hasan’dır. Kilesin buradan gelmektedir. Kel Hasan köyde ilk binayı yapan kişi olup yaptığı bina yıllarca “Eskihan” adıyla anılmıştır. Bugün tamamıyla yok olan han, şehrin Çınarlı Kahvesi ile Çarşı Camisi’nin karşısında yer almaktaydı. İzmir’den Bergama’dan ya da Balıkesir’den bu hana gelen kervanlar bir gece kaldıktan sonra yollarına devam ederlerdi. Önce yola çıkan kervana arkadaki kervan başı şöyle derdi: sen hana gire korsun ben de arkandan gelirim, demesinden bu köyün adı Giresun olmuştur.” Saygı, Savaştepe'nin ilk isminin Kelhasan olduğuna, Kel Hasan'ın zamanla Giresun şekline çevrildiğine dair çeşitli rivayetlerin bulunduğu işaret eder. Giresun veya Kilesin adlarının doğuşuyla ilgili olarak halk arasında çeşitli şekillerde anlatılan bu hikâyeler, Köye Doğru dergisi, İvriz dergisi gibi süreli yayınlar ile Kuvayı Millîyede Savaştepe isimli kitapta kayıtlara geçmiştir (Saygı, 1986, s. 5-6) ancak bu hikâyelerin tarihsel bir gerçekliği olduğu söz konusu değildir, bu hikâyeler, Giresun ve Kiresin ismine halk arasında yapılan yakıştırmalar olup bu yakıştırmalar sonradan yazıya geçmiştir. Bilge Umar, Giresun adının tarihsel süreçte su kaynaklarının zenginliğine bağlı olarak Gürsu kenti bol su kenti veya güzel su kenti anlamında Lidya döneminde Kerassa olarak doğmuş, Anadolu'nun Helenleşme döneminde Kerasai, Roma döneminde Keraseis, Bizans döneminde Rumlaşarak

Kerasountos'a dönüştüğünü, bu ismin de Osmanlı döneminde Türk ağzına uydurularak Giresun halini aldığını belirtmektedir (Umar, 1993, s. 419-420).

Kurtuluş Savaşı'nda Yunan işgaline karşı direnişe geçen Giresun'a 14 Haziran 1919 Balıkesir'den gönderilen 160 dolayındaki gönüllü kafilesine bölgeden de 30'a yakın Kuvayı Millîyeci katılmış ve Soma-Savaştepe, Balıkesir-Bursa istikametine doğru ilerlemek isteyen Yunan kuvvetleriyle Karaçam mevkiinde büyük bir çatışma yaşanmıştır. 61. Tümen Komutanı Albay Kazım Özalp Komutanlığında 8 günlük direnişten sonra Giresun 28 Haziran 1919'da Yunan işgaline girmiştir. 6 Eylül 1922'de işgalden kurtulan Giresun'un ismi halkın Kurtuluş Savaşı'nda gösterdiği kahramanlığa istinaden 10 Ekim 1934'te TBMM tarafından Savaştepe olarak değiştirilmiştir (Özdemir Y. Z., 2008, s. 25-26)

Savaştepe ilçesi Kurtuluş Savaşı döneminde düşmana karşı kahramanca mücadele veren bir ilçemizdir. Büyük kahramanlık örneği gösteren belde halkına onurlandırmak için Atatürk'ün teklifi ile TBMM tarafından 10 Ekim 1934 tarihinde eski adı Giresun olan beldeye Savaştepe adı uygun görülmüştür. 10 Ekim 1934 tarihinden sonra 20 yıl bucak örgütü olarak kalan Savaştepe 4 Mart 1954 tarihinde çıkarılan yasa ile 1 Haziran 1954'te ilçe merkezi hâline gelir ([http-1](http://1)).

4.1.2. Coğrafya

Marmara bölgesinin güneyinde yer alan Savaştepe ilçesinin doğusunda Bigadiç, batısında İvrindi, kuzeyinde bağlı olduğu il olan Balıkesir ve güneyinde Soma ilçeleri bulunmaktadır. Yaklaşık olarak 430 kilometrekarelik bir yüzölçümüne sahip olan Savaştepe'nin rakımı 253 metredir. İlçe topraklarından toplamda altı küçük dere geçmektedir. İlçenin doğusu ve kuzeyi dağlık bölgelerden oluşmaktadır, bu dağlık bölgelerde çeşitli yabani hayvanların yanı sıra büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Sarıbeyler Barajı'ndan sulama yapılması sebebiyle ilçenin en verimli toprakları güneybatısında yer alan Sarıbeyler ve Yeşilhisar ovalarıdır ([http-1](http://1)).

Savaştepe, Marmara ve Ege bölgesinin iklimine sahiptir. İlçede yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve yağışlı geçer. Savaştepe'nin genel bitki örtüsü makidir.

İlçede çok çeşitli bitki türleri bulunmakla beraber çam ve meşe ağaçları çoğunluktadır (http-1).

4.1.3. İdari Yapı

Savaştepe ilçesinin bünyesinde elli mahalle bulunmaktadır ve ilçenin bugünkü nüfusu on yedi bin civarındadır. Savaştepe idaresine bağlı kırk dört köy muhtarlığı ve bu muhtarlıklara bağlı yirmi yedi köy altı yerleşim birimi mevcuttur. İlçenin etnik dağılımına bakıldığında çoğunluğu Yörüklerin oluşturduğu ve Yörük kültürünün baskın kültür olduğu dikkat çekmektedir. Tespit ettiğimiz 10 mahallede Karakeçili Yörükleri yaşamaktadır. Bunun dışında Yüncü, Hardal, Kılaz ve Kubaş Yörüklerinin kurmuş olduğu köyler de mevcuttur (http-1).

4.1.4. Ekonomik Durum

Savaştepe ilçesinin ekonomisi daha çok tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Bunun yanı sıra ilçede küçük sanayi alanları kurulu olup bu alan faaliyet göstermekte ve aynı zamanda gelişmeye de devam etmektedir.

Savaştepe topraklarında arpa, buğday, nohut, fasulye gibi birçok tahıl ve baklagiller yetismekte ve yetiştirilen bu tahıl ve baklagiller ilçe ekonomisine katkı sağlamaktadır. İlçe halkı son yıllarda meyveciliğe ve arıcılığa önem vermeye başlamış ve bu konuda çeşitli adımlar atılmıştır. İlçeden geçen demiryolu da ilçede yaşayanlara iş istihdamı sağlayarak ilçenin ekonomisine ciddi ölçüde katkı sağlamaktadır.

4.2. Karakeçili İsminin Kökeni

Karakeçili adının ortaya çıkışı konusunda kesin bir çalışma olmamakla birlikte genel anlamda Karakeçililerle ilgili yapılan çalışmalarda bu isim hakkında üç rivayet üzerinde durulmaktadır. Bu rivayetlerden ilki, hicri 1321’de basılan bir risaleye göre Karacahisar’ın fethinde Karakeçilerin boynuzlarına ışıldaklar takıp alaycık üzerine kara keçeden örtü örterek bir savaş taktiği uyguladığı sırada Ertuğrul Gazi’nin “Haydin Alpları! Haydin Karakeçili Yörüklerim!” dediği şeklindeki

rivayettir (Karakeçili Aşireti, 1321). Karakeçili isminin ortaya çıkışıyla ilgili ikinci rivayet, Eskişehir'in kuşatması sırasında, fethin gerçekleşmesi için Şeyh Edebalı'nın Karakeçililere verdiği tavsiyedir. Karakeçililer bu tavsiye ile keçilerin boyunlarına mumlar bağlayarak gece baskını yapmış ve baskın başarılı geçmiştir ve böylece Karakeçili adı ortaya çıkmıştır (Gündüz, 2018, s. 24). Üçüncü rivayete göre ise Yavuz Sultan Selim'in Merc-i dabık Seferi dönüşünde Siverek yakınlarında dinlenirken o zamanki aşiret reisi on bin adet kara keçi keserek yemek yaptırmış ve orduya ikram etmiştir. Bu davranış Sultan'ın hoşuna gitmiş ve aşiretin ismi Karakeçili olsun demiştir (Gündüz, 2018, s. 24). Bu üç rivayetin, gerçek manada kaynaklar bulunmaması sebebiyle doğru olma ihtimali oldukça düşüktür. Karakeçili isminin yapısına benzeyen; Sarıkeçili, Akkeçili, Kızılkeçili gibi isimlerin de var olması bu isimlerin çıkış yerlerinin ve oluşum şekillerinin aynı olduğunu düşündürmektedir dolayısıyla ilk iki rivayetin, Ertuğrul Gazi'ye karşı sevgi, saygı ve bağlılık duygularını pekiştirmek için Karakeçililerin sonradan ortaya çıkardığı rivayetler olma ihtimali yüksektir. Üçüncü rivayetin gerçek olma ihtimalinin olmasının sebebi ise Merc-i dabık savaşının gerçekleştiği 1516 yılından önce Anadolu'da zaten Karakeçili ismine rastlanmış olmasıdır. XV. Yüzyılda yazılmış olan "Kitab-ı Diyarbekriyye" de Akkeçili ve Karakeçili ismi geçmektedir (Ebu Bekri Tihrani, 2014). Kara keçili isminin yapısı eski Türklerin isim alma şekilleriyle benzerlik göstermektedir bu ismi köklerine ayırdığımızda "kara", "keçi" ve "li" olmak üzere üç ayrım söz konusudur. Karakeçi'nin sonunda bulunan -li eki aitliği ve iyeliği ifade etmektedir yani Karakeçi'ye mensup ve ait olan halkı ifade etmektedir Oğuz boyları arasında olan "Begdili" ve "Karaevli" gibi boyların sonunda bulunan -li eki de aynı ifadeyi vermek için kullanılmıştır.

Orta Asya Türk kültürüne bakıldığında hayvan figürünün önemli bir yer aldığı görülmektedir. Türkler hayvanlara önem verdiği gibi bazı hayvanlara da kutsiyet yüklemişlerdir (Tansü & Güvenç, 2015) Her kavmin kutsal saydığı bir hayvan vardır. Orta Asya Türk kültüründe kullanılan hayvan figürlerinin en önemlilerinden biri ise dağ keçisidir. Wilhelm Radloff başkanlığındaki Bilimler Akademisi Orhun Araştırmaları Ekibi, Kül Tigin, Bilge Kağan yazıtlarındaki ve eski Türklere ait objeleri incelediklerinde dağ keçisi motifinin yaygın bir şekilde kullanıldığına rastlamışlardır (Graç, 2008). Orta Asya'nın geniş sahalarında bulunan keçi figürü, buralarda göçer olarak yaşayan boyların ekonomik faaliyetlerinin bu

hayvan üzerinden yürütüldüğüyle ilgili de bilgiler verebilir. Bilindiği üzere bozkırda yaşayan Türklerin ekonomisinin büyük bir kısmını hayvan besleyiciliği oluşturur. Dolayısıyla bu aşiretin ismindeki keçi tasviri, Orta Asya Türk kültürüne göre iki şekilde yorumlanabilir. Keçi figürü ya aşiretin ataları tarafından kutsal olarak seçilmiş bir hayvan tasviri ya da aşiretin atalarının en önemli ekonomik uğraşlarından biridir. Bu sebeple de keçi figürü boyun ismi olarak seçilmiştir.

Karakeçili isminde yer alan diğer önemli kavram “kara” tabiridir. Eski Türk devletlerinde, devletin genel olarak iki bölüm halinde idare edildiği görülmektedir. İbrahim Kafesoğlu, bu duruma örnek olarak, doğu ve batı şeklinde Asya ve Avrupa Hunlarını; kuzey ve güney şeklinde Asya Hunlarını ve Ak Hunları; büyük ve küçük şeklinde Bulgarlar ve Macarları; iç ve dış şeklinde Oğuzlar ve Karlukları göstermektedir. Ayrıca bu yapının alt birimlerde ak ve kara olarak kullanıldığı da görülmektedir. Kafesoğlu, bu duruma örnek olarak da Ak Hun-Kara Hun, Ak Ogur-Kara Bulgar, Ak Hazar-Kara Hazar ve Ak Türgiş- Kara Türgiş isimlerini göstermektedir (Kafesoğlu, 2017, s. 286) Buradan hareketle Karakeçi ve Akkeçi isimlerinin, Türk devlet ve boy yapısında yaygın olarak kullanılan bu ikili teşkilat yapısı sonucunda ortaya çıkma ihtimali olduğunu söyleyebiliriz. Ancak Sarıkeçili ve Kızılkeçili isimlerinin varlığı, kara kelimesinin farklı bir anlamı sembolize ettiği düşüncesini ortaya çıkartmaktadır.

Bahaeddin Ögel, renklerin Türkler için yön ifade ettiğini ve doğunun mavi ve yeşil, güneyin kırmızı, batının beyaz ve kuzeyin kara renkle sembolize edildiğini ifade etmektedir. Ayrıca bir Yakut efsanesinde yer alan “Kuzey taraflıysa, karanlık orman sarmış” ifadesi, kara olanın kuzeyi belirttiğini göstermektedir. Bunların yanında birçok Türk destanında kuzeyi belirtmek için kara ve karanlık ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir. Bu çerçevede incelendiğinde “keçi” isminin önüne gelen renkleri yön belirteci olarak kabul etmek yanlış bir yaklaşım olmayacaktır. Karakeçili, Akkeçili, Sarıkeçili ve Kızılkeçili isimlerinin hepsinin Orta Asya kaynaklı olup zamanında aynı bölgede ama farklı taraflarda bulundukları için keçi tabirinin önüne farklı renk isimlerinin gelmiş olma ihtimali de düşünülebilir.

Karakeçili isminin bir diğer kullanımı “Karakeçeli” şeklindedir. Bu kullanım çalışma sahamızdaki Karakeçili Yörükleri arasında da yaygındır. Karakeçeli tabirinin ortaya çıkışıyla ilgili en yaygın düşünce, bu aşirete mensup kişilerin kara keçi

besledikleri ve bu sebeple de kara keçilerin kıllarından yani kara keçeden çadır yaptıkları ve bu çadırlarda yaşadıkları için “Karakeçeli” olarak anıldıklarıdır. Karakeçeli tabirinin zaman içerisinde Karakeçili şeklinde kullanılmaya başlanmış olması da yine Karakeçili isminin nereden geldiği konusunda farklı bir bakış açısı olarak değerlendirilebilir.

Tüm bu düşüncelerden hareketle, Karakeçili ismi Anadolu’da alınmış bir isim olmaktan ziyade Orta Asya kökenli bir isim olma ihtimali yüksektir ancak ismin kökeniyle ve etimolojisiyle ilgili birçok görüş belirtildiğini göz önünde bulundurduğumuzda Karakeçili kelimesinin nasıl ortaya çıktığıyla ilgili kesin bir yargıya varmak mümkün değildir.

4.3. Karakeçili Yörüklerinin Tarihi

Karakeçili aşiretinin Kayı boyuna mensup olduğu genel olarak kabul gören yaygın bir görüştür. Karakeçililerin, Ankara, Söğüt, Edremit ve Menteşe bölgesi dâhil olmak üzere Kayıların yaygın oldukları bölgelerdeki varlıkları bu aşiretin Kayılara mensup olduğunun en önemli delillerinden biridir (Demirtaş, 1948, s. 599-600). Bunun yanı sıra Kayıların Ertuğrul Gazi’nin babasının maiyetinde Orta Asya’dan Anadolu’ya geldikleri ve doğudan batıya doğru gittikleri güzergâhlarda özellikle Mardin, Sivas, Yozgat ve Kırşehir gibi bölgelerde XVI. yüzyılda ve daha sonraki yüzyıllarda yoğun bir şekilde Karakeçili ismine rast gelinmesi bu aşiretin Kayıların oymaklarından biri olduğunu göstermektedir.

Oğuz Türkleri, sosyal statüleri gereği konar-göçer ve yarı göçebe topluluklar halinde yaşamışlardır. Bu durum uzun yıllar devam etmiş ve Osmanlı’nın iskân politikası sonucunda göçebe olarak yaşayan Oğuz Türklerinin büyük bir kısmı yerleşik hayata geçmiştir. Buna rağmen konar-göçer yaşam tarzını devam ettiren Türkmenler “Yörük” olarak adlandırılmıştır. Karakeçili aşiretleri bazı kaynaklarda Türkmen olarak anılmasına rağmen çoğunlukla Yörük olarak adlandırılmışlardır. Sümer, bunun sebebini, Karakeçililerin Anadolu’da iskân edilmeden önce konar-göçer olmalarına bağlamaktadır (Sümer, Oğuzlar (Türkmenler), 1999, s. 201).

Karakeçililer, mensubu oldukları Kayı boyunun diğer bazı oymaklarıyla beraber Moğolların baskısı sebebiyle, reisleri Ertuğrul bey idaresinde, Horasan,

Azerbaycan, Ahlat güzergâhını takip ederek Anadolu'ya gelmişlerdir (Ülkütaşır, 1970, s. 75). Bu göç esnasında sekiz bin civarında Karakeçili Urfa yöresine gelmiş, burada ikamet etmiş ve bir grup Karakeçili bu bölgeden Anadolu'nun farklı bölgelerine göç etmiştir (Özçelik, 2003, s. 83). Ülkütaşır'a göre; Karakeçililer, Anadolu'da 10 Ağustos 1230 tarihinde, Konya Selçuklu sultanı I. Alaeddin Keykubat ile Celaleddin Harzemşah arasında Erzincan civarında, Yassı Çimen mevkiinde yapılan savaş sonucunda yayılmışlardır. Kayı Türkmenlerinin reisi Ertuğrul Bey, zayıf durumda olan Selçuklu kuvvetlerine yardım ederek savaşın Selçuklular tarafından kazanılmasını sağlamış ve bu olay Ertuğrul Bey'e, Bizans sınırında bir uç beyliği olan Söğüt ve Domaniç yöresinin verilmesine sebep olmuştur (Ülkütaşır, 1970, s. 95). Anadolu eyaleti olarak daha sonraki kaynaklarda belirtilen bu coğrafya, Karakeçili aşiretlerinin yoğun olarak bulundukları diğer bir coğrafyadır. Kısacası Karakeçililer, mensubu bulundukları Kayıların öncülüğünde devlet kuran Osmanlı'nın Anadolu'da konup-göçtükleri bölgelerde yoğunlaşmışlardır (Bulduk, 1997, s. 39).

Abdülhaluk Çay, Karakeçililerin on iki boydan meydana geldiği ifade etmiş ve bu boyların isimlerinin: Veliler, Poyrazlı, Kıldanlı, Softalı, Karakayalı, Tolazlı, Şazlı-Sazlı, Hacı Halillü, Hayyam Kethüda, Akça Enli, Özbekli ve Karabakılı olduğunu belirtmiştir (Çay & Öztürk , 2019, s. 538). 1905 yılında yazıldığı bilinen "Karakeçili Aşiretleri" adlı risalede XIX. Yüzyılın sonlarında İç-Batı Anadolu'da Eskişehir, Uşak, Kütahya, Afyon, Bilecik, Bursa, İnegöl, Gemlik, Salihli ve Nazilli'deki Karakeçililerin yüz üç köye iskân edildiğinden bahsedilmektedir. Bahsi geçen köylerde 2856 hane olmak üzere toplam 14.521 kişi yaşamaktadır. Sadece İç-Batı Anadolu'nun bir kısmındaki Karakeçili nüfusu göz önünde bulundurulduğunda, o dönemde Karakeçili Aşiretlerinin ne denli bir nüfusa sahip olduğu ortaya çıkacaktır.

Karakeçililerin idari açıdan daha düzenli bir yapıya sahip oldukları Ankara ve çevresi, bu aşiretin Anadolu'daki ikinci durağıdır. XVI. yüzyıl kayıtlarına göre Karakeçililer "Yörükân-ı Ankara" adıyla anılan müstakil ünitenin içerisinde yer almışlardır. Ankara bölgesinde yer alan Karakeçililerin yayıldıkları alan daha çok bugünkü Ankara'nın güney-batısıdır. Çukurca, Elmadağ ve çevresi, Karakeçili ilçesi, Bala ve Sincan'dan Polatlı'ya kadar uzanan düzlükler, Karakeçili aşiretlerinin

konduğu belli başlı yerlerdir. Ankara'nın kuzey ve doğusundan, Beypazarı, Sivrihisar ve Sultanönü (Eskişehir)'e kadar uzanan bölgelerde de Karakeçililerin varlığına tesadüf edilmektedir (Bulduk, 1997). Ankara ve Kırşehir' den katılanlarla birlikte XVI. yüzyıldan itibaren Karakeçililerin yoğun olarak yaşadıkları diğer bir bölge şüphesiz İç-batı Anadolu'dur. Osmanlı devletinin kuruluşundan itibaren bu bölgelerde mevcut olan konargöçer gruplar bağlı oldukları hukuki esaslara, tabi oldukları vergilere veya başlarındaki boy beyine göre isim almışlardır. Dolayısıyla Ankara Yörükleri içerisinde bulunan Karakeçili cemaatlerinin aldıkları isimlerle, bu bölgedeki cemaatlerin isimleri benzerlik göstermemektedir. Mesela Karakeçili Aşiretleri adlı risalede, Balıkesir'den Eskişehir'e uzanan bölgelerde, Veliler, Toluzlu, Karabakılı, şazlı, Hacı Halil, Hayyam Kethüda, Akça İnli, Ayn Hanı ve Özbekli aşiretleri, belli başlı Karakeçili aşiretleridir. Ayrıca, Karakeçili aşiretlerini de içine alan Söğüt Yörükleri büyük bir Yörük grubu olarak Söğüt, Edincik, Balıkesir, Bursa, Bergama, Gönen ve İnegöl' e kadar yayılmışlar, Karakeçili adını muhafaza eden daha küçük bir aşiret ise Söke ve civarında kalmıştır (Çabuk, 1940, s. 432).

4.4. Balıkesir ve Savaştepe'deki Karakeçili Yörükleri

Karakeçililer, Ertuğrul Bey idaresinde, Horasan-Azerbaycan-Ahlat güzergâhını takip ederek Anadolu'ya gelmişler ve Anadolu'da öncelikli olarak Urfa ve çevresine yerleşmişlerdir. Daha sonra Urfa bölgesinden Ankara'ya buradan da Eskişehir bölgesine göç etmişlerdir. Eskişehir bölgesindeki Karakeçili Yörüklerinden bir kol Bursa ve Balıkesir'e gelmiş ve burayı yurt olarak tutmuştur. Karakeçili Yörüklerinin, Anadolu coğrafyasında yoğun oldukları bölgelerin Urfa ve Kırıkkale civarı olması sebebiyle Karakeçili Yörükleriyle ilgili yapılan çalışmaların çoğu bu bölgelerde yaşayan Karakeçililer üzerine yapılmıştır. Dolayısıyla Balıkesir ve çevresinde yaşayan Karakeçili Yörükleriyle ilgili ulaşabildiğimiz bilgi oldukça sınırlıdır.

Balıkesir ve çevresindeki Karakeçili Yörükleriyle ulaşabildiğimiz bilgilerin büyük bir kısmı yerleşik hayata geçtikleri döneme rastlamaktadır. Karakeçili Yörüklerinin en yoğun iskân edildikleri dönem Tanzimat dönemidir. Bu Yüzyılın başlarına kadar yerleşik hayata geçmeyi reddeden Anadolu'daki büyük aşiretler, devlete birçok açıdan sorun yaratmaya başlamışlardır. Yerleşmeyi reddettikleri için

devletin sosyal, siyasal ve ekonomik denetiminden uzak ve sisteme entegre edilemeyen büyük bir göçebe nüfusun olması devletin sistematüğini temelden sarsmaktadır. Bu sebeple devlet konar-göçerleri kontrol altına almak istemiş ve 18842 yılında alınan bir kararla konar-göçer aşiretlerin sancak hudutları dışına çıkmaması istenmiştir. 1861 yılında vilayetlere gönderilen hükümlerde; Anadolu'nun neresinde olursa olsun konar-göçer aşiretlerin iskân edilmesi emrolunmuştur. O dönemde, Afyon, Kütahya, Manisa, Balıkesir ve Bilecik Sancakları, Hüdavendigar (Bursa) vilayetine bağlı birimlerdir. Bu yıllarda Bursa Valisi olan Ahmet Vefik Paşa, vilayet dâhilindeki sancaklarda konar-göçer olarak yaşayan aşiretleri iskana başlamıştır (Say, 2009, s. 1914).

Bahsi geçen dönemlerde Savaştepe ilçesi İvrindi'ye bağlı bir bölgedir. Nahide Şimşir, "XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Balıkesir Ve Çevresindeki Karakeçililer" adlı makalesinde, İvrindi bölgesinde Karakeçili Yörük grubunun yaşadığı köyleri Çiftlikderesi, Kurtluca, Erdel, Minnetler, Çavlu, Örenalanı, Duğla, Çukurtarla, Akçal ve Köyyeri olarak sıralamaktadır. Ancak diğer yerleşim birimlerinde olduğu gibi bu köylerde de diğer Yörük gruplarından bir kısmı ile birlikte iskân edilmişlerdir. Şimşir, o dönemde İvrindi bölgesindeki Karakeçili ağırlıklı köy nüfus tahmini 924 kişi civarında olduğunu belirterek Çiftlikderesi Köyü'nde Karakeçili 132 kişi yaşadığını ve bir saat mesafedeki Eğerci, Kuyualanı, Kozcağz yaylalarında yaylamakta olduklarını, Kurtluca Köyü'nün ise tamamının Karakeçili olup, yarım saat mesafedeki İsadere ve Furunalanı yaylalarında yaylamakta olduklarını ifade etmektedir (Şimşir, 2016, s. 119-120). Şimşir'in sözünü ettiği Çiftlikdere, Minnetler, Çavlu, Eğerci, Kozcağz ve İsadere köyleri günümüzde Savaştepe ilçesi sınırları içerisinde yer almakta ve günümüzde bu yerleşim birimlerine ek olarak Savaştepe ilçesinin; Beyköy, Esenköy ve Kalemköy mahallelerinde Karakeçili Yörükleri yaşamaktadır.

4.5. Halk Edebiyatı

4.5.1. Masal

Anonim halk edebiyatı ürünlerinin en yaygın olanlarından biri masallardır. Araştırmacılar tarafından masal türü hakkında birçok tanım yapılmıştır. Boratav, masalı şu şekilde tanımlamaktadır:

“Masal, nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırma iddiası olmayan kısa bir anlatı diye tanımlanır. “Hayal ürünü” sözünü sadece “olağanüstü şeyler” anlamına almamak gerekir. Masal, çeşitlerinden bir bölümünde olağanüstü olayları ve kişileri konu edinir. Ama bir bölüm masallar da tamamıyla hayal ürünü, uydurma olmakla beraber olağanüstü değildir.” (Boratav, 2013)

Saim Sakaoğlu, masallar için genellikle olayların masal ülkesinde geçtiğini, hayal ürünü olmalarına rağmen inandırıcı özelliğe sahip olan anlatı türü olarak değerlendirir (Sakaoğlu, 2012, s. 2)

Bilge Seyidoğlu ise masalları, yüzyıllardır anlatılan, olağanüstü kişilerin ve olayların yer aldığı, klişe sözlerle başlayıp klişe sözlerle sona eren, belirli zaman ve mekân kavramları olmayan anlatım türü olarak tanımlamaktadır (Seyidoğlu, 1986, s. 149)

Halk anlatılarında en çok ilgi gören türlerden biri olan ve sözlü gelenek yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılacak günümüze kadar gelen masallar kültürün aktarımı konusunda oldukça önemli bir yere sahiptir. Halk kültürünün önemli bir taşıyıcısı olan masallarda ait olduğu toplumun gündelik yaşantısı, inancı, kültürü ve değer yargılarıyla ilgili önemli ipuçları vardır. Belirli bir zaman veya mekânla sınırlandırmanın oldukça güç olduğu masalların her ne kadar inandırıcı olmak gibi bir gayesi olmasa da kendi içinde bir tutarlılığı vardır. Masallar, dinleyenleri eğlendirme, hayal dünyalarını genişletme ve onlara bazı ahlaki değerler yükleme amacı güder. Masalların çoğunun nesir olmasına karşın nazım-nesir karışık olan masallara da rastlanmaktadır.

Savaştepe ilçesindeki Karakeçili Yörüklerinden derlemiş olduğumuz toplam masal sayısı 18’dir. Edindiğimiz bilgilere göre; derleme yaptığımız sahada, eski zamanlarda masal anlatma geleneği oldukça yaygınken günümüzde masala duyulan ilgi son derece azalmıştır. Bölge halkı “masal anlatmak” yerine “Horata öykünmek”

ifadesini kullanmaktadır. Daha eski zamanlarda özellikle de uzun kış gecelerinde horata öykünmeyi bilen yaşlı kimseler komşularını ve köydeki çocukları kendi evinde toplayarak onlara masal anlatmaktadır.

Derlediğimiz masalarda, hemen hemen her masalda olduğu gibi: iyi ve kötünün mücadelesi (1. Masal, 6. Masal, 7. Masal, 14. Masal), kötülüğün cezalandırılması (1. Masal, 2. Masal, 6. Masal, 7. Masal, 14. Masal, 15. Masal), iyiliğin, dürüstlüğün ve tok gözlü olmanın mükâfatlandırılması (6. Masal, 7. Masal, 8. Masal, 14. Masal, 15. Masal, 16. Masal) en sık işlenen konulardır. Masallardaki kahramanlarda; küçük kardeş cesareti ve merhameti (16. Masal), üvey anne kötülüğü (8. Masal, 14. Masal, 15. Masal) ve tilki kurnazlığı (17. Masal) temsil etmektedir.

Masallar, 7 kaynak şahıstan derlenmiştir. Kaynaklardan biri Balıkesir il merkezinde, biri Savaştepe ilçe merkezinde, diğer kaynak şahıslar ise çalışma sahamızdaki Beyköy, Minnetler ve İsadere mahallelerinde ikamet etmektedir. Kaynak kişiler, anlattıkları masalları sözlü kültür ortamlarından öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Anlatı sırasında pek çok unsurun masal anlatıcısını etkilediği gözlemlenmiştir. Kaynaklardan, gerçek bir masal anlatma ortamı oluşturulmadan masal anlatmaları istendiğinde çoğunlukla masalları birkaç cümleyle özetleyerek masalı baştan sona anlatmaktan kaçındıkları gözlemlenmiştir.

Yöreden derlediğimiz masalların pek çoğu (2. Masal, 5. Masal, 9. Masal, 12. Masal, 18. Masal) olay örgüsü bakımından oldukça zayıf hatta masalların bir kısmı kaynaklar tarafından hatırlanamadığı için eksiktir. Bu durum yörede masal anlatma geleneğinin zayıfladığının önemli bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Sahada görüşme yaparken masal konusunu açtığımızda insanların: yörede artık masal anlatılmadığına, masal anlatan kimselerin çoğunun vefat ettiğine ve teknolojinin yaygınlaşmasıyla beraber masala ihtiyaç kalmadığına dair ifadelerine sıklıkla rast geldik. Bu ifadelerin yanı sıra “Masal çok biliyordum ama unuttum, çok anlatıyorduk ama şimdi hatırlayamıyorum, anlatmaya anlatmaya unuttum.” gibi ifadeler de Savaştepe’deki Karakeçili Yörükleri arasında masal anlatma geleneğinin zayıfladığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Akıllı Fatma ile Deli Fatma

Bir varmış bir yokmuş, eskiden bir adamla bir kadın evlenmiş. Adamın da kadının da birer tane kızları varmış. Bu iki kızın da adı Fatma'ymış. Adamın kızı çok sakın, akıllı, oturaklı bir kızmış, kadının kızı ise, deli, uçarı kaçarı bir kızmış. O yüzden adamın kızına Akıllı Fatma, kadının kızına Deli Fatma diyorlarmış. Akıllı Fatma bir gün bir kuyunun başında kazak, çorap örerken şişini kuyunun içine düşürmüştü. Akıllı Fatma: “Şimdi ben o şişi kaybettim, geri eve götürmezsem üvey annem beni çok kötü yapar, öldürür, ben gidip o şişi alayım oradan.” Diye düşünmüş, kuyunun içine atlamış, giderken giderken bir çeşmeye rastlamış. Çeşme de zebil, perişan bir çeşmeymiş.

Akıllı Fatma:

“Senden bir bardak su içebilir miyim?”

Çeşme:

“Tamam iç ama, benim şu pisliklerimi, kuru yapraklarımı, etrafımı temizlersen sana su veririm.”

Akıllı Fatma:

“Tamam, temizlerim.” Akıllı Fatma çeşmeyi bir güzel temizlemiş. Çeşmeden de bir bardak suyunu kana kana içmiş, yoluna devam etmiş, giderken giderken bir fırına rastlamış.

Akıllı Fatma:

“Ben çok acıktım, bana bir tane ekmek verir misin?”

Fırın:

“Sen benim etrafımdaki şu külleri pislikleri temizlersen ben sana ekmek veririm.”

Akıllı Fatma:

“Tamam, temizlerim.”

Akıllı Fatma fırını da bir güzel temizlemiş, ekmeğini de almış bir güzel yemiş, yoluna devam etmiş giderken giderken bir kulübeye rastlamış. Kulübenin içinde bir yaşlı nene varmış:

“Nineciğim ben bu gece seninle kalabilir miyim, evim uzakta?

Yaşlı nene:

“Kuzum sen benim odunumu ocağımı, evimin temizliğini yapıverirsen benimle kalmana izin veririm.”

Akıllı Fatma:

“Tamam Nineciğim.”

Akıllı Fatma nenenin bütün isteklerini yapmış, o gece nenenin evinde kalmış, geri dönecekken nene Akıllı Fatma’ya altınlar vermiş ve Fatma altınlarla eve dönmüş. Akıllı Fatma’nın eve altınlarla döndüğünü görünce üvey anne:

“Fatma sen bunları nerden buldun?”

Akıllı Fatma:

“Ben kuyuya indim, kuyudan bana altın verdiler.”

Üvey annesi bunu duyunca kendi kızı olan Deli Fatma’yı kendi eliyle kuyuya atmış:

“Git hemen bu altınların devamını ve orda ne varsa topla gel!”. Deli Fatma kuyuya gitmiş gitmiş çeşmeye rastlamış.

Deli Fatma:

“Bana bir bardak su versene ben çok susadım.”

Çeşme:

“Benim şu pisliklerimi, kuru yapraklarımı, etrafımı temizlersen sana su veririm.”

Deli Fatma:

“Niye temizleyecektim? Ben senle mi uğraşacağım?” Diye söylenerek, tam su içecek olmuş, çeşme kurumuş, su vermemiş. Deli Fatma yoluna devam etmiş, fırına rastlamış:

“Bana bir tane ekmek versene çok acıktım.”

Fırın:

“Sen benim etrafımdaki şu külleri pislikleri temizlersen ben sana ekmek veririm.”

Deli Fatma:

“Yok, ben senin pisliğine uğraşamam. Fırın falan temizleyemem.” diye söylenince, fırın da ekmek vermemiş. Deli Fatma yoluna devam edince yaşlı ninenin kulübesine rastlamış:

“Nine ben bu gece sende kalayım.”

Nine:

“Sen benim evimin işlerini yaparsan ben de seni evimde misafir ederim.”

Deli Fatma:

“Ben kendi anamın evinde bile yapmıyorum, senle mi uğraşacağım? diye söylenince, tam kulübenin kapısından çıkarken üstüne bir sürü pislikler yağıvermiş. Hemen geçip eve gelmiş.

Annesi Fatma’nın o halini görünce:

“Bu ne hal?” demiş. Deli Fatma da yaşadıklarını anlatmış (KK13).

Ali ile Veli

İki genç askere gitmiş bunlardan birinin adı Ali diğerrinin adı Veli’ymış. Ali’ye izin çıkmış, Veli yerinde kalmış. Ali memleketten dönünce Veli sormuş:

“Arkadaş ne var ne yok memlekette?”

Ali:

“Bir yaramazlık yok, sizin koca köpek ölmüş.”

Veli:

“Nasıl ölmüş?”

Ali:

“Babanın tabutunu götürürken ezilmiş.”

Veli:

“Babam da mı ölmüş?”

Ali:

“Annenden bir hafta evvel ölmüş.”

Veli:

“Anam da mı ölmüş?”

Ali:

“Anan da öldü.”

Veli:

“Sen bizim kapı kapandı desene.”

Ali:

“Yok, kapınız açılıpduru, babanın birine yirmi lira borcu varmış, o adam da yirmi lira yerine kapınızı söküp gitmiş, kapınız açık duru.” (KK35).

Anamın Mendili

Babam askere gitmiş, askerden izinli eve geliyormuş. Gelirken bir çaydan geçiyormuş, geçerken çayda bir amca, eşeğiyle değirmenden geliyormuş, eşeğin kenarlarına iki çuval sarmış. Bir türlü eşeği geçiremiyormuş. Babam da asker olduğu için adam:

“Asker gel şu eşeğimi çaydan geçirelim.”

Babam:

“Hadi geçirelim.”

Babam arkadan eşeği kakıyormuş amca da çeki yormuş önden. Adam eşeği kaktırırken eşeğin kuyruğu kopu vermiş. Adam eşeği geçirince bir bakmış ki eşeğin kuyruğu yok. Neyse babam adamın köyüne doğru giderken tam da akşamüstü sıralarıymış, karşısına iki tane çocuk gelmiş çocuklar babamı görünce geri dönmüş. Çocuklar: “Ayşe teyze Ayşe Teyze senin oğlan izinli geliyor” diye bağırı vermiş. Tabi lamba yok ışık yok, kadın: “Abo oğlum sen mi geldin? Hoş geldin, sefa geldin

ay mı iecekisin, kahve mi iecekisin, yemek mi yiyecekisin?” derken babamın karnını doyuruvermişler. Bir de genç bir kadın dnveriyormuş oralarda.

Yaşlı Kadın, babamla o genç Kadına:

“Hadi gari evinize gidin deyvirmiş.”

Onlar da kalkmışlar ama babam, içinden: “Ben ne yapacağımı sapıttım gari, ben kadını tanımıyorum, ben yabancı olduğumu biliyorsun emme onlar bilmiyor” Diye geçirmiş. Ondan sonra tam kalkmışlar gidecekleri sıra kapı çalmış. Yaşlı kadın babama: “Aha! Baban değirmenden geldi.” Demiş. Adam da değirmende ununu tmş. Neyse yaşlı kadın adama: “Eşeği, değirmeni bırak oğlun geldi askerden.” Demiş. Meğerse onların da oğlu askerdeymiş işte. Sonra adam bir bakmış ki oğlu değil. Bu benim eşeğin kuyruğunu koparıveren adam demiş. Babama hadi hoplayıver deyince babam hoplamış kaçmış. Orda bir saman damı varmış. Babam saman damının içine girmiş. Orda bir küfün varmış babam o kfnn altına girmiş. Babam orda otururken bir şamata, bir kandil ışığı gelmeye başlamış. Bir kızla bir oğlan geliyormuş. Bu kızla oğlan birbirleriyle anlaşıyorlarmış. Biri sağdan gelmiş biri soldan gelmiş saman damında buluşmuşlar. Oturmuşlar konuşmuşlar, bir sürü çerez getirmişler, çerez yiyorlarmış. Yere bir işlemeli mendil yaymışlar onun üstünde oturup çerez yemişler. İşte birbirlerine: “Ben seni şöyle seviyorum, böyle seviyorum” diyorluşlar. Babam yle sepetin altında dinliyormuş.

Kız oğlana demiş:

Sen benim neyime vuruldun?

Oğlan:

“Ben seni suya giderken bardakları sallaya sallaya yrmene vuruldum, kaşına vuruldum, gözüne vuruldum. Sen benim neyime vuruldun?”

Kız:

“Ben senin düğünlerde oynayışını beğendim, kılıç sallayışını beğendim. Hadi bir kılıç sallayıversen de görsek ya!

Oğlanın da elinde bir sopa varmış, öte hoplamış beri hoplamış, sopayı kakıverince sepeti düşürmüş. Sepet düşünce babam: “Abo! Burada ben varım.” Demiş ğırmış, sepetin içinden çıkmış. Oğlanla kız her şeyi toplamış, bir tek mendili

bırakmış kaçışmış. Kız, oğlana: “Demedim mi ben sana burada şeytan var.” demiş ikisi bir kaçmışlar. Babam da mendili toplamış cebine koymuş. Babam da köye dönünce o mendili anama vermiş (KK44).

Ayı Memmet

Evvel varmış hiçbir şey yokmuş, Allah’ın gulu pek çokmuş. Bir güzel Kız varmış, ayı kızı kaçırması. Götürmüş kızı bir mağaraya kapatmış. Mağarada onlar dururken ayıyla bunların ikisi evlenmişler. Bunların bir Ayı Memmet’i olmuş. Bu ayı Memmet kocamanmış. Ayı Memmet gezmelere gidiyormuş, kiminin danasını kapıp geliyormuş kiminin öküzünü kapıp geliyormuş kiminin ineğini kapıp geliyormuş. Köylerden hep şikâyet geliyormuş. “Ya bu nasıl insan? Hem insana benziyor hem ayıya benziyor” demişler. Ayı Mehmet’in anasının da koca koca göğüsleri varmış. Ayı Memmet gezer gelirmiş, anası göğsünü arkaya doğru atıverirmiş Ayı Memmet emermiş. Ayı Memmet o kadar iştahlıymış ki artık doyuramaz olmuşlar. Kimse korkusundan ayı Memmet’in mağarasına yaklaşamıyormuş (KK44).

Fatmecik ile Yusufçuk

Evvel varmış hiçbir şey yokmuş. Allah’ın kulu pek çokmuş. Bir adamla bir karı varmış. Karının bir kızı bir oğlu olmuş. Çocuklar on bir, on iki yaşlarına gelmiş, anaları hasta olmuş. Babaları ben evleneceğim demiş, bir kadın bulmuş.

Kadın:

“Ben seninle evlenirim ama çocukları istemem.”

Adam:

“Ne yapalım çocukları?”

Kadın gelmiş gari çocuklarla geçinirken yufka yaparmış, yufkaların üstüne de bir çul yazarmış. Akşam adam geldi mi kadın, karanlık olunca o yufkaların üstüne yatarmış. Yufkalar çıtır çıtır edince kadın: “Vay vay vay vay kolum bacağı çok acıdı.” dermiş. Adam, kadına: “Ne oldu sana?” deyince, kadın: “Senin çocuklar bana bugün şöyle yaptı, böyle yaptı.” diye anlatmaya başlarmış. Adamı böyle doldurmuş doldurmuş en sonunda bir gün kadın adama: “Ya çocukların ya ben” demiş. Adam düşünmüş düşünmüş ne yapacağını bilemeyince kadın: “Sen bu çocukları al, dağa götür, sen odun kes onlar kızcılık toplansın akşam olunca da onları orda bırak gel”

demiş. Sabah olmuş kadın çocukların ellerine birer sepet vermiş ama sepetlerin g*tləri delikmiş. Çocuklar evden birer dilim ekmek almış, babalarıyla dağa gitmiş. Babaları, çocuklara: “Ben burada odun keseyim tak tak tak! Benim sesi duyarsınız, siz gidin kızılıcık toplayın sepetlerinize doldurun, geri gelin gari.” demiş. Çocuklar derelere, tepelere kızılıcık toplamaya gitmişler. Çocuklar kızılıcık topladıkça sepetten dökölüyormuş. Böyle böyle akşam olmuş. Oğlan kıza demiş ki: “Hadi gari akşam oldu gidelim artık, babamın sesi geliyor ama kızılıcık toplayamadık, dolmadı sepet ne yapalım” demiş. Çocuklar tak tak sesine doğru gitmiş bir bakmış ki ağacın birine bir su kabağı asmışlar rüzgâr estikçe kabak tak tak ses çıkarıyormuş. Çocuklar bir bakmış ki babası yok. Babaları iki dilim de ekmek asmış oraya. Çocuklar ekmeği yemişler, sağa bakmışlar sola bakmışlar babaları halâ yok. Karanlık oldukça çocuklar korkmaya başlamış. Çocuklar başlamış “Tak tak eden kabacık, bizi aldatan babacık yuh!” demeye. Ama babaları dönmemiş gitmiş evine gari. Çocuklar düşünmüşler ne yapalım ne yapalım demişler. Gece karanlığında yürümeye başlamışlar. Oğlan küçükmüş, ablasına demiş ki “Ben çok susadım.” Bunlar yürüdükçe küçük: “Ben çok susadım billa, ben çok susadım billa!” diye ablasının arkasından gelirmiş. Ablası çocuğa “ayı izinden su içme ayı olursun, geyik izinden su içme geyik olursun, tavşan izinden su içme tavşan olursun.” diye yalvarıyormuş su içirtmemek için. Çocuk da böyle çok susamış olmak var, ablası önden giderken bir geyik izinden su içivermiş. Kız arkasını bir dönmüş ki kardeşi geyik oluvermiş. Kız düşünmüş elinde bir geyik nereye gidelim nereye gidelim, sabah olmuş nerdeyse bir köye yakınlaşmışlar. Şimdi geyiği bırakıp bir yere gidemiyormuş kız, geyiğe: “Şurada bir gür var, sen ormanın içine gir, ben de şu kavağın tepesine çıkayım bakalım kim var kim yok buralarda.” Kız bakmış, orda bir de çeşme varmış. Çeşmeye gelen giden olursa bizi bulur, gideriz onlarla demiş. Kız kavağın tepesine çıkmış, geyik de ağacın dibinde yatıyormuş. Bir atlı adam gelmiş çeşmeye. Adam su içecek olurmuş korkup geri kaçarmış. Bu adam bey oğluymuş. Şimdi adam çeşmenin aharına bir bakmış kavağın tepesinde bir kız görmüş, suya yansıyormuş. Adam kafasını kaldırıp bir bakmış ağacın tepesinde bir güzel kız var.

Adam:

“İn kız, şu atımı ben sulayayım.”

Fatma:

“İnmem.”

Adam:

“İn aşağı!”

Fatma:

“İnmem gari.”

Adam yalvarmış yalvarmış kızı indirememiş. Köye gitmiş: “Bilmem ne pınarın yanında bir kavak ağacı var, ağacın tepesinde bir kız var, o kızı bana kim indirirse ona şu kadar altın vereceğim.” demiş. Köyden Emine yenge gitmiş indirememiş: “İn kızım, in kızım!” Yalvarmış olmamış. Paşam gitmiş indirememiş, sen gitmişsin indirememişsin. Köyde de yaşlı bir kadın varmış. Yaşlı kadın: “Ben indiriveren sana o kızı” demiş. Adam: “Nasıl indireceksin?” diye sormuş. Yaşlı kadın bir kazan getirmiş, ocağı yakmış. Sacayağı üstüne koymuş. Kazanı da tersleme kapatıyormuş üstüne getirip bir kova su döküyormuş, ocak sönüyormuş. Kızda yukarıdan tarif ediyormuş: “Nene ocağı yak, sacayağını koy, kazanı da şöyle koy.” diye söylüyormuş. Kadın, kazanı ters koyuyormuş, kız düz çevir diyormuş, kadın: “Tamam kızım.” diyormuş ama yine ters koyuyormuş. Gine bir kova suyu boşaltıyormuş ocak gine sönüyormuş. Kadın: “Ya kızım sen oradan tarif ediyorsun ama benim gözüm görmüyor, sen gel kazanı yakıver neredeyse sonra yine gidersin.” demiş. Kız inmiş, ocağı yakmış, kazanı doldurmuş, Bey oğlu da kızı gözetiyormuş uzaktan. Kız tekrar ağaca çıkacakken Bey oğlu kızı saçlarından tutuvermiş:

“İns misin, cins misin?”

Fatma:

“Ne insim ne cinsim, sen gibi bir âdem evladıyım.”

Bey oğlu:

“Ben seni götürreceğim.”

Fatma:

“Beni götürürsün ama benim bir de geyiğim var onu da götürürsen öyle gelirim.”

Bey oğlu:

“Sana da bakarım geyiğe de bakarım.”

Bey oğlu, kızla geyiği almış götürmüş. Bey oğlu bir Arap kızıyla evliymiş. Fatma kız büyümüş serpilmiş güzeller güzeli bir kız olmuş. Arap kızı da Fatma'yı kıskanmaya başlamış çünkü Bey oğlu Fatma kıza âşık oluvermiş. Arap kızı bunların arasındaki ilişkiyi görünce: “Bu kızı nasıl kovalayayım nasıl kovalayayım?” diye düşünmeye başlamış. Arap kızı, Fatma'yı dağa oduna götürmüş, çalı çırpı toplarken: “Hadi şuradaki suya bakalım hangimiz daha güzeliz” demiş. Şimdi tam böyle ikisi birden suya bakarken Arap kızı, Fatma'yı kaktırıvermiş suya. Kızdan kurtulmuş ama kız ölmemiş. Sonra Arap kızı eve gelmiş:

“Ben hamileyim, canım geyik eti çekiyor.”

Bey oğlu:

“Ben köylüyü göndereyim sana dağlardan geyik getirteyim.”

Arap kızı:

“Yok ben illa da evdeki geyiğin etini istiyorum.”

Bey oğlu:

“Yapma, etme böyle olur şöyle olur.”

Bey oğlu ne dediyse de ikna edememiş, düşünmüş taşınmış nasıl olsa abası öldü diye “Keselim.” demiş. Eskiden evler küçük olduğu için akşam olunca Bey oğlu, Arap kızı ve Fatma hep bir odada yatarmış, geyiği de evin bir köşesine bağlarlarmış. Fatma, geyiği dışarıya göndermezmiş. Gece olunca geyik kalkmış: “Şu Bey oğlu'nun ayağı, şu Arap kızının ayağı hani benim Fatma bıllamın ayağı?” Demiş. Geyik her gece böyle ağlarmış. Neyse geyiği kesmeye karar vermişler, geyik de dile gelmiş: “Beni kesin ama falanca dağda bir kuyu var o kuyuya götürün, o kuyunun başında kesin.” Demiş. Bey oğlu' da: “Bu geyiğin bir bilgisi vardır.” Demiş, geyiği almış o dağa çıkmış, kuyunun yanına varmış. Geyik yine dile gelmiş:

“Ustura bıçak bilendi

Can iliğime dayandı

Çık gel Fatma kardeşim”

Bunu duyan Fatma da kuyudan:

“Elim elim elimde

Kemer kuşak belimde

Nasıl çıkım kardeşim”.

Bey oğlu sesi duyunca: “Aşağıdan bir ses geliyor” demiş, bir sürü insan çağırılmış, bir bakmışlar ki kız orda. Kızın beline yılanlar dolanmış. Neyse kızı oradan çıkarmışlar, eve götürmüşler. Fatma’yı bulmuşlar ama geyiği de yine de kesmişler. Geyiği kestikleri yerde bir ağaç bitmiş. Arap kızı tutturmuş ille de o ağaçtan çocuğuma beşik istiyorum diye. Bey oğlu yine: “Etme, gitme ben sana başka beşik yaptırayım, cevizden yaptırayım, daha iyi malzemedен olsun.” demiş ama Arap kızını ikna edememiş Arap kızı ağacın içinde geyiğin kanı olduğunu biliyormuş çünkü. Ağacı kesmişler, beşik yapmışlar. Ağacın yongalarını da toplayıp yakmak için evin bir köşesine koymuşlar. Arap kızı, Fatmecik’ten mutlaka kurtulmak istiyormuş, Fatmecik’e: “İkimiz sümen eğirelim, ip bükelim, kim çok bükerse Bey Oğlu’nun olsun.” Demiş. İkisi oturuyorlarmış, ip büküyorlarmış büküyorlarmış yorulup yatıyorlarmış. O yongalar gece Fatmecik’in ipini büküyormuş, sabah bir bakıyorlarmış Fatmecik’in ipi kocaman, Arap kızının ipi küçücük. Arap kızı anlamış ki Fatmecik’ten kurtuluş yok. Bey oğlu da Fatmecik’i iyice sevmeye başlamış, ben bununla evleneceğim demiş. Bey oğlu Arap kızına:

“Sana bir at mı alıvereyim yoksa, delik g*tlü bir kazan mı?”

Arap kızı:

“Delik g*tlü kazanı ne yapıyım sen bana bir at al da anamın evine gider gelirim.”

Bey oğlu Arap kızını atana bindirmiş, delik g*tlü kazanı da atın arkasına takmış, bir tutam da çaltı kıstırmış. At, Arap kızını almış koştura koştura dağ tepe gezdirmiş, akşama Arap kızının bir bacağını sallandırarak gelmiş, Arap kızı ölmüş. Bey oğluyla Fatmecik kırk gün kırk gece düğün etmiş, bizi de düğüne çağırılmış. Biz de düğüne gittik, gelirken canınız istedi diye size de keşkekle nohut getirelim dedik, tam köyün çıkışına geldik, orda köyün köpekleri önümüze geçti.

Köpekler:

“Nerden geliyorsunuz?”

Biz:

“Fatmecik’in düğününden geliyoruz.”

Köpekler:

“Ne getiriyorsunuz?”

Biz:

Keşkekle nohut getiriyoruz.”

Köpekler:

“Kime götürüyorsunuz?”

Biz:

“Şeyma’yla Hacı Paşa’ya götürüyoruz.”

Köpekler:

“Hadi onlara bizim kemiklerimizi götür, yemekleri biz yiyelim.”

Biz de yemekleri köpeklerin önüne döküverdik. Gökten üç elma düşecek, sabahleyin kim kalkarsa onun birini alacak. Masal da böyle bitecek (KK42).

Fatmecik

Bir adamla bir kadının Fatma adında bir çocuğu olmuş, çocuğun anası ölmüş. Adam başka bir kadınla evlenmiş. Analığı çocuğu istememiş, kocasına: “Bu çocuğu ne yaparsan yap ama bu evden gönder.” demiş. Adam düşünmüş taşınmış Fatmecik’i evden göndermek için bir plan yapmış: “Kızım hadi gel seninle odun keselim.” demiş. Çocuğu arkasına almış, ormana götürmüş. Bir tane kabağı bir yere asmış. Kabak, rüzgâr esince tak! Tak! diye ses çıkarıyormuş. Çocuk da oyun oynuyormuş. Gece olmuş, çocuk bir bakmış ki babası gitmiş. Çocuk başlamış ağlamaya, “Tak tak kabacık, beni aldatan babacık” demiş. Sonra kurtlar gelmiş çocuğu yemiş (KK34).

Horazcık

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, eskilerden bir horaz varmış. Bir gün bu horaz:

“Ben artık bu kümeden sıkıldım, kendi başıma dağlarda taşlarda dolaşmak istiyorum.” diyerek evden çıkmış, giderken giderken bir tilkiye rastlamış.

Tilki:

“Nereye gidiyorsun horaz kardeş?”

Horaz:

“Şöyle başımı alıp gidiyorum.”

Tilki:

“Ben de sıkıldım buralardan, beni de götürsene.”

Horaz:

“Götüreyim ama sen benimle gelemezsin, yorulursun.”

Tilki:

“Yok gelirim.” Yola koyulup gitmişler, giderken giderken yolda bir çaya rastlamışlar.

Çay:

“Horaz kardeş, tilki kardeş, nereye gidiyorsunuz?”

Horaz:

“Sıkıldık, işte şöyle gezmeye gidiyoruz.”

Çay:

“Beni de götürün yanınızda, ben de sıkıldım.”

Üçü beraber tekrar yola koyulmuşlar, yolda bir canavara rastlamışlar.

Canavar:

“Nereye gidiyorsunuz horaz kardeş?”

Horaz:

“Biz bu diyarlardan gidiyoruz, başka yerlerde gezeceğiz, oralarda kendi başımıza dolaşacağız.”

Canavar:

“Beni de götürün yanınızda.”

Neyse hep beraber gitmişler gitmişler;

Tilki:

“Ben çok yoruldum. Artık daha fazla gidemeyeceğim.”

Horaz:

“Peki, gir benim içime.”

Tilki, horozun içine girmiş, gitmeye devam etmişler, giderken giderken dik bir dağa rastlamışlar.

Çay:

“Ben buradan yokuş yukarı çıkamam ki.”

Horaz:

“Tamam, peki. Gir benim içime.”

Horaz, çayı da içine almış, giderken giderken;

Canavar:

“Ben çok yoruldum artık. Daha fazla gidemeyeceğim.”

Horaz:

“Tamam sen de gir benim içime.”

Horaz, canavarı da içine almış ve gitmeye devam etmişler. Bir çiftlik sahibi horazı görmüş ve horaz çiftlik sahibinin çok hoşuna gitmiş. Heybetli, çok güzel bir horazmış. Çiftliğin sahibi: “Benim bu horazı yakalamam gerekiyor” diye içinden geçirerek işçilerine bağırmış, çağırmış:

“Bu horazı yakalayın!” İşçiler, horazı yakalamış. Çiftlik sahibi horazı kümese kapatmış. Horaz da kapalı yerde durmak istemediği için geceleyin içinden tilkiyi çıkartmış, tilki kümesteki bütün tavukları öldürmüş, sonra tekrar horazın içine girmiş. Sabah çiftlik sahibi bir bakmış ki bütün tavuklar ölmüş.

Çiftlik sahibi:

“Bu horaz çok canımı sıktı, niye böyle yaptı? Bunu ineklerin altına atın ölsün!”

İşçiler, horazı ineklerin altına atmışlar, gece olunca horaz içinden canavarı çıkarmış, canavar bütün inekleri öldürüp tekrar horazın içine girmiş, sabah olmuş.

Çiftlik sahibi:

“Ya! Bu horaz nasıl bir şey kümese koyduk, tavukları öldürdü; dama koyduk, inekleri öldürdü. Bu horazın başka türlü hakkından gelemeyiz, biz en iyisi bunu yakalım.”

İşçiler, çalı çırpı toplamış, ocak yakmışlar. Üzerine de horazı büsbütün, canlı canlı atmışlar, horaz tam ocağa atıldığı anda içinden suyu çıkartmış, o da ocağı söndürmüştü. Sonra horaz onların elinden uçarak kaçmış, kendini kurtarmış, masal da burada bitmiş (KK13).

Horoz

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir horoz varmış. Horoz bir gün küllüklerde eşinirken ayağına bir diken batmış. Yürümüş gitmiş, bir fırının yanına varmış, fırının orada bir kadına:

“Benim ayağıma diken battı, ayağımdaki dikenini çıkarıver”.

Kadın dikenini çıkarmış, dikenini kaydırıvermiş.

Horoz başlamış:

“Bul benim dikenimi! Bul benim dikenimi!”

Kadın:

“Ne yapacaksın sen dikenini, bir daha batar ayağına.”

Horoz:

“Olsun, sen bul benim dikenimi.”

Kadın:

“Ben senin dikenini bulmayayım da sana bir gödek(halka ekmek) yapayım, sen benden diken isteme.”

Horoz gödeği boynuna takmış, gitmiş. Yolda giderken bir çobana rastlamış.

Horoz:

“Çoban! Benim bir gödeğim var, sen de koyunundan süt sağ da ekmek doğrayıp yiyelim.”

Çoban:

“Olur, yiyelim gari.”

Bunlar sütlen gödeği bir güzel yemişler.

Horoz başlamış yine:

“Bul benim gödeğimi! Bul benim gödeğimi! Niye benim gödeğimi yedin?”

Çoban:

“Sen yiyelim dedin, ben de yedim. Sen benden gödeğini isteme de ben sana bir kuzu vereyim, al, götür, helalleşelim.”

Horoz, kuzuyu almış, kuzuyla giderken giderken bir düğüne rastlamışlar.

Horoz, düğün sahibine:

“Bu benim kuzuyu kesip yemeklere katsak da yesek.”

Horozun dediği düğündekilerin hoşuna gitmiş, düğün sahibi kuzuyu kesmiş, bir güzel yemişler. Tam gelin ata bineceği sıra horoz yine başlamış:

“Benim kuzumu verin!” Öteye gitmişler beriye gitmişler, horoz bütün düğün davetlilerini kakmış, kuzumu alacağım ben diye bağırıveriyormuş.

Düğün sahibi:

“Gelini verelim bari buna”.

Gelini horozun arkasına takmışlar. Horoz:

“Bir dikene bir gödek; bir gödeğe bir kuzu, bir kuzuya; bir gelin aldım da geliyorum.” Demiş, masal da burada bitmiş (KK29).

Kaf Dağı’nın Ardındaki Saray

Bir evde bir kız varmış, bu evin önüne bir kuş gelip ötermiş. Kız kuşdilinden anlarmış. Kuş, kıza: “A kız! A kız! Senin nasibin karşı tepenin arkasında.” diye

söylernmiş. Kuş her gün gelir öter, bunu söylernmiş. Bir gün kızın babasıyla annesi, kızını alıp karşı tepeye götürmüşler. Götürdükleri yerde han gibi bir yer varmış. Bu hanın kapısı yedi senede bir açılıyormuş. Bunlar gittiğinde de kapı açılmış, hanı gezmeye başlamışlar, tam çıkacak olmuşlar, kızın annesiyle babası çıkmış, kız içerde kalmış. Kız içerde gezinip dururken baygın yatan bir tane genç delikanlı görmüş. Kız oğlanı almış, dizine yatırmış. Kızın her ihtiyacı da geliyormuş; yemek, su düşünmeden sadece dizindeki oğlana bakıyormuş. Yedinci sene olmuş, kapı bir daha açılmış. Açıldığında Çingenelerden bir tane kız içeri girmiş. Çingene kız içeri girince bizim kız: “Ben bu oğlanı yedi seneden beri dizimde taşıyorum, şunu dizine yatır, ben bir dışarı çıkıp hava alayım sonra geri geleceğim.” demiş. Çingene kız da oğlanı dizine yatırmış. Oğlan dizinde yatarken Çingene kız duvarda bir kılıç görmüş, kılıcı bir çekmiş ki oğlan uyanmış. Bizim kız içeri girmiş bir bakmış ki oğlan yaşıyor.

Çingene kız:

“Ben seni yedi seneden beri dizimde yatırdım. Benim de bu kılıcı çekmek bunca zaman aklıma gelmedi, yapacak bir şey yok.”

Oğlan:

“Senin bana hakkın geçmiş, ne dilersin benden?”

Çingene kız:

“Seninle evlenmeyi dilerim.”

Bizim kız bunları duyunca bir bakmış ki her şey olmuş, geçmiş. Kısacık zaman içinde düşün konuşur olmuşlar.

Oğlan dönmüş bizim kıza:

“Sen ne dilersin benden?”

Kız:

“Ben bir sabır taşı, sabır sabunu, sabır iğnesi isterim.”

Bizim kız böyle deyince oğlanın içine kurt düşmüş, içinden: “Acaba bu kız bunları niye istiyor?” diye geçirmiş. Düşün dernek kurulmuş, oğlan bizim kızın da istediklerini kıza vermiş, sonra bizim kızını takip etmiş. Bizim kız bir yerde oturmuş, sabır taşına: “Sen birini yedi sene dizinde taşı, yedi sene sonra sene bu oyun olsun,

sen olsan ne yaparsın?” deyiverince sabır taşı, tuz gibi dağılmış. Sabuna sormuş, sabun erimiş; iğneye sormuş, iğne parçalanmış. Oğlan anlamış ki onu dizinde yedi sene taşıyan bizim kız. Oğlan varmış Çingene kızının yanına:

“Kırk kulplu kazan mı istersin? Bir katır mı istersin?”

Çingene kızı:

“Ben kazanı ne yapayım, katır isterim.”

Oğlan katırın bir tarafına kızı sarmış, öbür tarafına kazanı sarmış, katırı da göndermiş. Bizim kızla da kırk gün kırk gece düğün yapmış. Masal da burada bitmiş (KK29).

Kaf Dağı’nın Ardındaki Saray 2

Bir evin bir kızı varmış. Bu kız çok güzel, beş vakit namazını kılan bir kızmış. Bir gün çeşmeye suya gitmiş. Bir kuşun kızın başına gelmiş “Vaylar a kızcağız vaylar!” demiş. Kız çeşmeye gittikçe bu kuş gelir kızcağıza böyle dermiş. Bir gün kız annesinin yanına gitmiş:

“Anne bir kuş gelip bana ‘Vaylar a kızcağız vaylar!’ diyor.”

Annesi:

“Sen de o kuşa “Vaylar ama ne vaylar?” diye sor bakalım ne diyecek?”

Kız günlerden bir gün tekrar çeşmeye gitmiş.

Kuş:

“Vaylar a kızcağız vaylar!”

Kız:

“Vaylar ama ne vaylar?”

Kuş:

“Kaf Dağı’nın arkasında bir saray vaylar!”

Kız bunu duyunca güzelce giyinmiş, süslenmiş, yanına azığının almış, parasını almış, Kaf dağının arkasına gidip kuşun bahsettiği sarayı sağdaki soldaki insanlara sorarak bulmuş. Saray çok görkemli büyük bir saraymış, bu sarayın kırk tane kapısı varmış, kızcağız bu saraydaki otuz dokuz odaya tek tek bakmış ancak sarayda

kimsecikler yokmuş. Sarayın son kapısının önüne gelmiş, kapıyı bir açmış ki bu odada çok yakışıklı bir yiğit görmüş. Bu yiğidi odanın içinde yatırmışlar, hiç kıpırdamadan duruyormuş. Kız odanın içine girip yiğidin yanına gitmiş, selam vermiş amma çocuktan hiçbir ses seda yokmuş. Kızcağız bu yiğide bir ay bakmış, iki ay bakmış, bir gün odadan dışarı çıkması icap etmiş, kız odadan çıkınca yiğidin yanına zenci bir kız gelmiş. Zenci kız odaya girince oğlan iyileşivermiş, zenci kızı da başucunda görünce kendisini bu zenci kızın iyileştirdiğini düşünmüş. Bu sırada bizim kızcağız da tekrar odaya gelmiş, oğlana: “Seni aylarca ben baktım, iyileştirdim.” Dese de oğlanı inandıramamış. Oğlan, zenci kıza: “Dile benden ne dilersen” demiş. Zenci kız da oğlana: “Benimle evlenmeni dilerim.” demiş. Oğlan da kendini zenci kıza borçlu hissettiği için kızın teklifini kabul etmiş. Sonra dönüp diğer kıza: “sen benden ne dilersin?” diye sormuş.

Kız:

“Sen bana bir sabır taşı getir.”

Oğlan:

“Ne yapacaksın sabır taşını?”

Kız:

“Getir sen.”

Oğlan gitmiş kıza bir sabır taşı bulup getirmiş. Kızın sabır taşını eline almasıyla taşın çatlaması bir olmuş. Oğlan da düşünmüş taşınmış anlamış ki kendisini bakıp iyileştiren bu kızmış. Zenci kızı kovmuşlar, kırk gün kırk gece, davullu zurnalı bir düğün yapmışlar, mutlu mesut yaşamışlar (KK38).

Kanuni ile Hüma Kuşu

Kanuni’nin bir tane Hüma kuşu varmış. Her gün gezer dolaşır, akşam geldi mi Sultan’a bilgi verirmiş. Ne görüp geçirdiyse hepsini anlatırmış. Hüma kuşu, bir gün:

“Kırk kat havada uçarken gördüm, adamın birisi karabiber ekiyor, kara öküzlerle”.

Aradan günler geçmiş, bir gün Sultan Süleyman’ın Hüma kuşu kaybolmuş. Biri Hüma kuşunu yakalamış, pazara satılık etmiş. Sultan Süleyman bunu duymuş,

hemen koşmuş, kaç paraysa vermiş altınını, Hüma kuşunu geri almış. Sultan Süleyman'la Hüma kuşu geri dönerken Sultan Süleyman:

“Bir zamanlar havada uçarken, kara öküzü görüyorsun, karabiberi görüyorsun da oradan geçerken ben ademi niye görmedin?”. Hüma kuşu:”

“Ya! Padişahım, insanın gözüne bir perde indi mi hiçbir şeyi göremez” (KK34).

Kız Ali

Bir adamın üç tane kızı varmış, bu kızlar biraz efe gibiymiş. Âlemin oğlanlarının işe gittiğini gören bu kızlar heves etmişler biz de çalışmayı deneyelim demişler. Babaları, kızların çalışma isteğine karşı çıkıp: “Siz kızsınız, evlenip gidince her şeyiniz olur, çalışmak size göre değil!” demiş. Kızlar illa da biz çalışacağız diye tutturmuşlar. Babaları da daha fazla direnmeyip kızlara izin vermiş. Bunlara oğlan kıyafeti giydirmişler, evvela koca kız işe gidecekmiş. Babaları yüzüne gözüne kostümler takıp ayı kılığına girmiş, koca kız ormanın içinden geçerken babası bir anda bir anda koca kızın önüne atlamış, kız çok korkup kaçmış. Babası arkasından: “Korkma, gel! Ben babanım gari!” deyince kız koşa koşa babasının yanına varmış. Adam kızına: “Kızın sen bu işi yapamazsın gari.” demiş. Bu sefer ortanca kız işe gitmek için yola çıkmış, babası ayı kostümüyle ortanca kızın karşısına çıkmış, ortanca kız da çok korkarak kaçmış ve babası ona da aynı şeyi demiş. Sıra en son küçüğe gelmiş, küçük kız okunu yayını kuşanmış düşmüş yola, babası ayı kostümüyle bu sefer de küçük kızın önüne atlamış.

Küçük kız:

“Yaklaşma, vururum seni!”

Babası:

“Tamam kızım, sen çalışabilirsin, sen gittiğin yerde barınabilirsin.”

Kız yoluna devam etmiş, bir kasabaya varmış. Bu kasabada bir eve sığınmış. Sığındığı evde de bir oğlan, iki kızı varmış. Bizim küçük kız oğlan kıyafetleriyle olduğu için haliyle onu oğlan zannetmişler. Evdeki oğlanın adı da Ali'ymiş, küçük kızın adı da Ali'ymiş. Bu iki Ali birbirine sağdıç oluvermiş amma evin oğlanı olan Ali küçük kız olan Ali'den şüphelenmiş, annesine:

“Anne Ali bana kız gibi geliyor amma kız mı erkek mi anlayamıyorum, acep ne yapsak da anlasak?”

Annesi:

“Taş diktirme oynayın, mahsustan bir taş at, canı yanınca: ‘Of anam’ derse kızdır,

“Allah’ derse, erkektir gari.”

Ali taşları dikmiş, bizim küçük kızını çağırmış. Kızın ağzına mahsustan bir taş atıp dişlerini kırmış amma küçük kız “Allah!” diye bağırıvermiş, doktora götürüp kırılan dişlerin yerine altın diş taktırmışlar, velhasılıkelam böylelikle Ali yine emin olamamış. Gel zaman git zaman Alilerin anası emin olmak için başka bir yol bulmuş: “Küçük abdestlerinizi yarıştıran.” demiş. Bizim küçük kız kız olduğu anlaşılmasın diye hayır diyememiş, yarışmayı kabul etmiş. Amma orda bir de fino köpeği varmış. Meğerse bu fino köpeği bizim küçük kızla anlaşabiliyormuş, ikisi birbirinin dilini biliyormuş. Fino köpeği: “Bugün yarış edeceksiniz, yanında bir kamış getir de o kamıştan işe, böylelikle kız olduğun anlaşılmaz.” demiş. Küçük kız da fino köpeğinin fikrine uyup yanında bir kamış getirmiş, orasına takmış, yarışı da kazanmış. Birkaç sene boyunca Ali’yle anası ne kadar uğraşsa da bizim küçük kızın kız mı erkek mi olduğunu anlayamamış.

Günlerden bir gün bizim küçük kız:

“Ben gideceğim gari, benim annem var, babam var, artık burada durduğumuz yeter, ben gideyim.”

Ali:

“Olur madem sağdıcım, git gari. Bir gün ben çıkar sizin oralara gelirim.”

Kız Ali köyüne gelmiş, köydeki bütün kızlar gibi o da halı dokuyormuş. Aradan çokça zaman geçmiş, oğlan Ali heybesine; tarak, toka, bez gibi bir sürü ıvır zıvır almış, köy köy gezerek böyle ıvır zıvır satıyormuş. Gittiği her köyde de bizim kız Ali’yi soruyormuş, en son bir köyde demişler ki: “Onlar falan köyde halı dokuyorlar, oraya var, Ali’yi görürsün.” Ali dedikleri köye varmış amma kız Ali’yi yine bulamamış, ne yapayım diye düşünürken aklına evvel zamanda oynadıkları taş diktirme oyunu gelmiş, halı dokuyan kızların yanına varıp:

“Alışın kızlar alışın

İnci boncuk sateyon gülüşün!” demiş.

Kızlar gülünce Ali, içlerinden bir tanesinin altın dişlerini görmüş ve onun kız Ali olduğunu anlamış. Bunlar birbirine âşık olmuş, kırk gün kırk gece düğün yapıp evlenmişler, mutlu mesut yaşamışlar (KK38).

Şahmaran

Adamın biri öküzle çift sürüyormuş, bir beyaz yılanla bir siyah yılanı birbirlerine karılırken görmüş, adam beyaz yılanı kıyamamış taşı kaldırmış siyah yılanı vuracakken yanlışlıkla beyaz yılanı vurmuş. Bir sürü yılanlar toplanmış, beyaz yılanı götürmek için. Almışlar Mehmet Dayı’yı götürmüşler. Yolda giderken yılanlardan biri Mehmet Dayı’ya:

“Eğer birisi sana benden bir şey dile derse ağzına tükürülmesini dile o zaman bütün hayvanların dilini anlayabilirsin.” Demiş. Neyse gitmişler, Mehmet dayı bir bakmış ki her taraf yılan kaynıyor, çeşit çeşit yılan varmış ama bir tanesi çok büyükmüş. O Şahmaran’mış, yılanların başıymış.

Şahmaran:

“Sen niye vurdun, bu benim hanımdı!”

Mehmet Dayı:

“Ben tarlada çift sürüyordum, bunların ikisini birbirine doğru kıvrılırken gördüm, beyaz yılanı kıyamadım, siyahı vurayım derken beyazı vurdum”.

Şahmaran:

“Demek öyle, bu ikisini götürün, öldürün!”.

Beyazla siyah yılanı öldürtmüş.

Şahmeran:

“Dile benden ne dilersen!”.

Mehmet Dayı:

“Sağlığınız”.

Şahmaran:

“Yok, öyle olmaz benim sağlığımdan sana fayda yok, başka bir şey dile”.

Mehmet Dayı:

“O zaman ağzıma tükürüver”.

Şahmaran:

“Sen benden çok büyük bir şey istedin, ben ağzına tükürürsem sen bütün hayvanların dilini anlarsın ve bu sırrı açığa çıkarırsan o gün ölürsün”.

Mehmet Dayı:

“Tamam”.

Ağzını açmış.

Şahmaran da tükürmüştü.

Şahmaran:

“Alın bunu tarlasına geri götürün”.

Adamı götürüp tarlaya bırakmışlar, bir kuş ötermiş, adam anlarmış. Eve gelirmiş tavuklara yem atarmış, tavukların kendi aralarında konuştuklarını duyup anlarmış. Köpek sardığı zaman anlarmış.

Mehmet Dayı’nın karısı:

“Sen nereye gittin?”

Mehmet Dayı söylemezmiş. Kadın ısrar etse de adam söylememiş derken bir kavga başlamış aralarında.

Horoz:

“Ben dokuz karının dediğine bakmıyorum, dayı bir karının dediğine bakıp ölecek”. Mehmet Dayı da horozun dediğini duyup karısına:

“Sen benim ölmemi mi istiyorsun?” deyip bir sopa çekermiş karıya.

Horoz:

“Mehmet Dayı’ya senin öküzün ölecek.” Dermiş, dayı öküzü satarmış, başka bir şeyin ölecek dermiş dayı onu da satarmış. En son bir gün sıra Mehmet Dayı’ya gelmiş.

Köpek:

“Mehmet Dayı ölecek, bize ekmek kim verecek?”

Böylece Mehmet Dayı kendinin öleceğini de anlamış (KK10).

Yumru ile Dumru

Bir varmış bir yokmuş. İki tane tombul tavşan yavrusu varmış. Birinin adı Yumru, diğèrinin adı Dumru’ymuş. Bir gün Yumru ile Dumru çayırdá otuyorlarmış, tilki bunları görmüş:

“Oh bu iki tombul tavşanla karnımı doyururum” diye düşünerek tavşanlara yaklaştı. Hayvancıklar o kadar korkmuşlar ki:

“Tilki dayı bizi lütfen yeme!” diye yalvarmışlar.

Tilki:

“Bana bir sepet üzüm getirirseniz sizi yemem.”

Yumru ile Dumru:

“Tamam getireceğiz.”

Tilki:

“Amma ikiniz bir giderseniz geri gelmezsiniz, biriniz yanımda kalsın.”

Dumru daha korkusuz olduğı için “Ben kalayım.” Demiş. Bunun üzerine Yumru koşá koşá Ayşegöl Abla’ya gitmiş, Ayşegöl Abla’nın da bağı varmış.

“Ayşegöl Abla! Ayşegöl Abla! Bana bir sepet üzüm vermezsen tilki beni de kardeşimi de yiyecek.”

Ayşegöl Abla:

“Ah! Yumrucuğum bir sepet üzümün lafı mı olur.” Demiş ve Yumru’ya bir sepet üzüm vermiş. Yumru üzümleri alıp koşá koşá tilkiyle Dumru’nun yanına gitmiş, üzümleri tilkiye verip kardeşini kurtarmış, koşarak oradan uzaklaşmışlar. Hoplaya zıplaya hayatlarına devam etmişler (KK30).

Zengin Adamın Rüyası

Zengin bir adam varmış. Her gece rüyasında bir adam bu zengin adama:

“Başına bir iş gelecek, gençliğinde mi gelsin, yaşlılığında mı?” diye sorarmış. Adam da cevap veremezmiş. Adam en son dayanamayıp bu durumu hanımına anlatmış:

“Beni her gece rüyamda sıkıştırıyorlar, başımıza bir iş gelecekmiş, gençliğimizde mi gelsin, yaşlılığımızda mı?”

Hanımı:

“Ne geliyorsa gençliğimizde gelsin. Belki yaşlılığımızda kaldıramayız.”

Bu çiftin koyunları ve keçileri varmış. Adam rüyasında; başına gelecek musibetin gençliğinde gelmesini istedikten sonra koyun ve keçiler her gün onar onar azalmaya başlamış en sonunda ortada keçi de koyun da kalmamış. Adamın başına gelen tek felaket bu değilmiş, hanımı da kaybolmuş. Adam, ikiz çocuklarıyla öylece kalakalmış. Çocukların birini heybesinin ön gözüne diğerini arka gözüne koymuş, yola koyulmuş. Karşısına bir nehir çıkmış, bu nehri geçmesi gerekiyormuş ama iki çocukla nasıl geçeceğini bilememiş. Tam bir adım atmış, bastığı taş ıslak olduğu için adamın ayakları kaymış, adam düşmüş. Su çok şiddetli aktığı için çocukları önüne katmış götürmüş (KK10).

4.5.2. Halk Hikâyeleri

Geleneksel edebiyatımızın zengin türlerinden biri olan halk hikâyeleri, birden fazla geleneğin birleşmesiyle oluşmuş karma bir yapıya sahiptir. Alptekin’e göre halk hikâyeleri, Anadolu’da göçebelikten yerleşik hayata geçişin ilk edebî ürünlerinden olup aşk, kahramanlık vb. konuları işleyen Türk, Arap, İran ve Hint kaynaklı olan, büyük ölçüde âşıklar ve meddahlar tarafından anlatılan, nazım-nesir karışımı anlatmalardır (Alptekin, 2002, s. 18).

Alman Türkolog Otto Spies ise halk hikâyelerinin daha çok aşk-sevgi konulu olmasından yola çıkarak halk hikâyelerini; “Bir sevgiliyi elde etme yolundaki maceraları anlatan masal” olarak tanımlamıştır (Boratav, 2002).

Boratav, göçebelikten yerleşik hayata geçiş sürecinde değişen sosyal şartların bir neticesi olarak destan geleneğinin giderek zayıfladığını ve kaybolduğunu, bunun bir sonucu olarak hızla yeni bir şekle gidildiğini ve bu sosyal şartların getirisi olarak halk hikâyelerinin doğduğunu ifade etmenin yanı sıra halk hikâyelerini yeni ve orijinal bir karakter olarak tanımlamıştır (Boratav, 2002, s. 39-46).

Halk hikâyeleri, nazım-nesir karışımı anlatılar olması yönüyle masal ve efsane gibi diğer halk anlatılarından kolaylıkla ayırt edilebilir. Halk hikâyeleri, destanlara göre kısa; masal ve efsanelere göre daha uzun anlatılardır. Halk hikâyelerinde duyguların yoğun bir biçimde aktarıldığı kısımlar şiirsel bir ifadeyle dile getirilirken duygu yoğunluğunun daha düşük olduğu kısımlar mensur bir biçimde aktarılır. Halk hikâyeleri, usta anlatıcı olarak kabul edilen âşıklar tarafından anlatılır. Hikâye anlatıcısı hikâyenin mensur kısımlarında konuyu değiştirmemek şartıyla istediği değişikliği yapabilir ancak manzum kısımlar olduğu gibi aktarılır. Ali Duymaz, “Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma” adlı çalışmada halk hikâyelerini diğer türlerden ayıran temel farklılıklarından birinin de hikâyelerin icra ortamı ve kendilerine özgü bir anlatım geleneği olması olduğunu ifade eder. Anadolu sahasında hikâye anlatma geleneği fasılla başlar. Bu kısımda bir divani, tecnis, tekerleme, koşa, semai ve destan okunur. Bunlar arasında bir Köroğlu türküsü ve ustalarının muammasını söylemek de gelenektir. Daha sonra döşeme adı verilen mensur tekerleme kısmı başlar, bu kısımda anlatıcı komik olayları kendi başından geçmiş gibi anlatır. Daha sonra bir dua ile hikâyenin asıl kısmı başlar ve hikâye, kavuşan âşıklar için söylenen toy güzellemesinin ardından edilen dua ile biter (Duymaz, 2001, s. 2)

Halk hikâyeleri, edebî bir tür olmakla birlikte bazı hikâyelerin tarihi olaylarla yakın ilişkisi olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır. Hikâyelerde anlatılan olaylar gerçek hayatta karşılaşılabileceğimiz türden olaylar olabileceği gibi bazı hikâyelerde fantastik ve olağanüstü unsurlarla karşılaşmak da mümkündür.

Çalışma yaptığımız sahadan derlediğimiz halk hikâyesi sayısı toplamda 9’dur. Bu hikâyelerden ilk dördü, dört farklı kaynaktan derlediğimiz Arzu ile Kamber hikâyesidir. Ali ile Aslıhan, Arzu ile Kamber (1. Hikâye, 3. Hikâye, 4. Hikâye), Kerem ile Aslı ve Garip ile Şahsenem hikâyelerinin karşılıklı söylenilen manzum kısımları sık anlatılmamasına rağmen hatırlanmaktadır. Köroğlu hikâyesi

hariç anlatılan hikâyelerin temel konusunu aşk oluşturmaktadır. Köroğlu hikâyesinde hikâyeye Köroğlu'nun kahramanlığı üzerine kuruludur.

Çalışma sahamızda, usta-çırak ilişkisi bağlamında bir hikâyeye anlatma geleneği gözlemlenmemiştir. Hikâyeler, sözlü ortamda dinlenerek hafızalarda kaldığı kadarıyla kuşaktan kuşağa aktarılmış ve günümüze kadar taşınmışlardır. Hikâyelerin icra ortamı da tıpkı masallarda olduğu gibi anlatıcıların evi ya da köy odalarıdır. Hikâyeler, 7 kaynak şahıstan derlenmiştir.

Arzu'yla Kamber

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir aile varmış. Bu aile bayırda çalı çırpı toplayarak geçimini sağlıyormuş. Ailenin bir tane Arzu adında kız çocuğu varmış. Bir gün bu aile yine bayırda çalı çırpı toplarken derenin içinde bir sandık görmüş. Varıp sandığı açmışlar bir de bakmış ki içinde bir oğlan çocuğu. Çocuğu alıp eve götürmüşler, bizim bir kızımız var bunu da kendimize oğlan edelim demişler. Oğlanın adını ne koyalım diye düşünmüşler ve Kamber koymuşlar. Arzu'yla Kamber beraber durdukça durdukça birbirlerine âşık olmuşlar, ama Arzu'yu bu oğlana vermiyorlarmış, Kamber büyüse bile büyük oğlan olsa bile yine de Arzu'yu vermiyorlarmış.

Arzu'yu başka bir köye nişanlamışlar. Arzu'yla Kamber bu duruma çok üzülmüş. Kamber bu işi çözmek için sağa haber salmış sola haber salmış ama bir türlü bu işi çözememiş en sonunda bir gün bir komutana gitmiş:

“Benim sevdiğim kızı başkasına veriyorlar. Benim bu kızı almam lazım.” diye ağlamış.

Komutan:

“Eğer gelin atı kızı almaya gelirse sen şansına küs.” demiş. Kamber bunu duyunca iyice üzülmüş, komutanın yanından çıkmış gidiyormuş, yolda giderken yaşlı bir kadın ormanların üstüne biraz yufka biraz yemek koyuyormuş.

Kamber:

“Teyze ne diye koyuyorsun bu yemekleri?”

Yaşlı Kadın:

“Bizim bir Arzu kızımız var karşı yakaya gelin gidiyor bir de oğlumuz var Kamber, o da dağlara çıkıyor. Onların adına hayır yapıyoruz.” Kamber bunu duyunca hem üzölmüş hem sinirlenmiş, yaşlı kadına bir kılıç vurmuş ama kadın ölmemiş. Kamber eve bir gelmiş ki ne görsün, gelin alıcı gelmiş, kız gidiyormuş yalnız kız giderken Kamber’e haber salmış:

“Ben gelin olarak gitsem de kırk gün orda hiçbir şey olmadan geri döneceğim. Sen kırk gün sonra her zaman buluştuğumuz pınarın başına gel, urda görüşelim.”

Kamber:

“Olur, gari görüşelim.”

Düğün günü gelmiş, Arzu kendi köyünün atına binmiş yolun yarısına kadar kendi köyünün atıyla gidecekmiş, diğer yarısını da gelin gittiği köyün atına binip gidecekmiş. Arzu ata bindiğinde rol de olsa hastalanmış. Kırk gün ne beyini ne de beyinin ailesini kıyısına koymamış. Sadece kapıdan yemek vermişler onu içeri almış. Kırk gün geçmiş Arzu kalkmış:

“Anne ben bir pınara gidiyorum, orda elimi yüzümü yıkayacağım, bir hava alacağım.”

Kaynanası:

“Kızım sen iyileştysen git tabii gari. Kaynanası Arzu’nun iyileştiğini zannedip sevinmiş, Arzu’yu pınara göndermiş. Arzu pınarın yanına varınca suyla oynarken bir atlı gelmiş. O atlı Kamber’miş emme Arzu tanıyamamış. Kamber:

“Kaşını gözünü yırtmışın

Gani sulara bakmışın

Hastalıktan galkmışın”

Arzu:

“Kaşımı gözümü yırtmışım

Gani sulara batmışım

Hastalıktan Gamber için galkmışım”

Böyle deyince Arzu o atının Kamber olduğunu anlamış, bunlar tam buluşacaklarken Kamber'in bıçakladığı yaşlı kadın aralarına gelmiş. Bunlar öteye de varsa beriye de varsa yaşlı kadın bir türlü aralarından çıkmamış. Kamber yaşlı kadına bir kılıç vurmuş, yaşlı kadın oracıkta ölmüş. Kadın ölmüş emme kanının düştüğü yer çaltı dikenini olmuş. Yine Arzu'yla Kamber tam kavuşacakken bu sefer de çaltı dikenini aralarına girmiş, bunlar yine kavuşamamış.

Bu duruma sinirlenen Kamber:

“Nedir senden çektiğim yaşlı karı!” deyip kendine de bir kılıç atmış, Kamber de çaltının öbür tarafında ölmüş. Kamber ölünce Arzu hemen eve gelmiş, kayınvalidesine:

“Anne! Anne! Bizim Kamber diye bir oğlumuz vardı, pınarın karşı tarafında ölmüş, onun cenazesini bizim kaldırmamız gerekir, kaldıralım.”

Kayınvalide:

“Tamam kızım, ben bir iki insan toplayayım. Onun cenazesini kaldırayım.”

Arzu hemen evden kör bir bıçak almış, pınarın oraya gitmiş. Karşıya geçip Kamber'in yanında öleyim demiş ama geçememiş, öteye gitmiş beriye gitmiş ne yaptıysa bir türlü pınarın karşısına geçememiş. Oda kendini pınarın beri tarafında öldürmüş. Arzu'yla Kamber ahirette kavuşacakken o çaltı dikeninin biri kırmızı gül olmuş, biri beyaz gül olmuş tam ikisi birbirine dolaşacakken çaltı dikenini güllerin kafasını kopartmış. Arzu'yla Kamber ne bu dünyada ne de ahirette kavuşmuş. Masal da burada bitmiş (KK29).

Arzu'yla Kamber 2

Evvel varmış, hiçbir şey yokmuş, günlerin birinde bir adamla kadın varmış. Adamla kadının Arzu diye bir kızları varmış. Bunlar, bir tane de evlatlık oğlan almış. Bunlar birbirleriyle güzel gene geçinirlerken büyümüşler, genç olmuşlar. Yanlarında da bir yaşlı nine varmış, cadı bir garıymış bu nine. Cadı garı bunlara:

“Siz kardeş değilsiniz, birbirinizi öpü-öpüverin, sevi-seviverin.”

Kızla oğlan da karşı çıkmış:

“Biz kardeşiz, biz öyle şey yapmayız.”

Cadı karı:

“Hayır siz kardeş değilsiniz”.

Oğlan:

“Ee biz kardeş olup olmadığımızı nasıl anlayacağız?”

Cadı karı:

“Sen anan un elerken göğsünü elleyiver bakalım anan ne yapacak?”

Oğlan da gitmiş gari, anası un elerken: “Nasıl olsa anam korunacak değil ya!” diye düşünerek anasının göğsünü elleyivermiş. Kamber elleyince, anası:

“Öte git! O senin için değil Arzum için.”

Oğlan:

“Ulen demek ben bunların çocuğu değilim.”

Anası babası bunları kardeş diye beraber koyuna yolluyorlarmış. Ondan sonra bunların ikisi başlamışlar sevişip aşk yaşamaya. Bunlar sağda solda gizli gizli görüşürken işi artırıp öpüşmeye başlamışlar, konuşmaya başlamışlar, sevişmeye başlamışlar. Cadı karı da bunları görmüş, gidip analarına:

“Siz bunları koyuna yolluyorsunuz ama orada onlar öpüşüveriyor, sevişiveriyor.”

Anaları:

“Hadi oradan, öpüşürler mi hiç? Onların ikisi kardeş.”

Cadı karı:

“Kardeş olurlar mı, git bak nasıl öpüşüp sevişiyorlar.”

Anası gitmiş görmüş bunları: “Abo ne yapalım?” Ayıralım bunları birbirinden?” diye düşünmüş ama nasıl ayıracıklarını bilememişler.

Cadı karı:

“Nasıl ayıracaksınız? Hani senin Iraz çayının öte tarafında bir kız kardeşin var ya onun oğluna bunu gelin edin, o zaman oğlan unudur.”

Kız zora gelmiş ama yine de nişanlanmış evlenecek olmuş ama bunlar birbirlerini halâ seviyorlarmış.

Arzu:

“Ben giderken atımın başını ille de kamber çeksin.”.

Kardeşle ya bunla. Atı götürmüşle Iraz Çayı’nın öte tarafına. Iraz Çayı da uzak bir yer olmak var, kızı yarıya kadar bunla götürecekmiş, yarısından sonra onlar alacakmış. Kamber atı çekiyormuş, gelin de atın tepesindeymiş. Gelin atı tekmeleyivermiş, Kamber’ in üstüne çıkıvermiş at.

Kamber:

“Avlucuğu esdirirsin

Yüreciğimi sesdirsin

Atın pek mi güççük gül Arzum?

Ökçeciğimi bastırırsın.”

Arzu:

Avlucuğu esdirin

Yüreciğini sesdirin

El ağzına çok bakdın

Ta tepeciğine bastırın”

Oradan gitmişle gitmişler gitmişle, bunlar demişle hadi Iraz Çayı’na doğru varınca orda bir cangaz görmüşler. Gelin attan inince Kamber’i öpmüş kardeşi ya güya. Öpünce cangaz: “Aha! Gelin oğlanı öptü.” böylece dedikodu olmuş. “Olsun onlar birbirlerini çok sevdi ya bu zarar etmez öpsün gari” demişler. Gelini öylece karşı tarafa teslim etmişler. Damat da çirkince, karaca bir şeymiş, Kamber de güzel bir oğlanmış. Arzu gelin gitmiş emme Kamber’le birbirlerini hiç unutmazlarmış. Arzu gitmeden haberleşmişler.

Kamber:

“Sen kırk gün oldu mu, damadı hiç kıyına getirme, kırk gün sonra Iraz çayının kıyında buluşalım kaçalım senle.”

Arzu:

“Olur, sen beni bekle.”

Kırk gün geçmiş, Arzu Iraz Çayı’nın bu tarafına gelmiş, Kamber diğer tarafına. Kız, çayın kenarında Kamber’i beklerken bir de gül koparıvermiş, güllen oynarmış. Sonra Arzu bir bakmış karşıdan bir karaca oğlan gelirmiş. Kamber aşktan yanmış, kararmış, perişan olmuş üzüntüsünden.

Arzu:

“Atım donum karadır

Mevlam neler yaradır

Sormak ayıp olmasın

Yiğit senin aslın neredir?”

Kamber:

“Sular akar milinen

Arzum oynar gülünen

Ellere meyil vermiş

Beni eyler dilinen”

Kamber’le Arzu orda buluşmuşlar, konuşmuşlar, kaçıverecekleri zaman Iraz Çayı ikiye bölünüvermiş âşıkların hürmetine. Tam birbirlerine sarılıverecekleri zaman cadı karı ortaya dikilmiş. Ah cadı karı! Öteden geçelim derlermiş cadı karı beri gelirmiş, beriden geçelim derlermiş cadı karı bunların ortasından ayrılmazmış.

Kamber;

“Ne benim senden çektiğim? Bizi bu hale sen getirdin”.

Cadı karıyı orda öldürmüş, cadı garının da kanı ortalarına akmış. Orda hemen böyle kocaman bir orman belirmiş. Arzu ormanın bir tarafında kalmış, Kamber diğer tarafında. Buradan geçelim derlermiş geçemezlermiş, oradan geçelim derlermiş geçemezlermiş, nerden giderseler gitsin çaltı onları engellermiş. Arzu’yla Kamber de: “Ne yapalım, bizim kaderimizde de böyle olmak var.” demişler.

Kamber:

“Dayanamayacağım gari, kendimi burada öldüreceksin.”

Kamber kendini öldürmüş. Arzu da karşıya geçeyim de kendimi orda öldüreyim bari mezarlarımız bir olsun diye çok uğraşmış, yapamamış. O da öldürmüş kendini. Iraz Çayı akmaya devam ediyormuş. O köyden gelen köylüler Arzu’yu bulmuş, bu köyden gelen köylüler Kamber’i bulmuş. Bunlar gençliğine birbirine çok seviştiler, mezarları bir arada olsun bari de gelen geçen ziyaret etsin demişler. Mezarın birini alıyorlarmış diğer tarafa geçirirken tam çayın ortasına geliyorlarmış hop kocaman bir orman oluyormuş, cenazeyi buraya geçiremiyorlarmış. Buradan onu alıyorlarmış, geçiremiyorlarmış. Bunların demek kaderi bu şimdi böyle karşılıklı dursunlar demişler. Bahar oldu mu bunlar açarmış açarmış, gül olurmuş kocaman, tam birbirlerine dolanıvereceği zaman çaltı gelir de kafalarını koparırmış (KK44).

Arzu’yla Kamber 3

Arzu’ya Kamber diye iki kişi varmış. Bir tane de koca karı varmış. Bu koca karı Arzu’yla Kamber’i bir türlü kavuşturamıyormuş. Arzu’yla Kamber ne zaman bir araya gelse, koca karı kızın babasına yetiştiriyormuş, öyle olunca hemen ayırıyorlarmış bu ikisini. Sonra Arzu’yu başka köye gelin olarak vermişler. Kız giderken, Kamber: “Üzengiler! Üzengiler! Sıkın Arzu’nun ayağına!” demiş, Arzu’nun başkasına varmasına dayanamamış.

Arzu:

“Kamber ben sana ne ettim de sen böyle diyorsun?”

Kamber:

“Üzengiler! Üzengiler! Sıkmayın Arzu’nun ayağına!”

Kamber, Arzu’ya kıyamamış. Kamber orda cadı karıyı öldürmüş, sonra kedinin de bıçaklamış, Kamber ölünce Arzu da bıçağı almış o da kendini öldürmüş. İkisini de olduğu yere gömmüşler. Gömdükleri yerde iki tane gül bitmiş. Biri kırmızı biri beyaz. Güller büyüyüp tam birbirine dolanacakken aralarında bir çaltı büyüymüş. O çaltı koca karıymış (KK34).

Arzu’yla Kamber 4

Bir ailenin bir çocuğu varmış, adı Arzu’ymuş. Bu aile bir de evlatlık almış, evlatlığın adını da Kamber koymuşlar. Arzu’yla Kamber büyüdükçe birbirlerine âşık

olmuşlar. Ne zaman birbirleriyle buluşsalar köydeki cadı karı bunları babalarına şikâyet edermiş. Düşünmüşler, taşınmışlar, ne yapsak da biz bu Kamber'i Arzu'dan ayırsak diye bir yol aramışlar ve Kamber'i çoban yapmaya karar vermişler. Nasıl olsa koyun, kuzu derdine düşünce Kamber, Arzu'yu unutur demişler. Kamber'i çoban yapmışlar. Kamber bir gün koyunları önüne katmış, köyün içindeki çeşmeye doğru gidiyormuş, Arzu'da Kamber'in koyunlarını çan seslerinden tanıyormuş. Arzu evde ekmek yoğururken Kamber'in koyunlarının sesini duyunca evdeki anasına:

“Ana, eve su kalmamış ben testiye doldurup geleyim”

Anası:

“Tamam kızım, suyu al gel.”

Arzu koşa koşa çeşmenin yanına varmış. Tabii Kamber, Arzu'nun çeşmenin yanına gideceğini tahmin ettiği için koyunları sulamaya götürmemiş. Arzu, çeşmenin yanında beklemiş beklemiş ama gelen giden yokmuş. Eve de geç kaldığı için aklına: kolundaki bilezikleri çıkarıp, çeşmenin kovuğuna koymak gelmiş. Düşündüğü şeyi yapmış ve eve dönmüş. Arzu eve varınca Kamber, koyunlarını sulamaya getirmiş. Arzu da anasına:

“Ana eyvah! Ben elimi kolumu yıkarken bileziklerimi çıkarıp çeşmenin kovuğuna koymuştum, orda unutmuşum.”

Anası:

“Ulen kızım! Git hemen al, çoban, çelik çocuk gelip alır bilezikleri koş hemen!”

Arzu, bileziklerini zaten çeşmeye tekrar gitmek için bıraktığı için amacına ulaşmış koşa koşa tekrar çeşmenin yanına varıyor bir bakıyor ki Kamber almış bilezikleri.

Arzu:

“Ver bilezikleri.”

Kamber:

“Evinizin önü suluk

Sular taşar tuluk tuluk

Bileziğini bulana

Ne var muştuluk”

Arzu:

“Evimizin önü suluk

Sular taşar tuluk tuluk

Bileziğimi bulana

Kendim yeterim muştuluk”

Arzu bileziklerini alıp eve dönmüş. Arzu’yla Kamber’i takip eden cadı karı bunların buluştuğunu görünce yine kızın babasına şikâyet etmiş. Arzu’nun babası düşünmüş, taşınmış Kamber’e güzel bir kız bulursa Arzu’dan vazgeçeceğine kanaat getirmiş. Kırk tane güzel kız bulup Kamber’in olduğu gül bahçesine kızları göndermiş. Kızlar bahçede gül topluyormuş amma Kamber dönüp birine bile bakmıyormuş.

Kızlardan biri:

“Aya bak yıldıza bak

Kamer biz sana geldik

Kaldır başını

Kırk kıza bak”

Kamber:

“İsterse gelsin sizin gibi yüz bin tane.”

Arzu’nun babası böyle de olmayacağını anlayınca Kamber’i vazgeçirmek için Arzu’yu kırk günlük yol uzaklığındaki halasının oğluna nişanlamaya karar vermiş. Düğün günü gelmiş, Arzu’nun gelin atını kimin çekeceğini düşünmüşler, kırk yıldır sevgilisi bari bu kadarını Kamber yapsın deyip atı Kamber’e çektirmeye karar vermişler. Arzu evlenmeyi istemediği için atı tekmelermiş, Arzu tekmeledikçe at da Kamber’in ayağına basarmış.

Kamber:

“Avlucuğu esdirirsin

Yüreciğimi sesdirsin
Atın yiğit mi gül Arzum?
Ökçeciğimi bastırırsın.”

Arzu:

“Avlucuğu esdiririm
Yüreciğini sesdiririm
El ağzına çok bakdın
Ta tepeciğine bastırın”

Kamber:

“Ah engiler engiler
Suya düştü çengiler
Gül Arzumun ayağına
Sıkın üzengiler”

Bunlar hak aşığı olduğu için Kamber’in demesiyle Allah her dediğini oldurmuş, üzengiler Arzu’nun ayağına sıkıvermiş. Arzu’nun ayağında da beyaz çorap varmış, vurulduğu gibi kan çorabın üstüne çıkmış. Arzu acıdan: “Ah Kamberim ben sana ne ettim?” deyince Kamber Arzu’ya kıyamayıp:

“Ah engiler engiler
Suya düştü çengiler
Gül Arzumun topuklarını
Koyverin üzengiler”

Deyince Arzu’nun ayakları iyileşmiş, yola devam etmişler. Arzu’yu yolun yarısına kadar Kamber götürecekmiş diğer yarısında gelin gittiği yer alacakmış. Buluşma yerine yaklaşınca Kamber:

“Dünya evrilir çevrilir
Başıma devrilir
Eğil de öpüverem

Burdan yolumuz ayrılır”

Arzu eğilmiş, Kamber duvağı açıp Arzu’yu öpmüş. Köyün girişinde bir çeşme varmış, Arzu’yu çeşmenin yanında indirelim de bir su içip serinlesin demişler. Çeşmeye doğru giderken Kamber:

“Eşme bunarım eşme

Eşip de derdimi deşme

Gül Arzum suya inince

Dil verip söyleşme”

Çeşmeye varınca Arzu, Kamber’e: “ben kırk gün halamın oğlunu yanıma getirmem, kırkinci gün seni burada beklerim demiş. Kamber de kabul etmiş. Arzu’yu teslim etmişler, Kamber de atına binip geri dönmüş. Tam kırk gün geçmiş, Arzu dediğini yapıp halasının oğlunu yanına yaklaştırmamış. Kırkinci gün çeşmenin başına varmış, oradan bir nergis çiçeği almış, suya sokup sokup koklarmış. O sırada Kamber gelmiş ama eski Kamber’den eser yokmuş, zayıflamış, iğneden ipliğe geçmiş, Arzu’nun aşkından değişmiş. Arzu da Kamber’i tanıyamamış.

Arzu:

“Atın donun karadır

Mevlam neler yaradır

Sorması ayıp olmasın

Köyün neredir?”

Kamber:

“Sular akar milinen

Arzum oynar gülünen

Elleri sevi bağlamış

Beni aldatır dilinen”

Kamber öyle deyince Arzu anlamış ki bu kara kuru oğlan Kamber’miş. Bunlar birbirine kavuşmak için çeşmenin bir yanından Arzu gelmiş bir yanından Kamber amma cadı karı bunları görüp yine ayırmak istemiş. Kamber cadı kariya bir

bıçak sallamış cadı karı ölmüş, bunların ikisi yine yan yana gelmek için uğraşsalar da cadı karının öldüğü yere damlayan her kan damlası bir gür olup geçmelerine izin vermiyormuş. Kamber daha fazla dayanamayıp: “Nedir bu çektiğim?” diyerek kendini bıçaklayıp ölmüş. Arzu hemen eve gitmiş:

“Hala ben çeşmenin yanındaydım, orda biri ölmüş, köylülere haber verelim de bu cenazeyi kaldıralım.”

Halası:

“Tamam kızım, sen eline bir kazma kürek al, gidekoy, ben de köylüye haber verip geleyim.”

Arzu’nun eline bir kazma kürek alıp tekrar çeşmenin başına gitmiş, Kamber’in yanına geçmek istese de cadı karının gürü yine izin vermemiş. Arzu da daha fazla dayanamayıp o da kendini bıçaklamış. Köylüler gelip bir bakmış ki Arzu’yla Kamber ölü bir şekilde yerde yatıyormuş. Dirileri kavuşamadı bari ölüleri kavuşsun, yan yana gömelim gitsin gari demişler ama gür çaltı yine izin vermemiş. Birini çeşmenin bir yanına birini diğer yanına gömmüşler. Arzu’nun mezarında al gül bitmiş, Kamber’in mezarında mor gül bitmiş bu iki gül tam birbirlerine dolaşacakken gür çaltı kalkıp güllerin kafalarını kopartıyormuş. Arzu’yla Kamber sonsuza kadar kavuşamamış, hikâye de böyle bitmiş (KK35).

Garip ile Şahsenem

Bir oğlanla bir kız varmış, oğlanın adı Garip, kızın adı Şahsenem’miş. Bu iki genç birbirini seviyormuş ama oğlan fakir olduğu için kızın başlık parasını toplayamıyormuş. Garip çok güzel saz çalarmış. Şahsenem’in başlık parasını toplamak için para kazanmaya gitmiş, giderken sazını evin duvarına asmış, annesine:

“Anne, eğer benim sazıma biri dokunursa beni öldü bil, ben gelmem. Sazıma kimse dokunmasın.” Demiş. Bir sene, iki sene, üç sene derken yedi sene olmuş, Garip gelmemiş. Şahsenem’i başkasıyla nişanlamışlar. Garip’ in annesinin ağlamaktan gözleri kör olmuş, köyün gençleri gelip Garip ’in sazını istiyormuş ama anası: “Olmaz, vermem.” diyormuş. Annesi daha fazla dayanamayıp bir kervanla Garip’ e haber göndermiş. Bu kervan Halep’te Garip’ i bulmuş.

Garip:

“Ne var ne yok memlekette?”

Kervancılar:

“Şahsenem’in düğünü var.”

Garip bunu duyunca paranın kalan kısmını da tamamlayıp memleketine dönmüş. Şahsenem’in ağlayış gecesine denk gelmiş. Garip hemen evine gitmiş. Ağlamaktan kör olan anasına:

“Bu saz kimin?” demiş.

Anası:

“O saz Garip’ imin.”

Garip:

“Sen şu sazı versen de ben çalsam.”

Annesi:

“Vermem, o saz Garip’ imin.”

Öyleydi böyleydi derken Garip kadını kandırmış sazı çalmaya başlamış:

“Sabah namazını Halep şehrinde

Öğlen namazını Kars-ı düzde

İkinci namazını Sultan Mavırız’da

Hızır’ın atına bindim de geldim

Şahsenem’im senin düğününü

Duydum da geldim.”

Garip böyle söyleyince duyanlar Garip’ in geldiğini Şahsenem’e iletmış. Şahsenem üzerindeki ağlayış kaftanını atmış, doğru Garip’ in yanına gitmiş, sarılmış, öpüşmüşler, kırk gün kırk gece düğün yapıp mutlu mesut yaşamışlar. (KK30).

Kerem ile Aslı

Kerem ile Aslı, Tokat’ın Zile kazasındanmış. Bir gün Kerem ile sofı Zile mezarlığının yanından geçerken sofı bir bakmış ki mezarlığın yanında çok güzel, nadide bir kız varmış, bu kız mezarlığı dolaşıyormuş.

Sofu:

“Bu Aslı olmasın?”

Kerem:

“Değil.”

Sofu:

“Bana kalırsa Aslı. Sen şuna bir deyiş at da anlayalım Aslı mıymış değil miymiş?”

Bunun üzerine Kerem, Sofu’yu dinlemiş:

“Karalar giymişin yastadır başın

Kudretten çekilmiş karadır kaşın

Anan mıdır baban mıdır yoksa kardaşın?

Ahu gözlüm ne dolanıyorsun mezeri?”

Kız:

“Karalar giymişim yastadır başım

Kudretten çekilmiş karadır kaşım

Ne anamdır ne babamdır ne kardaşım

Yârimin aşkına dönerim mezeri.”

Kızın böyle demesi üzerine Kerem, Sofu’ya: “Bu Aslı değil, o da benim gibi yârini arayan birisi.” Demiş ve mezarlığın yanından geçip gitmişler... Kızın anası babası keşişmiş. Babası gül bahçesine gidip Kerem ile Aslı evlendiklerinde yatsın diye güzel bir yatak sermiş amma evlenmelerini istemediği için bir kurnazlık peşindeymiş. Aslı babasının bir hinlik düşündüğünü anlayıp:

“Aman Kerem, canım Kerem

Ateş Kerem, tutuş Kerem

Han kerem, yan Kerem

Aslıhan sana kurban can Kerem.” Demiş ve kavuşamayacaklarını anlayınca ikisi oracıkta aşkından tutuşup yanıvermiş (KK38).

Köroğlu

Zamanın birinde Bolu’da yaşanmış bir olay derdi nenem bunun için. Bir köylü varmış, fakir, at besleyen, gölükçülük yapan. Attan çok iyi anlayan biriymiş bu Bolu’da yaşayan köylü. O zamanın padişahı demiş ki:” selam söyleyin o köylüye, bana bir at bulsun ama bu civarda, Türkiye genelinde olmayan bir at olacak, her tüyüne bir altın vereceğim.” diyor. Adam çıkıyor yola, biniyor atına, diyar diyar geziyor, gez babam, git babam. 40 gün, 50 gün, 2 ay at arıyor. Ama hiçbir atı beğenmiyor. En sonunda gezerken görüyor ki bir iki çocuk bir tay almış ellerine sopayla vuruyorlar. Adam: “kimin bu tay çocuklar?” diyor: “ya işte Ayşe kadının.” kocası da yokmuş kadının. Adam soruyor: “Nerde bulurum ben bu Ayşe kadını?” çocuklar diyor:” E işte tarladadır ya da bahçededir, kimi kimsesi yok zaten, kendi eliyle, emeğiyle geçiniyor.” Adam tayı alıyor o çocukların elinden, zaten tay da biçimsiz, çelimsiz bir şeymiş yani. Ama adamın gözünde altın. Ayşe kadının yanına varıyor adam: hanım yenge, bacı! Bu tay senin mi?

Ayşe Kadın:

“Benim.”

Adam:

“Kaç para istersin bu taya?”

Ayşe Kadın:

“Parama mara istemem al da götür. Zaten bakacak gücüm yok, tayın anası da yok, benim onunla uğraşacak zamanım da yok, al götür senin olsun.”

Adam çıkarıp bir kese altın atıyor. Ama bu tayı çok uzaklarda bulmuş, tutup Bolu’ya getiriyor. Doğru Bolu Beyi’ne gidiyor. Bolu Beyi de atı geliyor diye karşılamalar hazırlıyor, yemekler yaptırıyor, şenlikler düzenliyor sonra bir görüyor ki uyuz bir tay. “Bu mu bana getirdiğin tay? Alın bunu, bu attan mattan anlamıyor, bunun gözlerine mil çekin” diyor. Adamın gözünü orda milliyorlar, iki gözünü kör etmişler, kaydırıvermişler dışarı. Adam yine de o haliyle tayı bırakmamış orda yularından tutuyor. Acı haber tez duyuluyor tabii. Adamın oğlu babasının başına geleni öğreniyor, babasına: “Ne oldu?” diyor. Babası da anlatıyor “Böyle böyle oldu.” diyor. Çocuk tutmuş girmiş babasının koluna, tayı da almış, götürmüş. Eve

gelince babasına “Ee ne olacak bu tay?” diyor. Babası da: “Buna öyle bir bakacaksın ki, ben tarif edeceğim, sen bakacaksın. Bu gözlerin bedelini o Bolu Beyi ödeyecek!” diyor. Tayı bakıyorlar. Adam oğluna: “Git dağdan kantaron topla gel, kırk kadar kaynat, atı her gün onla gün yıka. Tayı öyle bir yer yapacaksın ki iğne deliği kadar da olsa güneş görmeyecek.” diyor. Tabii oğlan da bakıyor taya ama ne de olsa çocuk yani ne kadar emanet edebilirsin. Ee adamın da gözü görmüyor, on günde bir girip kontrol ediyor tayı. Eliyle kontrol ederken ederken bir gün tayın bir yerinde leke hissediyor. Adam oğluna: “Güneş giriyor.” diyor. Çocuk da diyor ki: “Yok, hayır baba her yeri kontrol ettim hiçbir yerden güneş girmiyor.” diyor. Adam yine diyor:” Burası güneş görüyor, dolaş tekrar kontrol et.” Çocuk tekrar dolaşıyor, güneş giren yeri buluyor, orayı da tıkıyor. At öyle bir oluyor ki; dillere destan. Tabii bu duyuluyor. Koca Bolu Beyi duymayacak mı? Bolu Beyi’ne diyorlar ki: “Senin beğenmediğin tayı Köroğlu öyle bir yapmış ki, git gör; dillere destan.” Bolu Beyi diyor: “Gidin atı getirin!” atı almaya gidiyorlar, vermiyor adam. Celp ile almışlar atı, Bolu Beyi’ne karşı mı gelecek bir kör adamla oğlu. Atı götürüyorlar ama ata bakamıyorlar, at kimseyi sokmamış yanına, önden geleni ısırılmış, arkadan geleni tepmiş, at perişan olmuş. Ee tabi kör adam biliyor bunun bu şekilde olacağını, oğluna diyor ki:” git ne yap ne at Bolu Beyi’nin elinden kaçır atı, getir.” Gitmişler atı almışlar geri ama nasıl almışlar bilmem ama çalmışlar ama bir oyun yapmışlar ama almışlar. Kör adam at gelince oğluna diyor ki:” atı getirdin ama seni burada barındırmazlar, ben bir kör adamım bene bir şey yapmazlar, sen git Çamlıbel’e. Çamlıbel’e gideceksin fakat orda Cidalı Kenan (o zamanın eşkıyası) var, o sana Çamlıbel’i teslim etmez, savaşıyorsun, Çamlıbel’i elinden alacaksın, Bolu Beyi, Çamlıbel’e giremez.” diyor. Bir girişi bir de çıkışı varmış. Başka girişi çıkışı yokmuş. Oğlan gidiyor, Çamlıbel’e varıyor, Cidalı Kenan’ın adamları bunu karşılıyor. Oğlan diyor ki ben Cidalı’yla görüşmeye geldim. Olmaz diyor adamlar. Oğlan diyor ben teslim olmaya geldim adamlar yine olmaz diyor. Ee nasıl olur diyor oğlan. Adamlar, bu iş cenkle olur diyor. Gün gece savaş yapmış Köroğlu. Çamlıbel’i Cidalı’dan almış. Çamlıbel’i almış ama başına belayı da almış. Orda haraç kesiyorlarmış. Bir tane giriş bir tane çıkış var çünkü, herkesin de kullandığı yol. Köroğlu’nda da o zihniyet yok ama mecbur da kalıyor, Bolu Beyi’nin kervanını soyuyor. Büyük savaşlar olmuş sonra. Köroğlu, sonunda Bolu Beyi’ni haklamış, babasının intikamını almış (KK9).

Leyla ile Mecnun

Leyla ile Mecnun hak aşığı iki gençmiş. Mecnun, aşkından o kadar perişanmış ki dönemin padişahı: “Mecnun’un, aşkından kendini yerlere vurduğu şu kızı getirin de ben bir göreyim.” demiş. Kızı padişahın huzuruna çıkartmışlar, padişah bir bakmış ki kız kara kuru, bakımsız biriymiş. Padişah: “Mecnun’un, aşkından kendini yerlere vurduğu kız bu muymuş?” demiş. Bunun üstüne Mecnun, padişaha: “Sen ona bir de benim gözümle bak!” deyince padişah durmuş, düşünmüş ve güzelliğin Leyla’da değil, Mecnun’un bakışında olduğunu anlamış (KK35).

4.5.3. Efsane

Halk edebiyatının anlatmaya dayalı türlerinden biri olan efsane üzerine çeşitli tanımlar yapılmıştır. Efsaneler üzerine ilk çalışma yapan Grimm Kardeşler, efsaneyi şu şekilde tanımlar: “Gerçek veya hayali; muayyen şahıs, hadise veya yer hakkında anlatılan hikâye.” (Sakaoğlu, 2009, s. 19)

Boratav, efsanenin başlıca konusunun inanış olduğunu, efsanelerde anlatılanların gerçekten olmuş kabul edildiğini belirttikten sonra efsanenin, bu yönüyle masaldan ayrılıp hikâye ve destana yaklaştığını ifade eder. (Boratav, 2013, s. 111)

Sakaoğlu ise efsanenin özelliklerini sıralama yoluna gitmiştir. Sakaoğlu’na göre efsane: şahıs ve olaylar hakkında anlatılan, bu şahıs ve olaylarda olağanüstü olma özelliğinin bulunduğu, inandırıcı, belirli bir şekli olmayan kısa anlatılardır. (Sakaoğlu, 1980, s. 6)

Efsaneler, insanların açıklayamadığı olay ve durumları daha anlaşılabilir hale getirmek için ürettikleri düşünceler olarak nitelendirilebilir. Efsanelerde belirli bir coğrafyada gerçekleştiğine inanılan, yakın veya uzak geçmişe ait bir olay, çeşitli hayali unsurlarla güçlendirilerek anlatılır. Gerek efsane anlatıcısı gerekse efsaneyi dinleyen kişiler bu olayın gerçek olduğuna inanır bu sebeple de efsaneler çoğunlukla uluorta yerlerde anlatılmazlar. Efsane; insan ile, maneviyatı, coğrafyayı, tabiatı ve diğer varlıkları birbirine bağlayan sözlü bir tür olarak değerlendirilebilir.

Görüşme yaptığımız sahada 12 tane efsane derledik. Yörede anlatılan efsanelerin belirli bir icra mekânı ve zamanı yoktur. Efsanelerin çoğunlukla bir

duruma örnek vermek veya bir yerin adını açıklamak için anlatıldığı gözlemlenmiştir. Efsane derlemek için görüşme yaptığımız kişilerin bir kısmı efsanenin ne olduğunu bilmediklerini söylerken bir kısmı ise efsanelerin batıl birer inanç olduğunu söyleyerek insanların efsane anlatmaktan kaçındığını ifade etmişlerdir. Bu sebeple efsanelerin bölgede anlatılan diğer türlere nazaran azınlıkta olduğunu söyleyebiliriz.

Derlediğimiz “Gelin Taşları” efsanesinde bahsi geçen yer Savaştepe ilçesinde yer alan Beyköy mahallesi ile Eğerci mahallesi arasında bulunan kayalıklar üzerine anlatılmıştır. Tez çalışmamızın son kısmında yer alan fotoğraflar bölümüne bu taşlara ait görseller eklenmiştir. “Karapınar’ın Sütunları” efsanesinde bahsi geçen sütunlar da yine Savaştepe’ye bağlı Karapınar mahallesindeki caminin avlusunda bulunmaktadır, bu sütunlara ait görseller de fotoğraflar bölümüne eklenmiştir.

Gelin Taşları

Yeni bir gelin bir gün gelin taşlarının olduğu yerde giderken birisi ona sakın arkana bakma taş olursun demiş, insanoğlu da yapma denileni yapar ya, kız da dönmüş arkasına bakmış, taş olmuş kalmış (KK13).

Dikili’deki Taş

Zamanında Dikili’ye bir evliya gelmiş. Allah tarafından gönderilen bu evliyanın karnı açmış. Civardaki bütün evlerin kapısını çalıp ekmek istemiş ancak kimse ekmek vermemiş. En son yolda giderken yanında çocuğu olan bir kadının ekmek yaptığını görmüş: “Bana yarım bide ver!” demiş. Bunun üstüne kadın, evliyaya bütün bir bide uzatmış. Evliya, kadına:

“Çocuğunu iyi sarın, gidiyoruz.”

Kadın:

“Nereye gidiyoruz?”

Evliya:

“Sen onu sorma, sakın da arkana bakma!”

Kadın gidip gitmeme konusunda tereddütte kalmış, evliya, tekrar: “Yürü diyorsam yürü!” deyince kadın da çocuğu sırtına sarıp yürümeye başlamış, evliya, kadına tekrar tekrar: “Arkana bakma!” demiş. Tam dağın sırtından aşarken kadın

“Acaba ne oluyor?” diye merak edip arkasına dönünce köyün battığını görmüş ve oracıkta taş kesilmiş, köy de gark olmuş. Taşın olduğu yerden sabah erken saatte geçince köyün battığı yerden halâ bir duman yükseliyor (KK9).

Alakabak ile Övek

Ala kabakla övek dil öğrenmeye gitmiş, kervancılar geçecekmiş, bugün dil öğrenelim demişler. Bir yerden kervan geçiyormuş, oraya varmışlar. Akşamdan bekliyorlarmış, övek uyuyakalmış. Kervan geçmiş, geçerken çok ses çıkarıyormuş. Ala kabak o seslerin hepsini dinlemiş. Sabah olmuş övek uyanmış, kervandan geriye en son bir öküz arabası kalmış, gıcır gıcır ses çıkarıyormuş. Övek bir tek onu öğrenmiş. Ala kabak bütün dilleri öğrenmiş, övek de sadece gıcır gıcır demeyi öğrenmiş. O yüzden övek kuşu gıcır gıcır diye ötermiş (KK10).

Kuzu Kuşu

Eskiden iki tane çocuk varmış, bu iki çocuğun bir üvey annesi varmış ve çocuklara kötü davranıyormuş. Çocuklar bir gün hayvan otlatırken kuzunun birini kaybetmişler, aramışlar aramışlar bulamamışlar, çocuklar eve gitmiş, üvey anneleri kuzunun kaybolduğunu duyunca çocukları sokağa atmış çocuklar da yüksek bir taşın üstüne çıkıp:

“Allah’ım bizi kuş et’ Allah’ım bizi kuş et!” diye dua etmişler, sabah bir uyanmışlar ki Allah onları kuş etmiş. Hatta kuzu kuşu da “kuzu kuzu” diye öter (KK13).

Sultan Süleyman ile Baykuş

Sultan Süleyman’ın eşi, Sultan’a: “Bana kuş tüyünden yatak yapacaksın.” diyor. Tabi Sultan Süleyman bütün hayvanların dilini biliyor ya, emrediyor, bütün kuşlar toplanıyor. Hemen yarasa geliyor tüyünü silkiyor, gidiyor. Sonra aceleyle baykuş geliyor, Sultan Süleyman’a:

“Senin karın kuş tüyünden yastıklarda, yorganlarda yatacak de kış günü bu kuşlar ne olacak?” deyince Sultan Süleyman düşünüyor, vazgeçiyor, tekrar emrediyor, herkes dağılsın diyor. Yarasa tüyünü döktüğü için bir tek yarasa öyle tüysüz kalıyor. Halâ kuşlar baykuşa çift olarak gelir, baykuş birini yer, birini azat eder (KK34).

Nuh Tufanı'ndaki Teyze

Lut kavminde bir nene varmış, çok güçlü kuvvetliymiş. Nuh ona demiş ki nene kıyamet kopacak ama ben kimseyi kendime inandıramadım. Nene de ona:

“Oğlum kıyamet kopacağı gün bana da haber ver de beni de kaçır.” demiş. Sonra seneler geçmiş, kıyamet kopmuş, Nuh'un gemisi dağa çıkmış. Oğluyla karısı Nuh'a inanmamış. Sonra Nuh yine o kadını görmüş tesadüfen:

“Nene sen ne yapıyorsun sağ mısın hala?”

Nene:

“Oğlum sen bana haber vermedin ya!”

Nuh:

“Nene kıyamet koptu, o kavim bitti ya!”

Nene:

“Benim ineğin ayakları bir gün çamurlu geldi, demek ki o gün kıyamet kopmuş.” O kadar iyi insanmış demek ki o kadarcık hissetmiş sadece (KK44).

Hızır Aleyhisselam

Adamın birine Hızır Aleyhisselam gelmiş ama böyle teneke çalarak geliyormuş. Adam “Lan deli teneke çalıp durma başımda!” demiş. Hızır da teneke çalarak giderken “Kaybettin! Kaybettin!” diyerek oradan uzaklaşmış (KK9).

Hızır Aleyhisselam 2

Arap ülkelerinin birinde bir adamcağız varmış, bu adam aslında Hızır Aleyhisselam'mış. Köyün birine gelmiş, karnı da acıkmış, bir sürü hanenin kapısını çalıp bir parça ekmek istemiş amma kimse adamcağıza ekmek vermemiş. Az ileride bir kadın, fırında ekmek ediyormuş. Adam bu kez de kadının yanına varıp biraz ekmek istemiş, kadın da ekmeği hemen vermiş. Adam: “Sen git, arkana bakmadan şu dağı aş!” demiş. Kadın da yola koyulmuş, giderken dayanamayıp arkasına bakmış, köyünün gark olduğunu görünce kadın orda taş olmuş. Yıldırım Beyazıt bu taşı ikiye böldürüp bir parçasını Balıkesir'de bulunan Yıldırım Camisine getirtmiş. Caminin içinde sağ tarafta bulunan sütunlardan birisi o taşmış (KK35).

İki Kardeş

Bir varmış bir yokmuş, iki tane kardeş varmış, bu kardeşler İslamiyet'e göre yaşarmış. Biri ayakkabıcıymış, diğeri de dağda keçi çobanıymış. Çoban olan kendini ermiş görüyormuş. Ayakkabıcı olan da her gün insanlarla muhatap olurmuş. Çoban olan bir gün mendiline sütü koymuş, sopasının ucuna takmış, kardeşinin yanına gezmeye gelmiş. Keramet gösterir gibi süt mendilini kardeşinin dükkânında baş köşeye asmış, sonra dükkâna kadın bir müşteri gelmiş, bacakları da çıplakmış ayakkabıcı olan kardeş kadının ayakkabısını tamir ederken çoban kadının bacaklarına bakıyormuş. Çoban bakınca süt başlamış şıp şıp damlamaya. Kardeşi de o zaman:

“Keramet dağda olmakta değil burada olmakta, ben her gün bunların içindeyim, kadınları hep görüyorum ama bir gün olsun kafamı kaldırıp bakmıyorum.” demiş (KK42).

Karapınar'ın Sütunları

Karapınar köyünde bir adam varmış o adam Bergama kralının kızına âşık olmuş ve Bergama kralının huzuruna çıkmış:

“Senin kızını alacağım ben.”

Bergama Kralı:

“Sana kızımı bir şartla veririm. Soma'daki Aksu'yu getirirsen kızımı alabilirsin.” Adam da sütunları dikmiş suyu getirmiş, tam Bergama'ya varmış,

Bergama Kralı:

“Ne yaptın suyu getirebildin mi?”

Adam:

“Getiriyorum, su köpek gibi arkama düştü de geliyor.” Deyince bu söylediği Allah'ın gücüne gitmiş. Sicim gibi akan o su, Allah tarafından birdenbire yok edilmiş. Sütunlar da halâ öyle duruyor (KK34).

Kerem'in Arpa Tarlası

Kerem gavurun kızına âşık oluyor, kızın adı da Aslı. Kızın babası: “Ben sana kızımı veririm ama bir şartım var.” diyor, Kerem'e sihirli bir gömlek giydiriyor. Kerem de saz çalıyor. Kızın babası: “Sen bu gömleği giyeceksin düğmelerini de

türkü söyleye söyleye açacaksın.” diyor amma gömlek de sihirli ya Kerem tam söylüyor türküyü sona geliyor, nefesi kesildiği için bütün düğmeler geri kapanıyor. Kerem bir bakıyor sabah olmuş ama düğmeleri bir türlü açamıyor bir “Ah!” diyor, ağzından ateş çıkıyor, ateş çıkınca kendisi yanıyor. Kız, Kerem’in külünü süpürüp dışarı atıyor. Attığı yer de arpa tarlasıymış, arpa tarlası alev alıyor. Tarla yanınca kız da yanıyor (KK34).

Lokman Hekim

Zamanın birinde bir Lokman Hekim yaşamış. Bu Lokman Hekim o kadar bilge biriymiş ki ölüme bile çare bulmuş. Bir gün herkesin içinde ölüme çare bulduğunu söyleyince tam ilacı halka gösterecekken; Allah, insanlar ölmezse dünyaya sığmaz diye bir rüzgâr estirmiş ve Lokman Hekim’in elindeki ilaç uçmuş. Bu ilacın sarımsak olduğu düşünülmektedir, dünyada tohumu olmayan tek bitki sarımsaktır (KK9).

Neneşte Helvası

İbrahim Aleyhisselam ile Hacer validemiz; oğulları İsmail Aleyhisselam’ı kurban edeceği zaman, İbrahim Aleyhisselam’la İsmail Aleyhisselam evden çıkmışlar. Bu sırada Hacer anamız neneşte helvası karıyormuş. Hacer validemiz helvayı kararken şeytan Hacer validemize: “İsmail’inin kanlı gömlekleri gelecek birazdan.” diye vesvese verince Hacer anamız helvayı eliyle karıştırmaya başlamış, o kadar üzüntülüymüş ki neneşte, Hacer validemiz zaten üzgün diye ona kıyamamış, kendi sıcaklığını Hacer validemize hissettirmemiş. O yüzden de neneşte helvası el yakmaz, istersen elinle karıştır yine de elin yanmaz (KK29).

Hız. Muhammet ile Kedi

Peygamber efendimiz bir gün namaz kılacakken yanında bir kedi varmış. Efendimiz namaz kılmaya başlamış, bu sırada bir yılan peygamber efendimize doğru yaklaşıyormuş. Kedi peygamberimize yaklaşan yılanı öldürünce peygamber efendimiz de kedinin sırtını sıvazlamış ve kediye dua etmiş. O yüzden de kedi hiçbir zaman sırtüstü düşmezmiş, hep dört ayak üstüne düşermiş (KK13).

Sultan Süleyman’la Kuş

Biri gün beyaz sakallı, yaşlı bir adam varmış. Eli yüzü nurluymuş. Bir tane de kuş varmış, bu kuş bu adamdan hiç kaçmazmış. Adam bir gün kuşun kafasına bir değnek patlatmış, kuş yaralanmış. Kuş gitmiş, adamı Sultan Süleyman’a şikâyet etmiş:

“Falan yerdeki insan beni vurdu, ben ondan davacıyım!”.

Sultan Süleyman:

“Adamı çağırın!”.

Adamı getirmişler.

Sultan Süleyman, kuşa:

“Derdini anlat bakalım”.

Kuş:

“Padişahım bu gördüğünüz eli yüzü düzgün, nurlu adam beni vurmaz dedim, kaçmadım ama bana bir değnek vurdu beni yaraladı, ben bundan davacıyım”.

Sultan Süleyman:

“Niye böyle yaptın?”

Adam:

“Bu bir avdır, av mubahtır, ben vururum, kaçsaydı.”

Sultan Süleyman kuşa dönmüş:

“Sen avmışsın, av mubahmış, kaçsaydın, niye kaçmadın?”

Kuş:

“Padişahım söyle ona ben eli yüzü nurlu diye kaçmadım, beni vurmaz sandım ya içini dışına çevirsin ya dışını içine çevirsin!” (KK34).

Zümran Kuşu

Bir oğlan rüya görmüş, rüyasında bir eline ay inmiş bir eline güneş inmiş. Sonra zamanlardan zaman geçmiş. O devrin padişahının kızını almış, o da aşırı

güzelmış. Adı da Zümran'mış. Bir kız daha almış o kız da çok güzelmış. Bir dizine birini oturtmuş, bir dizine birini oturtmuş, bakmış şöyle; gülmüş.

Karılar:

“Bizim ne kusurumuzu gördün de güldün?”

Oğlan:

“Sizi sevdim de güldüm.”

Karılar illa da bizi beğenmedin de güldün deyince oğlan: “Ben gençliğimde bir rüya gördüm, bir elimde güneş bir elimde ay gördüm. Şimdi birinize baktım ay gördüm birinize baktım güneş gördüm, ondan hoşuma gitti de güldüm.” Demiş. Adam orada ölüvermiş. Onlar da kuş olup uçuvermiş (KK44).

4.5.4. Fıkra

Güldürürken düşündürmeyi amaçlayan, yaratıldığı toplumun yaşayışı, gelenek-görenekleri, eğitimi ve toplumsal ilişkileri hakkında bilgi veren fıkralar, anlatmaya dayalı türler içerisinde önemli bir yere sahiptir. Dursun Yıldırım, fıkrayı:

“Hikâye çekirdeği hayattan alınmış ve bir olay veya tam bir fikrin teşkil ettiği kısa ve yoğun anlamlı, beşeri kusurlarla içtimai ve gündelik hayatta ortaya çıkan kötü ve gülünç hadiseleri, çarpıklıkları, ziddiyetleri, eski ve yeni arasındaki çatışmaları sağduyuya dayalı ince bir mizah, hikmetli bir söz, keskin bir istihza yoluyla yansıtan; umumiyetle bir fıkra tipine bağlı olarak nesir diliyle yaratılmış, sözlü edebiyatın müstakil şekillerinden ibaret yaygın epik-dram türündeki realist hikâyelerden her birine verilen isimdir” (Yıldırım, 1999, s. 3). şeklinde, kendine has bir edebî tür olarak tanımlamıştır.

Boratav ise fıkraları; “Yoğun bir anlatım tekniğine sahip, herhangi bir düşünceyi örnek vererek güçlendirmek, karşısındakini ona inandırmak veya herhangi bir durumu açıklamak için anlatılan hikâyeler” olarak tanımlamıştır (Boratav, 2013, s. 95).

Sakaoğlu'na göre ise fıkra; “Nüktenin esas olduğu ve anlatıma göre dinleyenlere zevk aldırın bir türdür” (Sakaoğlu, 1992, s. 5-6).

Savaştepe'deki Karakeçili Yörüklerinden derlediğimiz 16 fıkra, görüşme yöntemi ile 3 kaynak şahıstan derlenmiştir. Kaynak şahıslarımız fıkranın özel bir anlatım ortamı olmadığından, fıkraların sohbet esnasında anlatıldığından ve anlattıkları fıkraları da sohbet ortamlarından öğrendiklerini ifade etmişlerdir.

Fıkraların 8 tanesi (5. Fıkra, 6. Fıkra, 7. Fıkra, 9. Fıkra, 10. Fıkra, 11. Fıkra, 12. Fıkra, 14. Fıkra) Nasreddin Hoca'yı konu edinmektedir. Fıkraların 4 tanesi ise (1. Fıkra, 2. Fıkra, 3. Fıkra, 4. Fıkra) Karadeniz yöresine ait tipleri konu edinen fıkralardır. Anlatılan fıkraların kahramanları ve konuları göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'deki hâkim fıkra anlatma geleneğinin bölgede de hâkim olduğu bu sebeple yerel fıkra anlatılmadığı gözlemlenmiştir. Anlatıcıların fıkraları tam olarak hatırlayamaması bazı fıkraların güldürücü nitelikte olma özelliklerini kaybettiği tespit edilmiştir.

Kaz Uçar da Laz Uçamaz Mı?

Bir gün bir tane Laz bakmış, kaz uçuyor. Çıkmış bir tepeye o da atmış kendini aşağıya: “Kaz uçar da Laz uçamaz mı?” demiş (KK34).

Tuz

İki Laz arkadaş tarlaya tuz ekmiş, gidip bir dolaşalım demişler, gitmişler dolaşmaya. Geri gelince bakıyorlar ki tuz bitmiyor. Allah Allah diyorlar, “ne yedi acaba bunu” diye düşünüyorlar. Sonra bir bakıyorlar bir sinek geliyor. Sineği öldürmek için bir vurmuşlar, ikisi de bir birbirlerine vurunca ikisi de ölmüş (KK34).

Değirmen

Değirmene yüksek yerden taş indirilecek olmuş, ama bir türlü nasıl indireceklerini bulamamışlar. Laz'ın biri çıkıp demiş ki ben indiririm onu. Nasıl indireceksin diye sormuşlar, ben onun deliğine kafamı sokayım, öyle iner demiş. Laz kafasını taşa sokup kaldırmaya çalışırken taş bir yuvarlanmaya başlamış, ta aşağıya kadar inmiş ama Laz'ın kelle bir tarafa düşmüş, gövde bir tarafa. Bakıyorlar ki kelle ortada yok. Adamlar birbirlerine dönüp bunun kellesi var mıydı yok muydu diye sormuşlar, ikisi de bilememiş. En iyisi karısına soralım demişler, gitmişler Laz'ın karısına: “senin adamın kellesi var mıydı? Yok, muydu?” demişler. Kadın da demiş ki: “Valla bir çene cav cav yapıp duruyordu ama var mıydı, yok muydu ben de bilmiyorum.” demiş (KK34).

Kahve

Temel'le Dursun bir gün bir yere gitmişler, adamın biri bir şey içiyormuş. Nedir bu demişler, adam kahve demiş. Ne işe yarar bu kahve diye sormuşlar, adam

“bunu içince insanın keyfi gelir” demiş. Temel’le Dursun, kahveciye ee “hadi bize de getir iki tane” demiş. Bu ikisi kahveyi içmiş, temel demiş ki: “Dursun senin keyfin geldi mi?” Dursun demiş: “Gelmedi.” Bu sefer Dursun sormuş: “Temel senin keyfin geldi mi?”, Temel: “Gelmedi” demiş. Bakmışlar gelen giden yok, “Ya bu keyif geldi geçti ya da gelecek” demişler. Kahveyi içince bir şey gelecek zannetmişler yani (KK34).

Nasrettin Hoca’yla Öküzün Yarışı

Nasrettin hoca, öküzle yarışa çıkmış. “Ya! Hoca ne yapıyorsun sen alem atla yarışıyor, sen öküzle yarışyorsun.” demişler. Hoca: “Ya bu buzağıyken çok koşuyordu demiş (KK34).

Nasrettin Hocanın Karısı

Nasrettin hoca zamanında insanlar, birbirlerini hiç görmeden evleniyormuş. Nasrettin hocayı da evlendirmişler, karı bir gelmiş, çok çirkinmiş. Hoca ne yapsam ki diye düşünmeye başlamış neyse sabah olmuş. Karı gelmiş hocaya: “Len ben kime kime görüneceğim, kime kime görünmeyeceğim?” demiş. Hoca da “Bene görünme de kime görünürsen görün” demiş (KK34).

Aklın Varsa Göle Koş

Bir gün hocanın karısı, hocaya: “Len senin getirdiğin odunlar yanmıyor” demiş, hocayı böyle şikâyet edermiş. Hoca da bu sefer dağdan kesmiş çamları, bir salmış aşağı, yüklemiş eşeğin sırtına bir yakmış, odunlar eşeğin sırtında yanmaya başlamış. Eşek huzursuzlanınca Hoca eşeğe: “Aklın varsa göle kaç” demiş (KK34).

Şeytan

Adamın birisi şeytanı şişenin içine koymak için kırk yıl uğraşmış, sonunda koymuş. Adam bir gün karısına demiş ki: “Ben bir yere varacağım, bunu dışarı çıkarma sakın!” adam gidince şeytan başlamış kadına yalvarmaya: “Ne olursun beni çıkar, dünya halinde bir dışarı yüzü göreyim.” demiş. Kadın da yalvarmalara dayanamayıp şeytanı şişeden çıkarmış. Sonra kadın korkmaya başlamış; “Adam gelirse beni öldürür” diye düşünmüş. Şeytana demiş ki: “Senin gözlerin şişenin içindeyken o kadar güzeldi ki bir kere gir de ben senin gözlerine bir kere daha

bakayım sonra yine koyvereceğim ben seni”. Şeytan da iltifatı duyunca şişenin içine girivermiş, kadın hemen şişenin ağzını kapatıvermiş. Kadının kocası gelmiş; “Ben bu şeytanı kırk yılda şişenin içine zor soktum, karının sokması 40 saniye bile sürmedi.” demiş (KK34).

Odunlar Nerede?

Nasrettin hoca bir gün eşekle değirmene gitmiş. Değirmenin orda çok uyanık bir karı varmış. Karı, hocaya “Elindeki çuvallardan birini bana verirsen sana bir şey öğreteceğim” demiş. Hoca çuvalı vermiş, kadın parmağını şıklatmış. Kadın “Diğerini de verirsen bir şey daha öğretirim” demiş. Hoca diğer çuvalı da vermiş. Kadın bu sefer de diğer parmağını şıklatmış. Hoca eve dönmüş, karısı “Hani odunlar?” deyince hoca parmaklarını şıklatmış. Odun yok ama bunları öğrendim demiş (KK34)

Parayı Veren Düdüğü Çalar

Hoca bir gün binmiş eşeğine pazara gidiyormuş. Babam demiş ki: “Hocam bana oradan bir parça çıra getir.” Ama parayı vermemiş. Ben demişim ki: “Hocam bana da bir paket sigara getir.” Ben de vermemişim parayı. Nene de demiş ki: “Bana da bir kilo elma getir hocam.” Nene de vermemiş parayı. Hanım demiş ki: “Ya hocam evde ekmek bitti, bir tane ekmek getiriver bana.” Ee o da vermemiş parayı. Oğlan demiş ki: “Hocam bana bir düdük getir, al bu da parası.” Hoca gitmiş pazara, akşam olmuş hoca dönmüş. Babam demiş ki: “Hoca hani benim çıra?” hoca demiş: “Valla senin çirayı alamadım.” Ben demişim ki: “Benim sigara?” hoca demiş: “Yok, onu da alamadım.” Ee hanım demiş: “Ekmek?” hoca demiş: “Yok”. Nene sormuş: “Elma?” hoca demiş: “Yok”. En son çıkarmış düdüğü oğlana vermiş. Demişler: “Hoca düdüğü almışsın ya!”. Hoca da:

“Parayı veren düdüğü çalar!” demiş (KK9).

Ya Tutarsa

Hoca bir gün gölün kenarına gitmiş. “Amma da göl ha!” demiş. “Ee ne yapalım? demişler. Hoca demiş maya alalım yoğurt çalalım bu göle. “Ulan hocam olur mu? Tutar mı?” demişler. Hoca da “ya tutarsa?” demiş (KK9).

Kazan Doğurdu

Hoca bir gün komşusundan kazan istiyor. İşi bitince içine bir küçük kazan daha koyup geri götürüyor kazanı komşuya. Adam demiş “Bu ne hocam, ben tek kazan vermiştim?” hoca demiş: “Senin kazan doğurdu.” Adam:” Lan hocam kazan doğurur mu?” demiş. Hoca: “Doğurmaz mı? Bak doğurdu işte.” demiş. Aradan bir hafta on gün zaman geçmiş. Yeniden komşusuna varmış ki: “senin gazan bene lazım.” Adam da içinden demiş gazan nasıl olsa doğuruyor hocanın evinde “al hocam, götür.” demiş. Hoca almış kazanı işini görmüş, kilere kaldırmış kazanı, geri teslim etmemiş. Komşu bakmış kazan gelmiyor. Üç gün geçmiş beş gün geçmiş kazan gelmiyor. Ulan demiş varın şu hocadan gazanı isteyim. Varıyor:

Komşu:

“Hocam! Hocam!”

Hoca:

“Buyur.”

Komşu:

“Ya bizim gazan ne oldu? Gelmedi.”

Hoca:

“Senin gazan öldü.”

Komşu:

“Len Hoca gazan ölür mü?”

Hoca:

“Ölme mi? Ölür tabi. Senin gazan öldü.”

Komşu:

“Ya Hoca olur mu öyle şey, getir benim gazanı.”

Hoca:

“Ulan doğduğuna inanıyorsun da öldüğüne niye inanmıyorsun?” (KK9).

Ramazan Geldi

Bir adam varmış, bu adamın karısı biraz saf biriymiş. Adam karısına: “Hanım, Ramazan gelecek, biraz hazırlık yap da Ramazan’da zorluk çekmeyelim demiş. Kadın bir şeyler hazırlamış. Köylerde de durumu olmayanlara yardım toplamak için hayırcılar olurmuş, hayırcı kadının kapısına varmış, kapıyı çalmış, kadın kapıyı açmış:

“Amca sen kimsin?”

Hayırcı:

“Ben, Ramazanım.”

Kadın:

“Benim adam da Ramazan gelecek diye bir şeyler hazırlattıydı, dur ben onları getireyim. Bizim bahçede bir de ahlat ağacı var onu da topla da onları da al.”

Kadın evdeki bütün yem yiyeceği adama vermiş. Aradan zaman geçmiş Ramazan gelmiş çatmış. Adam karısına:

“Hanım, Ramazan için yaptığın hazırlıkları getir de yiyelim.”

Kadın: “Sen Ramazan gelecek deyince ertesi gün kapıyı biri çaldı, ben Ramazanım dedi ben de her şeyi toplayıp ona verdim gari.”

Nasip:

Adamın biri: “Hocayı yemeğe davet edeyim de kalan yemeklerden çocuklar da nasiplensin” diye düşünmüş. Hocayı çağırmış, sofrayı kurmuşlar, hocanın önüne ne koysalar hoca sünnetlermiş. Adamın çocuklarından biri de bakalım bize ne kalacak diye düşünerek kapıya dikilip hocanın yemek yemesini izlemeye başlamış. Hoca tabakları sünnetledikçe yeniden yemek koymuşlar derken çocuklara bir şey kalmamış, ev sahibi de bu duruma biraz sinirlenmiş. Hoca bir an kafasını kaldırıp kapıdaki çocuğu görmüş ve sormuş:

“Adı ne bu çocuğun?”

Adam:

“Farz.”

Hoca:

“Yahu çocuğun adı hiç Farz olur mu?”

Adam:

“Hoca sünnet desek onu da yiyeceksin diye korktuk.” (KK35).

Kafasını da Alsın

Adamın biri Nasrettin Hoca'ya: “Hocam bir gün bize de misafir ol da hanemiz şenlensin.” demiş. Hoca olur demiş. Günlerden gün geçmiş, Hoca'nın yolu adamın evinin o tarafa düşmüş, hoca: “Şu adam beni çağırıp duruyordu bir gideyim.” diye düşünmüş. Hoca adamın adını ünlemeye başlamış. Adam adını duyunca camdan bakmış, Hoca'nın geldiğini görünce hanımına: “Hemen kapıya var, Hoca beni sorarsa yok de.” demiş. Kadın kocasının dediğini yapıp kocam evde yok demiş.

Hoca:

“Kocana söyle bir daha bir yere giderken kafasını da alıp öyle gitsin, pencerede bırakmasın!” (KK35).

Deve Derse Ne Yaparım?

Tilkinin biri düşe kalka kaçıyormuş. Birisi de görüp:

“Nereye gidiyorsun tilki kardeş?”

Tilki:

“Köyde tuttukları deveyi kesiyorlarmış, ondan kaçıyorum.”

Adam:

“Ulen, senin neren deve de sen kaçıyorsun?”

Tilki:

“Öyle deme, iftiracının biri kalkıp bu da deve derse ne yaparım?” (KK35).

Evliya

Adamın biri ben evliyayım diyerek geziyormuş, köylüler de adamın evliya olduğunu kabul etmeyerek: “Evliya isen kerametini göster!” demiş. Elli metre ileride de bir çınar ağacı varmış, adam: “Ben çınar ağacına gel diyeceğim o da gelecek.” demiş. Köylüler: “Hadi bakalım, göster kerametini.” demişler. Adam çınar ağacına

“Gel buraya!” demiş, ağaç gelmemiş, adam yine de demiş, çınar yine gelmemiş. Üçüncüde kalkmış çınar ağacının yanına varmış.

Köylüler:

“Hani ağaç gelecekti?”

Adam:

“Evliyalarda kibir yoktur, gel deyince gelmedi mi kalkıp ayağına varırsın.” (KK35).

4.5.5. Diğer Anlatmalar

Çalışma sahamızdan derlediğimiz “Misafir” anlatısı; görgüyü geliştirmek, halkın bir olaydan ibret almasını sağlamak ve kıssadan hisse olmak amacıyla halk arasında söylenegelmiş, fıkra, masal ya da efsane türleri içerisinde değerlendirilemediğimiz rivayetlerdendir. Bu anlatıyı herhangi bir tasnif grubuna dâhil edemediğimiz için çalışmamızda “Diğer Anlatmalar” başlığında ele aldık.

Misafir

Ülkenin birinde bir âdet varmış. Ülkede bir meydan varmış, her ailenin orda bir taşı varmış, ülkeye gelen misafirler hangi taşa oturursa o taşın sahibi o misafiri evine götürüyormuş. Ailenin biri pek misafir sevmezmiş, herkesin taşı oturulabilsin diye yassıymış, o aileninki sivri bir taşmış. Bir gün bir misafir gelmiş, sivri taşın üstüne oturmuş. Sivri taşın sahibi eve varıp hanımına:

“Hanım bu seferlik böyle oldu, bir daha olmaz, sen bir şeyler hazırla da ben misafiri alıp geleyim.”

Hanımı:

“Tamam, bu seferlik olmuş ama bir daha olmasın!

Adam misafirleri almış evine götürmüş, misafirler sofraya oturmuş. Adamın karısı kapının kenarından misafirler yemeklerin hepsini yiyecek mi diye bakıyormuş. Misafirler yemeklerin yarısını yemiş yarısını bırakmış.

Kadın:

“Bey, bu misafirler yemeklerin yarısı bıraktı, neden böyle oldu?”

Adam:

“Hanım, misafir dokuz nasip getirir, birini yer sekizini bırakır.”

Kadın:

“Yahu bu şimdi mi söylenir? Sen git o taşı yassı bir taşla değiştir.” (KK35).

4.5.6. Atasözleri ve Deyimler

Yazılı kanunların olmadığı dönemlerde Türk milletinin yaşam tarzını, erdemlerini ve millî değerlerini gelecek kuşaklara aktarmak gibi önemli bir görev üstlenen atasözleri; zaman içerisinde ilk söyleyeni unutulmuş topluma mâl edilmiş, insanlara öğüt veren hikmetli sözlerdir. Şükrü Elçin, halk edebiyatımızda sıklıkla kullanılan atasözlerini, ilk söyleyeni bilinmeyen, anonim bir özellik taşıyan ve atalardan kaldığı kabul edilen; toplum üyelerine hayat prensibi olacak nitelikteki fikir ve düşüncelerin gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan, millet olarak hayat anlayışımızın ortak ifadesi olan söz kalıpları olarak tanımlamaktadır (Elçin, 1997, s. 418).

Ömer Asım Aksoy, atasözlerini; “Atalarımızın uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş öz sözler” olarak tanımlamıştır. (Aksoy , 1984, s. 36)

Aydın Oy’ un ifadesiyle; atasözleri az sözle çok şey anlatırlar, yoğun bir anlam dünyaları vardır. Bir atasözünde olması gerektiği kadar sözcük bulunur, bu sebeple atasözleri klişe haldeki sözlerdir, yapısında yapılacak değişiklikleri kabul etmezler (Oy, 1972, s. 1).

Ekici’ye göre; belirli bir konu sınırlaması olmayan atasözleri, yapılması veya yapılmaması istenilen konular üzerine söylenebilir. Bu konular, yiğitlik, dostluk, komşuluk, mertlik, dürüstlük, görgü, cömertlik, aile, akraba, din, misafirlik ve ekonomi gibi hayatının her alanını kapsayan konuları içermektedir. Deyimler ise çoğunlukla mastar halinde olan kalıp ifadelerdir. Atasözlerinin aksine süslü sözlerdir. Amaçları bir kavramı özel bir anlatımla belirtmektir. Deyimlerdeki anlatım çoğunlukla mantık dışı ve abartılıdır (Ekici, Anonim Halk Edebiyatı, 2013, s. 213).

Şükrü Elçin, deyimleri; “Asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözler” olarak tanımlamaktadır (Elçin, 1997, s. 419)

Savaştepe ilçesindeki Karakeçili Yörüklerinden derlediğimiz atasözü sayısı 68, deyim sayısı ise 17’dir. Derlediğimiz atasözü ve deyimlerin çoğu Anadolu’nun birçok bölgesinde kullanılmaktadır ancak yöreye özgü olan atasözü ve deyimler de mevcuttur. Yöreye özgü olarak değerlendirdiğimiz; “Her gün giyinenin götü açık olur.” atasözü: “Eldeki varlık idareli kullanılmadığı takdirde o varlığa ihtiyaç duyulduğunda insan dara düşer, bu sebeple elde avuçta ne varsa bir anda tüketmemek gerekir.” anlamına gelmektedir. Yine yöreye özgü olduğunu düşündüğümüz “Mertek kafasına tak demek.” deyimini ise: erken davranılmadığı için pişmanlık duyulan bir işi gerçekleştirme olanağı kalmamış olmak.” anlamına gelmektedir. Derlediğimiz atasözlerini şekil açısından incelediğimizde 56 tanesinin tek cümleden, 12 tanesinin ise iki cümleden oluştuğu görülmektedir.

Yöreden derlediğimiz atasözlerinin konuları; aile yapısı, evlenme, komşuluk, dayanışma, cesaret, görgü, tasarruf ve eğitim gibi toplumsal değerlerimizden oluşmaktadır. Atasözü ve deyimleri derlerken öncelikle soru- cevap yöntemi kullanılmıştır ancak atasözü ve deyim derlemek üzere sorduğumuz sorular çoğu zaman karşılık bulmamıştır. Kaynak şahıslarımıza: “Bildığınız atasözlerini ve deyimleri söyler misiniz?” şeklinde sorular yönelttiğimizde birçoğundan: “Aslında çok atasözü/ deyim bilirim ama böyle birden sorunca aklıma gelmedi.” vb. cevaplar aldık. Bu sebeple atasözü ve deyim derlerken dolaylı bir yöntem kullandık. Derlediğimiz birçok atasözü ve deyimini kaynaklarımızla sohbet ederken söz arasında ya da bir hikâye veya masal anlattıkları esnada kullandıklarında derledik.

Yöreden derlenen atasözü ve deyimler, aşağıda alfabetik sıra ile verilmiştir.

4.5.6.1. Atasözleri

- 1) Acele işe şeytan karışır (KK22).
- 2) Aç ayı oynamaz (KK44).
- 3) Ağaç yaşken eğilir (KK44).

4) Ağustosta ekilen darıdan, kocasından sonra kalkan karıdan hayır gelmez (KK8).

5) Akıl yaşta değil baştadır ama akli başa getiren de yaştır (KK13).

6) Ak akça kara gün içindir (KK36).

7) Akacak kan damarda durmaz (KK36).

8) Alma mazlumun ahını çıkar aheste aheste (KK35).

9) Alışmış kudurmuştan beterdir (KK35).

10) Armut dibine düşer (KK5).

11) At beslenirken, kız istenirken (KK36).

12) At yürür de belli etmez kerametini, kadın güler de belli etmez kerametini, köpek ürer(havlar) de belli etmez kerametini (KK34).

13) Ayağını yorganına göre uzat (KK44).

14) Azdan az, çoktan çok gider (KK10).

15) Babası ölen bey, anası ölen kadın olur (KK10).

16) Baca eğri olsa da dumanı doğru çıkar (KK10).

17) Bekâr gözü ile kız alınmaz (KK34).

18) Beni sokmayan yılan bin yıl yaşasın (KK36).

19) Bir elin nesi var, iki elin sesi var (KK9).

20) Bülbülü altın kafese koymuşlar ille de vatanım demiş (KK5).

21) Büyük başın büyük derdi olur (KK22).

22) Çıkmadık candan ümit kesilmez (KK10).

23) Damlaya damlaya göl olur (KK44)

24) Deli deliyi görünce değneğini saklar. (KK34)

25) Diyeceği olanın duyacağı da olur (KK34).

26) Doğmamış çocuğa don biçilmez (KK10).

27) Eceli gelen it cami avlusuna işer (KK34).

- 28) El elden üstündür (KK9, KK35).
- 29) El elin eşeğini türkü çığırarak ararmış (KK9).
- 30) Erken öten horozun başını keserler (KK36).
- 31) Gelen gidene rahmet okutur (KK44)
- 32) Gelin eşikte oğlan beşikte (KK10)
- 33) Gül gibi görünüp diken gibi batandan; dost gibi görünüp yılan gibi sokandan kendini koru (KK35)
- 34) Hacı hacıyı tekkede; hoca hocayı Mekke’de, deli deliyi dakkada (KK4).
- 35) Her gün giyinenin götü açık olur (KK44).
- 36) İnsanın fikri neyse zikri de olur (KK7).
- 37) İşleyen demir ışıldar (KK5).
- 38) İt ite, it kuyruğuna (KK5).
- 39) İyilikten maraz doğar (KK36).
- 40) Kariyi kaynına, parayı koynuna sakla (KK35)
- 41) Kaynana pamuk olup raftan düşse gelinin başını yarar (KK36).
- 42) Kedi g*tünü görmüş, yaram var zannetmiş (KK7).
- 43) Keskin sirke küpüne zarar (KK9).
- 44) Kızı, kızken görme, gelin olsun da gör; gelini gelinken görme, evine gelsin de gör (KK34).
- 45) Komşu komşunun külüne muhtaç (KK13).
- 46) Mal canın yongasıdır (KK13).
- 47) Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır (KK10, KK36)
- 48) Meyve veren ağaç taşlanır (KK9).
- 49) Minareden düşenin parçası bulunur, gönülden düşenin parçası bulunmaz (KK35).
- 50) Minareyi çalan kılıfını da bulur (KK34).

- 51) Ne ekersen onu biçersin (KK10).
- 52) Nerede çokluk, orada bokluk (KK9).
- 53) Olmuşla ölmüşe çare yok (KK7).
- 54) Öfkeyle kalkan zararlar oturur (KK9).
- 55) Ölü evinden aş çıkmaz; ölü gözünden yaş çıkmaz (KK10).
- 56) Sakınan göze çöp batar (KK9).
- 57) Sakla saman gelir zamanı (KK9).
- 58) Sarımsağı gelin etmişler de yılında çıkmış kokusu (KK34).
- 59) Sürüden ayrılanı kurt kapar (KK36)
- 60) Söğüt ağacından odun olmaz, her ananın doğurduğu pehlivan olmaz (KK34).
- 61) Söz uçar, yazı kalır (KK34).
- 62) Takke düştü, kel göründü (KK7).
- 63) Tarlada izi olmayanın harmanda yüzü olmaz (KK8).
- 64) Taşıma suyla değirmen dönmez (KK34).
- 65) Tavşan dağa küsmüş, dağın haberi yok (KK10).
- 66) Yarım elma gönül alma (KK13).
- 67) Zararın neresinden dönsen kardır (KK34).
- 68) Zenginin malı züğürdün çenesini yorarmış (KK13).

4.5.6.2. Deyimler

- 1) Ağzı kulaklarına varmak (KK36).
- 2) Ağzını bıçak açmamak (KK10).
- 3) Adamına düşmek (KK8).
- 4) Ayağını denk almak (KK34).
- 5) Aklı çıkmak (KK34).

- 6) Etekleri zil çalmak (KK10).
- 7) Gına gelmek (KK35).
- 8) Halt yemek (KK36).
- 9) İnce eleyip sık dokumak (KK36).
- 10) Kafayı bozmak (KK31).
- 11) Köpek çekmek (KK9).
- 12) Lafa tutmak (KK10).
- 13) Mertek kafasına tak demek (KK10)
- 14) Mesken tutmak (KK34).
- 15) Tepesi atmak (KK31).
- 16) Saman altından su yürütmek (KK6).
- 17) Ser verip sır vermemek (KK10).

4.5.7. Türküler

Sözlü kültürümüzün zengin türlerinden biri olan türküler, Ali Yakıcı'nın ifadesiyle: “Duyguların ifade aracının neticelerinden biridir” (Yakıcı, 2007, s. 44) Türkülerin oluşumunun arkasında mutlaka gerçek bir olay olması, türkülerin en çok sevilen türlerden biri olmasının en büyük sebeplerinden biri olarak düşünülebilir. Boratav’a göre türkü: “Düzenleyicisi bilinmeyen, halkın sözlü geleneğinde oluşup gelişen, çağdan çağa ve yerden yere içeriğinde olsun biçiminde olsun değişikliklere (zenginleşmelere, bozulmalara, kırılmalara) uğrayabilen ve her zaman bir ezgiyle koşulmuş olarak söylenen sözlü şiirlerdir” (Boratav, 2013, s. 171).

Ali Yakıcı ise türkülerini şu şekilde açıklamıştır:

“Duygu, düşünce, hayal ve birey ya da toplum olarak doğumdan ölüme kadar yaşanan, insan ve toplumda iz bırakan, bütün olayları dile getiren, sevinçli ya da üzüntülü zamanlardaki coşku ve heyecanı yansıtan, kaynakları genellikle ozan, türkü yakıcısı ve söyleyicisi kişilerden oluşan, hangi edebiyat şubesine ait ya da hangi biçim ve türde ortaya çıkmış olursa olsun halka mal edilerek anonimleşen, şölende, düğünde, toplantıda ve her türlü icra ortamında dillerden düşürülmeyen, icrası, icra ortamı ve

konusuna göre kendisine has bir ezgiyle söylenen manzum ürünlere türkü denir (Yakıcı, 2007, s. 44).

Türkülerin ortaya çıkışında söyleyenleri bellidir ancak nesilden nesile aktararak günümüze kadar ulaşan türküler zaman içerisinde çeşitli değişimlere uğrayarak anonim olma özelliği kazanmışlardır. Benzer bir düşünceye sahip olan Doğan Kaya ise türkülerini şu şekilde tanımlamıştır: “Halkın ruh halini, derdini, neşesini, zevkini, dünya görüşünü, inancını, karşılaştığı hadiseleri yansıtan, hece ölçüsüyle ve bir veya dört mısralı bentlere çoğu defa bağlantıların getirilmesiyle, söylenen; manzum ve ezgili anonim ürünlere türkü denir (Kaya, 1999, s. 132).

Yapılan diğer türkü tanımlarıyla benzer olarak İlhan Başgöz de türkülerini: “Ezgi ile söylenen halk şiirleri” olarak tanımlar. (Başgöz, 2008, s. 23).

Derleme çalışmamız süresince aktif katılımlı bir gözlemci olarak düğün, kına gecesi, sünnet gibi birçok eğlenceye katılma fırsatı bulduk. Bu sayede yöreden söylenen türkülerin icra ortamlarını, icracılarını, konularını ve türkülerin kendilerini derleyerek değerlendirdik.

Balıkesir ili Savaştepe ilçesinde yaşayan Karakeçi Yörüklerinden derlediğimiz türkülerin icracılarının çoğunlukla sesi güzel olan ve türkü bilen herkes olduğunu gözlemledik.

Yörede düğünlerde söylenen türkülerin icracıları erkekler, kına gecelerinde söylenen türkülerin icracıları ise kadınlardır. Erkekler düğünlerde türkü söylerken “çanak” adını verdikleri tenekelerle ritim tutarak türküyü kulağa daha hoş gelir bir şekilde okumaktadırlar. Kına gecelerinde de benzer bir durum söz konusudur. Gelin odanın orta kısmına oturtulur ve yörede kına türkülerini güzel okuduğu bilinen kadınlar kına gecesine hususi olarak davet edilerek gelinin etrafına oturtulur. Bu kadınların özellikleri kına türkülerini iyi biliyor olmaları, seslerinin güzel olması ve birçoğunun da çanak çalmayı bilmesidir. Bir yandan türkü okurken bir yandan çanak çalarak türküyü daha duygulu bir hale getirirler. Kadınların türkü okurken ritim tutmak için çanak çalmak haricinde kullandıkları bir de “sini çevirme” yöntemi vardır. Sini döndükçe çıkan ses de türkünün kulağa daha hoş gelmesini sağlar. Yöreden derlediğimiz “İstanbul Türküsü”, “Eşmem Ben”, “Mendili Oyaladım”, “Yâr Üstüme Yâr Sevmiş”, ve “Dere Geliyor Dere” türkülerini kına gecelerinde söylenen

türkülerdir. Bu türkülerin çoğu mâni şeklinde olup “nina nini nam” gibi sözlerle ve ezgili bir şekilde söylenerek türkü formuna sokulmaktadır.

Derlediğimiz türkülerin tamamı aşk ve sevdâ konulu türkülerdir ve bu türkülerin arasında yöreye özgü olarak nitelendirebileceğimiz bir türkü bulunmamaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte düğünlerde ve kına gecelerinde türkü söylemek yerine kayıttan türkülerin çalınması yerel türkülerin unutulması yerini popüler türkülere bırakmasına sebep olmuştur.

“Ali ile Aslıhan”, “Urfalı Gülizar” ve “Merik” türküleri, hikâyeli türkülerdir. Bu türkülere ait hikâyeler kaynak şahıslarımızın anlattığı şekliyle türkülerden hemen önce verilmiştir.

İstanbul Türküsü

İstanbul’un ortasında mekeriz
Biz mekerize telli de kurşun atarız
Beş kardeşiz bir orduya yeteriz
Ah yine bu ayrılık büktü belimi
Evde de koydum elleri kınalı gelini
Yaşım da küçük ben istemem ölümü

İstanbul’un ortasında Beşiktaş
Ah ne anam var ne babam var ne gardaş
Sağ olursak biz de buluruz arkadaş

Ah yine kırdı bu ayrılık belimi
Evde de koydum saçları telli gelini
Yaşım da küçük ben istemem ölümü (KK13).

Eşmem Ben

Eşmem ben dere geliyor dere

Eşmem ben dere geliyor dere

Kumunu sere sere

Kumunu sere sere

Eşmem ben al dere götür beni

Eşmem ben al dere götür beni

Yârimin olduğu yere

Yârimin olduğu yere

Eşmem ben allı basma asdın mı

Eşmem ben allı basma asdın mı

Eşmem ben allı basma donum var (KK44).

Mendili Oyaladım

Mendili oyaladım nina nini nam

Dürmeye kıyamadım nina nini nam

Dürmeye kıyamazken nina nini nam

Nazlı yâre yolladım nina nini nam

Dere geliyor dere nina nini nam

Kumunu sere sere nina nini nam

Al dere götür beni nina nini nam

Yârimin olduğu yere nina nini nam (KK13).

Yâr Üstüme Yâr Sevmiş

Amman amman yâr üstüme yâr sevmiş

Amman amman yâr üstüme yâr sevmiş

Kara gözlüm çatladım güle güle

Kara gözlüm çatladım güle güle

Amman amman daldan dala ip gerdim

Amman amman daldan dala ip gerdim

Kara gözlüm üstüne mandil serdim

Kara gözlüm üstüne mandil serdim

Amman amman sevdiğim oğlan

Amman amman bir evde üç oğlan

Kara gözlüm en güççünü ben sevdim

Kara gözlüm en güççünü ben sevdim (KK48).

Dere Geliyor Dere

Dere geliyor dere nina nini nam

Kumunu sere sere nina nini nam

Gitme dedim de gittin nina nini nam

Kendin gelirsin yârim nina nini nam

İster al ister alma nina nini nam

Kendin gelirsin yârim nina nini nam (KK44).

Ali ile Ashhan

Bu türkünün hikâyesini, türküyü icra eden Davut Özer şu şekilde anlatmaktadır:

“Bu hikâye Çorum’da geçmiş. O çocuk da aynı bizim gibi köyde yaşıyormuş. Annesi babası fakirmiş. Amcası çok zenginmiş, annesi babası rahatsızlanmış, ölmüş.

Çocuk da amcasının kızına âşık olmuş, Aslıhan’a diyelim. Kız da istiyormuş, oğlan da istiyormuş. Kız bir gün oğlana:

“Hani beni babamdan isteyecektin Ali, bak bunca zaman oldu niye istemiyorsun?”

Ali:

“Beni seni babandan isteyeceğim, amcamdan isteyeceğim de seni bana vermez, benim annem yok babam yok, ben zaten sizin kapınızdayım, beni hor görü, gel bu işten vazgeçelim.”

Ali böyle dediyse de kıza meram anlatmış, çıkmış amcasının karşısına:

“Amca biz Aslı’yla birbirimizi seviyoruz, izin olursa ben Aslı’yı alacağım.”

Amcası:

“Sen fakir çulsuzun birisin, sen benim kapımda bir kölesin, sen kim oluyorsun da benim kıza talip çıkıyorsun, çabuk burayı, köyü terk et.”

Ali de ne yapsın mecbur terk etmiş. Kıza bir sürü görücüler çıkmış ama kız da çok sevmiş ki hiçbirisine varmamış. Ali’nin hasretine dayanamıyor vereme tutulmuş, babasına: “Baba, bunca yıl oldu, bunca zaman geçti, benim onca taliplerim, görücülerim oldu, ben hiçbirine evet demedim. Senden son bir ricam var, benim bene hayrım yok, sana da hayrım olmaz bu saatten sonra, ben zaten öleceğim, son kızmasına, sinirlenmesine rağmen, kızıma son görevimi yapıp Ali’ye haber günlerimi yaşıyorum, izin ver Ali’mi son defa göreyim.” Babası, gine baba yüreği ya göndermiş. Ali gelsin son bir defa Neslihan’ı görsün, onun arzusunu yerine getirsin demiş. Ali de onca kırılmaya rağmen, eziyet çektiğine rağmen, Aslıhan’a şey olması için gitmiş. Bakmış ki Aslıhan perişan, son solukta, o zaman almış sazı eline:

“Emmim kızı ne yatarsın bu yerde?

Kırık mı kanadın, kolların hani?

Küskün müsün selamımı almazsın?

Konuşmuyor susmuş dillerin hani?

Kuru yerde mor menekşe biter mi?

Bozulmuş bahçesi, bülbül öter mi?

Ergen kızlar yataklarda yatar mı?

Hani verdiğimiz sözlerin hani?

Ecel tuzağını aşamaz mısın?

Açıp da içinden kaçamaz mısın?

Azat eyleseler uçamaz mısın?

Kırık mı kanadın kolların hani?”

Ali bu şekilde söylerken Aslıhan son nefesini vermiş. Konu komşu toplanmış defnediyorlarmış. Aslıhan’ın hasretiyle kahrolan Ali mezarın başından ayrılamamış. Öbür tarafta da annesi bir feryat bir figan, kocasının yüzünden kızını veremediği için. Ali yine almış sazı eline:

“Her gelip geçtikçe selam vereyim

Mezar taşlarına yüzüm süreyim

Açın mezarını ben de gireyim

Zindan oldu dünyam güneşim hani?

Sen de benim gibi ateşe yandın

Amcamın yüzünden bu hale geldin

Aslıhan’ım gibi kavrulup yandın

Yeller mi savurdu küllerin hani?”

Bu şekilde amcasının hanımına da bir mâni yakmış. Ve terk edip gitmiş, bir daha da geri gelmemiş.” (KK9).

Urfalı Gülizar

Bu türkünün hikâyesini, türküyü icra eden Mehmet Oturmaz şu şekilde anlatmaktadır:

“Biz mevsimlik işçilik yaparız, yine böyle bir zaman Edremit tarafında zeytine gittik, burada bir kız vardı, babasının da bir borcu varmış. Bu borç karşılığında kızını zalim bir adama verdi. Ben de bu duruma içlenince böyle bir türkü yazdım.” (KK33)

Urfalı Gülizar kalbimde yazar

Ellerin yâri var Bizimki mezar

Aylar yıllar oldu bir haber gelmez

Yürekte sevdanın sızısı dinmez

Yaram çok derinde kimseler görmez

Söylemem ismini yad eller bilmez

Urfalı Gülizar kalbimde yazar

Ellerin yâri var bizimki mezar

Saçların omuzdan topuğu döver

Seni görenlerin ocağı söner

Kalbim paramparça özüm kan ağlar

Gözlerim yollarda hep seni arar

Yürek paramparça canım özüm kan ağlar

Gözlerim yollarda hep seni arar

Urfalı Gülizar kalbimde yazar

Ellerin yâri var bizimki mezar (KK33)

Merik

Bu türkünün hikâyesini, türküyü icra eden Mehmet Oturmaz şu şekilde anlatmaktadır:

“Merik Maraş’ta köyde yetişmiş, emsallerine göre güzel olan, dikkat çeken bir kızmış, annesi Merik’i bir ağanın oğluna vermek istiyormuş, Merik de başka birini sevdiğinden ağa oğluna varmak istememiş, sevdiği çocuğa kaçmış. Merik verem olmuş, hastaneye yatmış, Maraş’tan ölüm haberi gelmiş. O zaman da Merik’e bu türkü yakılmış.”

Maraş’tan bir haber geldi

Maraştan bir haber geldi

Elim golum gırılardı

Elim golum gırılardı

Keşke Merik ölmeseydi vay vay

Oy Merik Merik Merik

Doymamışım sana Merik

Ben gurbanım sana Merik of

Ah Merik Merik Merik

Ben gurbanım sana Merik

Doymamışım sana Merik of

Doktor yarayı kesiyor

Merik gine kan kusuyor of

Dediler ki Merik öldü

Dediler ki Merik öldü

Anası kime küsüyor vay

Oy Merik Merik Merik
Doymamışım sana Merik
Ben gurbanım sana Merik of

Şu Merk'in acısına şu Merik'in acısına
Çarşaf gerin gecesine vay vay
Dediler ki Merik öldü
Dediler ki Merik öldü
Sabır onun gocasına vay

Oy Merik Merik Merik
Doymamışım sana Merik
Ben gurbanım sana Merik of (KK33).

Ölüm Ver Allah'ım, Ayrılık Verme

Merdivenden çıktım yan basa basa
Ciğerim kalmadı kan kusa kusa
Yola çıktım ama ömrüm kısa
Ölüm ver Allah'ım ayrılık verme

Mezarın üstünde yayılır goyun
Toplanın komşular elbisem soyun
Yavrularım gelmeden mezara goyun
Ölüm ver Allah'ım ayrılık verme

Mezarın başında yosunlu taşlar

Üzerinde dönerler gökteki kuşlar

Kapanan yaralar yeniden başlar

Ölüm ver Allah'ım ayrılık verme

Yavrularım benim bir beyaz güldür

Yaylada açılan beyaz sümbüldür

O güldeki öten dertli bülbüldür

Sohbetlerine doyum olmaz gülüm (KK49).

Yâr Kaybettim, Gördünüz Mü?

Siyah saçı tokuş tokuş

Kurban olam nasıl bakış

Eli yüzü nakış nakış

Yâr yitirdim gördünüz mü?

Yazamadım dertlerimi

Yedim bitirdim kendimi

Harap ettim gençliğimi

Yâr yitirdim gördünüz mü?

Meyva verir bahçe bağlar

Garip gönlüm durmaz ağlar

Son ümidim yüce dağlar

Yâr yitirdim gördünüz mü? (KK33).

Uyan Sunam

Şafak söktü yine Sunam uyanmaz
Hasret çeken gönül derde dayanmaz
Çağırırım Sunam Sunam uyanmaz
Uyan sunam uyan derin uykudan

Çektiğin gönül elinden
Usandım gurbet elinden
Hiç kimse bilmez halimden
Uyan sunam uyan derin uykudan

Dağlar Seni Delik Delik Delerim
Dağlar seni delik delik delerim, delerim
Kalbur alır toprağını elerim aman aman
Elerim aman aman, dumanlı dağlar

Sen bir kara koyun ben de bir kuzu, bir kuzu
Sen gittikçe ardın sıra melerim aman aman
Melerim aman aman dumanlı dağlar (KK13, KK51).

Fado

Duman indi de derelerden ovaya aman ovaya
Duman indi de derelerden ovaya Fado ovaya
Çare var mı da sinendeki yaraya Fado yaraya
Baban satıvermiş de seni gülüm paraya Fado paraya

Nereye de kara gözlüm nereye
Çare var mı gönlündeki yaraya
Nereye de kara gözlü Fado nereye nereye
Çare var mı da sinendeki yaraya

Aşamadın da yüce dağlar ardına aman ardına
Bilemedin de gönlündeki derdini aman derdini
Sevemedin erkeklerin merdini aman merdini

Nereye de kara gözlüm nereye
Çare var mı gönlündeki yaraya
Nereye de kara gözlü Fado nereye nereye
Çare var mı da sinendeki yaraya (KK33).

Gozalı Gelin

Aşağıdan gelir Gozalı gelin
Kaldır fistanını toz olur gelin
Kaldırsan perçemini baksam yüzüne
Eller arif olmuş söz olur gelin

Aşağıdan gelir gelinin göçü
Gelin mi ettiler canımın içi
Ben sana sakladım verdiğin saç
Sensiz odalara giremez oldum

Evlerinin önü zerdali dalı
Pencerede gördüm o nazlı yâri

Benim sevdiceğim tomurcuk gülüm
Seni sevmelere kıyamadım ben (KK33).

Derdim Çoktur Hangisine Yanayım?

Derdim çoktur hangisine yanayım?
Yine tazelendi yürek yarası
Ben bu derde nerden derman bulayım?
Meğer dost elinden ola çaresi

Efendim efendim benim efendim
Benim bu derdime derman efendim

Türlü donlar giymiş güzel naziktir
Türlü donlar giymiş güzel naziktir
Bülbül cevı eyleme güle yazıktır
Çok hasretlik çektim bağrım eziktir

Güle güle gider canlar sefası
Efendim efendim benim efendim
Benim bu derdime derman efendim (KK33).

Denizin Dibinde Hatçe' m

Denizin dibinde Hatçe'm demirden evler
Ak gerdanın altında da çiftedir benler
O kınalı parmaklar da o beyaz eller
Yolcuyu yolundan eyleyen dilber
Dalga dalga dalga dalga dalgalanıyor
Hatçe gızı görenler sevdalanıyor

Yükseklere karlar yağmış üşümedin mi?

Sen bu işin sonunu düşünmedin mi?

Yüce dağ başına Hatçem ekin ekilmez

Yağmur yağmayınca kökü sökülmez

Ellerin kövünde Hatçem kahır çekilmez

Doldur ağuları içelim Hatçem

Dalga dalga dalga dalga dalgalanıyor

Hatçe gızı görenler sevdalanıyor

Yükseklere karlar yağmış alçaklara buz

Gel seninle gaçalım ince belli kız

Harmanların önünde de pınarlar çağlar

Hatçem çıkmış pencereye ay gibi parlar

Ben Hatçemi yitirdim de dumanlı dağlar

Gözlerimin pınarları durmadan ağlar

Dalga dalga dalga dalga dalgalanıyor

Hatçe gızı görenler sevdalanıyor

Alçaklara duman inmiş göremedin mi?

Aa gız kendi saçını öremedin mi?

Ovalara pamuk ekim seller mi aldı?

Ben de bir yâr sevmiştim eller mi aldı?

Onu onu onu onu onun uğruna

Ben de yandım Hatçem'in selvi boyuna (KK9).

Karadır Kaşların

Karadır kaşların ferman yazdırır

Bu aşk beni diyar diyar gezdirir

Lokman hekim gelse yarem azdırır

Yaramı sarmaya yâr kendi gelsin

Ormanların gümbürtüsü başıma vurdu

Nazlı yârin hayali karşımda durdu

Ormanlardan aşarım aşar giderim

Nazlı yâri kaybettim ağlar gezerim

Karadır kaşların benzer kömüre

Yardan ayrılması zarar ömüre

Kollarımdan bağlasalar zincire

Kırarım demiri giderim yâre

Ormanların gümbürtüsü başıma vurdu

Nazlı yârin hayali karşımda durdu

Ormanlardan aşarım aşar giderim

Nazlı yâri kaybettim ağlar gezerim

Bir güzel oturmuş karaya bakmaz

İnsan sevdiğini dilde bırakmaz

Hey Allah'tan korkmaz, kuldan utanmaz

Gönül defterinden sildin mi beni

Ormanların gümbürtüsü başıma vurdu

Nazlı yârin hayali karşımda durdu

Ormanlardan aşarım aşar giderim

Nazlı yâri kaybettim ağlar gezerim

Uzaklara gittim gelirim diye

Tabancamı doldurdum vururum diye

Hiç aklına gelmez mi ölürüm diye

Ölüm Allah'ın emri ayrılık niye?

Ormanların gümbürtüsü başıma vurdu

Nazlı yârin hayali karşımda durdu

Ormanlardan aşarım aşar giderim

Nazlı yâri kaybettim ağlar gezerim (KK9, KK2).

Yeşil Ördek Gibi

Yeşil ördek gibi daldım göllere

Sen düşürdün beni dilden dillere

Başım alıp gidem gurbet ellere

Ne sen beni unut ne de ben seni

Sevdiğim cemalim güneşim ayım

Seni seven âşık çeker efkarı

Getir el basayım kelam Allah'ın

Ne sen beni unut ne de ben seni (KK9, KK52).

Ne Kötülük Gördün Benden?

Ne kötülük gördün benden

Ölürüm geçemem senden

Affet beni sen sevgilim

Özür diliyorum senden

Yıllarca bekledim seni

Yaktın sevgilim sen beni

Aşkın ile ölüyordum

Neden terk ettin sen beni

Ne kötülük gördün benden

Ölürüm geçemem senden

Affet beni sen sevgilim

Özür diliyorum senden

Hiç ummazdım bunu senden

Ayrılmaz diyordum benden

Saçın uzun aklın kısa

Özür dilemiyorum senden (KK9).

Ela Gözlüm

Ela gözlüm ben bu elden gidersem

Zülfi perişanım kal melül melül

Kerem et aklından çıkarma beni

Ağla gözyaşını sil melül melül

Elvan çiçeklerin takma başına
Kudret kalemmini çekme gaşına
Beni ağladırırsan doyma yaşına
Ağla gözyaşını sil melül melül

Emrah der ki oldum olunca
Ben de birçok güzel sevdim halimce
Kendi halimce
Gurbet ele yolun düşer varınca
Dostlardan haberim sor melül melül (KK9).

Gönül Gel Seninle Muhabbet Edelim

Gönül gel seninle muhabbet edelim
Araya kimseyi alma sevdiğim
Yâr benim kimim var kime yalvarayım
Kaldır kalbindeki karayı gönül

Dünya için gün benzini soldurma
Halden bilmeyene derdin bildirme
Tabip olmayana yaren sardırma
Azdırırsın gönül yarayı bir gün

Solmazsa dünyada güzeller solmaz
Bu dünya fanidir kimseye kalmaz
Yalan dolan ile sofuluk olmaz
Kaldır kalbindeki karayı gönül (KK9).

Dağlar Seni Delik Delik Delerim

Dağlar seni delik delik delerim, delerim

Kalbur alır toprağını elerim aman aman

Elerim aman aman, dumanlı dağlar

Sen bir kara koyun ben de bir kuzu, bir kuzu

Sen gittikçe ardın sıra melerim aman aman

Melerim aman aman dumanlı dağlar (KK13).

4.5.8. Maniler

Anonim halk edebiyatının en yaygın türlerinden biri olan maniler; genellikle 7’li hece ölçüsüyle oluşturulmuş, aaxa kafiye düzenine sahip dörtlüklerdir. İçerik açısından oldukça geniş bir konu alanına sahip olan maniler, yapıları ve konu yelpazelerinin geniş olması sebebiyle hemen hemen herkes tarafından söylenebilmektedir. Cem Dilçin, maniye; halk şiirinin en küçük nazım biçimi olarak nitelemektedir. Dilçin’in ifadesiyle mânî; “Yedi heceli, dört dizeden oluşan, birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri kendi arasında uyaklı, üçüncü dizesi ise serbest olan şiir türüdür” (Dilçin, 2013, s. 279).

Dizdaroğlu da Dilçin’le benzer bir değerlendirme yaparak manileri anlam bakımından bir bütün olarak ele almış ve manilerin; birinci, ikinci ve dördüncü dizelerinin kendi içinde uyaklı, üçüncü dizenin ise bağımsız olduğunu, bu durumun mânî yakıcıya kolaylık sağladığını belirtmiştir (Dizdaroğlu, 1969, s. 219). Şükrü Elçin ise; düğünlerde, kadın topluluklarında, tarlalarda vb. yerlerde söylenen manilerin, genellikle hece vezninin 7’li ve 8’lisi ile meydana getirilen 4 mısralık manzumeler olduğunu belirtmiş ve manilerde ilk iki mısranın dinleyenin dikkatini çekmeye yaradığını, bu iki mısradan sonra üçüncü ve dördüncü mısranın asıl konuyu vermeye çalıştığını ifade etmiştir (Elçin, 1997, s. 281).

Çalışma sahamızdan 103 adet mânî derledik. Derleme yaptığımız yörede mânî kelimesi yerine “deyiş atma” ve “beyit atma” ifadelerinin kullanıldığı

gözlemledik. Derlediğimiz maniler, mânî tanımlamasındaki şekil özelliklerine uygundur. Dört tip kafiye şeması kullanılmaktadır. Bunlardan ilki derlediğimiz manilerin büyük bir çoğunluğunun kafiyesi olan klasik mânî kafiyesi olarak nitelendirebileceğimiz “aaxa”dır. Bunun dışında kullanılan kafiyeler ise; “aaaa”, “xaxa” ve “abcb” şeklindedir. Manilerde, hece olarak çoğunlukla 7’li ve 8’li hece ölçüsü kullanılmıştır ancak bazı manilerde hece ölçüsünde bozulmalar olduğu da tespit edilmiştir, bu durum anlatıcıların bazı manileri tam olarak hatırlayamamasıyla ilişkilendirilebilir. Hacim olarak bakıldığında derlediğimiz tüm manilerin tek dörtlükten oluştuğu görülmektedir.

Yöreden derlenen manilerin muhteviyatına bakıldığında, genel itibariyle; sevdâ, ayrılık, askerlik, iş, gurbet ve evlenme gibi gündelik yaşamın içinden konular olduğu görülmektedir.

Manilerin yörede belirli bir anlatıcısı yoktur, mânî bilen herkes mânî söyleyebilmektedir. Manilerin belirli bir icra ortamı da söz konusu değildir, mânî söyleme bağlamının olduğu her yerde mânî söylenebilir. Karakeçililer, manileri çoğunlukla tarlada çalışırken, kına gecelerinde ve düğünlerde söylemektedir. Araştırma sahamızda manileri genellikle kadınların söylediği görülmüştür. Özellikle de kına gecelerinde kadınların “sini çevirerek” ya da “çanak çalarak” mânî atışmaları yörede son derece yaygın bir gelenektir. Sini çevirmek zor bir iş olduğundan herkes sini çeviremez. Bölgede iyi sini çeviren ve çanak çalan kişiler düğünlere ve bilhassa kına gecelerine davet edilerek bu geleneği icra eder ve davette bulunan diğer davetliler de sininin döndükçe çıkarttığı sese uyumlu bir şekilde mânî söylerler. Sini çevirerek ve çanak çalarak mânî söyleme geleneğiyle ilgili bizzat tarafımızca çekilen fotoğraflar çalışmamızın sonunda yer alan fotoğraflar kısmına eklenmiştir.

Çalışma sahamızda erkeklerin de kendi aralarında atışma şeklinde mânî söylediği gözlemlenmiştir. Özellikle de düğünlerde bayraktarlar diğer tarafın bayraktarlarıyla ya da kız almaya gidildiğinde ve kız almadan dönerken mânî söylemektedirler. Yörede, erkeklerin mânî söylemesine “seferim çekme” adı verilmektedir.

Mânî söyleme geleneği Karakeçililer arasında eskisi kadar yoğun bir şekilde olmasa da devam eden bir gelenek olarak değerlendirilebilir.

1)

Karanfilsin dalın yok

Sen güzelsin yârin yok

Yârini eller almış

Cahilsin haberin yok (KK1).

2)

Gidiyon gidemeyon

Yolu terk edemeyon

Şu kövde bir sevdiğin var

Bırakıp gidemeyon (KK1).

3)

Karanfilsin katarsın

Boynuma neden batarsın

Sevdim sevdim ayrıldım

Sen benim ciğerimi yakarsın (KK1).

4)

Karanfili eğemezsin

Bu dalı göremezsin

Ana evinden çıkıyon

Ben bugün bilemezsin (KK1).

5)

Eğrilişin erik dalı

Savruluşun tınaz eli

Has bahçenin gonca gülü

Gülüm gülüm Elif gülüm (KK1).

6)

Ellemen ben ağlayayın

Karaları bağlayayın

Ben anamdan ayrı düşünüyom

Nasıl ağlamayayın (KK1).

7)

Gitme oğlan yoluna

Dönersin buraya

Sevdim sevdim ayrılıyon

Ciğerimi yakıyon (KK1).

8)

Karanfili eğemedin

Yanına giremedin

Sen beni sevdin eme

Ben seni bilemedin (KK1).

9)

Dağdan dağa aşalım

El ele tutuşalım

Benim nazlı sevdiğim

Senlen nerde buluşalım (KK17).

10)

İki tepsi balım var

Birini yesem biri var

İki tane yârim var

Biri ölse biri var (KK19).

11)

Gide gide yol buldum

Mendilime pul buldum

Mendilim kalsın sende

Senden iyi yâr buldum (KK19).

12)

İnek sağdım dığana

Dığan değil sahana

Eski yârim yâr miydi

Hinci düştüm şahana (KK19).

13)

Ata vurdum silleyi

At götürür köteği

Kendi kendime ne ettim

Oy çekeyim çileyi (KK19).

14)

Gel gülüm etme gülüm

Sensin benim zümbülüm

Ben senden ayrı düştüm

Sensin benim sevdiğim (KK19).

15)

Gara tren ün etti

Yüreğimi kül etti

Aldı gitti yârimi

Gözüme zümbül etti (KK19).

16)

Dala çıkma daşa çık

Arpalar gara gılçık

Nerelerden gelirsin

Mersinlerden yürek aştın (KK19).

17)

Tren gelir yandırsek

Suya nerden indirsek

Hoş dilinden anlamaz

Yâre selam göndersek (KK19).

18)

Yârim güzel ben güzel

Eller fener gezer

Yârimi soranlar

Çandarma gibi gezer (KK19).

19)

Al eline galemi

Yaz başına geleni

Madem doktor değilidin

Neden açtın yaramı (KK19).

20)

Koyun çıkar erikten

Yağmur yağar seyrekten

Madem doktor değil idin

Neden geçtin önümden (KK19).

21)

Altınım var el gibi

Tutma beni yel gibi

Ben sene güveniyon
Gazanılmış mal gibi (KK19).

22)

Köprüden geçerkene
Köprü salladı beni
İncem ustan zaptetmez
Sevdan bağladı beni (KK19).

23)

Al eline galemi
Yaz başına geleni
Madem geçmicedin de
Neden söz verdin bene (KK19).

24)

Uzun gavak bu mudur
Dibindeki su mudur
Gelcem dedin gelmedin
Son cevabın bu mudur (KK19).

25)

Şu derenin ayrımına
Guşlar gonar yaylımına
Haydi yârim ben gidiyom
Geldik yolun ayrılına (KK19).

26)

Evimizin önü yoldur
Yolun üstü garagoldur

Suya giden sarı gelin
Gel destini burdan doldur (KK19).

27)

Gara yer galın olur
Gaza gaza derin olur
Gara yere gidenler
Gayıp olur (KK19).

28)

Yerde isen yağmurlar olin
Gökte isen merdivanlar gurin
Ey güzel gözlü yarım
Ben seni nerden arıyın da bulin (KK19).

29)

Koca çınarın kökü
Talihimiz çok kötü
Milletin derdi bir iki
Bizdeki araba yükü (KK10).

30)

Ayağımdaki meslerim
Bastığım yeri süslerim
Rica ederim sevgilim
Boy resmini isterim (KK10).

31)

Karanfilin moruna
Sini sürdüm fırına

Yana yana kül oldum
Ben bir evin oğluna (KK10).

32)
Güvercinim süt beyaz
Yine geldi bahar yaz
Kurban olayım Allah'ım
Seveni sevdiğine yaz (KK10).

33)
Koca sayalar ıssız galdı
Goca bakırlar süssüz galdı
Koca evler gızsız galdı (KK44).

34)
Evimizin önünde tütün
Tütünün yaprağı bütün
Kardeşlerim kaldı anadan yetim
Gülüm gülüm Harun gülüm (KK44).

35)
Yakman anamın kınasını elimi yakar
Yakın babamın kınasını burcu kokar
Bu gurbet bana ölünce yeter
Babam babam hatırnaz babam (KK44).

36)
Asker benim yârim var
Askerlere talim var

Asker yârim gelirse

Kara göz kurbanım var (KK44).

37)

Asker olmuşun yârim

Çavuş olmaya çalış

Madem beni seviyon

Beni almaya çalış (KK44).

38)

Karanfili kestiler

Kapılara astılar

Senlen bizim sevgiyi

Gazeteye bastılar (KK44).

39)

Tren gelir yarmadan

Düdüğünü çalmadan

Azrail'e can vermem

Nazlı yâri sarmadan (KK44).

40)

Gitme dedim de gittin

Kendin gelirsin yârim

İster al ister alma

Kendin bilirsin yârim (KK44).

41)

Giden gemi durur mu

İskeleyi bulur mu

İkimizin aşkını

Çay götürebilir mi (KK44).

42)

Bugün günlerden Pazar

Katıpler yazı yazar

Kör olası katıpler

Durmaz ayrılık yazar (KK44).

43)

Allı yazma baş değil

Şerbet oldum tas değil

Ben senden ayrılalı

Can yürekten hastayım (KK44).

44)

Kar yağıyo yağıyo

Aba mı giyeceksin

Askerden gelenlere

Baba mı diyeceksin (KK44).

45)

Gara gara gazanlar

Kara yazı yazanlar

Cennet yüzü görmesin

Aramızı bozanlar (KK44).

46)

Çalıda gıldım namaz

Bu namaz kabul olmaz

Gençlikte olan şeyi

Allah bile gınamaz (KK44).

47)

Memmetler metin olur

Cilvesi çetin olur

Memmetlere varanlar

Cennete yakın olur (KK44).

48)

Ayakkabım var benim

Ayağıma dar benim

Şu kövün içinde

Serbes gezen yâr benim (KK44).

49)

Yazı yazarım yazı

Aynanın kapağına

Şimdi geldik biz yârim

Ayrılık sokağına (KK44).

50)

Damda öküz garamam

Ben öküzü taramam

Merak etme sevdiğim

Başkasına varamam (KK44).

51)

Trenin bacaları

Giymiş alacaları

Hepimize gül koyar

Ayrılık acıları (KK44).

52)

Giden gemi durur mu

Bandırma'yı bulur mu

İkimizin aşkını

Çay götürebilir mi (KK44).

53)

Tarla taban değil mi

Süren saban değil mi

Ne kadar güzel olsan

Adın çoban değil mi (KK44).

54)

Manici başıyım ben

Cefayı taşıyım ben

Söyle aba bi mani

Ölünce taşıyım ben (KK10, KK44).

55)

Allı yazma baş değil

Şerbet içtim tas değil

Yarimden ayrılalı yenge

Verem oldum hasteyin (KK44).

56)

Allı yazması senden

Oyalaması benden

At yârim tabancanı

Mermi parası benden (KK44).

57)

Bugün günlerden Pazar

Katıpler yazı yazar

Kör olası katıpler

Durmaz ayrılık yazar (KK44).

58)

Bugün günlerden Salı

Sallanır selvi dalı

Sen almaşsan alma be

Dünye sana mı bağılı (KK44).

59)

Evimizin önünde tütün

Tütünün yaprağı bütün

Kardeşlerim kaldı anadan yetim

Gülüm gülüm harun gülüm ((KK44).

60)

Tren gelir yarmadan

Düdüğünü çalmadan

Azraile can vermem

Sevdiğimi sarmadan ((KK44).

61)

Alaca guturun kafağa

İçi dolu yapağı

Ah ah Ahmet'e koyum lapa (KK9).

62)

Havada guzgun

Kanadı birbirine düzgün

Ahmet de dün akşamdan

Bize kızgın (KK9).

63)

At gelir şakır şakır

Süt gelir bakır bakır

Benim sevdiğim kızın

Gözleri çakır (KK9, KK32).

64)

Edremit'in selvisi

İçindedir tellisi

Ah burada kızların

En ince bellisi (KK9).

65)

Ak yemiş kara yemiş

Bu daha yara değilmiş

Şu bizim Ayşe'nin

Burnunu sıçanlar yemiş (KK13).

66)

Tabancası aynalı

Şu oğlana varmalı

Çok istemiyom amma

Otuz iki armalı (KK13).

67)

Kale kaleye karşı

Kalenin ardı çarşı

Sen ordan gel ben burdan

Dosta düşmana karşı (KK13).

68)

Ayağımdaki terlikler

Çiçek açmış erikler

Oğlan sana varıcam

Hazır mı gelinlikler (KK13).

69)

Gemi gelir yanaşır

İçi dolu çamaşır

Şu Beyköy'ün oğlanları

Aliye diye ağlaşır (KK13).

70)

Manici başı mısın

Cevahir taşı mısın

Sana bir mani atsam

Ölünce taşır mısın (KK13).

71)

Gidiyom Pazar Pazar

Elma dalından azar

Kör olası kalemeler

Hep de ayrılık yazar (KK13).

72)

Oy irimci irimci

Suya saldırm pirinci

Şu kızların içinde

Aliye'miz birinci (KK13).

73)

Dere geliyor dere

Kumunu sere sere

Al dere götür beni

Yârimin olduğu yere (KK13).

74)

Mani mani mandilden

Sular içtim kandilden

Söyle bana bir mani

Hem ağızdan hem dilden (KK13).

75)

İn dereye dereye

Ben de mi ineceğim

Senin öldüğün yerde

Ben de mi öleceğim (KK13).

76)

Irafa fincan koydum

İçine mercan koydum

Makbule'nin adını

Kuyruklu sıçan kodum (KK29).

77)

Irafa çanak koydum

İçine kepek koydum

Şehidenin adını

Kuyruklu kepek kodum (KK29).

78)

Çarşıdan aldım leblebi

Güzellere yetmedi

Gönlün gittiği yere

Ah kaderim gitmedi (KK29).

79)

Tren gelir yan gelir

İskeleye şan verir

Benim sevdiğim oğlan

Türkiye'ye nam verir (KK29).

80)

Bunara varmış olim

Elimi yağmuş olim

Sevdiğime varmazsam

Dinimden dönmüş olim (KK29).

81)

Mani mani açar

Maniden kimler kaçar

Söyleyiver bi mani

Hangimiz üste çıkar (KK23).

82)

Ayva sarı nar sarı

Ayvaya konu arı

Oğlunu benden kıskandı

Kirli valalı karı (KK48).

83)

İn dereye dereye
Dere alanlarına
Sakın kanma sevdiğim
Düşman yalanlarına (KK48).
84)

Bahçelerde karamık
Kız saçların taranık
Gelcem dedin gelmedin
Senin gibi uyanık (KK48).
85)

Ayağında terlikler
Çiçek açmış erikler
Hep yârime verilmiş
Dünyada güzellikler (KK48).
86)

Her taraf bembeyaz karlarla kaplı
Acılar içinde yüreğim saklı
Sevdalar içinde seninki farklı
Bırakır gidersen yaşayamam ki (KK33).
87)

Yüce dağ başında yapayalnız
Boran benim ile kar benim ile
Gece olup da ayaz çökünce
Üşü benim ile don benim ile (KK33).
88)

Mani maniye bakar

Mani bilmeyen kaçır

Söyle Üftade bir mani

Hangimiz üste çıkar (KK3).

89)

Minarenin ucunda

Üç tane mavi boncuk

Allah nasip ederse

Yarın sabah yolculuk (KK33).

90)

Bizim motor kırmızı

Dolaşıyor Kıbrıs'ı

Sen koyun ol ben kuzu

Aldatalım şu kızı (KK33).

91)

Şalvara bak şalvara

Şalvarın biçimine

Gurban olayım yârim

Sigara içimine (KK33).

92)

Bizim evin önüne

Fasilleyi ben diktim

Ver baba sevdiğime

Sevdasını ben çektim (KK33).

93)

Şalvar giyen kızların

Boyu uzun olmalı

Benim sevdiğim oğlan
Şimdi burda olmalı (KK33).

94)

İnce giyerim ince
Pembe yakışır gence
İnsan bir hoş oluyor
Sevdiğini görünce (KK33).

95)

Saçlarımı uzattım
Demet urganı gibi
Çıkmış yârim geliyor
Bahçe fıdanı gibi (KK33).

96)

Zeytin dalı dik duru
Dibinde geyik duru
İsadere içinde
Yârim gezinip duru (KK19).

97)

Zeytin toplarım zeytin
Sepetim dolasıya
Ben yârimi beklerim
Askerden gelesiye (KK19).

98)

İndim dereye durdum
Dürgülü mendil buldum

Onca oğlanın içinde

Ben yârime vuruldum (KK2).

99)

İn dereye çık düze

N'oldu sevdiğim bize

Ayrılık defterini

Verdiler elimize (KK2).

100)

Motor geliyor motor

Otur sevdiğim otur

Gönül kimi severse

Dünya güzeli odur (KK2).

101)

Soma'nın vargelleri

Hem ileri hem geri

İçime köken attı

O yârin sevgileri (KK41).

102)

Ahtır benim yaşlarım

Doğduğuma pişmanım

Şu köylerin içinde

Vardır benim düşmanım (KK41).

103)

Otur geliyor motor

Arkası tokur mokur

Benim sevdiğim oğlan

Ortaokulda okur (KK41).

104)

Mani mani mandilden

Şarap içtim kandilden

Sana mâni söylüyön Sevim

Hem yürekten hem dilden (KK27).

4.5.9. Ninniler

Anonim halk şiiri türlerinden biri olan ninniler; çocukları uyutmak, sevmek ya da çocukların ağlamasını durdurmak için özel bir ezgiyle söylenen şiirlerdir. Ninniler, ahenkli bir şekilde söylenmeleri sebebiyle çocukların uykusunu getirerek daha hızlı uyumalarına yardımcı olur. Ninniler belirli bir zaman sonra çocuklarda alışkanlık hâline dönüşür ve ninni dinleyerek uyumaya alışan çocuklar ninni olmadan uyuyamaz duruma gelir.

Çelebioğlu, ninnileri şu şekilde tanımlamıştır:

“Ninniler, en az üç aylıktan üç-dört yaşına kadar annenin çocuğuna, onu kucağında, ayağında ya da beşikte sallayarak daha çabuk ve kolay uyutmak yahut ağlamasını susturmak için hususi bir beste ile söylediği ve o andaki halet-i ruhiyesini yansıtır mahiyette, umumiyetle mâni türünde bir dördlükten meydana gelen bir çeşit türkülerdir (Çelebioğlu, Türk Ninniler Hazinesi, 1982, s. 9).

Doğan Kaya’ya göre ninnilerin tamamlayıcı unsurları ezgilerdir. Kendilerine özgü ezgileri olan ninniler, çoğunlukla 7’li hece ölçüsüyle ve mâni tipinde oluşmaktadır (Kaya, 1999, s. 343).

Yöreden derlediğimiz ninnileri icra ortamında derleyemediğimiz için annelerden soru-cevap yöntemiyle derledik. Ninnilerin icra ortamını sorduğumuzda ise genel olarak sessiz, bebeğin rahat uyuyabileceği ve ninni söyleyen annenin sesinin başkaları tarafından duyulamayacağı ortamların tercih edildiğini öğrendik. Diğer sözlü türlerde olduğu gibi ninni derlemek için soru yönelttiğimizde de çoğunlukla ninnilerin artık söylenmediğini için unutulduğu cevabını aldık. Kaynak şahıslarımıza, çocukları ninni söyleyerek uyutmanın günümüzde azalmış olmasının

sebebinı sorduğumuzda ise günümüzde, ninniler telefonda dinletildiği için ninni söyleme geleneğinin azaldığı cevabını aldık.

Derlediğimiz ninnileri şekil açısından incelediğimizde; 1. ninninin 7’li, 2. ve 3. ninninin 8’li, 4. ninninin ise 11’li hece ölçüsüyle oluşturulduğunu, ancak 1. ve 4. ninninin bazı dizelerinin ölçülerinde bozulma olduğunu görmekteyiz. Ninnileri, hacim olarak incelediğimizde ise; 1. ninninin, beşer dizelik iki haneden, 2. ve 4. ninninin, dörder dizelik üç haneden ve 3. ninninin altı dizelik tek haneden oluştuğunu görmekteyiz.

1.)

Dandini dandini dastana

Danalar girmiş bostana

Kov bostancı danayı

Yemesin lahanayı

Eeee eeee eeee

Biner tayın iyisine

Selam söyle ninesine

Haber edin babasına

Mama getirsin sıpasına

Eeee eeee eeee (KK13).

2.)

Hu hu hu Allah

Oğlum büyür inşallah

Alim olur inşallah

Kalkar koşar maşallah

Hu hu hu bunda
Eyerlenmiş at bunda
Çifte amca çok bunda
Kalkar gezer maşallah

Hu hu hu Allah
La ilahe illallah
Sen uykular ver Allah
Oğlum büyür inşallah (KK48).

3.)

Benim yavrum dışarda
At oynatır pınarda
Oynatırsa oynatsın
Paşa olur yakında
Ninni yavrum ninni

Ninni de yavrum oy ninni (KK14).

4.)

Dandini dandini danalı bebek
Elleri kolları kınalı bebek
Annesi maymun babası şebek
Ağzına koydum meme tıpası
Uyumadı gitti eşek sıpası (KK18).

4.5.10. Ağıtlar

Ağıtlar, insanların, ölüm ve ayrılık neticesinde üzüntülerinin dışa vurmasıyla meydana gelmiştir. Bu dışa vurma olayı çoğunlukla yüksek sesle haykırarak ve

ağlayarak oluşmaktadır. Ölüm, ayrılık, üzüntü, hüznün, askere birini gönderme, evden gelin çıkması vb. olaylar ağıtların ortaya çıkmasına kaynaklık eden temel olaylardır. Ağıt yakılırken, ağıt yakılan kişinin iyi huyları, kahramanlıkları, yiğitliği veya güzelliği dile getirilir.

Doğan Kaya, ağıtların ortaya çıkışının asıl sebebinin ayrılık olduğunu belirtmiş, ağıtların; insanoğlunun başta ölüm olmak üzere bir varlığı kaybetmesi sonucu hissettiği üzüntü ve acı sebebiyle ortaya çıkan lirik ürünler olduğunu ifade etmiştir (Kaya, 1999, s. 243).

Şükrü Elçin ağıtları:

“İnsanoğlunun ölüm karşısında veya canlı-cansız bir varlığını kaybetme, korku, telaş veya heyecan anındaki üzüntülerini, feryatlarını, isyanlarını, talihsizliklerini, düzenli düzensiz söz ve ezgilerle ifade eden söz ve türkülerle Batı Türkçesinde umumiyetle “ağıt” adı verilir. Ağıt söyleyen için “ağıtçı” sözü yaygınlaşmış ve “ağıt yakmak” deyimini türetilmiştir.” Şeklinde tanımlar (Elçin, 2000, s. 292).

Cem Dilçin ise, âşık edebiyatı nazım türleri başlığı altında değerlendirdiği ağıtları: “Bir insanın ölümünden duyulan acıyı anlatmak için söylenen şiirler” olarak tanımlar. Daha sonra ağıtların sadece ölüm olayının ardından yakılmadığını aynı zamanda gelin olan kızın arkasından da ağıt yakılabileceğini ifade eder (Dilçin, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, 2013, s. 342).

Öcal Oğuz, “Halk şiirinde Tür, Şekil ve Makam” adlı yazısında, ağıtı bir ezgi çeşidi ve “türkü” olarak gördüğünü ifade etmiştir (Oğuz, 1992, s. 14).

Ağıtlar, eski Türk toplumlarından itibaren varlığını sürdüren sözlü ürünlerdir. Türk kültüründe çok eski zamanlardan beri var olmuş ve günümüzde Anadolu coğrafyasının pek çok yöresinde halâ devam etmekte olan ağıt yakma geleneği “ağıtçı” adı verilen, bu işi meslek hâline getirmiş kadınlar tarafından icra edilmektedir. Ağıtçı, ölen kimsenin başında, asker uğurlamasında ya da kına gecelerinde, bir ezgi eşliğinde ağıt yakarak ağlar. Ağıtçı kadınların yanında; ölen, askere giden veya gelin olan kişinin yakınları da ağıt yakabilir.

Derleme sahamızdan 26 tanesi kına ağıtı, 5 tanesi ölüm ağıtı olmak üzere toplamda 31 tane ağıt derledik. Kına ağıtları, kına gecelerinde gelinin odanın ortasına oturup ağlatmak için yakılan ağıtlardır. Bu ağıtlar gelinin “kardeş kızı” adı verilen sağdıçları tarafından yakılarak başlar ve ağıt yakmayı bilen kişiler tarafından gelin

ağlayana kadar sırasıyla yakılır. Yörede kına ağıtı yakmaya “ağlayış etme” adı verilir.

4.5.10.1. Kına Ağıtları

1)

Evimizin önünde mersin

Elleme’n dallarında ersin

Haber verin aman aman

Uzak yollu teyzem gelsin (KK18).

2)

Evimizin önünde kümes

Ördeklere yem atsam yemez

Ellerin anası bene

Ah kuzum demez (KK18).

3)

Çala çala geldiler

Avlu kapımıza doldular

Almayınca gitmiycez dediler

Anam anam kadın anam ah (KK18).

4)

Evimizin önünde guyu

Guyudan alırlar suyu

Bilinmez kadın anam

Ellerin huyu (KK18).

5)

Atıverdiniz ellerinizinen

Uçun gidin kuşlarınızınan

Kuşlar selam der de döner

Ben dönemem yad ellerden

Babam babam hatırnaz babam ah (KK18).

6)

Evimizin önünde ördek

Ördeklere yem atsam yemez

Ellerin babası bene

Ah guzum demez

Babam babam hatırnaz babam ah (KK18).

7)

Altın tabakta kınam ezilir

Fırça tarakta zülüflerim yazılır

Bana yazılan gara yazılar

Size de yazılır

Gelin yanalım emsalım kızlar ah (KK18).

8)

Gölden uçan durnanın ganatları yeşildir yeşil

Kaldır gollarını boynumdan aşır

Ellerin anası bana ah yavrım demez

Anam anam gadın anam ah (KK18).

9)

Anamın göğneği aktır

İçi dolu derttir

Anamın benden başka kıymatlı guzusu çoktur

Anam anam gadın anam ah (KK18).

10)

Evimizin önünde bunar

Elimi soksam donar

Ellerin anası bene guzum deyip de dönmez

Anam anam gadın anam ah (KK18).

11)

Garanfil ısladım dasa

Üstünü basa basa

Gelin oturalım ifte yengelerim

Siznen gara yasa (KK18).

12)

Aşşadan gelen acam sucusu

Çırpındı çıktı anası bacısı

Yok mu içinizde gardeş acısı

Gelin yanalım ifte gardeşlerim ah (KK18).

13)

Yol üstüne ekerler nane ilen nergisi

Alınan yeşil açılır mavrızı

Kim ayırır bir aneyinen bir gızı

Anam anam gadın anam ah (KK18).

14)

Yakman elin kınasını yakar elimi

Yakın babamın kınasını kokar burnuma

Benim kınam yeter bene

Babam babam hatırnaz babam ah (KK18).

15)

Etlerim sıkışmadan

Kemiklerim pekişmeden

Verin benim babam kumandası altına

Babam babam hatırnaz babam ah (KK18).

16)

Evinin önü sıkça dallı

Boynunun boğazı lömbürdek canlı

Mencilis içinde adı sanı belli

Gardeşim gardeşim büyük gardeşim ah (KK18).

17)

Mezarlığın dalları

Serin eser yelleri

Çifte gardeşlerimin datlı dilleri

Gülüm gülüm çifte güllerim ah (KK18).

18)

Ük dibine yer ettim

Üstüne ibrişimin örttüm

Gokularınızınan akşam sabah ettim

Gülüm gülüm çifte güllerim ah (KK18).

19)

Guru dikmenin dumanı

Etrafının çayır çimeni

Şimdi geldi kadın anam

Ayrılmamızın zamanı (KK18).

20)

Bahçelerimizin daşı

Başı boyraza garşı

Ağlatman goca anamınan goca babamı

Benim ardımdan

Dosta düşmana garşı (KK18).

21)

Garanfil ekdim cizi cizi

İçinde ördekler izi

Gel yanalım

Ali dayımın tekçe gızı (KK18).

22)

Evimizi önünde dolu desti

Aylar indi günler bastı

Benim günlerim verin eli

Gadın anamınan bize ayrılık yelleri esti (KK18).

23)

Sağ yanıma baktım

Çift oluklu bunar sandım

Sol yanıma baktım

Ak sıralı duvar sandım

Ben kendi Emsallarımı

Kendiminen bir yanar sandım (KK18).

24)

Atımı yaneştirmişer binek daşına

Elimi vermem eğer gaşına

Böyle iş gelmediydi

Gadın anam benim başıma (K18).

25)

Yol üstüne ekerler nane ilen nergisi

Alınan yeşil açılır mavrızı

Kim ayırır bir aneyinen bir gızı

Anam anam kadın anam ah (KK18).

26)

Çalınan davılı düğünün mü sandın

Açılan bayrağı gelinin mi sandın

Koca evlerinden çıkanı

Gine geri gelir mi sandın

Babam babam hatırnaz babam ah (KK18).

4.5.10.2. Ölüm Ağıtı

1)

Âdem gibi bin yıl yaşa

Ölüm gelir bir gün başa

Öldüğün gün inanırsın (KK14).

2)

Uzaklara gittim gelirim diye

Tabancamı doldurdum vururum diye

Hiç aklıma gelmezdi

Bir gün ölürsün diye (KK14).

3)

Evimizin önünde iğde

İğdenin dalları yerde
Hani benim sevdiklerim nerde
Hepisi kara yerde (KK2).

4)

Aşşadan götürün salına
Gitsin görüne görüne
Geniş kazın mezarını
Yatsın gerine gerine
Söylen benim Hüseyin'ime
Her gün gelsin evine (KK2).

5)

Kara yer kalın olur
Kaza kaza derin olur
Kara yere gidenler
Karanlıkta kaybolur (KK2).

4.5.11. İlahiler

Allah'ı ya da kutsal olarak görülen diğer varlıkları övmek maksadıyla söylenen ilahiler, Cem Dilçin'e göre Tanrıyı övmek, ona yalvarmak için yazılan şiirlerdir. İlahiler özel bir ezgiyle okunur ve tarikatlara göre türlü adlar alır: Mevleviler ilahiye ayin, Bektaşiler nefes, Gülüşeniler tapuğ, Halvetiler durak, öteki tarikatlarda cumhur ya da ilahi der (Dilçin, 2013, s. 343-344)

Savaştepe'deki Karakeçili Yörüklerinden toplamda beş tane ilahi derlemiş bulunmaktayız. Derlediğimiz ilahileri kadın kaynaklarımızdan dinlemiş olmamızdan dolayı yörede kadınlar arasında ilahi söyleme geleneğinin daha yaygın olduğunu ifade edebiliriz. İlahilerin icra ortamlarına bakıldığında özellikle de mevlitler ve kadınların ramazan ayında bir araya gelerek okuduğu mukabele ortamları ön plana çıkmaktadır. Kaynak şahıslarımızın söyledikleri ilahileri çocukluklarında öğrenmiş

olmalarından dolayı bazı kısımlarını hatırlamaması, ilahilerin hem şekil hem de muhteva açısından eksik olmasına sebep olmuştur.

Şol Cennetin Irmakları

Şol cennetin ırmakları

Akar Allah deyyu deyyu

Salınır Tuğba dalları

Kokar Allah deyyu deyyu

Aydan aydıdır yüzleri

Şekerden tatlı sözleri

Cennette huri kızları

Gezer Allah deyyu deyyu

Yunus Emre var yarına

Koyma bugünü yarına

Yarın Allah divanına

Çıkam Allah deyyu deyyu

Kimler yiyip kimler içer

İdris nebi hulle biçer

Subhanallah deyyu deyyu (KK29).

Hak Emrini Tutanlar

Şükür olsun Allah'a

Kelamını söyledik

Hak nasip etti bize

Kur'an'ı ezberledik

Hak nasip etti bize
Kur'an'ı hatmeyledik

Dünyada ahirette
Okuyan mesut olur
Hak emrini tutanlar
Elbette cennet bulur

Din-i İslam yolunda
Kalbimiz huzurla doldu
Ölmüşlerin ruhları
Hepsi bugün şad oldu

Ölmüşlerin ruhları
Hepsi bugün şad oldu

Dünyada ahirette
Okuyan mesut olur
Hak emrini tutanlar
Elbette cennet bulur

Hak emrini tutanlar
Elbette cennet bulur (KK29).

Muhammed'i Gördün Mü?

Aman çeşme canım çeşme

Muhammed'i gördün mü?

Hinci burdan abdas aldı

Türbesine gitti

Aman türbe canım türbe

Muhammed'i gördün mü?

Hinci burda namaz kıldı

Çarşısına gitti

Aman çarşı canım çarşı

Muhammed'i gördün mü?

Hinci burdan kefen aldı

Türbesine gitti

Aman türbe canım türbe

Muhammed'i gördün mü?

Bir çift turna gördüm nur dağında

Uçun turnalar uçun

Sizi bekleyen var Kâbe yolunda (KK18).

Aman Allah, Canım Allah

Aman Allah canım Allah

Aman Kâbe canım Kâbe

Elim yüzüm sürsem sana

Kabenin örtüsü gara

Düştü yüreğime bir yara

Aman Allah canım Allah

Aman Kâbe canım Kâbe (KK18).

Ben Rabb'imi Bilmez miyim Ya Melek?

Hakikat bağından çağırılmışık ya bir gün

Yolunda yürürken sandığım düğün

Kabire varınca işittim bir ün

Ben Allah'ımı bilmez miyim ya melek

Ben Rabb'imi bilmez miyim ya melek

Sarardı gül benzim döndü sarıya

Ela gözlerim bakmaz oldu cihana

Yedi gün ayakta durdum bir tek soruya

Ben Allah'ımı bilmez miyim ya melek

Ben Rabb'imi bilmez miyim ya melek

Sağ taraftan bir kapı açıldı

Âlemin üstüne misk-i amber saçıldı

Yakasız da yinsiz gömlek bana biçildi

Ben Allah'ımı bilmez miyim ya melek

Ben Rabb'imi bilmez miyim ya melek

Sol taraftan gabir sıkmaya durdu

Zebaniler aldı kürsüye vurdu

Şükürler olsun Rabb'ime verdim sualimi

Ben Allah'ımı bilmez miyim ya melek

Ben Rabb'imi bilmez miyim ya melek

Dünyada pişirmişim gaflet aşını

Bilseydim almazdım secdeden başımı

Yine karşıma çıktı musalla taşı

Ben Allah'ımı bilmez miyim ya melek

Ben Rabb'imi bilmez miyim ya melek (KK29).

4.5.12. Tekerlemeler

Tekerlemeler, genellikle masal, hikâye, tiyatro vb. türlerin içerisinde kullanılan, anonim halk edebiyatı ürünlerimizdendir. Tekerleme üzerine yapılan tanımlamalar şu şekildedir:

Şükrü Elçin'e göre: "Tekerlemeler, masal, hikâye, bilmece ve halk tiyatrosu gibi bazı türler içinde veya müstakil olarak ortaya çıkan mahsullerdir" (Elçin, 2000, s. 589).

Doğan Kaya ise tekerlemeleri: "Vezin, kafiye, seci veya aliterasyondan istifade edilerek, hislerin, fikirlerin, hal ve hayallerin abartma, tuhaflık, zıtlık, benzetme, güldürü, kısa tanım yahut çağrışımlar yoluyla ortaya konulduğu manzum nitelikli basmakalıp sözlerdir" (Kaya, 1999, s. 546) şeklinde tanımlar.

Pertev Naili Boratav da: "Bu türün başlıca niteliği, herhangi bir ana konudan yoksun oluşudur. Tekerleme, baş-uyak ve uyaklarla elde edilen ses olayları ve çağrışımlarla birbirine bağlanıvermiş, belli bir şiir düzenine uydurulmuş, birbirini tutmaz birtakım hayallerle ve düşüncelerin sıralanmasından meydana gelmiştir" (Boratav, 2013) diyerek tekerlemeyi açıklamıştır.

Tekerlemeler konusunda araştırma yapan Ali Duymaz "İrfanı Arzulayan Sözler" adlı çalışmasında tekerlemelerin; muhteva, konu, işlev ve şekil bakımından sınırları kesin olarak çizilmemiş halk edebiyatı ürünleri olduğunu ifade eder. Buna sebep olarak; tekerlemelerin daha çok bilmece, âşık şiiri, masal, ninni, oyun, halk hikâyesi, halk tiyatrosu gibi pek çok halk edebiyatı ve folklor türünün içinde yer

almasını gösterir. Tekerlemelerdeki çocuksu üslubu örnek vererek tekerlemelerin daha çok çocuk folklorunda yer bulduğunu, bazı masallarda ve âşık edebiyatı ürünlerinde bulunan mizahi ve manzum konuşmaların da büyüklere özgü özellikler gösterdiğini ifade eder (Duymaz, 2002, s. 9).

Yöreden derlediğimiz tekerlemelerin işlevlerine baktığımızda ilk beş tekerlemenin yetişkinler tarafından söylenen, yanıltmaca olarak değerlendirebileceğimiz tekerlemelerden oluştuğunu görmekteyiz. Yetişkin tekerlemesi olarak değerlendirdiğimiz “Tekerleme 2, Tekerleme 3” ve “Tekerleme 5” in söyleyeni yanıltarak müstehcen bir söz söyletmeye çalışıldığını ve bu üç tekerlemeyi, yörede; “Tekerleme biliyor musunuz?” sorusunu sordüğümüzda hemen hemen herkesin söylendiğini ifade edebiliriz. Çocuk oyunlarında söylenen tekerlemeler oluşturmaktadır. Derlediğimiz oyun tekerlemeleri; ebe belirlemek üzere söylenen tekerlemeler ve oyun sırasında söylenen tekerlemelerdir.

“Tekerleme 6, Tekerleme 7” ve “Tekerleme 8” e baktığımızda bu tekerlemelerin çocukların oyun esnasında söylediği tekerlemeler olduğunu, son dört tekerlemenin ise oyunun başlangıcında ebe belirlemek için söylenen tekerlemeler olduğunu görmekteyiz.

Tekerleme derlemesi yaparken, tekerleme icracılarının genellikle çocuklar olduğunu göz önünde bulundurarak derleme yapmak için okul bahçelerini ve çocukların bir arada bulundukları oyun ortamlarını seçmek istedik fakat derleme sahamızda taşınalı eğitim yapılması sebebiyle ilkokul, ortaokul ve lise bulunmamaktaydı, bu durum tekerleme derlememizi oldukça zorlaştırdı. Derleme sahamızdaki nüfusun çoğunluğunu yaşlı kimselerin oluşturması ve özellikle de çocuk nüfusun oldukça az olması da tekerleme derlemesi yapmamızı oldukça zorlaştıran hususlardan biriydi. Tekerleme derlemek için çocuklara ulaşmakta zorluk çektiğimiz için yetişkin insanlardan çocukluk dönemlerinden itibaren bildikleri tekerlemeleri söylemelerini istedik.

1)

O köşe yaz köşesi

Bu köşe kış köşesi

Ortada su şişesi (KK13).

2)

Yarım yalak kırığı (KK10).

3)

Evimizin önü sildirim diken

Sildim, süpürdüm, silkindim

Dikile kodum (KK13).

4)

Dalda kartal

Dal sarkar

Kartal kalkar

Dal sarkar

Dal sarkar

Kartal kalkar (KK34).

5)

Saçaktan damla damlar

Şıp benim alnıma

Şıp abamın alnına (KK34).

6)

- Trabzon'a vardın mi?

-Vardim.

- Orda bi kocakari gördin mi?

-Gördim.

-O kocakarı sana tantana etti mi?

-Etti.

-İşte o kocakarı benim. (KK44).

7)

Ayşe Hanım'ın atları

Kışni kışni kışniyor

Arpa buğday istiyor

Arpa buğday yok

Kilimcide çok

Kilimci kilim dokur

İçinde bülbür okur

O bülbül benim olsa

İki kardeşim olsa

Biri ay biri yıldız

Ya biri ne? (KK13).

8)

-Hu hu komşu! Komşu! Oğlun geldi mi?

-Geldi geldi.

-Ne getirdi?

-İncik boncuk

-Kime kime?

-Sana, bana.

-Başka kime?

-Kara kediye.

-Kara kedi nerde?

-Ağaca çıktı.

-Ağaç nerde?

-Balta kesti?

-Balta nerde?

-Suya düştü.

-Su nerde?

-İnek içti.

-İnek nerde?

-Dağa kaçtı.

-Dağ nerde?

-Yandı, bitti, kül oldu (KK13).

9)

Portakalı soydum

Başucuma koydum

Ben bir yalan uydurdum

Duma duma dum

Kırmızı mum

Dolapta pekmez yala yala bitmez

Ayşecik cik cik cik

Fatmacık cık cık cık

Sen bu oyundan çık

Pis çocuk (K13).

10)

Eveleme develeme

Sarı sekiz toromana

Engini büngüne

Yarıl yırtıl

Sen çık bu kurtul (KK8, KK9, KK13).

11)

Eveleme develeme

Deve kuşu kovalama

Çekki çember

Tazi tuzi

Murakkenin kızı (KK44).

12)

İnem inem ucu dinem

Şimşelerde şahidi nem

Uyuz keçi bülbül keçi

Çek kışını koca keçi (KK44).

4.5.13. Bilmeceler

Kullanıldığı yörenin insanına özgü izler taşıyan bilmeceler, küçük büyük fark etmeksizin tüm insanlar için ortak bir eğlence unsurudur. Kalıplaşmış sözlerden oluşan bilmecelerde en önemli hususlardan biri şüphesiz dikkattir. Dikkat edilmeyen küçük bir ayrıntıda bilmecenin cevabı saklı olabilir.

Bilmeceler üzerine araştırmacıların çeşitli tanımlamalar yaptığı görülmektedir, sahadan derlediğimiz bilmecelere geçmeden önce bu tanımlamalardan bazılarına değinmek doğru olacaktır.

Şükrü Elçin bilmeceyi şu şekilde açıklar:

“Bilmeceler, tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hadiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı, akıl, zekâ ve güzellik nev’inden mücerret kavramlarla dinî konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde yakın-uzak münasebetler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir (Elçin, 2000, s. 607).

Boratav, bilmecenin ilk bakışta bir oyun türü sanıldığını ancak bilmeceyi oyunlardan ayırt eden niteliğin soru kısmı olduğunu dile getirmektedir. Boratav, bilmecelerdeki soruların hem biçim hem de deyişleriyle meydana gelmiş söz yaratmaları olduğunu, şiire özgü çağrışımlı anlatımların

bilmeceleri yozlaşmaktan koruduğunu, işte bilmecelerin bu nitelikleriyle bir halk edebiyatı türü değeri taşıdığını da ifade etmektedir (Boratav, 2013, s. 125).

Amil Çelebioğlu ve Yusuf Ziya Öksüz, “Türk Bilmeceler Hazinesi” adlı çalışmada bilmeceleri şu şekilde tanımlar: “... Hemen her mevzuyu içine alan daha çok manzum ve sual mahiyetinde, söyleyeni meçhul, tarihimizin karanlık devirlerinden günümüze kadar süregelen halk mahsulleridir” (Çelebioğlu & Öksüz, 1979, s. 7)

Bilmeceler, derleme sahamızda en kolay ulaştığımız türlerden biridir. Yörede anlatılan bilmecelerin icracılarını ve icra mekânlarına kesin sınırlar çizmek oldukça zordur çünkü hafızasında bilmece olan hemen hemen herkes bilmece sorabilir. Bilmecelerin icra ortamı; köylerde yapılan akşam sohbetleri ve köy odaları başta olmak üzere insanların birlikte vakit geçirmek için bir araya geldiği hemen hemen her türlü ortamdır. Yöre halkı özellikle de uzun kış gecelerinde bilmece bilen kişilerin evlerinde toplanarak eğlenmektedir. Bilmeceler hem çocuklara hem de yetişkin insanlara hitap etmeleri bakımından küçük-büyük herkesin bir arada olarak eğlenmesine de imkân tanımaktadır. Yörede bilmeceleri bilemeyen kişilere bazı cezalandırmalar da söz konusudur. Kaynak şahsımız Esmâ Taşer’e; “Bilmeceleri bilemeyenler için bir ceza var mıdır?” sorusunu yönelttiğimizde şu cevabı aldık: “Bilmeceleri bilemeyince birbirimize deyişler atardık. “Hambar altında kedi mırleşir/ bağırsakları’nin dişlerine sırnaşır/ bana bir şehir de cevabı söyleyivercem” ya da “Çınar yaprağı gart gart! Ayşe Teyze’nin ağzına *** pat pat! derdik. Bir de bilmeceyi bilemeyen kişiden cevabı söylemek karşılığında bir şehir isterdik. Diyelim ki bilmeceyi bilemeyen kişi şehir olarak Ankara dedi, o zaman: “Ankara gel! Ankara gel! yağlarınan ballarınan, kızlarınan, güzel şeylerinnen bana gel! Pisliklerinlen, çöplüklerinnen hep ...’ye git!” derdik, cevabı sonra söyledik” (KK13).

Derlediğimiz bilmecelerde dikkat çeken hususlardan biri de bilmecelerin bazılarının müstehcen bir yapıya sahip olmasıdır. Hem erkek hem de kadın kaynaklarımızdan edindiğimiz bilgilere göre müstehcen bilmeceler, kadınların ve erkeklerin birlikte olduğu ortamlardan ziyade erkeklerin de kadınların da kendi aralarında bulunduğu mekânlarda sorulmaktadır.

1)

Kaldırdım godum

Kaldırdım furdum

Tamam oldu hepsi

Sallandı kaldı ikisi. [Eyer] (KK2).

2)

Avludan atladım

Kara kıza zıpladım. [Çizme] (KK2).

3)

Benim bir kızım var

Gelen geçen öper. [Bardak] (KK7).

4)

Uzun kuyu

Lömbürt suyu

Alan alır

İçen ölür. [Bıçak, tabanca] (KK2).

5)

Kara tavuk

Karnı yarık. [Baca] (KK2).

6)

Kıllı ağzını açtı

Çıplak içine kaçtı. [Çorap] (KK13).

7)

Dağdan gelir götü açık. [Odun] (KK2).

8)

Salladım girdi

Buğlandı çıktı. [Süngüre] (KK2).

9)

Ben yatarım o oturur kalır. [Kandil] (KK29).

10)

Selam söylen güllüye

Ortası badem dilliye

Elletmesin yırığını

Elletiyon sıırığını. [Anahtar] (KK13).

11)

İncinmeden odana girer. [Kına] (KK13).

12)

Akşam bize gel de götüne koyam [Minder] (KK13).

13)

Yüzü aşşa kaşşak

Bunu bilemeyen eşşek [Kepçe] (KK2).

14)

Kıllı ağzını açtı

Çıplak içine kaçtı [Çorap] (KK10).

15)

A *ına godumun motoru

Dam üstünde oturu [Baca] (KK50).

16)

Kat kat kadeyif

Bizim hanım çok zayıf

Zayıflığı şöyle dursun

Gözünün biri kayıp [İğne] (KK48).

17)

Anası şişman

Babası uzun

Kızı güzel

Oğlu gurbette gezer [Soba] (KK3).

18)

Bir ebem var beli bükük. [Soba borusu] (KK3, KK13).

19)

Bizim evde deli var

Başında gülü var [Kandil] (KK9, KK13).

20)

Çarşıdan aldım bir tane

Eve geldim bin tane. [Nar] (KK17).

21)

Küçücük fıncık

İçi dolu turşucuk. [Limon] (KK22).

22)

Akçık içinde sarı altın. [Yumurta] (KK13, KK36).

23)

Ak donun içinde dik durur. [Mısır] (KK13).

24)

Yüzü yukarı yatırdım

İki karış batırdım. [Hamur] (KK13).

25)

Yer altında gurklu tavuk. (Patates) (KK47).

26)

Bi nenem var

Giydirdim giydirdim donar

Gene dadı var gene dadı var. [Lahana] (KK48).

27)

Dağdan gelir

Taştan gelir

Yamalı götlü

Eniştem gelir. [Kestane] (KK2, KK50).

28)

Hanım içeride

Saçı dışarıda. [Mısır] (KK2).

29)

Alçecik dallı

Yemesi ballı. [Çilek] (KK2).

30)

Karşıdan baktım hiç yok

Yanına vardım pek çok. [Karıncı] (KK29).

31)

Yer altında yağlı kayış. [Yılan] (KK2, KK13, KK44).

32)

Gidiven gidiven

Şu pilici tutuven

Tatlıca eti var

Püsküllüce götü var [Balık] (KK48).

33)

Karşıdan baktım kara taş

Yanına vardım ayaklı baş [Kaplumbağa] (KK29).

34)

Dağdan gelir

Taştan gelir

Eyerlenmiş

Aslan gelir [Dere] (KK2, KK13).

35)

Canı var

Kanı yok [Karıncı] (KK10)

36)

Ben giderim

O gider. [Gölge] (KK10).

37)

Ben varmadan o varır. [Ses] (KK48).

4.6. Halk Bilimi

4.6.1. Geçiş Dönemleri

İnsan yaşamında doğum, evlenme ve ölüm olmak üzere başlıca üç dönem vardır ve bu dönemler halk bilimi araştırmalarında geçiş dönemi olarak değerlendirilmektedir. Sedat Veyis Örnek, bu dönemlerin her birinin kendi içerisinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara ayrıldığını ve bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, âdet, töre, tören, âyin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümелendiğini ifade eder (Örnek, 2014, s. 183).

Geçiş dönemleri içerisinde birtakım inanışlar ve kabuller ile bunlara bağlı olarak gerçekleştirilen uygulama ve kaçınmalar bulunmaktadır. Geçiş dönemleri esnasında yapılan uygulamaların temel amacı kişinin toplumdaki yeni statüsünü belirlemek ve kutlamaktır. Örnek, geçiş dönemlerinin bir diğer amacının ise kişiyi üzerinde yoğunlaşan tehlikelerden ve zararlı etkilere korumak olduğunu belirtir. Çünkü yaygın inanca göre insan bu tür dönemlerde güçsüz ve zararlı etkilere karşı açıktır (Örnek, 2014, s. 183).

Kültürel değerlerimizin yeni kuşaklara aktarılması ve korunması bakımından son derece önemli olan geçit dönemleri sırasında yapılan birçok tören ve kutlama, ait olduğu toplum hakkında önemli birtakım bilgiler verir. Bu nedenle geçiş dönemlerinin araştırılması ve incelenmesi ile toplumun geleneği, göreneği, örf ve âdetleri de ortaya konmuş olacaktır. Savaştepe'deki Karakeçili Yörükleriyle sahadan yaptığımız derlemeler neticesinde birçok uygulamaya rastlanmıştır. Bu bölümde yöreden derlenen doğum, evlenme ve ölüm ile ilgili inanmalar ve bu inanmalara bağlı olarak gerçekleştirilen uygulamalar aktararak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın “Geçiş Dönemleri” başlığını hazırlamadan önce Pertev Naili Boratav'ın “100 Soruda Türk Folkloru” (Boratav, 2013) ve Sedat Veyis Örnek'in “Türk Halk Bilimi” (Örnek, 2014) çalışmaları incelenmiş ve tezin geçiş dönemleri bölümü bu çalışmalardan hareketle hazırlanmıştır.

4.6.1.1. Doğum

Doğum olayı geçiş dönemlerinin ilkidir ve toplum tarafından sevinçle karşılanır. Sedat Veyis Örnek, dünyaya gelen her çocuğun sadece anne ve babasını değil aynı zaman komşulardan akrabalara kadar herkesi sevindiren bir olay olduğunu belirtir. Bu durumu ise doğum olayının ailenin devamlılığını sağlamasına ve aile bireylerinin sayısının artmasına bağlar. Ailedeki birey sayısının artması gücün ve dayanışmanın artması anlamına gelmektedir (Örnek, 2014, s. 184). Tarımda makineleşmenin günümüzdeki kadar yaygın olmadığı dönemlerde ailenin kalabalık olması iş gücü ve dayanışmanın fazla olacağı anlamına geldiğinden geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlayan aileler kendilerinin nüfuslarının çokluğu oranında güçlü ve dayanıklı hissetmektedirler.

Doğum olayı sadece soyun devamlılığı değil anne ve babanın toplumdaki saygınlığı açısından da önem taşımaktadır. Doğum yapan anne ailesi, akrabaları ve toplum içindeki yerini sağlamlaştırmış olur dolayısıyla bu da anneye duyulan saygınlığı artırır. Öte yandan evlat sahibi olan baba da hem geleceğini güvene almış olur hem de bulunduğu çevrede saygınlık kazanmış olur (Örnek, 2014, s. 184).

Başta anne-baba olmak üzere doğrudan ya da dolaylı olarak toplumu etkileyen ve önemli görülen doğum olayı bünyesinde bir takım inanış ve uygulamalar barındırır. Bu inanış ve uygulamalar anne adayının gebelik sürecinden önce başlayarak çocuk doğup da belli bir aşamaya gelene kadar devam etmektedir.

4.6.1.1.1. Doğum Öncesi

4.6.1.1.1.1. Kısırlığı Giderme/ Gebe Kalma

Aile olmanın ilk aşaması olan evlilik gerçekleştikten sonra bu evliliğin canlılığını sağlayan en önemli unsurlardan biri çocuktur. Bu nedenle toplumu oluşturan en önemli kurum olan aile gerek kendi istekleri gerekse toplumun beklentilerinden dolayı çocuk sahibi olmak ister. Özellikle iş gücünün insan eliyle sağlandığı dönemlerde insanlar çocuk sahibi olmayı bir statü ve güç olarak görmüştür. Çocuk sahibi olmak, aynı zamanda soyun devamlılığını sağladığından Türk toplumunda önemli bir yere sahip olmuştur. Çocuk sahibi olamayan çiftler çoğu zaman toplum tarafından dışlanarak halk tarafından “kusurlu” olarak nitelendirilmektedir, dolayısıyla insanlar hem iş gücünü arttırmak hem soylarının devamlılığını sağlamak hem de toplum tarafından dışlanmamak amacıyla çocuk sahibi olmaya ihtiyaç duymuşlardır. Normal yollarla çocuk sahibi olamayan çiftler, bu sorunu gidermek için kendi imkânları dahilinde çeşitli inanış ve uygulamalar geliştirerek bu sorunu ortadan kaldırmaya çalışmıştır.

Çalışma sahamızda kısırlığı giderme yöntemlerini araştırdığımızda en yaygın yöntemin hocalara başvurmak olduğunu gördük. Hastanelere giderek tedavi olma imkânının olmadığı dönemlerde insanlar köylerde yaşayan ve kısırlık problemini giderdiğine inandığı hocalara giderek muska yazdırma yöntemini seçmiştir. Bunun yanı sıra kaynak şahıslarımız, “kocakarı ilacı” olarak adlandırdıkları, halk hekimi olarak nitelendirebileceğimiz kişilerden tarafından çeşitli bitkilerle hazırlanan ilaçları

da kısırlılığı gidermek için kullandıklarını ifade etmişlerdir. Günümüzde kısırlılığı gidermek için hastanelere başvurulmaktadır.

Derleme yöremizde çocuk sahibi olabilmek için yapılan başlıca uygulamalar şunlardır:

“Özellikle eskiden, çocuğu olmayan geline pek değer verilmezdi, iyi bakılmazdı. Bu yüzden herkes çocuk sahibi olmaya çalışırdı, çocuğu olmayanlar ise kocakarı ilaçlarına başvururdu. Hususi, kocakarı ilaçları hazırlayan kişiler olurdu, herkes ilaç yapmayı beceremezdi. Çocuğu olmayan kişiler bu kocakarılar gider, kendine uygun karışımı yaptırırdı” (KK1, KK36).

“Kısırlılığı gidermek için kadınlar eskiden muska yazdırırdı, hocaya gider kendini okuturdu” (KK13, KK36).

“Çocuk sahibi olmak isteyenlere bir program uygulanır. Önce beş litre suya çeşitli dualar okunur, çeşitli ayetlerden oluşan bir muska hazırlanır, yine ayetlerin yazıldığı bir muska da suyun içine bırakılır ve bir kâğıda çeşitli ayetler yazılır. Ardından yedi tane komşu ya da akrabanın banyosundan yakılmak üzere yedi tane çöp toplanır. Birinci gün sabah ezanında, okunmuş olan su bir leğenin içine dökülür, hamile kalmak isteyen kadın bu leğenin içine girerek gusül abdesti alır. Banyodan çıktıktan sonra güneş doğadan muskayı boynuna takar. Yine güneş doğmadan ayetlerin yazılı olduğu kâğıttan birinci ayet kopartılıp komşulardan toplanan çöplerden üç tanesi bu kâğıdın üzerine koyularak yakılır, dumanı içine çekilir. İkinci gün sabahı yine sabah ezanında namaz abdesti alınarak ikinci günün ayeti kâğıttan koparılır ve komşulardan toplanan çöplerden üç tanesini kâğıtla beraber yakılarak dumanı çekilir. Üçüncü sabah yine sabah ezanında namaz abdesti alınır, üçüncü günün ayeti kâğıttan koparılır ve komşulardan alınan çöplerin sonuncusu kâğıtla beraber yakılarak dumanı çekilir. Sonraki yedi gün hiçbir vakit namaz abdestsiz gezilmemeye dikkat edilir. Yedi gün boyunca suyun içinde bırakılan muskanın suyundan bir bardak içilir” (KK39).

“Çocuğu olmayan kadın, Hacc’a giden bir kadına atletini verir, o kişi atleti Kabe’nin duvarına sürer ve geri getirir. Çocuğu olmayan kişi o atleti giyince Allah’ın izniyle hamile kalır” (KK10).

“Kadınların âdet günlerinin bitiminde birleşme olursa hamile kalma ihtimali artar” (KK10).

“Hamile kalmak için hocaya gidilip hamile kalmayla ilgili hocaların bildiği özel ayetler yazdırılır, bu ayetler bir şişenin içine koyulup şişe su doldurulur. Yedi gün veya kırk gün bu su içilir, bu şekilde hamile kalınır. Hamile kaldıktan sonra üç gün ayetleri yazan hocaya gidilip hamile kalan kişi okutulur, okutulmazsa bebek düşer” (KK10).

“Gebe kalmak için adak adanır. Çocuğu olduğunda o adak kesilir ama eve getirilmeden dağıtılır” (KK10).

4.6.1.1.1.2. Gebelikten Kurtulma

Evlilikten sonra kimi çiftler çocuk sahibi olmak için çeşitli yöntemlere başvururken kimi çiftler de çocuk sayısının fazla olması, maddi imkânların yetersizliğinden dolayı çocuğa bakamayacağını düşünme gibi sebeplerle gebelikten kurtulmak için çeşitli yöntemlere başvurur. Derleme yöremizde gebelikten kurtulmak isteyen kadınlar çoğunlukla bu durumu çok fazla dillendirmeden gebeliği sonlandırmaya çalışır. Bunun başlıca sebebi gebelik sonlandırmanın halk tarafından hoş karşılanmayan bir durum olmasıdır. Kaynak kişimiz Aliye Şafî bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “Bizim buralarda çocuk düşürmeye çalışmak pek hoş karşılanmaz, Allah’ın verdiği canı ancak Allah alabilir. Çocuk düşürmek isteyen kişi bu düşünceden vazgeçirilmeye çalışılır ama illa da düşürmek istiyorsa o zaman daha fazla ısrar edilmez” (KK1).

Gebelikten kurtulmak için en çok başvuru alan yöntemlerin başında ağır kaldırmak ve yüksek yerlerden atlamak gelmektedir. Bu bağlamda derleme sahamızda gebelikten kurtulmak için yapılan uygulamalar şunlardır:

“Yüklüklere abanılır, yüksek taşların üstünden atlanır, ağır yükler kaldırılır böylece çocuğun düşmesi sağlanır” (KK1, KK10, KK13).

“Çokça adaçayı içilir” (KK10, KK44).

“Eskilerimiz gebe kaldığını anladığı zaman parmağıyla çocuğu oradan temizlemiş. Bir yöntem de soğanın buğusuyla düşürmek, hamile olan kadın bir

soğanı ocakta yakıp çıplak bir vaziyette soğanın üstüne çömelir, soğanın buğusu kadının cinsel bölgesinden girerek çocuğu düşürür. Bu yöntemi deneyip de gerçekten düşüren kişiler tanıyorum” (KK13).

“Çocuk düşürmek isteyen kadın cinsel organına kına koyar, bu sayede çocuk düşer” (KK44).

“Gebelikten kurtulmak için kına sulandırılıp içilir” (KK10).

“Eşeğin üstünde yolculuk yapılır” (KK10).

4.6.1.1.1.3. Aşerme

Aşerme kavramını Pertev Naili Boratav, gebeliğin belirli bir döneminde gebe kadında görülen bir hal olarak tanımlayarak aşerme sözcüğünün aslen “aş verme” den geldiğini ve bu haliyle yiyecek şeylerden tiksine anlamı taşıdığını belirtmektedir. Deyimin anlamının zamanla değişime uğrayarak “yükli kadınların kimi yiyecekleri canının çekmesi, onları takmaktan kendini alamaması” anlamında kullanıldığını ifade etmektedir (Boratav, 2013, s. 168). Kaynak kişimiz Derya Aydoğan’ın aşerme ile ilgili: “Aş çalma hamileliğin ilk aylarında olur. Kimisinin canı bir şeyler çeker kimisi de bazı yiyeceklerden tiksine.” (KK10) sözleri, Boratav’ın aşermeyle ilgili yapmış olduğu tanım ve açıklamaları destekleyici niteliktedir.

Araştırma sahamızda aşerme yerine “aş çalma”, “aş verme” ya da “aşerik” ifadeleri kullanılmaktadır.

“Derleme esnasında edindiğimiz bilgilere göre; aşerme dönemi hamileliğin ilk aylarında görülen bir durumdur. Hamile bir kadın aşermeye başladığında aşerdiği yiyecekler bulunmaya çalışılır. Aşerilen yiyecekler genellikle erik, çağla, limon ve turşudur” (KK10, KK13, KK36).

Aşerme hususunda derleme sahamızda uygulanan belli başlı uygulamalar şu şekildedir:

“Aş çalma döneminde kadının canı ne istiyorsa bulunup yedirilmeye çalışılır şayet bulunamazsa kadın üç kere sağ avcunu yalar, avcunu yalayan gebe canının istediği şeyi yemiş gibi olur” (KK10, KK36).

“Hamileliğin aş çalma döneminde bir yerinde leke varken elini, yüzünü, bir yanını ellersen elindeki ne lekeliyse bebeğinde orasında o çıkar. Benim de saçımın içinde var. Annem bir iş yaparken saçını ellemiş bu yüzden benim başımda leke var” (KK10).

“Hamile bir kadın aş çalma döneminde birinin evine gidip orada gördüğü bir şeyi yiyemezse göğüsleri şişer. Göğüslerde oluşan bu şişliğin geçmesi için o evden bir bez parçası alınıp ocağın üstüne ısıtılarak “üç İhlas bir Elham” okuyarak göğse bastırılır” (KK10).

“Aş çalma dönemindeki kadın herhangi bir ağaçta görüp canının istediği meyveyi kopartıp yiyemez, kopartırsa o ağaç kurur” (KK10, KK44).

“Aş çalma döneminde eve misafir olarak ilk kim gelirse doğacak çocuk ona benzer” (KK10).

“Aş çalma dönemine ayva yersen çocuğun gamzesi olur” (KK13).

“Aş çalma döneminde eve misafir olarak ilk kim gelirse doğacak çocuk ona benzer” (KK2).

4.6.1.1.1.4. Çocuğun Cinsiyet Tayini

Hamilelik gerçekleşikten sonra bebek bekleyen çift için en heyecan verici ve merak uyandırıcı husus çocuğun cinsiyetinin ne olacağıdır. Acıpayamlı, çocuğun cinsiyetinin kız ya da erkek olmasının bir nevi kadının toplumdaki yerini belirlediğini ifade etmiştir (Acıpayamlı, 1974, s. 31). Özellikle de üst üste kız çocuk doğuran kadınlar, çocuğun erkek olup olmadığını bir an önce öğrenmek isterler bu sebeple modern tıbbın henüz günümüzdeki kadar gelişmediği dönemlerde insanlar doğacak çocuğun cinsiyetini tahmin edebilmek adına çeşitli inanış ve uygulamalara başvurmuşlardır. Cinsiyet tayin etmek için genellikle annenin hareketleri, fiziki yapısı, beslenme şekli ve doğum sancısının geliş biçimi gibi etkenlerden yola çıkarak çıkarımlarda bulunulmaya çalışılmıştır. Derleme sahamızda çocuğun cinsiyetini tayin edebilmek için birçok inanış ve uygulamanın yanında anne adayının doğacak çocuğunun cinsiyetini etkileyebileceğini düşünerek başvurduğu bazı inanış ve uygulamalar da söz konusudur. Yörede erkek çocuk sahibi olmak son derece önemli

görüldüğü için başvurulmuş bu uygulamalar çoğunlukla erkek çocuk sahibi olmak üzerinedir.

Her ne kadar Karakeçili Yörükleri arasında cinsiyet tahmini konusunda yaygın uygulamalar yapılsa da “Doğmamış çocuğa don biçilmez.” düşüncesiyle yapılan bu tahminlere göre bir doğum hazırlığı yapılmadığı da kaynak kişilerimiz tarafından bizlere iletilmiştir.

Çalışma sahamızdan bu konuda derlediğimiz inanış ve uygulamalar şunlardır:

“Hamile bir kişi eve gelecekse minderlerin altına tarakla bıçak saklanır. Kadın, tarağın üstüne oturursa doğacak çocuğun cinsiyeti kız, bıçağın üstüne oturursa erkek olur” (KK44).

“Yeni evlenen gelin düğünden sonraki sabah çeşme yanına götürülür. Önden gelinin yengesi gider, çeşmenin yanındaki çamura bıçak ve tarak saklar. Gelin bıçak veya tarağın nerede olduğunu bilmeden çamuru eşeler, önce bıçak bulursa erkek çocuğu, önce tarak bulursa kız çocuğu olacak diye inanılır” (KK10, KK13, KK36, KK44)

“Hamile kadının baseni arkaya doğru giderse çocuk oğlan olur, enine doğru giderse kız olur” (KK2).

“Hamile olan kadının yüzüne çirkinlik gelirse bebek erkek, güzellik gelirse kız olur” (KK10, KK13, KK36).

“Cinsel birleşme esnasında eşin sağından yanaşırsa erkek, solundan yanaşırsa kız olur denir (KK13).

“Gebeliğin 4.-5. Ayından itibaren yüzde çil oluyorsa bebek erkektir (KK10).

“Gebe kadının gözlerinin içi parlıyorsa ve yüzü güzelleşmişse bebek kızdır” (KK10).

“Gebe kadının göbeği sivriyse bebek erkektir” (KK10).

“Gebe kadının kalçaları büyüdüysse bebeğin cinsiyeti kızdır” (KK10).

“Gebe kadına bir cesaret geldiyse bebeğin cinsiyeti erkektir” (KK10).

“Gebe kadın ürkekse bebeğin cinsiyeti kızdır” (KK10).

“Karnın büyürse oğlan olur, arkan büyürse kız olur” (KK36).

“Yüzü çillenirse kız olur” (KK36).

“Hamile kişinin göbeği aşağıdaysa kız çocuk olur, yukarıdaysa erkek çocuk olur” (KK36).

“Hamile olan kişinin yüzüne güzellik gelirse kız çocuk olur, kişi çirkinleşirse erkek çocuk olur” (KK36).

4.6.1.1.1.5. Hamile Kadının Kaçınmaları

Hamile kadınlar hem kendi sağlıklarını koruyabilmek hem de bebeğini sağlıklı dünyaya getirebilmek için bazı durumlardan kaçınmaktadır. Sedat Veyis Örnek, bu inanmaların, anne ile bebeğin arasında sıkı bir yazgı birliği yarattığını belirtmektedir (Örnek, 2014, s. 13). Derleme sahamızda karşılaştığımız belli başlı kaçınmalar şunlardır:

“Gebe kadın cenaze evine gitmez” (KK14).

“Gebe kadın cenazeye bakmaz” (KK14).

“Gebe kadının normalde ağır kaldırmasına, yük taşımaya ve ağaca çıkmasına izin verilmez” (KK10).

“Gebelik döneminde birinin bir şeyini izinsiz almak, yemek veya kullanmak sakıncalıdır, doğacak çocuğun hırsız olacağına inanılır” (KK10).

“Gebe bir kadının, gebeliğin ilk üç ayında hayvanlara uzun süre bakması iyi değildir, doğacak çocuk kadının gebeyken baktığı hayvana benzer. Örneğin gebeyken tavşana bakan kadının çocuğu dişlek olur” (KK10).

“Gebelik döneminin ilk üç ayında köstebeğe bakılmaz, çocuk kör doğar” (KK10).

“Gebe kadına yük taşıtılmaz, ağır bir iş yaptırılmaz” (KK10).

“Hamile kimseler ölen bir kişinin yüzüne bakmaz, bakarsa doğacak çocuğun sakat olacağına inanılır” (KK36).

4.6.1.1.1.6. Doğum Hazırlığı

Doğumun yaklaşmasıyla birlikte aile çeşitli hazırlıklar yapar, bu konuyla ilgili derlediğimiz bilgiler şöyledir:

“Doğum sancılarla başlar, sancı başlayınca ebeye haber verilir. Çocuk doğduğunda yıkamak için sıcak su ve çocuğun kıyafetleri hazırlanır. Kordonu kesmek için kullanılacak olan jilet veya bıçak ateşe tutularak ya da kaynatılarak temiz bir hale getirilir” (KK13).

“Doğumu yaklaşan kadının ağırları ve sancıları artar, yerinden kalkamayacak duruma gelir. Ebe çağırılır ve doğum esnasında lazım olabilecek eşyalar hazırlanır. Bu eşyalar bebeğin bohçası dediğimiz kıyafetler, bez, kordon kesmek için jilet ve çocuğu yıkamak için kullanılan sudur” (KK36).

4.6.1.1.2. Doğum Sırası

Hamilelik sürecinin sonu olan doğum, anne adayının sancılarının atmasıyla başlar ve bu aşamada annenin ve bebeğin sağlığını korumaya yönelik bazı uygulamalar yapılır. Doğum başladıktan sonra dikkat edilen en önemli şey doğumun kolay ve başarılı olmasını sağlamaktır. Araştırma sahamızda doğum yapacak kadının sancıları artmaya başlayınca kasları gevşemesi için yürütülür. Bu işlem aynı zamanda doğum sancılarının azalmasına ve doğumun kolay geçmesine yardımcı olur. Maddi imkânların yetersiz olduğu dönemlerde anne adayı ya da bebek için risk oluşturan bir durum olmadığı sürece doğumlar çoğunlukla evde yapılmaktadır. Doğumları yörede “ebe” olarak adlandırılan, daha önceden doğum yaptırma tecrübesi bulunan kişiler yaptırmaktadır. Anne adayının mahremiyetini korumak ve daha rahat doğum yapabilmesini sağlamak amacıyla doğuma ebe, ebeye yardım edecek bir kişi ve doğum yapacak olan kişinin annesi ya da kayınvalidesi girer. Günümüzde doğumlar hastane ortamında gerçekleşmektedir.

Derleme sahamızda doğum sırasında gerçekleştirilen uygulamalar şu şekildedir:

“Doğuma çok müdahale edilmez, kadının kendi doğurması beklenir. Doğum yapacak kişinin yanında destekçileri ve kordon kesmek için ebe bulunur. Ebe

genellikle köyden ya da çevre köylerden daha önce doğum yaptırmış bir kişidir. Doğum başlayınca çocuğun çıkmasına yardımcı olunur. Çocuk doğunca ebe hemen kordonunu keser, bağlar, bu sırada diğer bilgili bir kişi çocuğun kafa şeklinde bir anormallik varsa eliyle hamura şekil verir gibi çocuğun kafa şeklini düzeltir” (KK13).

“Doğum yapan insanın yanında sadece ebe ve kayınvalidesi girer, doğum esnasında oda kalabalık olursa kadın kendini kasar ve rahat doğum yapamaz. Doğum çoğunlukla yerde yatarak yapılır, kadının kendini serbest bırakıp kolayca doğum yapabilmesi için çok fazla müdahale edilmez Doğumu yaptıran kişiye “el yeniliği” diye adlandırılan bir para verilir, el yeniliği, ebenin çektiği zahmet için verilir, bu ebelik ücreti değil bir çeşit bahşıştır” (KK10).

“Doğumu iyice yaklaşan kadın rahatlasın diye beli ovulur. Bazı gebelerin doğumu zor geçer, zor geçen doğumlar için “Meryem eli” kullanılır. Meryem eli, bir çeşit ottur, bu otu Hacdan gelen kişiler getirir. Sancı çeken kadının sancıları bitip doğum gerçekleşsin diye Meryem eli ılık suyun içine bırakılır, Meryem eli açıldıkça kadının sancıları açılır ve Meryem eli tamamen açılınca kadın doğum yapar. Kız çocuğunun, erkek çocuğuna göre daha zor doğduğu da yaygın bir inanıştır” (KK10).

“Doğumun gerçekleştiği odada orta yere salıncak gibi bir ip asılır. Doğuracak kişi o ipe yüzü aşağı asılır ve anneyi rahatlatmak için beli ovulur” (KK10).

“Köyde doğum konusunda tecrübeli, yaşlı kadınlar olurdu, onlar yaptırdı. Doğum esnasında odanın içinde ebe kadın ve doğum yapacak kişinin bir yakını olurdu” (KK44).

4.6.1.1.3. Doğum Sonrası

4.6.1.1.3.1. Göbek Bağı ve Son

Doğum gerçekleştikten sonra sırada anne ile bebeğin fiziksel bağının kesilmesi vardır. Anne ile bebeğin arasındaki fiziksel bağa göbek bağı adı verilir. Bu bağ da kesildikten sonra bebek annesinden ayrılacak ve yeni hayatına başlayacaktır.

Derleme sahamızda göbek bağının kesilmesiyle ilgili inanış ve uygulamalar sınırlıdır. Kaynak şahıslarımıza: “Göbek bağının kesilmesi ile ilgili inanış ve uygulamalar nelerdir?” sorusunu sorduğumuzda şu cevapları aldık:

“Kordonu kesmek için jilet veya bıçak kullanılır. Kordonu kesmek için kullanılacak olan jilet veya bıçak ateşe tutularak ya da kaynatılarak temiz bir hale getirilir. Çocuk doğunca ebe besmeleyle beraber kordonunu keser” (KK13, KK36).

Bebeğin anneyle olan fiziksel bağı da kesildikten sonra etenin doğması beklenir. Eten, bebeğin anne karnında durduğu keseye denmektedir. Bu keseye bazı yerlerde “eten” bazı yerlerde “son” bazı yerde ise “eş” adı verilmektedir. Derleme yaptığımız sahada daha çok “son” tabiri kullanılmaktadır. Boratav, yaygın bir inanışa göre eşin çocuk gibi canlı doğduğuna ve doğduktan sonra çocukla bir bağlantısı kalmadığı için öldüğüne inanıldığını ifade eder. Ona, ölen bir kişiye gösterilen saygının gösteriyor olması da bundan kaynaklanmaktadır (Boratav, 2013, s. 173). Boratav’ın bahsini ettiği inanışa benzer olarak derleme yöremizde de etenin, doğum yapan kişinin bedeninden tıpkı çocuk gibi ayrılan ancak yaşamayan bir parça olmasından dolayı toprağa gömüldüğünü söyleyebiliriz.

4.6.1.1.3.2. Göbek Bağıyla İlgili İnanışlar

Derleme sahamızda, göbek bağıyla ilgili inanışlar çoğunlukla meslek tayini ile ilgilidir. Yöre halkı çocuğun göbek bağını sevdikleri ve önemli gördükleri yerlerin (cami, okul, hastane vb.) bahçelerine gömerek çocuğun o meslekten olmasını istemektedirler. Buna benzer uygulamalar Anadolu coğrafyasının hemen hemen her bölgesinde yapılmaktadır. Bunu yanı sıra göbek bağının kesildiği sırada göbek adı koyulması da yörede yaygın olarak gerçekleştirilen bir uygulamadır.

Derlediğimiz inanışlar şunlardır:

“Çocuğun göbeğinden düşen ipi/mandalı nereye gömersen çocuk o meslekten olur. Okul bahçesine gömersen öğretmen olur, hastane bahçesine gömersen doktor olur, cami bahçesine gömerse imam olur vb.” (KK13).

“Bebeğin göbeği düşünce bebek büyüdüğünde dinine düşkün olsun, camiye gitsin diye cami avlusuna gömülür. Çocuğunun okumasını isteyen kişiler bebeğin

göbeğini okul bahçesine gömer. Doktor olmasını isteyen hastane bahçesine gömer” (KK36).

“Ebe göbeği kestiği zaman çocuğa “göbek adı” koyar. İnsanların, öldüğü zaman göbek adıyla çağırılacağına inanılır, bu sebeple göbek adları genellikle Ayşe, Fatma, Ali, Muhammet gibi dinî isimlerdir” (KK44).

4.6.1.1.3.3. Bebeği Yıkama ve Tuzlama

Göbek bağı da kesildikten sonraki aşama yeni doğan bebeğin yıkanması ve tuzlanmasıdır. Mehmet Aça’nın tanımıyla tuzlama, yeni doğan çocuğun tuzlu suyla yıkanması ya da vücudunun doğrudan tuzla ovulması anlamına gelmektedir (Aça, 2001, s. 94). Orhan Acıpayamlı, tuzlamanın çocuğun büyüyünce kokmaması, terlememesi ve pişkin vücutlu olmaması için yapılan bir pratik olduğunu ifade etmektedir (Acıpayamlı, 1974, s. 56). Derleme sahamızda da bebeğin tuzlanmasıdaki temel sebeplerden biri büyüdüğü zaman ter kokmasını önlemektir. Yöre halkı, bebeğin ilk yıkandığı günden kırkı çıkana kadarki tüm yıkamalarda bebeği önce normal su ile yıkayıp daha sonra tuzlu suyla yıkamaktadır. Bebeğin kırkı çıkana kadar bebek yıkanırken de çeşitli uygulamalar yapılır. Bebeğin yıkanması ve tuzlanmasıyla ilgili derleme yaparken hemen hemen tüm kaynaklarımızdan çocuğun ilk yıkama suyuna taş, yüzük, bıçak, çörek otu gibi malzemeler koyulduğunu öğrendik. Bu uygulamalar bebeği kötü ruhlardan ve nazardan korumak amacıyla yapılmaktadır.

Derleme yaptığımız köylerde bebeği tuzlama uygulamasının pratiği farklılıklar göstermektedir. Kaynak şahıslarımız, genel itibariyle bebeğin tuzlu suyla yıkandıktan sonra tuzun bebeğe bir zarar vermemesi için durulama işlemi yapıldığını ifade ederken kaynak kişimiz Meryem Akyüz, bebeğin tuzlandıktan sonra üç gün o şekilde bekletildiğini ifade etmiştir. Yörede bebekleri yıkama ve tuzlama pratiği şu şekildedir:

“Çocuk doğmadan önce kırk tane küçük taş toplanır. O taşlar, bir mendil ya da beyaz bir çaput içerisine konur. Çocuğun ilk yıkama suyundan kırkıncı güne kadar bütün yıkamalarda, yıkama suyunun içine o mendili atılır. Bir de tuzlu su yapıp o

tuzlu suyla çocuk yıkanır, en son temiz bir durulama suyuyla da durulanır” (KK13, KK44).

“Çocuk doğduğu zaman bir bez parçasına biraz çörek otu konur, kırk tane küçük taş toplanır ve bıçak ya da yüzük getirilir. Bu malzemeler çocuğun ilk yıkama suyuna konur ve kırk çıkana kadar her yıkama suyuna yine aynı şekilde bu malzemeler eklenir. Çörek otu ve bıçak/yüzük çocuğu köyü ruhlardan, şeytanlardan ve cinlerden korumak içindir. Bizim buralarda çocuğun yıkama suyuna koyulan bıçağın cinleri korkuttuğu düşüncesi vardır” (KK36).

“Yeni doğan bebek yıkandıktan sonra; başta koltukaltları, ağzı ve avret yerleri olmak üzere bütün vücudu tuzlanır. Bunun üzerinde bebek üç gün yıkanmaz ve o şekilde tuzlu durur. Sonra kırk gün boyunca çocuk her yıkandığında tuzlu su ile durulanır. Tuzlamanın amacı çocuğun pişik olmasını önlemek, büyüdüğü zaman ter ve ağız kokusu olmasını engellenmektir” (KK36).

4.6.1.1.3.4. Lohusalık ve Lohusa Ziyaretleri

Yeni doğum yapan kadına kırk gün boyunca lohusa denmektedir. Acıpayamlı, Anadolu’nun çeşitli yörelerinde lohusaya; *loğsa*, *dığaskesen*, *emzikli*, *nevse* gibi isimler verildiğini ifade etmektedir (Acıpayamlı, 1974, s. 65). Çalışma sahamızda ise lohusa yerine “doğduluk” ya da “kırklı kadın” tabirleri kullanılmaktadır.

Lohusalık döneminde annenin de bebeğin de korunması gerekir. Anne ve bebeğin özellikle de nazar ve cinlerden korunması gerektiğine inanılır. Bu sebeple bazı uygulamalar yapılır. Derleme yöremizde lohusalarla ilgili inanış ve uygulamalar şu şekildedir:

“Lohusa, kırkı çıkmamış kadın demektir ama bizim buralarda daha çok kırklı kadın denir. Lohusa kişi yalnız bırakılmaz ve olabildiğince dışarı çıkartılmaz” (KK44).

“Doğum yapan kadına doğduluk denir” (KK36).

“Lohusa kadın bebekle beraber yanına çörek otu alarak dışarı çıkabilir” (KK36)

“Kırkklı kadın yüzündeki çiller gitsin diye yüzünü kırmızı bir yazmayla siler” (KK44).

“Lohusanın sütünün bol olması için bol bol soğan yedirilir, ayran içirilir, şeker şerbeti içirilir” (KK44).

“Lohusanın sütünün bol olması için şeker şerbeti yapılıp ayakta içilir, bir de bürölce yenir” (KK44).

“Lohusa kadın mecbur kalınmadıkça kırk gün dışarıya çıkartılmaz, cinler, şeytanlar kadını rahatsız eder” (KK36).

Yöre halkı lohusa kadını ve bebeği ziyaret etmeye “doğduluk ziyareti” demektedir. Doğduluk ziyaretini yalnızca kadınlar yapar. Hasta ziyaretlerinde olduğu gibi doğduluk ziyaretinde de gelen misafirler uzun uzun oturmaz. Doğduluk ziyaretine eli boş gidilmez, herkes imkânı dâhilinde bir hediye götürür. Doğduluk ziyaretiyle ilgili yöreden derlediklerimiz şu şekildedir:

“Doğum yaptıktan sonra bir hafta boyunca kimse doğduluk ziyaretine gitmez, lohusanın iyileşip ayaklanması beklenir. Gelen giden için lokum dağıtılır, ziyarete boş gidilmez. Doğduluk ziyareti kısa tutulur” (KK10).

“Çocuk görmeye ve lohusa ziyaretine genellikle kadın komşular ve kadın akrabalar gelir. Ziyaret etmek için kırk beklenmez, doğum haberini alan herkes en kısa süre içinde ziyaretini yapar. Bebek görmeye boş gidilmez, hayvanı olan kişiler süt ya da yoğurt götürür, maddi durumu iyi olan kişiler bebeğe ya da anneye kıyafet alır ya da diker bu şekilde hayırlı olsun dilekleri iletilmiş olur” (KK36).

4.6.1.1.3.5. Kırk Karışması ve Kırk Basması

S. Veyis Örnek, doğumdan sonra lohusayla bebeğinin kırk gün içerisinde hasta olmasına “kırk basması, kırk düşmesi, kırk karışması, lohusa basması” gibi adlar verildiğini ifade eder (Örnek, 2014, s. 202-203). Anne ve çocuğun bu süreçte hastalanmamaları için birtakım uygulamalar yapılmaktadır. Çalışma sahamızda bu uygulamalardan en yaygın olanlarından biri lohusa ve bebeğin kırk gün boyunca evden çıkartılmamasıdır. Kırk basmasından veya kırk karışmasından korunmanın yaygın yöntemlerinden biri de kırklı kadınların ve çocukların bir araya

getirilmemesidir. Eğer lohusa ve çocuğu bu süreçte dışarı çıkmak ya da kırklı kadın veya bebeklerle aynı ortamda bulunmak zorunda kalırsa kırk karışmasını önlemek için birtakım uygulamalar ve kaçınmalara dikkat edilir. Örnek, kırklı olmanın belirgin özelliğinin, annenin bu süre içerisinde pis sayılması olduğunu, kadının tabusal nitelikteki birtakım kaçınmalarının temelinde bu pislik tasarımının yatmakta olduğunu ifade etmektedir (Örnek, 2014, s. 203).

Derleme sahamızda “kırk basması” veya “kırk karışması” olarak bilinen bu inanış oldukça yaygındır. Bunun için alınan önlemler şunlardır:

“Eskiden kırk basmasın diye doğum yapan kişi kırk gün evden çıkartılmazdı. Kırk basmasın diye çocuğun omuzlarına çörek otu bağlanırdı. Kadın da kendi üstüne çörekotu koyardı. Çörek otu şeytanı uzaklaştırırmış” (KK36).

“Kırkı çıkmamış bebeğin beşiğinin yanına mutlaka anahtar, bıçak, makas ya da bir demir parçası konur. Bunun yanı çocuğun yastığının altına da çörek otu konur. Bazen beşiğin yanına bir parça da ekmek konur, bu; şeytan karnı acıktığı için çocuğu rahatsız etmesin, ekmeği alıp gitsin diye yapılır. Olurda bebek evde yalnız kalırsa çörek otu ve koyulan bu metal eşyalar bebeği şeytanlardan korur. Köyümüzde Birol diye zihinsel engelli birisi vardı, Birol’un engelli olmasının sebebi annesinin onu kırkı çıkmadan yanını da koruyucu bir şey koymadan evde yalnız bırakıp tarlaya gitmesinden dolayı diye biliyoruz, o sebeple çocukların kırkı çıkmadan tek bırakılmamasına ya da bırakılacaksa da en azından yanına mutlaka koruyucu bir şey koymaya dikkat ediyoruz” (KK36).

“Kırkı çıkmayan bebeğin çamaşırları dışarıda bırakılmaz” (KK36).

“Kırkı çıkmayan çocuğun bezi dışarıya atılmaz, şeytan gelir” (KK36).

“Kırkı çıkmayan bebeğin tırnakları kesilmez” (KK36).

“Kırk basmasın diye çocuğun beşiğine ve gelinin yatağına çörek otu koyulur. Ama yine de kırk basarsa hocalara gidilir” (KK10).

“Kırkı çıkmayan bebek ve kırklı kadın yalnız bırakılmaz” (KK10).

“Kırklı kadın yalnız bırakılmaz, yalnız kalan lohusaya şeytan gelir, kırk basar” (KK10).

“Kırklı kadının eşyaları dışarıda bırakılmaz, bırakılırsa şeytan gelir” (KK10).

“Kırkklı küçük çocuğu aynaya baktırmayın kırk bastığı için dilsiz olur derler” (KK10).

“İki kırkklı bir araya getirilmez. Kırk basar, kırk basan çocukların gelişimi durur” (KK10).

“Kırkklı kadın, zorunda kalınmadıkça kırk gün boyunca dışarıya çıkartılmaz çünkü kırk kırılmamış kadın cünüptür bu sebeple de şeytan ve cinler o kişiye daha çabuk bulaşır” (KK10).

“Kırkklı kadın bir beze çörek otu koyup üstüne takar” (KK10).

“Kırkklı kadının pis olduğu düşünüldüğü için kocasıyla aynı yatakta yatsa bile cinsel bir münasebette bulunmaz” (KK10).

“Kırk çıkmadan dışarıda çamaşır bırakmayın derlerdi. İki kırkklı kadın bir araya getirilmezdi, kırk basar derlerdi. Eğer kırkklı bir kadın diğerinin yanına giderse evdekinin çocuğu büyümmez derlerdi, öyle bir inanış vardı. Ama bir araya gelmeye mecbur kalırsalar; mesela bazı evde iki gelin oluyor, ikisi de doğum yapıyor, o zaman da aralarında bir şey değişirler mesela su bardağı değişirler. O zaman kırk basmaz. Kırktan önce dışarı çıkarken çörekotu bağlarlardı çocuğun omuzlarına falan. Kadın da kendi üstüne çörekotu koyardı. Çörek otu şeytanı uzaklaştırırmış. Kırk gün kadının damarları açık olur derler bir de o yüzden çok fazla suyla uğraşma derler” (KK44).

Kırkklı iki kadın yan yana getirilmemeye çalışılır ancak buna rağmen denk gelirlerse aralarında taş değiştirmek zorunda kalırlar, değiştirmezler ise kırk basar” (KK44).

4.6.1.1.3.6. Kırklama/ Kırk Uçurma

Kırk gün boyunca çeşitli uygulama ve kaçınmalarla hastalıktan korunan anne ve bebek kırkinci günün sonunda bir dizi ritüelden oluşan kırklama işlemine tabi tutulur. Sevindik, doğum yapan kadının kirli ve cünüp olduğu için kötülerini davet edeceğine inanıldığını ifade eder (Sevindik, 1996, s. 237). Kırklama işlemiyle anne ve bebek yeniden temizlenecek ve bu halden kurtulacaktır.

Kırklama, lohusa ile çocuğunun gebeliğin ve lohusalığın kirlerinden arınarak temiz bir şekilde cemiyete sokulmasıdır (Acıpayamlı, 1974, s. 122). Bu işleme kırklamanın dışında “kırk dökme” ya da “kırk çıkarma” da denmektedir (Örnek, Türk Halk Bilimi, 2014, s. 203).

Yöreden derlenen kırklama uygulamaları şu şekildedir:

“Doğum yapan kadın ve yeni doğan bebek kırk günün sonunda kırk uçurur. Kırkinci günün sabahında anne önce bebeğini yıkar sonra kendisi boy abdesti alarak yıkanır. Evde kapacak ne varsa hepsi yıkanır, boya-badana yaptıracak durumu olanlar boya-badana yaptırır, evin her yeri güzelce süpürülür ve bütün odalara su serpilir, evin bütün camları ve kapıları açılarak kırk uçurulmuş olur. Daha sonra komşu ya da akraba ziyareti yapılır, ziyarete gidilen haneden yumurta, tuz, soğan veya ekmek alınır. Ekmek alınmasının sebebi, çocuğun ileride elinin ekmek tutmasıdır” (KK36)

“Mesela kırklı çocuk yıkanırken kırk taş toplanır bizim buralarda. Leblebi büyüklüğünde kırk tane taşı toplanır bir beze koyarsın, kırk gün çocuğun yıkama suyuna koyarsın o bezi. Kırkinci gün de çocuğun yıkama suyuna o taşları koyup çocuğu yıkadıktan sonra da o taşları bir dereye atarsın” (KK44)

“Loğusalık bitince kırk uçurmak için evden çıkılır. Önce kadın bebeğini güzelce yıkar, sonra kendisi yıkanır. Eş, dost, komşu ya da akrabalarından birine gidilir. Gittiğin kişi kimse artık; ya çocuğun eline zengin olsun diye para tutuşturur ya okusun diye kalem tutuşturur ya da dindar olsun, hoca olsun diye Kur’an-ı Kerim tutuşturur” (KK10, KK13).

4.6.1.1.3.7. Ad Koyma

Çocuğun doğumundan sonra yapılan önemli ritüellerden biri de ad vermedir. Ad verme, çocuğun ailesiyle ve onu bekleyen toplumsal çevreyle iletişimini sağlayan en önemli basamaklardan biridir. Ad verme evrensel bir olgudur. Her toplum kendi örf, âdet, gelenek ve içinde yaşadığı sosyal şartlardan etkilenerek doğan çocuğa bir isim verir.

Abdülkadir İnan, Tarihte ve Bugün Şamanizm çalışmasında Eski Türk toplumlarında çocuğa küçüklüğünde verilen adın gerçek sayılmadığından bahsetmektedir. Oğuz kahramanları ancak yiğitlik gösterdikten sonra Dede Korkut'tan ad alabilmektedirler (İnan, Tarihte ve Bugün Şamanizm (Materyaller ve Araştırmalar), 1986, s. 173). Duymaz da eski Türklerde ad koymanın belirli bir törenle yapıldığını ve bu törenlerin erişkin hale gelen delikanlıyı kutsama amacı taşıdığını ifade eder. Ad koyma geçiş bir törenle gerçekleştirildiği için şaman, kam vazifesi gören Dede Korkut gelip bu anı kutsamaktadır (Duymaz, 1998, s. 119)

Örnek, geleneksel kesimde yeni doğan bir çocuğa ad konmasının genellikle dinsel bir törenle olduğunu ifade eder ve sözlerine şu şekilde devam eder: “Çocuğa ad koyma, sıradan bir olay olmadığı için, bu iş küçük çapta da olsa kutlanarak ve kutsanarak yerine getirilir. Daha önce saptanmış olan ad, ad koyma amacıyla düzenlenen toplantı sırasında çocuğa verilir. Bu amaçla çağırılan hoca, müftü ya da dinselliğiyle tanınan saygın kişi ezan okur ve çocuğun kulağına adını üç kez söyleyerek “hayırlı, uğurlu” olmasını diler” (Örnek, Türk Halk Bilimi, 2014, s. 207). Çalışma sahamızda da ad verme ritüeli Örnek'in ifade ettiği gibi daha çok dinî değerler esas alınarak yapılmaktadır. Ad vermek için bir imam ya da köyün önde gelen yaşlılarından bir kişi çağırılır. Ad verme işini çocuğun dedesi ya da babası da yapabilmektedir, çocuğun kulağına ezan okuyan kişinin muhakkak bir erkek olması gerekmektedir bu sebeple kadınlar ad verememektedir. İsim olarak öncelikle bebeğin babasının atalarının isimleri tercih edilir. Annenin ebeveynlerinin isimleri çok fazla tercih edilmez. Çocuğun ismini belirleme noktasında da çoğunlukla çocuğun dedesi ya da babası söz hakkına sahiptir, anne isim verme hakkına sahip değildir.

Yörede, bebeğe verilecek olan isme çoğunlukla doğumdan sonra karar verilir. Ad koyma geleneğiyle ilgili derlediğimiz bilgiler şunlardır:

“Eskiden isim, bazen çocuk doğduğu gün verilirdi bazen ertesi gün bazen de doğduktan iki gün sonra verilirdi. Genelde de Ayşe, Fatma gibi isimler konurdu, bizim buralarda çok farklı isimler yok öyle. Ataların dedelerin ismi verilirdi yani. Ana-baba çocuğunu bile sevemezdi dolayısıyla isim koyma hakkı da pek yoktu. Çocuğun ismini dede verirdi ama kendi okumazdı kulağına, illa da bir hoca çağırılırdı” (KK44).

“Çocuğa isim verme hakkı ya dedenindir ya da babanıdır, anne isim veremez” (KK1).

“Doğan çocuğa bazen doğmadan önce isim düşünülür bazen de doğduktan sonra isim verilir. Çocuğa isim verme hakkı dedenin ya da babanıdır. İsim kararlaştırıldıktan sonra hoca çağırılır, hoca çocuğun kulağına ezanla birlikte ismini okur, böylece çocuğa isim verilmiş olur. İsim olarak çoğunlukla ataların dedelerin isimleri tercih edilir” (KK10).

“Çocuğun ismine çoğunlukla dede karar verir, dede yoksa isim verme hakkı babanıdır. Çocuğun ismi kulağına ezanla birlikte okunur, ezan okuması için köyün imamı çağırılır, karnı doyurulur, imam çocuğun kulağına ezanla birlikte üç kere ismini söyler böylece isim koyulmuş olur” (KK36).

4.6.1.1.3.8. Kundaklama ve Beşik

Doğumdan sonraki ilk aylarda beden sağlığını korumak ve üşümesine engel olmak için bebek kundağa sarılır. Yörük kadınları ev işlerinin yanı sıra tarla, ahır gibi dışarı işlerine de gittiklerinden bebeklerini de sırtlarına bağlamaktadırlar. Bebeğin kundaklı olması aynı zamanda sırtlarına sarmalarında ve çocuğun sabit durmasında önemli bir yere sahiptir.

Günümüzdeki gibi modern beşiklerin kullanılmadığı dönemlerde Karakeçili Yörükleri tahtadan beşikler ve salıncaklar yaparak bebeklerin yatacak yer ihtiyaçlarını bu şekilde karşılamışlardır.

Çalışma sahamızdan bu konuda derlediğimiz bilgiler şu şekildedir:

“Yeni doğan çocuklar 4-5 ay kundaklanır. Kundaklamanın bebeğin sağlığına birçok faydası vardır. Kundaklamak hem çocuğun kol ve bacak yapısının düzgün olmasına hem çocuğun sıcak kalmasına hem de beli üşümediği için ileride idrar kaçırma probleminin olmamasına yardımcı olur. Bunların yanı sıra kundaklamak omurga yapısının da düzgün olması açısından önemlidir” (KK10).

“Yeni doğan çocuklar mutlaka kundaklanır, kundaklamanın amacı hem çocuğun üşümesini önlemek hem de vücudunun düzgün bir şekil almasını sağlamaktır” (KK1)

“Eski zamanlarda beşik olmadığı için çocuklar için evin içine salıncak yaparlardı, salıncak da yoksa yere yatak yapılırdı ancak günümüzde bebeği olan kişiler satın beşik alıyor.” (KK44).

4.6.1.1.3.9. Yürüyemeyen Çocuk/ Köstek Kesme

Çocuğun sağlıklı olabilmesi için dikkat edilen tüm uygulama ve kaçınımlara rağmen büyüme esnasında bazı olumsuzluklar görülebilmektedir. Çocuğun bir yaşını geçtikten sonra yürümesi beklenir. Vakti geldiği halde yürüyemeyen çocuklar için yöre halkı tarafından “köstek kesme” olarak tabir edilen uygulama gerçekleştirilir. Köstek kesme işlemi şu şekildedir:

“Köstekli hatalığından kurtulmak için çocuk evin kapısından geçeceği zaman basacağı yeri bıçakla kesmek gerekir” (KK36)

“Yürüyemeyen çocuk ayağına ip bağlanarak camiye götürülür. Camiden çıkan ilk kişiye çocuğun ayağındaki ip kestirilir. Çocuk bu sayede yürümeye başlar” (KK13).

4.6.1.1.3.10. Aydaş Aşı

Yeni doğan çocuğun zaman içerisinde gelişmesi beklenmektedir. Çocuğun gelişimi beklenilenden daha yavaşsa, zayıfsa ve denge kurmakta zorlanıyorsa aydaş demektir. Aydaş olan bu çocuğu iyileştirmek üzere birtakım uygulamalar yapılır. Bu uygulamaların başında aydaş aşısı pişirme gelmektedir. Yörede aydaş hastalığı için uygulanan pratikler verilmiştir:

Aydaş hastalığı zayıf, cılız çocuklarda olur. Büyük bir halka ekmek yapılır, çocuk bu ekmeğin içinden geçirilir. Boş bir kazanın içine oturtulur, ocaklı kişi: “Komşular biz aydaş aşısı pişiriyoruz.” Der ve bütün komşular çocuğun oturtulduğu kazanın altına çalı-çırpı koyar ancak kazanın altında ateş yakılmaz. Tüm komşular çırpılarını koyunca çocuk kazanın içinden alınır ve aydaş geçer” (KK13).

“Aydaş hastalığı çocuklarda görülen bir zayıflık, güçsüzlük hastalığıdır. Çocuğu aydaş hastalığından kurtarmak için üç tane taşın üstüne iki tane odun parçası

ve üstüne de boş bir kazan konur, kazanın içine çocuk oturturur. “Altı sağlam çocuğuma ve altı çürük çocuğuma” diyerek etraftaki komşular kazanın altına çırpılar koyar, çocuk kazanın içinden alınır ve aydaş geçer” (KK1).

Aydaş hastalığına yakalanan çocuk için nişastadan muhallebi yapılıp yedi haneye dağıtılır, çocuk ondan sonra gelişir” (KK10).

4.6.1.1.3.11. Duşak Kesme

Araştırma yaptığımız yörede, çocuk yürümeye başladığı halde sürekli olarak düşüyorsa “duşak kesme” uygulaması yapılır. Duşak kesildikten sonra çocuğun daha kolay denge sağlayacağına inanılır. Duşak kesme işlemi konusunda kaynağımız Meryem Akyüz:

“Çok düşen çocukların “duşağı” kesilir. Çocuk yürürken bıçakla önü kesilir, basacağı yere bıçakla çizik atılır.” Şeklinde bilgi vermektedir” (KK36).

4.6.1.1.3.12. Diş Hediği

Diş hediği, bebeğin biyolojik olarak büyüdüğünün bir göstergesi olan diş çıkarma aşamasının kutlanmasıdır. Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman birtakım kutlamalar yapılır. Bu kutlamalara bazı yörelerde “diş buğdayı” ya da “diş börtmesi” de denmektedir. Derleme sahamızda diş hediği yaygın olarak kutlanmamasına rağmen bazı kaynaklarımız diş hediği ile ilgili şu bilgileri vermiştir:

“Bebeğin ilk dişini gören kişi bebeğe bir hediye getirir, bu hediye kişinin durumuna göre değişir. Bazen bir altın olur bazen bir kıyafet bazen de eve getirilen çay, şeker gibi şeyler” (KK44).

“Bir çocuğun dişinin çıktığını gören ilk kişi o çocuğa bir hediye alır” (KK36).

4.6.1.1.4. Diğer İnanış ve Uygulamalar

Doğum sonrası dönemde özellikle de anne ve bebekle ilgili inanış ve uygulamaları çeşitli başlıklar altında değerlendirmeye çalıştık. Derlediğimiz ancak

herhangi bir başlığa dâhil edemediğimiz inanış ve uygulamaları ise Diğer İnanış ve Uygulamalar başlığı altında vermeye çalışacağız.

Doğumdan sonraki dönemle ilgili yöreden derlediğimiz diğer inanış ve uygulamalar şunlardır:

“Yeni doğan bebeğin tırnakları uzamasın diye elleri un çuvalına sokulur (Kırkı çıkmadan önce)” (KK36).

“Çocukları nazardan korumak için bir bez parçasının içine; yedi tane susam, yedi tane çörek otu, yedi tane üzerlik başı, yedi soğan başı, yedi çertlemik başı, yedi tane de mavi boncuk koyup bez dikilir, o bez çocuğun omzuna iğnelenirdi” (KK36).

“Dillenmemiş iki çocuk birbirine bakarsa geç konuşurlar” (KK1, KK10, KK13, KK36).

“Çocuk yıkandıktan çocuğun her yeri zeytinyağıyla yağlanır, bu çocuğun daha iyi gelişmesine, teninin yumuşak olmasına ve gazının olmamasına yardımcı olur” (KK44).

“Çocuğun kırkı çıkmadan âdetli bir kadın çocuğu görürse bebeğin yüzünde sivilceler çıkar denir” (KK10).

“Bebek doğduğunda yüzü anne sütüyle silinirse büyüyünce cildi parlak ve güzel olur” (KK10).

“Yeni doğan bebek sarılık olmasın diye yüzüne sarı yazma örtülür.

“Yeni doğan bebeğin ağzına tükürülür. Çocuğun ağzına kim tükürürse çocuğun huyları ve karakteri o kişiye benzer” (KK44).

“Düşen göbek okul bahçesine camiye, tarlaya ya da bebek kızsı evine sadık ve düşkün olsun diye sandığa gömülür” (KK10).

“Erkek çocuğu çok ağlatılmaz fitık olur” (KK36).

“Yeni doğan bebeğe ayna gösterilmez, dilsiz olur” (KK10).

4.6.1.2. Sünnet

Türk toplumunda erkek çocukların “erkekliğe adım atma” ritüellerinin başında sünnet gelmektedir. S. Veyis Örnek’in ifadesiyle Türkiye’de çocukla ilgili geleneksel işlemlerden birisi de sünnettir. Dinsel ve töresel işlemler içerisinde en katısı ve en yaygın olanı sünnet geleneğidir. Hiçbir anne ve baba bu geleneğin dışında kalmak istemez (Örnek, 2014, s. 235).

P. Naili Boratav, sünnet işleminin İslam ve Yahudi dinlerinin kuralları arasında yer almakla beraber bu dinlerin dışında kalmış Okyanusya ve Afrika kavimlerinden Amerikan yerlilerine kadar birçok toplum tarafından da uygulandığını belirtmektedir. Kimi bilginler sünnette cinsi birleşmeyi ve dolayısıyla döl türemesini kolaylaştırdığı için bir “bereket töresi” anlamı bulurlar; *bereket tanrılarına veya bereket sağlayıcı kutsal güçlere türeme uzvunun bir parçasının sunulması* diye nitelendirilirler. Müslüman toplumlarda sünnetin öncelikli amacı çocuğun sünnet olarak İslam dinine katılmasını sağlamaktır (Boratav, 2013, s. 159).

Çalışma sahamızda da sünnet olmak bir zorunluluk olarak görülmektedir ve Müslüman bir erkeğin sünnet olmaması kabul edilemez, bu kişi toplum tarafından kınanır ve dışlanır. Daha eski zamanlarda maddi imkânsızlıklar sebebiyle köy meydanlarında toplu olarak gerçekleştirilen bu tören günümüzde hastane ortamında gerçekleştirilir.

Sünnet törenlerinde eski zamanlarda dinsel yön ağır basarken şimdiki sünnetlerde ailenin zenginliğini gösterme, çocuğun ilk mürüvveti gibi sosyal statü gösterme ağır basmaktadır (Emiroğlu, 1972, s. 75).

4.6.1.2.1. Sünnet Yaşı

Sünnet olacak çocuğun yaşı hakkında Türkiye’nin her yerinde geçerli olan bir kural yoktur, bu yaşı belirlenmesinde çeşitli etmenler rol oynamaktadır (Örnek, 2014, s. 240). Yaptığımız araştırma esnasında sünnet çocuğunun yaşıyla ilgili net bir bilgiye rastlamadık. Sünnet yaşıyla ilgili kaynak şahsımız Mehmet Gündoğdu’nun: “Sünnetin kesin bir yaşı ve zamanı yoktur ama çocuklar çoğunlukla 6-7 yaşlarına geldiklerinde sünnet edilir. Önemli olan çocuğun yaşını geçirmemektir, ergenlikten önce mutlaka sünnet gerçekleşir (KK31)” ifadelerinden de anlaşılacağı üzere yöre

halkı çocuklarını sünnet ettirmek için çocuğun aklının ereceği bir yaş tercih etmektedir ancak bazı durumlarda çocuğun yaşından ziyade ailenin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik durum sünnet yaşını belirleyici faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaynak kişilerimizin birçoğundan edindiğimiz bilgilere göre geçmişte sünnet uygulaması yazları köye gelen sünnetçi tarafından yaş farkı gözetilmeden toplu bir şekilde yapıldığı doğrultusundadır. Doğal olarak bu şartlarda çocuğun yaşından ziyade sünnet yaptırmak için oluşan sosyal şartlar etkili olmaktadır.

4.6.1.2.2. Sünnet Hazırlıkları

Çalışma sahamızda sünnet düğünü genellikle maddi durumu iyi olan kimseler tarafından yapılmaktadır. Bu kimseler isterlerse maddi durumu iyi olmayan ailelerin çocuklarını da kendi düğünlerine dâhil ederek toplu bir sünnet düğünü yapmaktadır. Kaynak şahsımız Mehmet Kurter bu durumu şu şekilde anlatmaktadır: “Sünnetçi geldiği zaman köyde sünnet yaşı gelen tüm çocukları sünnet edip giderdi, sünnetçiyi kim çağırdıysa bütün çocukların sünnet masrafını da o karşıladı, eğer isterse bir de mevlit okutup yemek dağıtırdı.” Bu bilgilerden hareketle yörede yaygın bir şekilde sünnet düğünü yapılmadığını anlaşılmaktadır. Az da olsa yapılan sünnet düğünlerindeki belli başlı hazırlıklarla ilgili kaynaklarımız şu bilgileri vermektedir:

“Sünnetler genellikle hafta sonu yapılır, çocuklar sünnet ettirilmeden iki gün önceden yemekler yapılmaya başlanır, davulcu tutulur ve cumartesi sabahı davullar çalar, yemekler pişirilir, Yatılı misafirler cumartesi gecesinden gelmeye başlar. Yatılı gelen misafirler köydeki hanelere dağıtılır” (KK36).

“Sünnetler genellikle Pazar günü yapılır, çocuğun yatacağı yatak için birkaç gün önceden rengârenk yazmalar ve parlak kumaşlardan yorganlar dikilir” (KK31).

4.6.1.2.3. Sünnet Düğünü/Hayrı

Sünnet İslam kaynaklı bir uygulama gibi gözüktüğü de bu işlem zamanla eski Türk inancının izleri ve geleneksel yaşantımızla birleşerek yapılmaya başlanmıştır (Tutu, 2004, s. 142). Çalışma sahamızda, dinî ritüellerle gerçekleştirilen sünnet etkinliğine sünnet hayrı, eğlence ve dinî ritüellerin bir arada düzenlendiği sünnet

etkinliğine ise sünnet düğünü denmektedir. “Sünnet Hazırlığı” başlığımızda da bahsettiğimiz gibi çalışma gerçekleştirdiğimiz sahada sünnet hayrı ve sünnet düğünü genel itibariyle maddi durumu iyi olan aileler tarafından yapılmaktadır. Sünnet düğünlerinde çocuğun yatağı renkli yazmalar ve yorganlarla süslenir. Gelen misafirler sünnet hediyelerini yatağın süslemelerine asar. Sünnet çocuğuna verilen hediye davete katılanların yakınlık derecesine ve maddi durumuna göre değişkenlik göstermektedir. Sünnet hediyesi altın olabileceği gibi çocuk için dikilmiş bir kıyafet de olabilir. Sünnet düğünü ya da hayrı yapan kişiler etkinliğin sonunda köy halkı tarafından yönlendirilir ve sünnet olan çocuğa kendi topraklarından bir yer hediye ederek “erkekliğe atılan ilk adımı” ödüllendirmektedir. Savaştepe Karakeçilileri sünnet düğünü ve sünnet hayrını şu şekilde yapmaktadır:

“Pazar günü sünnetin yapılacağı esas gündür. Pazar günü, çocuğun sünnet olurken yatacağı yatak rengârenk yazmalarla ve parlak kumaşlardan dikilen yorganlarla süslenir, çocuğa hediye vermek isteyenler hediyelerini yatağın süslemelerine asar. Gelen misafirlere verilmek üzere, kazanlarda hem öğle hem de akşam yemekleri pişer ve dağıtılır. Yemeğin ardından çocuk camiye götürülür, büyükleriyle birlikte namaz kılar, camiden dönünce sünnet yerinde duası yapılır ve çocuğun ayakkabısını saklarlar, belli bir bahşış karşılığında çocuğun ayakkabısını saklayan kişi ayakkabıyı verir, daha sonra sünnetçi sünneti yapar ve sünnet düğünü bitmiş olur. Gücü yeten herkes sünnetinin bu şekilde yapardı ancak maddi durumu iyi olmayan kişiler, sünnet düğünü yapan kişilerin yanında kendi çocuklarını da sünnet ettirirdi, düğün yapmazdı” (KK36).

“Sünnet için çocuğa divan hazırlanır, güzel gözükmesi için divana rengârenk yazmalar takılır. Sabah erkenden sünnetçi gelir, sünneti yapar. Durumu olan aileler sünnetten sonra yemek verir. Gelen misafirler de maddi durumuna göre; kıyafet, para gibi hediyeler getirir. Sünnet yapıldıktan sonra Kur’an okunur sonrasında da eğer getirtmişseler davul, zurna çalınır” (KK12).

“Öğleden önce sünnet yapılır, öğleden sonra mevlit okutulur. Durumu olan yemek verir. Ona da köy hayrı denir. Keşkek, nohut, bulgur pilavı yaparsın uzağa haber verilmez zaten, köylü hemen gelir, öylece sünnet düğünü olur” (KK44).

“Sünnet yapıldıktan sonra köy halkı çocuğun dedesine ya da babasına “Ne veriyorsun?” diye sorar. Dede ya da baba bir ağaç dikmelik bile olsa çocuğa bir yer

gösterir ve “Burayı veriyorum.” der. O yer çocuğun sünnet bahşişi olmuş olur” (KK32).

4.6.1.3. Askerlik

Türk milleti için her zaman onurlu ve önemli sayılan askerlikle ilgili Mehmet Naci Önal, şu sözleri sarf etmiştir:

“Tarih boyunca her zaman güçlü askeri bir sistemi oluşturmuş, askerliği asli bir görev olarak telakki etmiş ve bundan gurur duymuş, onunla iç içe yaşamış bir millet olan Türkler, asker millet olarak bilinir. Askerlik yaşı gelip çatmış bir delikanlıyı vatani görevine güle oynaya uğurlamak Türklerin töresindendir. Askerlik yapmamak Türk genci için adam yerine koyulmamak anlamına gelir. Halk arasında askere gitmeyene kız verilmez, askere gitmemiş olan genç kendini ispatlamış sayılmaz” (Önal, 2004, s. 137).

Savaştepe’deki Karakeçili Yörükleri arasında da askerlik son derece önemli bir yere sahiptir. Kaynaklarımız, sünnet olan çocuğun “erkek” askere giden erkeğin ise “adam” olduğunu belirterek askerlik aşamasının evliliğin de ilk şartlarından biri olduğunu ifade etmektedir (KK31, KK32, KK44, KK51). Yörede askere gidecek kişiler için birtakım uygulamalar söz konusudur. Bu uygulamaları kaynaklarımız:

“Askere gidecek olan genç öncelikle kapı kapı gezer, büyüklerinin ellerinden öpüp helallik ister. Küçük parmağına kına yakılır ve askere gidecek kişiye köy halkı yemek verir” (KK31, KK32).

“Askere gidecek kişiler davulla zurnayla gönderilir. Bütün köyün gençleri toplanır, kendi aralarında bir eğlence yapar, eskiden asker olacak kişinin yakın arkadaşları, askeri tren istasyonuna kadar götürürdü, şimdi otobüsle gidiliyor, ya da ailesi/arkadaşları askerlik yapacağı yere kadar özel arabayla götürüyor” (KK51).

“Asker olacak kişi için köy meydanında hem eğlence hem de dua yapılır. Askerin serçe parmağına kına yakılır. Asker olacak kişi, köydeki bütün evleri gezerek helallik ister. Yakın akrabaları asker olacak kişiyi yemeğe çağırır ve askere “Uğur parası” verir. Uğur parasının miktarı kişinin gücüne göredir. Askere yazılan mektupta kötü bir haber yazılmaz” (KK9).

“Bir kişinin askere gideceği belli olduktan sonra akrabaları, o kişiyi evine yemeğe çağırır ve “Uğur parası” verirdi.” (KK32)

“Eskiden yapılan asker uğurlamalarında günümüzdeki gibi eğlence yoktu, sadece dua yapılırdı. Asker uğurlaması için caminin önünde toplanılırdı, imam dua ederdi, askere gidecek olan kişi herkesten helalliğini alırdı ve askere uğurlanan kişiye arkana bakmadan git denirdi” (KK32) şeklinde bilgi vermektedir.

4.6.1.4. Evlenme

Doğum ve sünnetten sonraki geçiş aşaması olan evlilikle birlikte bireyler yeni bir hayata adım atmış olur. Bu nedenle evlilik bireyin toplumsal statüsü, ailesinden ayrılışı gibi birçok farklılaşmaya neden olabilir.

Evlenme, aile yapısının temelini oluşturmaktadır bu sebeple toplumlar tarafından her zaman önemli görülmektedir. Örnek, dünyanın her yerinde, her aşaması, bağlı bulunduğu kültür tipinin öngördüğü belirli kurallara ve kalıplara uydurularak gerçekleştirilen evlenme olayının, özellikle tören, töre, âdet, gelenek ve görenek bakımından zengin bir tablo çizdiğini ifade eder. (Örnek, Türk Halk Bilimi, 2014, s. 255) Örnek’in sözünü ettiği bu zengin tablo; evlilik niyetinin belli edilmesinden eş seçimine, evlilik hazırlıklarından düğüne kadar birçok inanış ve uygulamayı kapsamaktadır. Tüm bu inanış ve uygulamalar evliliği sağlıklı bir şekilde gerçekleştirmek ve eşler arasındaki saygı ve sevgiyi korumak amacıyla yapılmaktadır.

Günümüzde, hemen hemen her alanda olduğu gibi evlenme esnasında uygulanan gelenek ve göreneklerin yok olduğuna dair söylemler oldukça fazladır. Her ne kadar bu söylemler büyük oranda doğru olsa da gelenek ve göreneklerin tamamen yok olduğunu söylemek mümkün değildir. Evlilik aşamalarında uygulanan bazı gelenek ve görenekler popüler kültürün etkisiyle değişim ve dönüşüme uğrayarak yeni bir formatta karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda Savaştepe’deki Karakeçili Yörüklerinin de popüler kültürün etkisiyle bazı evlilik âdetlerini unuttuğunu bazılarını da dönüştürerek yeni şekliyle kullanmaya devam ettiğini görmekteyiz.

4.6.1.4.1. Evlenme Biçimleri

Evliliğin gerçekleştirilebilmesi için belli aşamalar söz konusudur. Bu aşamalardan ilki eş seçimidir. Eş seçimi birçok şekilde yapılabilir. Sedat Veyis Örnek, büyük kentlerde doğrudan tanışıp, anlaşarak evlenmelerin giderek arttığından, gelenekselliğin ağır bastığı yerlerde ise görücü usulü evliliğin etkinliğini koruduğundan bahsettikten sonra evlenme biçimlerini; “görücü usulü, kız kaçırma, oturakalma, dezmal kaçırması, beşik kertme, berder, kepir ve taygeldi” olarak sıralamaktadır (Örnek, Türk Halk Bilimi, 2014, s. 255-261). Günümüzde hla en yaygın evlenme çeşitlerinden biri “görücü usulü” evlenmedir. Gülhan Atnur, görücü usulü evliliği, eş seçimini gençlerin kendi yapması ve ailelerin onayının alınması ya da ailenin evlenecek kişiyi belirleyip gençlerin onayının alınması şeklinde tanımlar. (Atnur, 2015, s. 21)

Türk evlenme geleneklerinde yaygın olarak görülen evlenme biçimlerinden biri de kaçarak evlenmedir. Severe ya da kızın rızası olmadan kaçma olacak şekilde iki çeşit kız kaçırma vardır. İbrahim Yasa’ya göre kız kaçırma; ister tek tarafın, isterse iki tarafın rızası bulunsun, evlenme ve dolayısıyla bir yuva kurma amacı ile meydana gelen bir toplumsal olay olarak” kabul edilmelidir (Yasa, 1962, s. 2)

Çalışma sahamızda da yaygın olarak rastlanılan üç çeşit evlenme biçimi bulunmaktadır. Bunlardan ilki kaçarak evlenmedir. Araştırma yaparken evlenme biçimleriyle ilgili soru yönelttiğimiz zaman kaynaklarımızın birçoğu özellikle de eski zamanlarda kız kaçırmanın son derece yaygın bir evlenme biçimi olduğunu ifade etmiştir. Yörede kaçarak evlenmenin iki çeşidi bulunmaktadır. Kızın rızasıyla kaçırmaya “kız kaçırma”, kızın rızası olmadan kaçırmaya ise “sürüme” adı verilmektedir. Bir diğer evlenme biçimi iki tarafın da birbirini severe evlendiği görücü usulü ya da akrabaların uygun gördüğü kişilerle gerçekleştirilen görücü usulüdür. Bunların dışında akraba evliliği de özellikle eski zamanlarda sıklıkla rastlanan bir evlenme biçimidir. Savaştepe’deki Karakeçili Yörüklerinden derlediğimiz evlenme biçimleri şunlardır:

“Kaçan kıza düğün yapılmadığı için insanlar bazen masraftan kaçmak için kız kaçırr. Kız kaçırma da genelde kızla oğlan birbirini sevdiği halde aile vermiyorsa olurdu. Kimisini de zorla kaçırrlar. “Sürüme” denir ona. Diyelim oğlan kızı görmüş beğenmiş ama kızın haberi yok, iki üç tane arkadaşını yanına alır ve kızı kaçırr.

Hatta bazen oğlan bile görmez, arkadaşları; “Falanca yerde bir kız var bunu sana kaçıralım.” Der, gider kaçırlar. Benim kaynanamı da öyle kaçırmışlar sonra güzel olduğunu görünce arkadaşlar kendi arasında kavgaya tutuşmuş, onlar kavga ederken kaynanam kaçıp eve geri dönmüş. Bir daha kaçırlar diye de korkularından sorgu sual olmadan kayınpederime vermişler” (KK44).

“Kız tarafı kızını vermeye sıcak bakmıyorsa genellikle kaçarak evlenilir. Kaçmak için anlaşılırdı, genellikle gece kaçılırdı, ben de kaçarak evlendim. Kaçınca ilk önce bir imama gidilip imam nikâhı kıydırılır. Bazı aileler nikâhtan sonra kızını affetse de bazı aileler torun falan olana kadar kızıyla küs kalabiliyor. Eskiden kaçan kıza düğün yapılmazdı, o yüzden bana da düğün yapmadılar. Ama günümüzde kaçan kıza düğün yapılıyor” (KK42).

“Eskiden hiç tanımadığın kızı bile kaçırma varmış. Bir delikanlı diyelim bir kızı gözüne kestirdi ama kızın hiç haberi yok, oğlan arkadaşlarına haber edermiş falanca yerde bir kız gördüm bu gece onu bana kaçıracağız dermiş, kızı gece vakti arkadaşlarıyla beraber kaçırmışlar. Böyle bir durumda kız mecburi olarak - kendisini kaçırın kişiye sevse de sevmese de- nikâhlanırmış. Çünkü kaçırılan kıza namusu gitti gözüyle bakılır. Ama severek kaçma da varmış tabii. Bir oğlanla bir kız birbirlerini seviyorsa, kızın ailesi kızı vermiyorsa oğlan kızı kaçıtır. Kaçan kıza düğün yapılır” (KK44).

“Eskiden kaçarak evlenme de çok olurdu. Aileler evlenmeye izin vermiyorsa mecburen kaçarak evlenilirdi. Bunun dışında bir de zorla yapılan kaçırımlar olurdu, kızın rızası olmadan kaçırılmalara sürüme denirdi. Kaçan kıza düğün yapılmazdı ancak kaçırılan kız için “ağırlık parası” alınırdı. Ağırlık parasının miktarını kız tarafı belirlerdi, ağırlık parası için bir çeşit başlık parası diyebiliriz” (KK36)

“Görücü usulü evlenme çok yaygındır. Görücü usulü evliliklerde evlendiğin güne kadar eşinle hiç konuşmazsın, bir araya gelmezsin, ayıp karşılanır. Hatta çoğu zaman evliliğin başlarında yine de köyde beraber görünmeye çekindirdi insanlar, düşün yani evlisin ama birlikte görünmeye utanıyorsun” (KK47).

“Bir de görücü usulü dediğimiz evlilikler vardı. Birbirini hiç görmeden yapılan görücü usulü evlilikler de bizim buralarda çok yaygındır. Bir kızla bir oğlan

birbirini isteyip birbirleriyle evlendiği halde birbirlerini evlendikleri gece görebilir” (KK36).

“Köyde aşağı yukarı herkes birbiriyle akraba olduğu için önceden akraba evliliği çok fazla oluyordu” (KK12).

“Çok eskilerden “değişik” usulüyle evlilikler de yapılmıyormuş ama bizim zamanımızda ben hiç görmedim” (KK12).

“Özellikle seferberlik ve savaş zamanlarında bizim köylerde çok eşlilik de olmuş. Köydeki erkekler savaşa gidip çoğu geri dönmediği için kadınlar dul kalıp mağdur olmasın diye durumu olan kişiler bu kadınlarla nikâh kıyıp bu şekilde onların mağdur olmalarının önüne geçmiş” (KK51).

4.6.1.4.2. Evlilik Çağı ve Yaşı

Gençlerin evlilik çağına geldiğini gösteren birtakım belirtiler vardır. Bu belirtiler kızlar ve erkekler için farklı olabilir. Türk toplumunda gençlerin evlenme yaş aralığı çoğunlukla 15 ila 25 yaş arasında değişkenlik gösterir. Rezzan Şahinkaya bu yaşların psikolojide “yetmelik”, fizyolojide “son ergenlik”, sosyolojide ise “Gençlik” çağı daha doğrusu ömrün altın çağları olduğunu vurgulamaktadır (Şahinkaya, 1979, s. 74)

Evlilik, kırsal kesimde kentlere göre daha erken yaşlarda gerçekleşmektedir. Bunun temel sebeplerinden biri kırsal kesimde erkek veya kızın evlenebilmesi için ergenlik çağına girmiş olmasının yeterli görülmesidir. Günümüzün sosyal ve ekonomik şartları göz önünde bulundurulduğunda eğitim, iş sahibi olma gibi faktörler sebebiyle evlenme yaşı kentlerde de kırsal kesimde de daha çok 18-30 yaş aralığındadır.

Çalışma sahamızda da yukarıda sözünü ettiğimiz gibi evlenme yaşı eski zamanlarda 15-25 yaş arasındayken günümüzde bu yaş 18 ila 30 arasında değişkenlik göstermektedir, 30 yaşını geçen kimselerin evde kaldığı düşünülmekte olduğundan kız ya da erkek fark etmeksizin bu yaşları geçirmemeye özen gösterilir. Yörede evlilik yaşı belirlerken erkeklerin askere gitmiş olmaları ve elinin ekmek tutuyor olması kriter olarak belirlenirken kızlar için ise yemek yapabiliyor olması, misafir

ağırlayabilecek sorumlulukta olması gibi faktörler göz önünde bulundurulmaktadır. Çalışma sahamızdan evlenme çağı ve yaşı hususunda derlediğimiz bazı bilgiler şu şekildedir:

“Bizim buralarda 15 yaşından önce evliliğe sıcak bakılmaz. Evlenecek olan kızın ya da erkeğin bir ev geçindirecek sorumlulukta olması gerekir. Kız dediğin evlenmeden önce yemek yapmayı bilir, gelen misafire hizmet edebilmesi gerekir ki evlenince kendi başının çaresine bakabilsin” (KK49).

“Eskiden, evlenmek için kızlar 20, erkekler 25 yaşını geçirmezdi. O saatten sonra evlenmek zorlaştırdı. Bir kusuru mu var acaba diye düşünülürdü” (KK31).

“Bir erkeğin evlenebilmesi için askerliğini yapmış olması gerekir, askerliğini yapmayan adama kız verilmez” (KK32).

4.6.1.4.3. Evlenme Beyanı

Çalışma sahamızda evlenme yaşı gelen ve evlenmek isteyen kişilerin eski dönemlerde bu isteklerini ailelerine belli etmek için gerçekleştirdiği belli başlı birkaç uygulama söz konusudur. Günümüzde ise evlilik beyanı eski zamanlara göre daha rahat yapılmakta, gençler ailelerine evlenmek istediklerini sözlü bir şekilde ifade edebilmektedir. Evlenmek isteyen kişilerin bu isteklerini beyan etmek için başvurduğu uygulamalar şu şekildedir:

“Eskiden evlenmek isteyen kız ya da erkek pilav tenceresine kaşık saplardı” (KK32).

“Kızlar evlenmek istediğini pek söyleyemez, belli etmeye de utanır bu yüzden eğer sevip de anlaştığı biri varsa oğlan bu durumu kendi anasına söyler, anası da babasına söyler. Bu şekilde kızın ailesine haber gönderilir” (KK49).

4.6.1.4.4. Evlilik Aşamaları

4.6.1.4.4.1. Eş seçimi

Evliliğin temelini oluşturan ilk ve en önemli nokta eş seçimidir. Evlenme niyeti olan kimselerin, evliğin huzurlu ve mutlu olabilmesi, sağlıklı ve uzun ömürlü bir ilişki yürütülebilmesi eş seçimiyle doğrudan ilişkilendirilebilir. Bu nedenle Türk toplumunda eş seçimine son derece önem verilmekte ve eş olacak kimselerde çeşitli özellikler ve uyum aranmaktadır. Karakeçi Yörükleri arasında da eş seçimi oldukça önemli bir yere sahiptir. Evlenme niyetinde olan kız ve erkek düğünler vasıtasıyla uzaktan birbirleriyle bakışarak evlenmek istediklerini birbirlerine açıklamış olurlar. Bu bakışma söz mahiyetindedir. Bakışan kimseler birbirleriyle hiç görüşmeseler de erkek, ailesini bu bakışmadan haberdar eder ve eş seçtikleri bu kişiye dünürçülüğe gidilmektedir. Bu konuda kaynak kişimiz Sevim Gökçen:

Düğüne gidersin, oğlanlar bir tarafta durur, kızlar da düğün evinin önünde durur. Orda herkes gözüne birini kestirir, bakışırın yani. Ondan sonra hiç konuşmasan da birbirinden haber almasan da o bakışma sana yeter. Zaten köy yerinde böyle şeyler de hemen anlaşılır mesela sen birine baktın diyelim yaşlı koca karılar hemen anlar senin kime baktığını. Hatta diyelim ki oğlan ya da kız başka düğünde başka birine baktı, hemen köyde dedikodu olur “Sevim geçenki düğünde de falancaya bakmıştı.” derler. O yüzden herkesin bakıştığı bir kişi olurdu. Bakıştıktan sonra da mektuplaşırdın. Okuma yazması olmayanlar olan birine yazdırırdı, okuturdu. Bilen kendi yazardı. Ama hiç buluşma falan olmazdı, hatta ben beyimle 4 sene nişanlı kaldım, nişanlıyken bir kere bile konuşmadık, birbirimizin sesini hiç duymadık. Ama buluşan da vardır elbet. Öküz damında ya da kuytu yerde. Gündüz konuşamazsın tabii gece konuşabilirdin ancak, onda da biri göresin diye ya camdan kaçırdın ya da kapıdan kaçırdın” (KK44) şeklinde bilgi vermektedir.

4.6.1.4.4.2. Kız Görme/ Kız İsteme

Evlenmek isteyen ya da ailesi tarafından evlendirilmek istenen erkek için öncelikle uygun bir kız bulmak gerekir. Eş seçiminden sonraki aşama erkeğin ailesinin kızın ailesine haber göndererek görücüye gelmesidir. Sedat Veyis Örnek bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: “Geleneksel kesimde, evlenme işine girişme “kız bakma”, “kız arama”, “kız soruşturma” ile başlar. Oğullarını evlendirmek isteyen

aileler öncelikle akrabalarından, komşularından, yakın çevrelerinden başlayarak kız aramaya çıkarlar” (Örnek, 2014, s. 263).

Örnek’in bahsini ettiği durum çalışma sahamız için de geçerlidir. Özellikle de görücü usulü evliliklerde kız görme aşaması daha ön plandadır. Anlaşarak gerçekleşen evliliklerde kız görme aşaması formalite olarak düşünülebilir. Yöre halkı kız görmeye “dünürcülüğe gitme” adını vermektedir. Erkeğin ailesi dünürcülüğe giderek kızı beğendiklerini ve uygun görüldüğü takdirde almak istediklerini beyan ederler. Dünürcülüğe giderken kız tarafına hediyeler götürülür. Bu hediyeler, görmeye gidilen kıza çeyiz olabileceği gibi çay, şeker gibi erzak da olabilir. Kız tarafı kızı vermeye sıcak bakıyorsa hediyeleri kabul eder ancak kızı vermeye sıcak bakılmıyorsa hediyeler erkek tarafına geri gönderilir. Derleme sahamızda kız görme, dünürcülüğe gitme ve kız isteme aşamaları şu şekilde gerçekleşmektedir:

“Kızla oğlan birbirleriyle anlaşır. Oğlan anasına ya da amcasına der ki ben bu kızı istiyorum, babam görücü gidiversin. Babanın da ağzı laf yapıyorsa kendi gider, laf yapmıyorsa önde gelen biri yani mahallede sözü geçen biriyle beraber gider. Allah’ın emri peygamberin kavliyle kızı ister. Kızın ailesi verecek olsa bile bizim buralarda tek seferde söz bitmez. Kızın babası: “Biz bir düşünelim, kızımıza soralım bir karar verelim size haber göndeririz.” der. Sonra kızın ailesi haber gönderir, erkek tarafı gelir söz keser” (KK9).

“Çocukla kız önceden anlaşır, çocuğun ailesi önce istemeye gelir. Damat olmaz istemedi. Hatta damat bazen askerde olur kızla haberleşmiş olmasa da öyle başını bağlarlar. Neyse işte çocuğun ailesi istemeye gelir. Allah’ın emri peygamberin kavliyle kızı isterler. Genelde dedesi ya da babası ister ama kimi kimsesi yoksa köyün ileri gelenlerinden biri ister. Kız istemedi kadın erkek ayrı oturmaz bizim buralarda, bir oturulur” (KK8).

“Bir oğlanla bir kız birbirini beğendiyse oğlan, ailesine beğendiği kızı söyler, ailenin de rızası varsa kız evine haber gönderir ve istemeye gidilir” (KK36).

“Köyde güçlü kuvvetli, iş yapabilecek kızları aile büyükleri beğenir ve o kızın ailesine dünür giderdi. Eskiden kız beğenme işini oğlan anne-babaları yapardı” (KK36).

“Önceden beğenilen kıza görücü gidilir, giderken; çay, şeker, un helvası gibi ikramlıklar götürülür. Allah’ın emri peygamberin kavliyle kız istenir. Kızın ailesi “biz biraz düşünelim” der. Kız tarafı, kızlarını vermeye sıcak bakıyorsa erkek tarafına haber gönderir ve erkek tarafı tekrar görücüye gelir ancak kız tarafı kızlarını vermeye sıcak bakmıyorsa erkek tarafının getirdiği ikramlıklar iade edilir” (KK36).

“Çocukla kız önceden anlaşır, çocuğun ailesi önce istemeye gelir. Damat olmaz istemedi. Hatta damat bazen askerde olur kızla haberleşmiş olmasa da öyle başını bağlarlar. Neyse işte çocuğun ailesi istemeye gelir. Allah’ın emri peygamberin kavliyle kızı isterler. Genelde dedesi ya da babası ister ama kimi kimsesi yoksa köyün ileri gelenlerinden biri ister. Kız istemedi kadın erkek ayrı oturmaz bizim buralarda, bir oturulur” (KK53).

4.6.1.4.4.3. Söz Kesme

Söz kesme, kız istemeden sonra gerçekleşen evlilik aşamasıdır. Işıl Altun, birbiriyle anlaşılan ailelerin bu anlaşmalarını daha geniş bir davetli topluluğu huzurunda sözle pekiştirmelerine “söz kesimi” ya da “söz kesme” dendiğini ifade etmektedir (Altun, 2004, s. 253). Savaştepe’deki Karakeçili Yörükleri kız isteme gerçekleştikten sonra kız tarafının belirlediği bir günde söz kesmektedirler. Söz kesme ayrı olarak gerçekleştirilebileceği gibi kız istemeyle birlikte de yapılabilir. Söz kesmeye giderken kız tarafına çeşitli hediyeler götürülür. Günümüzde söz kesmeye giderken geline ve damada yüzük alınırken daha eski dönemlerde yüzük takma âdetine çok yaygın rastlanmamaktadır. Söz kesme konusunda kaynak kişilerimiz:

“Kız istemeye gidildikten sonra kız tarafı bir daha gelin diye haber gönderirse erkek tarafı gelir söz keser. Söz kesmeye giderken mutlaka bir hediye götürülür ama belli bir hediye olmaz. Ama çay götürülür ama şeker götürülür, herkes kendi bütçesine göre bir şey mutlaka götürür. Sonra bir gün kararlaştırılır, gelin olacak kızı da alır damat tarafı, Savaştepe’ye yüzük yapmaya gidilir. Bizim buralarda erkeğe pek yüzük yapılmaz, yapılsa bile gümüş olur. Kız tarafı da damada yaparsa bir gümüş yüzük yapar, bir saat yapar damadına. Sonra nişan olur” (KK9).

“Söz kesmeye giderken mutlaka bir hediye götürülür ama belli bir hediye olmaz. Ama çay götürülür ama şeker götürülür, herkes kendi bütçesine göre bir şey

mutlaka götürür. Sonra bir gün kararlaştırılır, gelin olacak kızı da alır damat tarafı, Savaştepe’ye yüzük yapmaya gidilir. Bizim buralarda erkeğe pek yüzük yapılmaz, yapılsa bile gümüş olur. Kız tarafı da damada yaparsa bir gümüş yüzük yapar, bir saat yapar damadına. Sonra nişan olur (KK9).

“İstemesi yapılan kıza söz kesmeye gidilir. Söze giderken bohça yapılır, bohçanın içine “don, yazma, şalvar ya da kumaş” konur. Bohçanın yanı sıra oğlan evi, gelin evine giderken bir fırın tava ekmeği yapar, bu ekmeklerin üstü susam ve şekerle süslenir, kız evi için yapılan ekmeğin büyük sinide yapılırken kızın akrabaları için yapılan ekmekler küçük sinilerde pişirilir. Yapılan bu ekmeklerin üstleri süslenmiş havlu ya da bezlerle örtülür. Kız evine giderken götürülen bir diğer ikramlık da çerezdir. Oğlan evi kız evine bütün bohçalarını ve ikramlıklarını götürür, maddi durumu iyi olan bir aileyse kıza yüzük de takılır ancak ailenin durumu iyi değilse aileler kendi arasında kızı aldıklarına dair bir söz geçirirler ve kızla oğlan sözlenmiş olur” (KK10) şeklinde bilgi vermektedir.

4.6.1.4.4.4. Nişan

Kız isteme ve söz kesme aşamalarından sonra nişan gelmektedir. Kız ve erkeğin evlenmek istediklerini topluma duyurmak için yaptığı törene nişan denmektedir. Yalman nişanı, oğlan tarafından çeşitli hediyelerin gönderildiği, kız evinde yapılan büyük bir eğlence olarak tanımlar. (Yalman (Yalın), 1977, s. 258).

Savaştepe’deki Karakeçili Yörüklerinde nişan hazırlıkları alışverişle başlamaktadır. Nişandan önce erkek tarafı kızı alarak çeyiz almaya götürür. Alınan bu çeyizler bohça hâline getirilerek nişanda sergilenir. Kaynaklarımız, maddi imkânların yetersiz olduğu dönemlerde kızın bohçasına yazma, patik ve birkaç metre kumaş dışında başka bir eşya koyulmadığını hatta nişan için özel bir kıyafet de alınmadığını ifade etmektedir. “Söz Kesme” başlığında da belirttiğimiz gibi çalışma sahamızda eski dönemlerde yüzük alma ve nişanda yüzük takma âdeti çok yaygın değildir ancak günümüz nişanlarında mutlaka yüzük takılmaktadır.

Nişanla ilgili bir diğer gelenek erkek tarafının kız evine un helvası karışık götürmesidir.

Çalışma sahamızda nişan töreninin ardından bir hedef belirlenerek köyün gençlerinden nişan alıp bu hedefi vurmaları istenir ve erkek tarafı, hedefi vuran kişileri ödüllendirir. Kaynak kişilerimiz bu törene “nişan” adının da bu sebeple verildiğini ifade etmektedir. Yöreden nişanla ilgili derlediğimiz bilgiler şu şekildedir:

“Nişan için alışveriş yapılır. Kıza da erkeğe de bohça hazırlanır. Ama eskiden fakirlik olduğu için bohçalara yazma, patik ve kumaş haricinde pek bir şey koyulmazdı. Para olmadığı için çoğu zaman yüzük de alınmazdı. Kız tarafı bir gün önceden yemekler yapmaya, ev temizlemeye başlardı. Nişandan sonra atış yapılırdı” (KK52).

“Eskiden nişanlarda nişan atarlardı, zaten ondan dolayı adı nişandır. Bir hedef dikerlerdi, köyün erkekleri oraya kurşun atarlardı. Onu kim vurursa oğlanın babası ona bir ödül verirdi” (KK52).

“Sözden sonra büyük nişan yapılır, oğlan tarafı nişan için köyde bir tepeye bir teneke diker ve köyün bekâr gençlerini bu tenekeye silahla atış yapmak için toplar. Oğlan evi, atış yapıp da tenekeyi vuran ilk üç genci bahşiş vererek ödüllendirir” (KK9).

“Nişan süresi herkese göre değişir, üç beş sene nişanlı kalan da olur. En sonunda bu işi bir nihayete erdirelim denir. Kızın babası damadın babasına sen emanetini al, daha fazla uzamasın söz olur, laf olur der ve bu şekilde düğün günü kararlaştırılır” (KK44).

“Nişan atmaya pek hoş bakılmadığı için kimse kolay kolay nişan atmazdı ama eğer nişan atılırsa alınan hediyeler ve hazırlanan bohçalar geri verilirdi” (KK36).

4.6.1.4.4.5. Düğüne Davet/ Okuntu Dağıtma

Çalışma sahamızda düğünün yapılacağı tarihe karar verildikten sonraki aşama bu tarihin duyurulmasıdır. Düğün törenlerine uzak veya yakın fark etmeksizin mümkün mertebe çok insan çağırılmaya çalışılır. Küçük bir hediye ile düğün daveti yapmaya yöre halkı “okuntu dağıtma” adını vermektedir. Düğünün yerini ve zamanını davet edilmek istenen misafirlere bildirmek üzere damadın yakın

arkadaşlarından üç tane bayraktar seçilir. Bayraktarlar düğünlerin en önemli davetlilerinden oldukları için bayraktarla özel olarak işlenmiş renkli mendiller ile okuntu dağıtılır. Bunun üzerine bayraktarlar düğüne davet edilmek istenen kişilere ulaşarak düğün sahibinin davetini iletir. Bu işleme “okuntu dağıtma/okuntu verme” denir. Kaynaklarımız, okuntu dağıtma esnasında düğün sahibinin davet ettiği kişilerle yakınlık derecesine ve maddi imkânlarına göre çeşitli hediyeler gönderildiğini ifade etmektedir. Bu hediye bazen şeker bazen de özel olarak işlenmiş mendillerdir. Okuntu dağıtma âdeti teknolojik gelişmelerle birlikte dönüşüme uğrayarak günümüzdeki kâğıt davetiye şeklini almıştır. Kaynaklarımız okuntu dağıtmayı:

“Düğün günü kararlaştırılınca okuntu verilir. Bizim burada davet vermeye okuntu denir. Okuntuyu damadın bayrakları dağıtırdı. Eskiden okuntu verilmeye gidildiğinde şeker dağıtıldı ya da çevre köylerden kimi çağırırsa ona şeker götürürdü, herkese de okuntu verilmezdi. Sonraları bu âdet mendil vermeye döndü, sonra havlu dağıtmaya başlandı, sonra yazma şimdi de kart dağıtılıyor” (KK9).

“Düğün hazırlıklarını ve düğünü baştan sona idare eden kişiler vardır, biz bunlara “Bayraktar” ve “Sağdıç” deriz. Bayraktara okuntu gönderirsin, üç gün senin hizmetini yapar, bazen üç tane olur bazen iki tane. Bayraktarlar damadın arkadaşlarından seçilir. Bayraktara sıradan okuntu gönderilmez, ona basma gönderilir veya özel yazma gönderilir, eskiden oyalı yazmalar olurdu ve bayraktara oyalı yazma gönderilirdi” (KK9).

“Eskiden davetiye yoktu. Kapı kapı gezip şeker dağıtıldı, düğünümüz var denirdi” (KK32) şeklinde ifade etmektedir.

4.6.1.4.4.6. Kına Gecesi

Ülkemizde evlenmeyle ilgili yaygın geleneklerden birisi de kına gecesidir. Kına gecesi gerdekten bir gün önce kadınlar arasında, kız evinde yapılır (Örnek, Türk Halk Bilimi, 2014, s. 268).

Kına gecelerinde birtakım eğlenceler düzenlenir, oyunlar oynanır, türküler ve maniler söylenir. Çalışma sahamızda da kına geceleri oldukça önemli bir yere sahiptir. Genellikle cumartesi akşamları yapılan kına gecelerinde gelinin yanında, yörede “kardeş kızı” olarak adlandırılan iki tane arkadaşı bulunur. Kına gecesi

boyunca bu iki arkadaş gelinin yanından ayrılmaz ve baba evinden ayrılmanın üzüntüsü içerisinde olan kıza duygusal anlamda destek olur.

Savaştepe'deki Karakeçili Yörüklerinde, söz ve nişanda olduğu gibi eski zamanlarda kına gecelerinde de maddi yetersizlikler sebebiyle geline özel bir kıyafet giydirilmez, varsa yeni bir kıyafet giydirilmeye çalışılır ancak kına gecesinin özel bir kıyafeti yoktur. Kına gecelerinde gelin odanın ortasına oturtulur, kardeş kızları da gelinin iki yanına oturur. Sini çevirip maniler söyleyerek kına gecesi başlar. Kına yakılacağı zaman çeşitli ağıt ve türkülerle gelin ağlatılmaya çalışılır. Gelini ağlatmaya çalışmak “ağlayış etmek” olarak adlandırılır. Kına yakıldıktan sonra kına gecesi oyun ve eğlencelerle devam eder. Kına gecesinin bitiminde erkekler de köy meydanında ateş yakarak kendi aralarında eğlence düzenler. Günümüzde kına geceleri çoğunlukla salonlarda yapılmakla beraber geleneğin sürdürüldüğü kına geceleri de düzenlenmektedir. Çalışma sahamızdan kına geceleriyle ilgili derlediğimiz bilgiler şu şekildedir:

“Cumartesi gecesi kızlar kendi başına kına gecesi yapar. Kına gecesi gelinin evinde olur. Kızlar kendi aralarında muhabbet yapar, sini çevirir, deyiş atar ağlayış eder ve oyun oynarlar, kadınların oyununu erkekler izlemez. Erkekler de köyün meydanında meydan ocağı dediğimiz bir ateş yakar ve ateşin etrafında toplanırlar. Erkekler de kendi aralarında oyun oynar, eğlence yapar. Kızlar kendi eğlencelerini bitirdiği zaman dışarı çıkar erkeklerin oyununu izler. Kına gecelerinde en çok “Koca Oyunu” oynanır. Onun kendine özgü havaları vardır. Sini çeviren ya da çanak çalan kişi o havayı söyler, iki ya da dört kişi kalkar karşılıklı koca oyununu oynamaya başlar. Havaya göre bazen yavaş bazen de hızlı hareket edilir. Koca oyununu oynarken hareketleri aynı anda yapmak çok önemlidir bu sebeple oyunu bilmeyen kişiler oyuna dâhil edilmez. Oynayan kişilerin başına çerez atılır” (KK44).

“Cumartesi akşamı bayanlar kendi aralarında toplanır çanak çalar, oynarlardı. Onların oyunu bittikten sonra saat gece 11-12 de erkekler oynamaya başlardı. Erkeklerin oyunu sabahlara kadar sürerdi. Yalnız cumartesi akşamı geline kına da yakılırdı ve kadınlar kına yakılırken ağıt atardı. Onu erkekler duymazdı ama biz çocukken sokulurduk duyardık. Ağıt yakmak bizim çocukluğumuzda vardı, şimdi ağıt yakma geleneği kalmadı” (KK12).

“Evlenecek olan kızın yanında üç tane bekâr arkadaşı ya da akrabası olur. Bu kızlara “kardeş kızı” denir. Kına gecesinin başlangıcından düğünün bitimine kadar gelinin ve gelin evinin tüm ihtiyaçlarıyla kardeş kızı ilgilenir” (KK1, KK13, KK36, KK21).

“Kına için özel bir kıyafet giyilmiyordu, evde ne varsa onlarla çıkılırdı. Kına mendili yapmak için varsa basma kumaş kesilirdi, yoksa da bir şalvar bozulur, kına mendili yapılırdı. Kına gecelerinde tepsi çalınırdı. Kadınlar kendi aralarında oynardı, kadınların oyununu erkekler izleyemezdi” (KK36).

4.6.1.4.4.7. Düğün

Sosyal hayatımızı büyük ölçüde etkileyen geleneklerden biri de düğündür. Düğün, hayatın geçiş aşamalarından biri olan evlilik bağlamında ortaya çıkan önemli bir geleneğin adıdır (Yakıcı, 1991, s. 33).

Çalışma sahamızda düğün hazırlıkları, düğün tarihinden bir hafta önce başlamaktadır ve düğünler üç gün sürmektedir. Öncelikle resmi nikâh işlemleri için gün alınır ve belirlenen günde nikâh kıyılır. Düğün hazırlıkları, düğün sahibinin akrabaları ve komşularıyla birlikte görev dağılımı yapılarak yürütülür. Düğünler cuma günü başlar, damadın arkadaşları cuma namazından önce yörede “musluk” olarak adlandırılan, düğünde gelen misafirlere yedirilmek üzere ayrılan hayvanları keser. Bu aşamada bir tane koyun süslenerek gelin evine gönderilir. Bu konuda kaynaklarımız şu bilgileri paylaşmaktadır:

“Eskiden düğünler üç gün sürerdi. Cumadan başlardı pazar gecesi biterdi. Cuma gün bütün köylü toplanır, dibekte düğünün keşkeklik buğdayı dövülür o yüzden düğünün ilk gününe dübek deriz. Cumartesi gününe “bireğmi” denir. Pazar gününe de “dağılımı” denir” (KK44).

“Düğün hazırlığı bir hafta önceden başlar, perşembeye cuma akşamı denir, düğün sahibi cuma akşamı ekmek pişirilecek der, komşular toplanır, sağdıçların hanımları gelir, fırınlarda ekmekler pişirilir. Cuma günü, cuma namazından önce damadın bütün arkadaşları toplanır, düğün sahibinin bütçesine göre dana, koyun ya da keçi kesilir. Düğün için hayvan kesmeye “musluk” denir. Damadın arkadaşları keser, yüzer, düğün sahibine bir şey elletmez. Bir tane hayvanı da canlı olarak kız

evine gönderirler. Sonra millet cumayı kılar düğün sahibine yemeğe gider, orada yenilir, içilir, düğün başlar” (KK9).

Düğünlerde, düğündeki yemeklerden gelen misafirlerin ağırlanmasına kadar her türlü konuyla “bayraktar” adı verilen, kişiler ilgilenir. Bu kişiler genellikle damadın yakın arkadaşlarıdır. Düğünde üç bayraktar, iki sağdıç bulunur. Bayraktarlar düğünün akıbetinden sorumlu iken sağdıçlar ise damadın istek ve ihtiyaçlarını gidermekle yükümlüdür. Cuma günü sabah erkenden düğüne başka köylerden ve uzak yerlerden katılacak olan misafirler gelmeye başlar. Gelen misafirler hediyelerini de bu aşamada takdim eder. Gelen bu misafirlerin kalacak yerlerini temin etmek de bayraktarın görevidir. Bayraktarlar, gelecek olan misafirleri tespit ederek düğün sahibinin komşularının ve akrabalarının evlerine yerleştirmektedir. Evinde düğün misafiri ağırlayan herkes misafirlerinin yeme-içme, yatacak yer ve eşya gibi ihtiyaçlarını karşılayarak düğün sahibinin yükünü hafifletmiş olur. Karakeçililerde düğün Cuma namazından sonra başlar. Cuma günü ikindiden sonra kız evine çeyiz götürülür. Yöre halkı kız evine götürülen çeyize “seysana” adını vermektedir. Kaynaklarımız bu konu hakkında:

“Bayraktar, cuma günü sabahtan düğünü teslim alır, pazar akşamı ancak bırakır. Sağdıç daha başkadır, sağdıç iş yapmaz, damadın yanında durur, destekçisidir. Eskiden düğünler üç gün sürerdi, Cuma gününden başlardı pazar günü biterdi. Cuma günü ikindiden sonra “seysana” gider. Bizim burada çeyize götürmeye seysana denir. Seysanada; gelinin kınası, gelinliği, yatağı yorganı artık geline her ne yapıldıysa onlar bütün köylüyle beraber davullarla gelin evine gider. Gelin evine varınca orada çalınır oynanır, “sepi” sepilir. Yani düğün sahibi ne getirmişse bir urgan gerip o urgana asarlar. Orada öyle bir iki saat durulur sonra damat evine yani düğün yerine geri gelinir” (KK12).

“Düğünden önce gelinin; yorgan, kumaş, kıyafet, yazma gibi tüm çeyizleri bir urgana dikilerek gelinin evine asılırdı ve komşular başta olmak üzere herkes gelir gelinin çeyizine bakardı. Çeyiz sermeye “seysana” denirdi” (KK1, KK42)

“Bundan 20-25 yıl öncesi düğünler bir farklı olurdu. Düğünler cumadan başlardı. Cuma gününe “seysana” denirdi. Oğlan tarafı kız tarafına bir ziyarete giderdi. Cuma namazından sonra gidilir, kız, baba evinde ziyaret edilirdi” (KK2).

“Cuma günü misafirler gelmeye başlar. Her gelen misafiri davulcular karşılar. Bir kişi de girişte elinde bir sini tutar. Sini içine birer kabak konur, kabaklara birer çomak saplanır, gelen misafirler hediyesini o çomağa kıştırır” (KK8, KK9, KK10, KK12, KK52).

“Düğünde takılan takıya aviyet denir” (KK10, KK12).

Eskiden, düğünlerde takılan takılar gelinin olmazdı, toplanıp oğlan evine verilirdi, bir bal kabağının üstüne çomaklar dikilirdi, çomakların uçlarına kesikler atılırdı, gelen misafirler takılarını bu çomaklara takardı, hediye kabağının başında duran sağdıçlar da kimin ne hediye getirdiğini bağırarak ilan ederdi” (KK36).

“Düğüne gelen bütün misafirler köydeki komşulara dağıtılır. Misafiri bayraktar dağıtır” (KK8, KK9, KK10, KK12, KK52). Şeklinde bilgi vermektedir.

Cuma akşamı köy meydanında “meydan ocağı” olarak adlandırılan büyük bir ateş yakılır. Bu ateşin yakılmasındaki temel sebep ortamın aydınlatmasını sağlamaktır. Köyün gençleri ateşin etrafında toplanarak kendi aralarında çeşitli eğlenceler düzenlemektedir. Düğün sahibi isterse davulcu ve zurnacı getirerek düğünü daha eğlenceli bir hale getirebilir. Cumartesi akşamı da meydan ocağı yakılarak eğlence kaldığı yerden devam ettirilir. Bayraktarlar farklı köylerden gelen gençlere sırasıyla oyun oynama hakkı verir. Oyun sırası misafirlerin düğüne geliş sırasına göre verilir. Düğünlerde halk oyunlarının yanında seyirlik oyunu olarak değerlendirebileceğimiz oyunlar da oynanmaktadır. Düğünlerdeki eğlencelerle ilgili kaynaklarımız şu bilgileri vermektedir:

“Meydan ocağının ne kadar süreceği belli olmazdı, düğündeki kalabalığa göre değişirdi. Davulun olmadığı zamanlarda erkekler de çanak çalar kendi türkü söylerdi” (KK52).

“Cuma günü akşamdan davullar gelirdi. Köyün gençleri kendi aralarında oynarlardı. Cumartesi günü sabahleyin kız evi oğlan evine gelirdi. Davetiyesini takdim etmek üzere giderdi. Ondan sonra cumartesi akşam meydan ocağı dediğimiz, gençlerin etrafında oyun oynandığı bir ateş yakılırdı. Ondan sonra meydana gelen köylere tek tek sıra verilirdi misafirlik sırasına göre. Onlar burada tek tek kendileri oyun oynarlardı. Mesela; Harmandalı, Muğla zeybeği vardı, ondan sonra Bergama

oyunları vardı eskiden yine Harmandalı gibi. Bizim Karakeçililer o tip oyunları oynar” (KK12).

“Cumartesi akşamı davulcular misafirlere nöbet çalmaya gider, misafir ne istemişse onu çalar yani. Herkesi öylece toplar meydan ocağına getirir, ondan sonra meydan ocağı başlar. Meydan ocağında oyun oynanır. Sırayla oynanır oyunlar. Önce kim geldiyse, hangi köy geldiyse düğüne, oyun sırası onundur. Köy başına iki oyun hakkın vardır. Oyunları bayraktar verir. “Harmandalı” oynanır, “Sepetçioğlu” oynanır, hora oynanır, “Genç Osman” oynanır. Daha öncelerden “Edremit Güven zeybeği” oynanmış, ona; “Savaştepe zeybeği” de denir. Koca oyunu oynanır, “Muğla zeybeği” oynanır. Ondan sonra köseleri çağırırlar, köseler dediğimiz evli adamlardır, onlar da oyunlarını oynarlar ama çok oynamaz köseler. Bu sırada kadınlar da kendi aralarında oynardı hatta çoğu zaman kavga çıkardı bu yüzden. Gençler meydan ocağını bırakıp gizli gizli kadınların oyununu izlemeye giderdi, ondan dolayı da kavga çıktığı bile olurdu” (KK52).

“Kimisi öküz kılığına girer, kimisi kadın kılığına girer, kimisi tohum saçır. Birisi mahsustan kız kaçırmaya gelirdi, biz kadınlar da meydan ocağı karıştı diye gülüşürdük. Aşağı yukarı 20 sene önce bu gelenekler bitti” (KK16).

“Düğünde çeşitli eğlenceler yapılır. İki değneğin ucuna urgan gerilir, köyün gençleri ellerindeki odunları at üstünde bu urganın üstünden geçirmeye çalışır, geçirebilen kişiler yine oğlan evi tarafından ödüllendirilir. Düğünlerde oynanan bir diğer oyun da cirittir” (KK51, KK52).

Cumartesi akşamı uzak yerlerden gelen misafirler evlerine uğurlanır ve pazar günü düğüne sadece köy halkı katılır. Pazar günü damadın sağdıçları damada birtakım oyunlar yaparak düğünü daha eğlenceli hale getirmeye çalışır. Bu eğlence damadın evinin önünde olur. Eğlence bittikten sonra gelin almak üzere yola çıkılır. Kaynaklarımız, düğünün son günü olan pazar gününün şu şekilde geçtiğini ifade etmektedir:

“Pazar günü öğleden sonra köylü karşılanır, düğüne sadece köy halkı gelir. Sağdıç, düğüne gelirken damada atmak için yumurta ya da domates getirir. Sağdıç olduğu oradan belli olur. Ya da damadın üstüne un serper, yoğurt döker, mutlaka

damadın üstünü batıracak bir şey atar. Öyle bir eğlence yapılır. Sonra gelin almaya gidilir” (KK9).

Karakeçili Yörüklerinin düğün gelenekleri günümüzde, popüler kültürün etkisiyle birçok değişime uğramış ve köy düğünleri neredeyse yok denecek kadar azalmıştır. Günümüzde düğün için daha çok kent merkezlerindeki salonlar tercih edilmektedir. Bunların yanı sıra eskiden üç gün süren düğünler günümüzde bir gece kına gecesi bir gece de düğün olmak üzere iki gün sürmektedir. Son yıllarda çeyiz serme geleneği de giderek azalmaktadır.

4.6.1.4.4.8. Gelin Alma

Çalışma sahamızda pazar günü öğleden sonra gelin almaya gidilir. Damadın akrabaları ve köy halkı gelini almak üzere yola çıkar ve yol boyunca atışma şeklinde maniler söylenir. Yöre halkı, bu şekilde mâni söylemeye “seferim çekme” adını verir. Gelin farklı bir köyden köyün gençleri, erkek tarafından “toprak bastı” adı verilen bir bahşış alır. Gelin atla alınır, gelinin arkasında yengeleri olur. Gelin, damadın evine getirildikten sonra dinî nikâh kıyılır ve çiftin mutlu ve evlerinin bereketli olması için bazı uygulamalar yapılır. Gelin almaya gitmeyle ilgili kaynak kişilerimiz:

“Pazar günü öğleden sonra gelin almaya gidilir. Gelin farklı bir köyden gelinin köyüne varınca:

“At gelir şakır şakır

Süt gelir bakır bakır

Benim sevdiğim kızın

Gözleri çakır” (KK9, KK32, KK52)

Edremit’in selvisi

İçindedir tellisi

Ah burada kızların

En ince bellisi (KK9, KK52).

Buna benzer karşılıklı maniler söylenir. Buna “seferim çekme” denir. Sonra o köyün gençleri “toprak bastı” ister. Toprak bastı parasının ne kadar olacağını cuma günü seysana götürdüğünde kararlaştırmış olmak gerekir, kararlaştırılmadığında pazar günü gelin almada sorun çıkar. O kavgaya karakol da karışamaz, o bir gelenek olduğu için polis müdahale etmez. Toprak bastı parasını verildikten sonra gelinin evinin önünde o köyün gençleri oynar, köyün gençleri damat tarafına da oyun hakkı verirse damat tarafı da oynayabilir ama vermezse oynayamaz. Gelin hazır derler, gelini alırlar ata bindirirler, gelinin yanına yengeleri de biner, eskiden deveye de binilirdi. Geri dönerken seferim çekilmez, gelinin ailesi zaten üzgün olduğu için seferim çekmek, eğlence yapmak saygısızlık olarak görülür. Düğün yerine geri gelince; önce köyün gençleri damadın babasından hediye ister. Hediye olarak koyun, keçi ya da tavuk istenir. Sonra damat saklanır bulunup getirilir. Damada lokum, çerez falan aldırılır ya da git “delikli kuruş bul getir” denir. Damat da âdeti bildiği için önceden yaptırır zaten, çıkartır verir. Ama yaptırmadıysa da eş dost istenecek şeyleri bildiği için mutlaka yanında getirir, öylece damada buldurulur. Eğlence böyle de bitmez, gelini attan hemen indirmezler. Damadın annesini babasını çağırırlar gelinine ne veriyorsun derler, kimisi inek verdim der, kimisi 5 koyun verdim der ya da falanca yerdeki tarlayı verdim bir de güzel oğlan verdim der. Bolluk bereket içinde yaşasınlar diye gelinin başından aşağıya çerez, buğday, şeker ya da para artık ne varsa atarlar. Ondan sonra tekbirlerle gelini indirirler, duasını yaparlar” (KK9).

“Gelin almadan gelinince erkek evinin çatısında bir teneke dikilir ve bütün komşular silahlarıyla o tenekeyi vurmaya çalışır, kim vurursa erkek tarafı o kişiye bahşiş verir. Yine gelin almasının ardından köyün delikanlıları bir grup olur, köydeki köseler bir grup olur, ihtiyarlar da bir grup olur. Delikanlılar damadın babasını çağırıp ondan bahşiş alır, köseler amcasını çağırıp ondan bahşiş alır, ihtiyarlar da yine damadının bir akrabasını çağırıp ondan bahşiş alır, toplanan bahşişlerle lokum alınıp düğün yerinde herkese dağıtılır” (KK12, KK31) şeklinde bilgi vermektedir.

Eskiden atlarla ve develerde gerçekleştirilen gelin alma, günümüzde araçlarla konvoy oluşturularak yapılmaktadır.

4.6.1.4.5. Düğün Sonrası

Türk halk kültüründe düğün bittikten sonra da evlilik ile ilgili inanış ve uygulamalar devam etmektedir. Geleneksel uygulamaların yanında özellikle de bereketi arttırmaya yönelik birtakım inanışlar da söz konusudur.

Çalışma sahamızda da düğün bittikten sonra birtakım uygulamalar yapılır. Düğün bitip gelin attan ineceği zamane evliliğin bolluk ve bereket içerisinde ilerlemesi için buğday serpilir. Yine gelin eve girmeden tatlı dilli olması için tatlı yedirilir. Kaynaklarımız bu konuyla ilgili şu bilgileri vermektedir:

“Gelin eve girerken bardak kırdırılır, dili tatlı olsun diye tatlı yedirilir, gelin attan inmeden bereketli olsun diye atının üstüne buğday serpilir” (KK12, KK31).

“Düğün bitince gelin eve gireceği zaman evinin bereketi olsun diye gelinin üstüne çerez ve buğday serpilir” (KK12, KK31, KK44).

Düğün bittikten sonraki aşama gerdektir. Gelin ve damat gerdeğe girmeden önce birlikte yemek yer. Bu yemeğin yenmesindeki sebeplerden bir de eski zamanlarda eşlerin birbirini tanımadan evlenmesidir. Gerdekten önce yenen bu yemekte çift birbirini tanımaya ve heyecanlarını atmaya çalışır, bu sayede gerdeğe girmek de daha kolay olacaktır.

Günümüzde yapılmamakla beraber eski zamanlarda gerdek gecesinin sabahında “ arşaf götürme” geleneği de yapılmaktadır.  arşaf götürmek üzere düğün gecesi gelinin yengesi de erkek evinde misafir edilir, yenge sabah çarşaf ve damat tarafının hazırladığı hediyelerle birlikte kız evine döner.

Gerdekten sonraki sabah gelin, evde bulunan büyük-küçük herkesin elini öper ve elini öptüğü kişiye çeyizine koyduğu yazma-patik vb. hediyeler verir. El öptükten sonra gelin çeşmeye götürülerek  eşme başında eğlence düzenlenir.  eşme yanında tarak ve bıçak saklanarak gelinden bunlardan birini bulması istenir. Gelin tarağı bulursa ilk çocuğunun kız, bıçağı bulursa erkek olacağı inan şı vardır. Bu uygulama evlendikten sonra çiftten  ocuk beklentisi olduğunun ilk göstergelerinden biri olarak düşünülebilir. Yörede düğünün ertesı gününden itibaren yapılan uygulamaları, kaynaklarımız:

“Düğün bittikten sonra damat yatsı namazına gitmeden gerdeğe giremez. Yatsı namazını cemaatle birlikte kılar, imamı da alır eve gider. İmam nikâhı tazeler, bu esnada damadın arkadaşları da evdedir, damadın sırtını yumruklayarak evden çıkarlar. Gelinle damat kendi aralarında muhabbet etsin diye önceden bir sofraya kurulur ve ikisi yalnız bırakılır. Gelinle damat yemek yiyip sohbet ederken damadın arkadaşları bacalıktan ipile bakır salarlar. Damat da bu bakırın içine sofrada bulunan yiyeceklerden koyar ve arkadaşları bakırı yukarı çeker. Buna “bakır salmak” denir. Gelinle damadın gerdeğe girdiği gecenin sabahında kızın yengesi gelinden çarşaf ister. Çarşaf ilk önce gelinin kayınpederine gösterilir, daha sonra kız tarafına götürülür. Gerdeğe giren çift yalnız bırakılmaya çalışılır” (KK10, KK12)

“Düğün biter o gece gerdek olur. Damadı odaya koyarsın arkadaşları sırtını yumruklar. O gece damada yemek hazırlanır. Kalan yemekler de bolluk bereket olsun diye ertesi gün dağıtılır. Gelinle bir yengesi de o gece gelinin evinde kalır. Bu yenge sabah kanlı çarşafı kızın ailesine götürüp müjde ister

“Gelinin gerdeğe gireceği gece, gelinin yengesi de oğlan evinde misafir edilir. Yengenin misafir edilmesinin sebebi ertesi gün kız evine müjde vermek için çarşaf götürecektir. Oğlan tarafı çarşafı gönderirken “Kızınız temiz çıktı, bundan böyle bizim kızımızdır.” Der ve böylece evlilik kesinleşmiş olur. “(KK10, KK12, KK31, KK44)

“Geline ilk üç gün iş yaptırılmaz, el öpmeye götürülür. Gelinin alındığı gece yanında yengesi de gelir hem geline yardımcı olur hem de ertesi sabah gelinin ailesine çarşaf götürür, kızınız temiz çıktı biz gelin olarak kabul ettik demek anlamında çay, şeker gibi ikramlıklar gelinin yengesiyle birlikte kız evine gönderilir. Buna “yenge bilmek” denir. Gelin attan inmeden damadın babası geline tarla ya da koyun gibi bir bahşış verir” (KK12).

“Düğünün ertesi gelinle damat beraber bir şey yapmaz da gelin sabahleyin kalkar, bütün köy geline el öptürmeye gelir. Gelin, çoluk çocuk herkesin elini öper hediye verir. Eskiden çocuklara kese verilirdi mesela, özel kese yaptırırdın, mendil işletirdin, onlar çocuklara dağıtıldı. Ondan sonra da gelini alır suya götürürsün salıncak kurarsın yine gençler kendi aralarında eğlenir, nişanlı olanlar maniler söyler. İlla çeşme yanına gittiğin için orada bir de çamur olur, o çamurun içine bir

tarak bir de bıçak saklarsın. Gelin tarağı bulursa ilk çocuğu kız olacak, bıçağı bulursa ilk çocuğu erkek olacak derler” (KK44)

“Düğünden sonraki gün gelin çeşmeye götürülür. (KK31)

“Düğünden sonra gelin akraba ziyaretlerine götürülür, giderken çeyizine koyduğu, yazma, çorap, patik gibi eşyalardan hediye olarak götürür” (KK36)

“Yeni evlenen gelin evlendikten sonraki ilk perşembe günü kocasıyla birlikte kendi ailesine el öpmeye gider” (KK44) şeklinde bilgi vermektedir.

4.6.1.5. Ölüm

Canlıların yaşamsal fonksiyonlarının sona ermesi anlamına gelen ölüm, insanları derinden etkileyen olaylardan biridir. P. Naili Boratav, bu olayı insanların inanç ve geleneğinde geçiş dönemlerinin de son aşaması olduğundan bahsetmiş ve ölümden sonra bile ölen kişinin kalanlarla ilişkisinin kopmayarak bu bağın çeşitli uygulamalarla sağlandığını dile getirmiştir (Boratav, 2013, s. 221). Yaptığımız çalışmada ölüm olayı üç ana başlık olarak ele alınacaktır. Bu başlıklardan ilki “Ölüm Öncesi” ikincisi “Ölüm Sırası” son başlığımız ise “Ölüm Sonrası”dır.

4.6.1.5.1. Ölüm Öncesi

İnsanlar, dünyaya geldiği andan itibaren ölüm düşüncesiyle yüz yüzedir. Ölümün ne zaman geleceği belli olmadığı için insanları korkutmuş ve zihnini meşgul etmiştir. Sedat Veyis Örnek, ölüm korkusunun bilinçaltındaki baskısıyla tedirgin olan halk düşüncesinin, alışlagelmişin dışındaki birtakım davranışların, araç-gereçlerin şu ya da bu biçimdeki kullanışlarının, meteorolojik olayların, hayvanların hareketlerinin ve seslerinin, hastadaki psikolojik ve fizyolojik değişikliklerin çoğu zaman ölümün bir işareti, bir önbelirtisi olduğunu belirtmektedir (Örnek, 2014, s. 286). Bu belirtilerden herhangi biri gerçekleştiğinde kişi ve çevresindekiler endişeye kapılarak belirtiyi engelleme çabasına girmektedir.

4.6.1.5.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

Ölüm, insanları korkutan ve tedirgin eden belirsiz bir durumdur. Bu sebeple insanlar ölümü önceden tahmin edebilmek adına çeşitli inanış ve uygulamalar geliştirmiştir. Bu inanış ve uygulamalar, öleceği düşünülen kişide meydana gelen fizyolojik bir değişim olabileceği gibi hayvanlar, meteorolojik olaylar veya herhangi bir eşyada meydana gelen bir değişim de olabilir. Çalışma sahamızda öleceği düşünülen kişiler için “yüzüne ölüm nişanı” düşmüş tabiri kullanılmaktadır ve ölümü düşündüren ön belirtilerle ilgili kaynaklarımız:

“Eskiden ölecek kişi için “ölüm nişanı düşmüş yüzüne” derlerdi. Ölecek kişiyi önceden anlamak bazen mümkün olabiliyor. Annemden biliyorum; bir kişi öleceği zaman bir hırıltısı olur, gözlerini bir yere diker, yüzünün rengi solar, inler” (KK8).

“İnsan öleceği zaman, gözler bir “tunukluk” yani bulanıklık yapar, burun biraz dikleşir, yanaklar çöker, renk değişir. Ölüm zaten üç yıl önceden kendini belli etmeye başlar derler” (KK12).

“Ölecek olan kişinin gözlerinin içi buğulanır, burnu aşağıya doğru süzülür” (KK10).

Kimi insan da öleceğini kendi anlar zaten. Mesela bazısı yemek yemiyor” (KK10).

“Ölümü yaklaşan bazı insanlar çok uyur bazılarını da uyku tutmaz” (KK10).

“Ölümü yaklaşan insan toprakla çok uğraşır” (KK10).

“Ölecek olan bazı kişilerin içi içine sığmadığı için asabi olur” (KK10).

“Ölecek olan kişinin yüzü kararır ya da bembeyaz olur” (KK10).

“Ölecek olan kişi ölen kişileri gördüğünü söyler” (KK10).

“Ölecek kişi nefesini düzgün alamamaya başlar, nefes alırken bir hırıltı oluşur” (KK49)

“Ölecek kişi kendi kendine sayıklamaya başlar, ölen akrabalarını çağırmaya başlar” (KK49).

“Ölecek olan kişinin gözleri çukurlaşır, burnu süzülür. Ölüm nişanı düşmüş denir” (KK28).

“Ölümü yaklaşan insan rüyasında ölen akrabalarını ya da kendisinin öldüğünü görür” (KK28).

4.6.1.5.1.2. Ölümün Hemen Öncesinde Yapılan İşlemler

Ölümün gerçekleşeceği, ölecek kişinin yakınları tarafından anlaşıldığı andan itibaren bazı uygulamalar yapılır. Bu uygulamaların büyük bir kısmı ölümü kolaylaştırmaya yöneliktir. Derleme yöremizde ölüm anıyla ilgili inanışların ve ölüm anında yapılan uygulamaların büyük bir kısmını dinî kökenli uygulamalardır. Ölüm anıyla ilgili derlediğimiz bilgiler şunlardır:

“Öleceği anlaşılan kişiye salavat ve kelime-i şehâdet getirilir, Kur'an okunur salavat çekilir. Gözleri açık gidenler için bir şeyi özledi de gitti derler Bir işi vardı yapamadı da gözleri açık gitti denir. Eğer dön duyabiliyorsan kibleye döndürülür” (KK44).

“Öleceği anlaşılan kişi kibleye döndürülür ve eğer aklı başındaysa salavat çektirilir” (KK10).

“Bir kişinin öleceği düşünülüyorsa yakınları abdest alıp başına oturarak Kur'an okur” (KK10).

“Ölecek olan kişi salavat ya da Kelime-i Şehâdet getirmesi için zorlanmaz ancak yanında sesli bir şekilde Kelime-i Şehâdet getirilir, Allah o kişiye nasip ediyorsa zaten tekrar edecektir” (KK10).

“Ölümle boğuşan bir kişinin yanında bağırılmaz, ölen kişinin yanında bağırmak ölümü geciktirir, ölümün gecikmesine “sucukmak” denir” (KK10).

4.6.1.5.2. Ölüm Sırası

4.6.1.5.2.1. Ölüm Gerçekleşirken Yapılan İşlemler

Ölümünden hemen sonra yapılan işlemlerin bir bölümü doğrudan cesetle ilgiliyken bir bölümü de ceset çevresinde toplanmaktadır. Ölünün öte dünyaya

gönderilişine ön hazırlık niteliğindeki bu işlemlerin kimilerinin temelinde ölene “canlı” canlı gözüyle bakmanın ve ondan korkmanın tipik belirtileri yatarken kimilerinde de hijyenik düşünceler ve dinsel gelenekler rol oynamaktadır (Örnek, 1979, s. 44).

Savaştepe’deki Karakeçililerin ölüm olayı gerçekleştikten sonra gerçekleştirdiği uygulamaların büyük bir kısmı ölen kişinin ruhunu rahat ettirmek ve onu yalnız bırakmamak içindir. Yörede ölümden sonra gerçekleştirilen uygulamaları kaynak şahıslarımız:

“Kişi öldüğü anda, öldüğünden emin olmak için burnuna ayna tutulur ya da bileklerinden nabzının atıp atmadığı kontrol edilir” (KK10).

“Ölümden emin olunduğunda öncelikle çenesi ve ayak başparmakları bağlanır, vücudunun düzgün bir şekilde donması için pozisyonu, ellerinin ve ayaklarının duruşu düzeltilir. Bu işleme ölüne “elini, ağzını çekmek” denir” (KK10).

“Ölen kişinin ruhunun rahatsız olmaması için üzerindeki elbiseler çıkartılmak yerine yırtılır. Ölen kişinin üzerine bıçak ya da kayış konur ve yüzü örtülür. Ölen kişinin yüzüne bakmak hoş karşılanmaz, “ölümün yüzü soğuktur” denir” (KK10).

“Ölen kişi susuz bırakılmaz çünkü şeytan ölen kişinin imanı karşılığında kişiye su vermeyi teklif eder. Eğer ölen kişi susuz bırakılırsa imamını şeytana teslim eder. Ölen kişinin dudakları, bir pamuk yardımıyla su ile ıslatılır” (KK10, KK49).

“Ölen kişinin yanına şeytan yaklaşmasın diye sürekli salavat çekilir, peygamber efendimizin adının geçtiği yerde şeytan bulunmaz” (KK10).

“Ölüne üstüne bıçak koyarlar. Bir de kayış uzatırlar üstüne. Ayak parmaklarını bağlarlar, vücudunu düzeltirler, hemen gözlerini kapatırlar bir de çeneyi bağlarlar” (KK10).

“Kişi öldüğü anda vücudu dümdüz hale getirilir, önce çenesi bağlanır sonra ise ayak başparmakları birbirine bağlanır, böylelikle ölen kişi düz bir pozisyonda katılaşır” (KK49).

“Ölen kişi kokmasın diye bekletildiği odada ocak yakılmaz, o gece ev halkı uyumaz. Ölen kişiye saygıdan dolayı kişi yalnız bırakılmaz, erkekse başında erkekler

bekler, kadınsa kadınlar bekler. Ölen kişinin üzerine bıçak ve Kur'an-ı Kerim konur” (KK49).

“Ölen kişi evinde bir odaya alınır, camlar açılır ve mutlaka başında nöbetleşe birileri bekler. Ölen kişi kadınsa kadınlar, erkekse erkekler bekler. Dudaklarına zenzem ya da normal su sürülür. Ama şimdi ölen kişiler evde bekletilmiyor, hastanelerin morglarına taşınıyor, orada bekletiliyor” (KK14).

4.6.1.5.2.2. Defin İşlemleri

Karakeçili Yörükleri, ölüm gerçekleştikten sonra cenazenin bir an önce defnedilebilmesi için kişi öldüğü andan itibaren birtakım hazırlıklar yapmaktadırlar. Bu uygulamaların başında cenazenin yıkanması, kefenlenmesi ve cenaze namazı gelmektedir. Bu uygulamaların detaylı bilgisi şu şekildedir:

4.6.1.5.2.2.1. Yıkama/ Kefenleme

Ölüyü gömmek için öncelikle dinsel ve geleneksel kurallar içinde yıkamak gereklidir. Yıkama işini ölü yıkayıcılar, hocalar, ölünün yakınları veya bu işi bilen insanlar yaparlar. Ölü yıkama işi evin içinde, bahçesinde, camide ya da hastanede yapılmaktadır (Altun, 2004, s. 327). Yıkama işleminin ardından ölen kişiyi kefenleme gelir. Kefenleme işlemi de yine cenazeyi yıkayan kişi tarafından yapılmaktadır.

Savaştepe Karakeçililerinde cenaze yıkama ve kefenleme işlemlerini çoğunlukla imamlar ya da bu konuda tecrübe sahibi olan kimseler yapmaktadır. Ölen kişinin cinsiyeti de yıkama ve kefenleme işlemini kimin yapacağı hususunda önemli bir konudur. Ölen kişi erkekse bu işlem için daha çok imamlara başvurulurken ölen kişinin kadın olduğu durumlarda köyden veya civar köylerden cenaze yıkamayı ve kefenlemeyi bilen kişiler getirtilerek yıkama ve kefenleme işlemi yaptırılır. Yıkama ve kefenleme işini yapan kişiye “Doğum” başlığımızda da değindiğimiz el yeniliği parası verilir. Kaynak kişilerimiz ölü yıkama ve kefenleme konusunda:

“Cenaze yıkama ve kefenleme işi herkesin yapabileceği bir iş olmadığı için köylerde bu işi bilen kişiler vardır. Ölen bir kadını kadın, erkeği ise erkek yıkar.

Yıkama işlemine başlamadan önce abdest alınır, kefen hazırlanır. Kefene bıçak ya da makas değdirilmez, elle yırtılır. Kefen, üç parça dış, bir parça gömlek, bir ara bezden oluşur. Kefenin yanı sıra yıkama ve kefenleme esnasında lazım olacak: un, gül suyu, çörek otu, sünger ve yazma da yıkama işleminden önce hazırlanır. Daha sonra yıkamaya geçilir” (KK10).

“Cenaze yıkayan kişinin ağzının sıkı olması gerekir, ölüyle ilgili hiçbir şey anlatmamalıdır” (KK10).

“Ölen kişi teneşire yatırılır, üzerindeki kıyafet, bandaj vb. şeyler çıkartılır, sadece avret yerlerinin üzerleri örtülür” (KK49).

“Cenazenin önce avret yerleri yıkanır. Daha sonra köpüklü suyla yıkanır “ölünün üzerinde dünya kiri bırakılmaz”, son olarak da hem gusül abdesti hem de normal abdest aldırılır. Sonra kefenlemeye geçilir” (KK10).

“Ölen kişi kötü kokmasın diye kefenine gül suyu dökülür” (KK49).

“Ölen kişiyi şeytandan koruması için kefenin içine çörek otu konur” (KK49).

“Ölü yıkayan kişiye el yeniliği parası verilir” (KK49).

“Cenaze erkekse hoca yıkar, kefenler. Kadınsa da bu işle kim ilgileniyorsa civar köylerden bulup getirilir” (KK31).

“Ölen kişi erkekse imam yıkar, kadınsa köyde cenaze yıkamayı bilen kadınlar olur, onlar yıkar. Günümüzde cenaze yıkama ve kefenleme işini belediye yaptığı için artık cenaze yıkamayı bilen de pek biri kalmadı. Ölen kişi yıkanırken önce yedi parça taharet bezi kesilir. Ölen kişiye yedi kere taharet aldırılır, bu işlemler yapılırken yıkayan kişi çeşitli dualar okur. Daha sonra kefenlemeye geçilir, önce çene bağlanır, sonra avret yerlerine yedi kat bez konur, sonra ayak parmakları bağlanır, parmaklarının arasına avret yerine gözlerine ve burnuna pamuk konur sonra kefenin diğer parçaları da sarılır, bel ve ayak bölgesinden bağlanır ve kefenleme işlemi bitmiş olur” (KK36).

4.6.1.5.2.2.2. Cenaze Namazı

Cenaze namazı, ölünün gömülmesinden önceki son ve en önemli aşamadır. Karakeçili Yörükleri cenaze namazını ölen kişiye karşı en önemli vazifeleri olarak görmektedir. Bu konu hakkında kaynak kişilerimiz:

“Ölen kişi yıkanıp kefenlendikten sonra caminin önündeki musalla taşına konur. Cenaze namazı kılınmadan önce imam, ölen kişi için helallik ister. Helal eden kişiler üç kere “helal olsun” der, helal etmeyen kişiler ses çıkarmaz. Ama ölen kişiye hakkını helal etmeyen hiç görmedim. Sonuçta herkes bir gün ölecek, kimseye kin gütmeye gerek yok” (KK22, KK40).

“Cenaze namazına kadınlar katılmaz, helallik istenirken caminin bahçesinde bir köşede beklenir. Helallik alındıktan sonra kadınlar camiden çıkar” (KK22, KK36, KK49) şeklinde bilgi vermektedir.

4.6.1.5.2.2.3. Ölünün Defnedilmesi

Çalışma sahamızda cenazenin defnedilmesi sırasında daha çok dinî temelli uygulamalar yapılmaktadır. Ölen kişinin cinsiyeti fark etmeksizin herhangi bir kişinin defnedildiği esnada mezarlıkta kadınlar bulunamaz. Ölen kişiyi mezara indirme göreviyle ilgili de yörede çeşitli görüşler söz konusudur. Kaynaklarımızın bir kısmı ölen bir kadını eşinin mezara indirebileceğini ifade ederken bir kısmı ise bunun dinen caiz olmadığını öne sürmektedir.

Ölen kişinin ne zaman defnedileceği hususu da son derece önemlidir. Kaynaklarımız, genel itibariyle bir kimse gece öldüyse öğle namazıyla birlikte, gün içerisinde öldüyse de ikindi namazına yetiştirilmeye çalışıldığını, ölen kişinin bir an önce defnedilmesi gerektiği ifade etmektedir. Cenazenin defnedilmesi hususunda yöreden derlediğimiz bilgiler şunlardır:

“Ölen kişinin namazı kılındıktan sonra tabutu omuzlara alınarak mezarlığa getirilir. Mezarlığa sadece erkekler girer ve ölüyü defnetme işi erkeklerindir. İmam çeşitli dualar okurken ölünün yakınları da ölüyü mezara indirir” (KK31).

“Bir kişi gece ya da sabah erken saatlerde öldüyse cenazesi öğle ezanından sonra defnedilir. Kişinin ölümü öğleden sonra bir saatte gerçekleşiyse ya da uzaktan

gelecek bir akrabası varsa ikindiye bekletilir. Ölen kişi mezarlığa tabut ile taşınır. Başta ölen kişinin akrabaları olmak üzere cenazeye katılan tüm erkekler tabutu taşımak için sıraya girer çünkü tabut taşımak sevaptır. Ölen kişi erkekse kişiyi mezara varsa erkek evlatları yoksa da kardeşleri indirir. Ölen kişi kadınsa mezara, erkek kardeşi ya da çocukları indirir. Mezar kapatıldıktan sonra imam mezarın başında dua ve Kur'an okuyarak kişiye öldüğünü anlatır" (KK36).

"Cenazeleri genellikle öldüğü gün defnediyoruz, ikindide ölen kişiyi akşam ezanında gömdüklerini biliyorum ama şimdi sabah öleni öğlen, öğlen öleni ikindide gömüyorlar. İkindiden sonra ölen ertesi gün gömülüyor. 3 şeyde acele edin demişler. Namazda, genç kıza evlendirmede, bir de cenazelerinizi defnederken. Tabii şimdi herkesin akrabası uzakta mecbur bekleniyor ama eskiden beklenmezdi hemen defnedilmeye çalışılırdı" (KK13).

"Yaz ayında ölen bir kişi gece bile ölse bekletilmez, hemen defnedilir."

"Ölen bir kadını mezara amcası, dayısı, erkek kardeşi ya da oğlu koyabilir. Kadın öldüğü anda nikâhı düştüğü için mezara eşi koyamaz. Aynı şekilde, nikâh düştüğü için kefenlenmiş bir kadının eşi yüzüne bakamaz" (KK10).

Ölen kişi defnedildikten sonra da bir süre yalnız bırakılmaz" (KK10).

Ölen kişi kadınsa kadın olduğu anlaşılın diye mezarın başına bir yazma bağlanır" (KK10).

Mezarın ayakucuna bir bardak konur, bardağa bir yazma bağlanır ve yazmanın arasına da para sıkıştırılır, mezardaki çiçekleri sulayan kişi o parayı bulur ve alır" (KK10).

4.6.1.5.2.2.4. Telkin

Halk arasında yaygın olan, ölünün gömüldükten sonra imamlar tarafından ölüye çeşitli bilgiler verilerek ölen kişiye öldüğünün bildirilmesi esasına dayanan hadiseye telkin denmektedir. Çalışma sahamızda telkin yerine "talkın" veya "dalgın" tabirleri de kullanılmaktadır. Bu hususta kaynaklarımız:

"Defin işlemi gerçekleştirildikten sonra imam "Dalgın" verir. Dalgın verme esnasında ölen kişiye imam tarafından öldüğü bildirilir ve kişi mezardan kalkmaya

alışır ancak kafasını tahtalara vurur. Tahta sesini sadece imam duyabilir” (KK10, KK44, KK49).

4.6.1.5.3. Ölüm Sonrası

Cenaze defnedildikten sonra cenaze evinde birtakım uygulamalara başlanmaktadır. Çalışma sahamızda mezarlıktan dönen köy halkı cenaze evinde toplanır ve ölen kişinin ardından Kur’an okunur. Bunu yanı sıra komşular ve akrabalar tarafından cenaze evine yemek getirilir. Bu sayede zaten üzüntüsü olan cenaze yakınları diğerkylerden gelen misafirlerine yemek yedirme çabasına girmemiş olur. Bu durumu, kaynağımız Fatma Şafi:

“Cenaze yakınları bir köşede oturup üzüntüsünü yaşıar. Gelen misafirlerin yemek derdini düşünmemesi için akrabalar ve komşular yemek yapıp getirir” (KK18) şeklinde ifade eder.

Yöre halkı ağıt yakmaya da sıcak bakmaz. Ağıt yakmanın ölen kişinin kabir azabı ekeceğı inanışı hâkimdir. Bu konuyla ilgili de kaynaklarımız:

“Bir kişi öldüğünde arkasından ağılanır ancak kimse kendini yerlere atmaz, ağıt yakmaz, kadınların ağıladığını erkeklerin duyması ayıp karşılanır. Bağıarak ağılamanın ölen kişiyek azap verdiğine inanılır” (KK29).

“Bizim cenazelerimizde ağıt da yakılmaz herkes ağılar ama sakın sakın ağılar. Kadınlar evin içinde durur erkekler dışıarıda durur. Kadınlar mezarlığı gitmez” (KK15).

4.6.1.5.3.1. Ölünün Günleri

Cenaze defnedildikten sonra belirli günlerde toplanılır ve ölen kişi için bir hayır yapılır. Ruhi Ersoy, ly anma ile ilgili inanç ve uygulamaların Anadolu Trklğnde İslam kültürü çerçevesinde daha belirgin bir hal aldığını ifade etmektedir. l defnedildikten sonra halk özel sayılan bazı günlerde belli başlı birtakım ritüeller uygulamaktadır. Bu uygulamalar ilk gece, ilk cuma, ilk hafta, kırkı, elli ikisi, ölümden sonraki ilk bayram ve yıldönümünde gerekleştiriilmektedir (Ersoy, 2002, s. 99).

Savaştepe'deki Karakeçili Yörüklerinde de Ersoy'un sözünü ettiği ritüellere benzer uygulamalar yapıldığını tespit ettik. Çalışma sahamızda bir kişi öldükten sonra üç gece boyunca ölen kişinin evinde Kur'an okutulmaktadır. Bundan sonra kırkı ve elli ikisi okutulur. Yöre halkı elli ikinci gün ölen kişinin etinin kemiğinden ayrıldığı inancı hâkimdir. Bu işlemin ölen kişiye büyük bir acı verdiği düşünüldüğü için elli ikinci günün sabahında "acı acıyı keser" düşüncesiyle tuz ya da soğan dağıtılır. Ölen kişinin ölüm yıldönümünde de ölen kişi adına hayır yapılarak Kur'an okutulur.

"Ölen kişinin defnedildiği akşamdan itibaren ölen kişinin ruhu için üç gece mevlit okutulur. Eski zamanlarda cenaze olan evde yemek pişmezdi, komşular yemek yapar cenaze evine getirirdi, okunan mevlidin ardından cenaze evine gelen misafirlere bu yemekler ikram edilirdi" (KK36).

"Bir kişi öldüğü zaman yakınları, köydeki imama bir bahşiş verir, imamdan, ölen kişinin kırkını okuması istenir. İmam ölen kişinin ölümünün kırkinci gecesine kadar her gece Kur'an okur" (KK36).

"İnsanın ölümünün elli ikinci gününde burnu düşmüş ve bu çok büyük bir ızdırıp olurmuş. Ölen kişiyi bu ızdıraptan kurtarmak için elli ikinci günün sabahı; "acı acıyı kesermiş" düşüncesiyle bir paket tuz ile iki üç tane soğan bir fakire verilir. Bu şekilde ölen kişinin acısı hafifler" (KK36).

"Ölen kişinin elli ikisinde bir dua okunur. O da et kemikten elli ikisinde ayrıldığı için okunur. O da böyle evlere toplanılıp okunmazdı, hocaya gider falancanın elli ikisi bugün okur musun denirdi o bilirdi zaten okunacak duaları" (KK44).

"Ölen kişinin ölüm yıldönümlerinde de Kur'an okunur ve köylüye yemek verilir" (KK15, KK18, KK36, KK44).

4.6.2. Bayramlar Ve Kutlamalar

Bayramlar ve kutlamalar toplumsal birlikteliğin sağlandığı önemli zamanlardır. Boratav, bayramların bir topluluğun bütünü için ve bütününce düzenlenen, uygulanan törenlerin birleşimi olduğunu ifade eder (Boratav, 2013, s.

233). Savaştepe yöresindeki Karakeçililerde, bayram konusunda daha çok dinî bayramlar olan Ramazan ve Kurban Bayramı ön plana çıkmaktadır. Bunun yanı sıra yöre halkı, baharın gelişiyle birlikte kısmen de olsa Hıdırellez kutlamaları yapmaktadır. Köy hayırları da derleme yaptığımız sahada oldukça yaygındır.

4.6.2.1. Dinî Bayramlar

4.6.2.1.1. Ramazan Bayramı

Ramazan Bayramı bir ay oruç tuttuktan sonra kutlanan bayramdır. Bu bayram üç gün sürer ve hazırlıklar Arife gününden başlar. Çalışma sahamızda Ramazan boyunca köy odasında “konak verme” geleneği vardır. Bu geleneği “Köy Odası Geleneği” başlığımızın alt başlığı olan “Köy Odalarında Düzenlenen Etkinlikler” başlığında detaylı bir biçimde ele aldık. Ramazan Bayramı boyunca da köy odaları aktif bir şekilde kullanılmaktadır. Köyün erkekleri bayram namazını kıldıktan sonra köy odasında küçükten büyüğe dizilerek bayramlaşır ve burada topluca kahvaltı edilir. Bu esnada kadınlar da köyün aşevinde kahvaltı eder. Köy odalarının önünde çocuklar için salıncaklar ve yörede “cungurdeş” olarak adlandırılan bir oyuncak kurulur. Bayramlarda yapılan etkinliklere tüm köylü katılmak durumundadır, aksi takdirde katılmayan kişilere çeşitli cezalar uygulanır. Çalışma sahamızdan Ramazan ve Ramazan Bayramları ile ilgili derlediğimiz bilgiler şu şekildedir:

“Ramazanlarda konak verimiz. Herkes sırayla yemek yapar büyük bir sofraya kurar köy olarak oturur herkes yemeğini yer sonrasında sohbet edilir. Ramazan’ın her günü mutlaka birisi iftar verir ve herkes de mutlaka katılır. Ramazan’da ilk önce çayla kahvaltı yapma geleneğimiz var. Patates, domates, yumurta, marul, soğan hepsini büyük bir sinide karıştırırız, onu sinilere böleriz kişi sayısına göre. Peynir, gök zeytin, kara zeytin bunların hepsini sofraya koyarız, önden bunları yeriz çayla beraber. Sonra herkes kendi çaydanlığını getirir yanı başında durur herkesin çaydanlığı, konak sahibi de çay demler ama herkes kendine de mutlaka çay demler, çünkü konak sahibine yük olmak istemeyiz ya da çay yetişmeyebilir, o yüzden herkes küçük bir çaydanlığını mutlaka yanında getirir. Bu kahvaltı faslı biter herkes namazını kılar sonra yemekler gelir yemeğe öyle oturulur. Çorba, salata, pilav, et, mantı artık her ne ikram edilecekse onlar getirilir sofraya. Daha eskilerden

tapıtma(katmer), gevrek böreği, bulgur, gibi yemekler yapılmış. Eskiden garibanlık olduğu için insanların gücü buna anca yetiyormuş ama ona rağmen bu gelenek hep devam etmiş” (KK9).

“Ramazan’da köyde herkes iftar verir. Kozcağz’ın iftar salatası meşhurdur. Yemekten önce büyük tepsilere; patates, marul, soğan, domates, siyah zeytin, yeşil zeytin, yumurta hepsi karıştırılıp koyulur. O atıştırmalıktır, çayla beraber ezan okununca ilk önce bu salata yenir sonra herkes akşam namazını kılar gelir sonra yemeğe geçilir. İftar yemeklerimiz çok kalabalık olur. Bayramlarda akşamları ise cami odasında toplanıp oyunlar oynanır” (KK13).

“Bizde özellikle Ramazan’da köy camisinde toplanılır. İftar sofralarında falan toplanırız. Eskiden daha güzeldi mesela her hane ramazanın bir gününde kendi iftar verir misafirleri çağırır, Ramazan’ın 30 gününde camide yenilir içilirdi. Ama pandemi nedeniyle artık yapamıyoruz” (KK12).

“Bayramlarda çoğunlukla cami odasında bir araya gelinir. Köydeki herkesin bayramda cami odasında toplanma kuralına uyması gerekir. Diyelim ki bayramda bir araya gelinecek ama köyden bir kişi gelmedi. Köyün kadınları hemen toplanır, gelmeyen kişinin evine gider. Örneğin gelmeyen kişinin adı Ayşe olsun. Ayşe’yi eşeğe ters bindirirler, boynuna çanlar takarlar. Daha ileriye gidenler de olur. Kollarına arkadan çarmıha gerer gibi bir sopa bağlarlar. Sapanın uçlarına teneke takarlar, tenekelerin uçlarına da çaput bağlarlar. O çaputa gaz yağı dökerler, o yanar, yukarıya sıcaklık verir ama zarar verecek şekilde değil yani, çünkü maksat eğlence. Sonra götürüp çeşmenin altına sokarlar, bir güzel ıslatırlar. Neyse işte eşeğin üstünde ters bir şekilde cümbür cemaat o kişi toplantı yerine getirilir. Giderken herkes eline bir teneke bir çomak alır, çomağı tenekeye vurarak sesler çıkartır öylece bir eğlence olur” (KK12).

“Eskiden bayramlardan önce sadece temizlik yapılırdı, yokluk olduğu için bugünkü gibi hazırlıklar yoktu. Annem yine de yemeğini tatlısını dolmasını yapardı, çünkü bize çok misafir gelirdi. Ama şimdi tatlı da yapılıyor. İkramlık da hazırlanıyor. Bayramlarda önce yemek verilir sonradan da çay verilir. Özellikle de eskiden eve gelen misafir kuru bir çayla yollanmazdı, mutlaka sofraya kurulur karnı doyurulurdu. Bayramlarda; gençler, akşamları kendi aralarında toplanırdı, şimdiki gibi çerezler yoktu o yüzden mısır patlatılırdı, oyunlar oynanırdı. Herkes sohbet muhabbet ederdi.

Ramazan’da da kimse evde yemek yemez. 30 günün otuzunda da her gün bir kişi köyde iftar verir” (KK44).

4.6.2.1.2. Kurban Bayramı

Kurban Bayramı dört gündür. Bu bayramın Ramazan Bayramı’ndan farkı Kurban kesiliyor olmasıdır. Çalışma sahamızda kurban kesme işlemi genellikle bayramın birinci günü yapılmaktadır. Maddi durumu iyi olan kişiler tarafından kurban kesilerek kesilen bu kurban köyde, kurban kesme imkânı olmayan kimselere dağıtılır. Bunun haricinde yöre halkı Kurban Bayramı’nda da Ramazan Bayramı’nda olduğu gibi köy odasında bir araya gelerek sohbet etmekte ve hep beraber yemek yemektir. Kurban Bayramı’nda da Ramazan Bayramı’nda olduğu gibi köy meydanına çocuklar için salıncaklar kurulmaktadır.

4.6.2.2. Hıdırellez

Hıdırellez, Türklerin, kışın bitip yazın başlangıcı olarak tabiatın önemli bir geçiş dönemini bir dizi törenle kutladıkları güne İslami inançlarla birleştirdikten sonra verdikleri isimdir (Günay, 1995, s. 2).

Boratav, bahar bayramları içerisinde hem yaygınlığı hem de töre ve törenlerinin eğlencelerinin zenginliği bakımından en dikkate değer bayramın Hıdırellez olduğunu ifade etmektedir. Hıdırellez kelimesi, Müslüman inanışlarının efsanelik iki varlığı Hızır ve İlyas’ın adlarının halk ağzında aldığı biçimdir (Boratav, 2013, s. 252-253).

Lütfi Sezen, “Türk Folklorunda Hıdırellez” adlı yazısında, Hızır geleneğinde törenlerin yapıldığı güne genel olarak Ruz-ı Hızır veya Hıdırellez adı verildiğini ifade ederek Ruz-ı Hızır ve Ruz-ı kasım diye iki mevsime ayrılan takvim bilgileri, Ruz-ı Hızır’ı yaz mevsiminin başlangıcı sayıp 6 Mayıs’tan 8 Kasım’a kadar süren 186 günlük bir dönemi içine aldığını belirtir. Rumi 23 Nisan gününe rastlayan bu tarih Miladi takvime göre 6 Mayıs gününe tekabül etmektedir (Sezen, 1992, s. 32).

Ali Duymaz, Hıdırellez’in Anadolu’da daha yaygın olarak kutlandığını, bu geleneğin Kafkasya ve Orta Asya’da yerini Nevruz’a bıraktığını ifade etmektedir.

Nevruz'da olduğu gibi Hıdırellez'de çeşitli törenler düzenlenir ve oyunlar oynanır (Duymaz, 2002, s. 157). Araştırma gerçekleştirdiğimiz sahada da Hıdırellez günü yapılan birtakım uygulamalar ve bu uygulamalar doğrultusunda ortaya çıkan bazı inanışlar karşımıza çıkmaktadır. Hıdırellez kutlamaları eski zamanlarda yaygın bir biçimde görülürken günümüzde bu gelenek de birçok gelenekte olduğu gibi unutulmaya yüz tutmuştur. Hıdırellez konusunda derlediğimiz bilgiler şu şekildedir:

“Hıdırellez'de sabah ezanında kalkılır, bitkilerin üstündeki çiy taneleri toplanır. Çiy yoksa o sabah kimse görmeden ve kimseyle konuşmadan köyün çeşmesinden su alınır daha sonra mezarlığa gidilir, mezarlığın avlusundan iki üç tane çırpı alınır. Daha sonra mezarlıktan alınan çırpılarla ateş yakılıp üstünde süt pişirilir, toplanan çiy taneleriyle veya köy çeşmesinden alınan suyla yoğurt mayalanır. Eskiler yoğurdu mayalarken iki ayrı kaba mayalarmış, mayalarken bir kaba var yoğurdu bir kaba yok yoğurdu diyerek çiyleri dökermiş. Diyelim ki yok yoğurdu tuttu; o sene eve kim bir şey istemek için gelirse, o kişinin istediği şey evde olsa bile “yok emme verim” denirmiş. Eğer var yoğurdu tutarsa; biri gelip bir şey istediğinde, istediği şey evde olmasa bile “var emme yok” denirmiş” (KK13).

“Hıdırellez kutlamaları eskiden daha yaygındı, ocak yakılırdı, üstünden atlanırdı. Bir de bir inanış var, o gün muhakkak yağmur çiler veya yağar” (KK12).

“Günümüzde Hıdırellez kutlayan kalmadı ama eskiden bizim köyümüzde “Koca çınar” adını verdiğimiz bir çınar ağacı vardı. Hıdırellez günü erkenden koca çınara gidilir orada yoğurt mayalanır, kuzusu olan kuzusunu, oğlağı olan oğlağını verirdi, evlerde yiyecek bir şeyler hazırlanırdı, herkes evden bir şey götürür, bütün köy bir araya gelip koca çınarın altında Hıdırellez'i kutlardı. Köyün gençleri salıncak kurardı. Eskiden Hıdırellez günü kimse ev ya da bağ-bahçe işi yapmazdı. Herkes bir araya gelip Hıdırellez kutlardı” (KK36).

“Sabah namazından önce kalkılır. Otlardaki sular var ya onlar toplanır. İki tane bardağa süt pişirilip koyulur. O otlardaki sular iki bardağa da dökülür yoğurt tutturmaya çalışılır. Bu böyle dört beş kere tekrarlanır. Yine süt kaynatılır o bardaktaki süt, yeni kaynayana aktarılır böyle böyle yoğurt yapılır. İki bardağa süt koyduk ya hani, onlardan birine var yoğurdu birine yok yoğurdu dersin kafandan. Hangisi tutacak diye. Ben bunu kendim de yaptım tuttu. Eğer var yoğurdu tutarsa o sene bolluk bereket olur derler, yok yoğurdu tutarsa da kıtlık olacak derler” (KK36).

“Bizde Hıdırellez kutlaması yok. Karakeçili milleti az daha mütevazı yaşadığından böyle batılardan uzak durmaya çalışır. Sadece eskiden nenemden biliyorum Hıdırellez günü erkenden kalkar, yeşilliklerin üstünden çiy toplardı. Onunla yoğurt mayalarlardı” (KK44).

4.6.2.3. Köy Hayırları

Yardımlaşma ve dayanışmanın en belirgin örneklerinden biri olan köy hayırları, araştırma yaptığımız sahadaki tüm köylerde karşımıza çıkmaktadır. Mehmet Erol’a göre köy hayırları, Çanakkale’nin, kısmen de Balıkesir’in köylerinde, nisan ve mayıs aylarının herhangi bir hafta sonunda, seyrek de olsa haziran ayı içerisinde, genellikle bu iş için seçilmiş bir alanda, bütün bir köy halkının katılımıyla düzenlenen ve herkesin doğal davetli olduğu, duaların edildiği, birlikte yemeklerin yendiği, takvime bağlı yöreye has geleneksel şölenlerdir (Erol, 2004, s. 112).

Savaştepe’deki Karakeçili Yörüklerinin düzenlediği köy hayırlarına da Mehmet Erol’un bahsettiği gibi başta köy halkı ve yakın köyler olmak üzere herkes davetlidir ve köy hayırlarında özellikle de yağmur duaları yapılır. Kaynaklarımız, köy hayırlarıyla ilgili:

“Her sene mutlaka köy hayrı yapılıyor. Köy hayırlarını mayıs ayının ilk haftasında yapıyorduk ama tam işimizin gücümüzün başladığı zaman olduğu için vatandaş sıkıntıya girdi dedik böyle olmuyor biz de bir ay ileri aldık, haziranın ilk haftası yapıyoruz. Köy hayrında herkes bir şey verir, kimisi koyun verir, kimisi zeytinyağı verir kimisi bulgur getirir. Bütün köy hayra katılır. Köy hayırlarında, Kuran okunur, dua edilir. Köy hayrında mutlaka yağmur duası da yapılır” (KK9).

“Çok büyük köy hayırlarımız olur ama pandemiden dolayı iki yıldır yapamıyoruz. Köy hayrımıza çevre köyleri de davet ederiz. Köy hayırlarımızda yemek olarak genellikle; tarhana çorbası, keşkek, bulgur pilavı, hoşaf ya da ayran, et yemekleri, nohut, un helvası, ırmik helvası ya da hoşmerim yapılır” (KK47).

“Köy hayrı, pandemiye kadar her sene yapılıyordu. Köy hayrını bütün köy üstlenir ama mutlaka bir iki kişi öncü olur. Yemekler yapılır; mercimek çorbası, keşkek, etraftan toplanan koyun, kuzunun eti pişirilir, bulgur pilavı yapılır, ayran,

turşu, nohut yemeği, un helvası ya da hoşmerim. Çeşit olarak genelde bu yemekler olur” (KK11) şeklinde bilgi vermektedir.

Araştırma yaptığımız Kozcağız Mahallesinde her yıl ağustos ayında bir hayır düzenlenmektedir. Hayrın düzenlendiği bölgenin adı Akbaba olduğu için bu hayra Akbaba Hayrı adı verilmektedir. Akbaba Hayrını diğer köy hayırlarından ayıran en bariz özelliği bu hayrın sadece erkekler arasında yapılıyor olmasıdır. Kaynak kişimiz Perihan Aslan, Akbaba Hayrı ile ilgili şu şekilde bilgi vermektedir:

“Belki elli yıldan beri köyümüzde Akbaba hayrı yapılır. Bu hayrı Aktaşlar sülalesi yapar. Çukuroba’nın öteki yanında bir mera vardır adı Akbaba’dır, piknik yeri gibi bir yerdir orası, çeşmeler falan vardır. Her sene ağustos ayının 3’ü ya da 5’i gibi erkekler, sabah ezanından sonra giderler oraya, tabii orası bir hafta önceden düzenlenir, yemekler yapılır. Çok kalabalık olur o hayır ama kadınlar gitmez. Erkekler Akbaba’da toplanır kadınlar Kozcağız’da toplanır. Köydeki kadınlar için ayrı yemek pişer, erkekler için ayrı pişer, erkekler kendi yemeğini kendi yapar, bulaşığını kemdi yıkar. Kadınlar hiç elini sürmez” (KK8, KK9, KK42).

4.6.3. Diğer İnanış ve Uygulamalar

4.6.3.1 Nazar

Pertev Naili Boratav’a göre nazar, kimi insanların bakışlarındaki zararlı güç ve bu nitelikleriyle, bir kişiye, bir hayvana ya da bir nesneye bakmakla, canlı üzerinde hastalık, sakatlık, ölüm, nesne üzerinde sakatlanma, kırılma gibi olumsuz bir etkinin meydana gelmesi anlamını taşır (Boratav, 2013, s. 119).

Çalışma yaptığımız sahada da nazar inancı oldukça yaygındır. Nazar konusunda görüşme yaptığımız kaynaklarımızın tamamı nazarın varlığına inanmakta ve nazardan korunmak için birtakım uygulamalara başvurmaktadır. Bu uygulamalardan en yaygını nazara karşı okunan dualardır. Nazar olan hayvanlara yönelik de bazı uygulamalar söz konusudur. Bu uygulamalardan en yaygını ise hayvanın boynuna mavi bir boncuk ya da nazar boncuğu takmaktır. Abdülkadir İnan, bu koruyucu boncuğun mavi olmasının, Türkler arasında mavi gözlü kişilere seyrek rastlanmasının ve mavi gözlerin olağanüstü güce sahip olduğuna inanılmasıyla ilgili

oluşunu belirtir (İnan , 1963, s. 3138). Yörede nazar inanışıyla ilgili uygulamalar ve kaçınımlar şunlardır:

“Bir çocuk sevildiği zaman nazar olmasın diye çocuğun üstündeki kıyafetten bir ip parçası koparılır, ocakta tütürülür, çocuğun burnuna çektilirip boynuna ilıştırılır” (KK36).

“Âdetli bir kadın kırkı çocuğa bakamaz, bakıp da çocuğa nazar değdirirse o nazar geçmez” (KK36).

Mavi gözlü kişilerin nazarı çok değer o yüzden özellikle de çocukları mavi gözlü biri sevdikten sonra mutlaka çocuk okunur” (KK28).

Bazı insanların nazarı çok değer ve bu kişiler halk tarafından bilinir. Diyelim ki nazarı çok değen biri bebek görmeye geldi, bu kişi evden çıkar çıkmaz bastığı yerler bir bıçakla kesilir buna “iz kesme” denir” (KK36).

Bir çocuk sevildiği zaman nazar olmasın diye çocuğun üstündeki kıyafetten bir ip parçası koparılır, ocakta tütürülür, çocuğun burnuna çektilirip boynuna ilıştırılır” (KK36).

Nazar duası okunur” (KK8, KK36, KK44).

Çocukları nazardan korumak için bir bez parçasının içine; yedi tane susam, yedi tane çörek otu, yedi tane üzerlik başı, yedi soğan başı, yedi çertlemik başı, yedi tane de mavi boncuk koyup bez dikilir, o bez çocuğun omzuna iğnelenirdi” (KK36).

Nazar değdiği düşünülen kişiye kurşun dökülürdü, kurşun sertleşince iğne gibi sivri çıkıntıları oluşursa o kişide nazar olduğuna inanılırdı” (KK36).

Nazar değen çocuğun üstünde bir avuç tuz, İhlas suresi okunarak çevrilirdi daha sonra tuz ocağın üstüne atılıp yakılırdı” (KK36).

Hayvanlar nazar olmasın diye boyunlarına öküz boncuğu takılır” (KK36).

Nazar olan hayvan için hocaya gidip bir avuç tuz okutulup bu tuz hayvana yalatılır” (KK36).

Nazar olan hayvan için hocaya gidilip bir yumurta okutulur, bu yumurta hayvanın alnında kırılır” (KK36).

Hayvan nazar olduğu için sütü azaldıysa mezarlıktan çırpı getirilip süt, o çırpıyla yakılan ateşte pişirilir” (KK36).

4.6.3.2. Yağmur Duası

Geçimlerini tarımla sağlayan toplumlar açısından yağmur büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle uzun süre yağmur yağmadığında halk endişelenmekte ve yağmur yağması için çeşitli çareler aramaktadır.

Nilgün Çıblak, yağmur yağdırma törenlerinin, havaların kurak gittiği dönemlerde geciken yağmuru yağdırmak ve böylelikle toprağı canlandırarak bereketi arttırmak amacıyla düzenlenen dinsel ve büyüsel uygulamalar olduğunu belirtir (Çıblak, 2002, s. 93). Araştırma sahamızda yağmur yağması için yapılan uygulamalarla ilgili kaynağımız Sevim Gökçen:

“Yağmur duası için yetmiş bin taş toplanırdı. Sonra o taşları köyün bilgili hoca gibi kişileri yedi gün okurlardı. Okudukça o taşları yalarlardı. Mutlaka her taş ıslanırdı. Sonra öküz arabalarıyla taşları götürüp bir dereye dökerlerdi. Peşinden köyde bir yemek verilirdi. O yemekte dua edilirdi. Duada eller yere bakacak şekilde tutulurdu. Bizim köyün duası hiç geri dönmez derlerdi” (KK44).

4.6.3.3. Hayvanlarla İlgili İnanışlar

“Akrebi çok fazla anarsan mutlaka bir yerden çıkar” (KK10).

“Akrebin birini öldürürsen mutlaka bir yerden çıkar” (KK10).

“Yılan görmek uğursuzluktu” (KK14).

“Ezan okunurken köpekler uluyorsa şeytan gördü derler ya da şeytanların kaçıştığına uluyor derler” (KK2, KK7).

“Eşek anırdığı zaman şeytan görüyor derler” (KK2).

“Yılanının önünden geçmesi uğursuzluktur.” (KK49).

“Kara kedi görmek uğursuzluktur” (KK10).

“Horoz kapının ağzına gelip de gerine gerine öterse misafirin gelecek derler” (KK13).

“Baykuş görmek uğursuzluk getirir derler” (KK2).

4.6.3.4. Mevsimler, Aylar, Günler Hakkında İnanmalar

“Kavak ağacı Perşembe günü “ay ışığında kesilir” (KK34).

“Salı günü bir işe başlanmaz mesela. Sallanır kalır derler” (KK10).

“Çocuğu ölen bir kadın Arife günü dikiş dikemez” (KK10).

“Gök ayı yenilendiği zaman, yıldızı yeni olan insanlar kötü rüya çok görür” (KK10).

“Ülker günü ekin ekersen ektiğin bitmez. Bitse de ürün vermez (KK10, KK36).

“Ülker gününün bir rüzgârı vardır, o rüzgâra çarpılırsan düzenin bozulur. Hatta hayvanlar Ülker basmasın diye o gün dışarı pek çıkartılmaz. O günden sonra bir şeyin kökü suda da olsa kurur” (KK10).

“Mesela eskiden bir ağaç kesilecek diyelim, akşam ayın karanlığında kesiliyormuş. O zaman o ağaç daha sağlam oluyormuş” (KK14).

İki bayram arası düğün olmaz (KK49).

4.6.3.5. Diğer İnanmalar

“Yemek yerken elinden tıkımın (kaşığın) düşerse misafir gelir” (KK2).

“Ayakaltına ekmek gelirse çarpılırsın” (KK13).

“Kavağın dibine yatılmaz, üç harfliler basar” (KK34).

“Çaydanlıktaki sıcak su dışarıya dökülürse üç harfli musallat olur” (KK36).

“Bir kişi öldüğü zaman cenazenin evden çıktığı gün ev süpürülmez” (KK36).

“Ölen kişinin ardından yedi gün televizyon izlenmez, radyo açılmaz” (KK10, KK36).

4.6.4. Çocuk Oyunları

Her ne kadar oyunların çocuklar için olduğuna inanılsa da yetişkinlerin de katılabileceği çocuk oyunları vardır. Oyun oynamak çocukları için sadece bir eğlence aracı değil, aynı zamanda çocuğun gelişimine de ciddi anlamda destek sağlamaktadır. Tacettin Şimşek, “Çocuk Edebiyatı” adlı çalışmasında, çocuğun zamanının büyük bir kısmının oyunda geçtiğini anımsatmış ve oyunun; öğrenme, yaratma, deneyim kazanma, iletişim kurma ve yetişkinliğe hazırlanma aracı olduğunu belirtmiştir. Oyun esnasında çocuk birçok şeyi kendi kendine deneyerek öğrenir. Çocuğu geleceğe hazırlayacak olan bir etkinlik olarak oyun, çocukların neşe kaynağı olma, yaratıcılığı geliştirme, başarıyı tanıma fırsatı verme gibi vasıflar kazanmasına ve sosyal hayata hazır hale gelmesine yardımcı olur (Şimşek, 2005, s. 175).

Çocuk oyunları tasnifi yapan Nebi Özdemir ise, geleneğin yaratması ve taşıyıcısı olan çocuk oyunlarının, aynı zamanda iletişimin kültürel biçimlerinden birisi olduğunu, bu kültürel iletişim ortamında, sözlü ve sözsüz iletişimin söz konusu olduğunu, bu nedenle de çocuk oyunlarının belirli bir dönemin kalıntısı değil, canlı, zamana ve mekâna göre sürekli değişen ve gelişen yaratmalar olduğunu dile getirmektedir (Özdemir N. , 2006, s. 453)

Savaştepe’deki Karakeçili Yörüklerinden derlediğimiz çocuk oyunları şu şekildedir:

Galik

“beşer ya da onar kişi olacak şekilde iki grup yapardık. Karşılıklı iki tane taş koyardık, her takımın oyuncularının ayağı kendi taşının üstünde olurdu. Bir kişiye hadi sen çık dersin o ayağını çeker karşı tarafa doğru gider, karşı taraftan da bir kişi bu tarafa doğru gelir, ilk kim ebelerse o diğerini esir alır, kendi tarafına götürür. Oyuncusu esir düşen takım oyuncusunu geri kurtarmaya çalışır veya diğer takımdan birine dokunup o da bir esir almaya çalışır. Oyunda taşını iyi koruman gerekir, eğer karşı takımdan biri gelip de senin taşına değerse “galik yendi” der ve oyunu o takım kazanır. Oyunu kazanmak için ya karşı takımın bütün oyuncularını esir alman gerekir

ya da karşı takımın taşına değmen gerekir. Oyun bitince kaleler değişir, tekrar oynanır” (KK44).

Kiremit Topu

“Altı-yedi tane taş üst üste konur. Taşlara belli bir uzaklıkta bir atış çizgisi çizilir. Kaç çocuk varsa iki gruba ayrılır. Herkesin de elinde bir taşı olur, üst üste olan taşları devirmek için. İşte ilk önce bir takım atış yapıp taşları devirmeye çalışır. Bu sırada diğer takım da taşların arkasında bekler çünkü eğer taşlar yıkılırsa içlerinden bir ebe taşları tekrar dizmeye çalışır. Topu atan takım taşları devirince taşları üst üste dizecek olan oyuncu hariç diğer herkesi kovalarlar amaç o taşları üst üste koydurmamaktır. Eğer ki taşları dizebilirseler kazanırlar bu sefer o takım atış için çizginin arkasına geçer ama aşıları dizemezlerse atış hakkı tekrar taşları deviren takımın olur” (KK8, KK9, KK13).

Kazan Çömlek Patladı (Dokuz Çomak)

“Bir taş koyulur, taşın üzerine uzun bir sopa koyulur. Sopanın bir ucuna dokuz tane kısa çomak bırakırsın, bir tane de ebe seçilir. Eve sopanın diğer ucuna basarak diğer tarafa koyduğu bütün çomakları etrafa saçar, sonra onları toplar. Ebe çomakları toplarken bu sırada diğer bütün çocuklar kendine saklanacak bir yer bulur. Bütün çocuklar saklanınca ebe onları aramaya başlar. Ebe bütün çocukları bulup sobelerse ebe olmaktan kurtulur. Ama çocuklardan biri ondan önce sopanın yanına varıp çomakları tekrar dağıtırsa “kazan çömlek patladı!” diye bağırır ve yine saklanır, ebe sopaları yine toplayıp yine çocukları aramaya çıkar. Böylelikle bir türlü ebe olmaktan kurtulamaz. Ebelikten kurtulması için bütün çocukları bulması gerekir” (KK13).

Dana

“Bir kişi ebe olur. Yüksek bir taşın üstüne bir taş dikersen, ona dana denir. Dananın on metre uzağına bir çizgi çizersin, oyuncular çizginin gerisinde durur ve oradan danayı devirmek için taş atar. Danayı deviremezsen taşını düştüğü yerden almak için çizginin diğer tarafına geçersin, eğer ki ebe seni taşını almaya giderken sobelerse, ebe sen olursun. Ebelenmeden taşının yanına gidebilirsen hemen taşına dokunup “nös” dersin. Taşını olduğu yerden kaldırıp da taş elindeyken ebelenirsen ebe yine sen olursun, amaç ebeye yakalanmadan taşını alıp çizginin ardına geçerek

danayı devirmek. Danayı deviren oyunu kazanır. Bu oyunu köydeki kadınlar bile oynardı yani sadece çocuk oyunu değildi” (KK33).

Yalak Kaya

“Yalak kaya oyunu şöyle oynanır: altı çukur bir tarafa açarsın, altı çukur bir tarafa açarsın her çukura altışar tane taş koyarsın. Bir taraftaki çukurlar benim olur diğer taraftakiler senin olur, diyelim sen başlayacaksın ilk çukurdaki beş tane taşı alırsın bir tanesini bırakırsın hol denir o kalan bir taş. Her kuyuya birer tane taş bırakarak elindeki taşlar bitene kadar o beş taşı dağıtırsın. Bütün taşları dağıttıktan sonra hol bırakmazsın, bütün taşları toplayarak gidersin. En son senin dağıttığın kuyuya geldiğinde tek kalırsa sen kaybedersin oyun hakkı karşı tarafa geçer” (KK8, KK9, KK44).

Med

“İki grupla oynarsın. Herkesin elinde bir sopası olur, yere de bir tane çukur kazarsın, çukurun üstünde duracak kadar küçük bir med hazırlarsın. Birinci grup mede vurarak havaya kaldırıp karşı tarafa doğru atar, ikinci grup mede havada vurup da birinci takımın tarafına geçirirse üç sefer daha vurma hakkı olur. Üçüncü seferde vurunca medin düştüğü yerden kuyuya kadar olan kısmı “Bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, dıkız” diyerek yürürsün. Kaç kere dedin atıyorum on defa dedin sen on sayı almış olursun. Oyunun sonunda en çok sayıyı alan kazanır. Ama diyelim bizi takım medi atı karşı taraf havada vuramadı o zaman tekrar bize geçer biz vururuz yerde” (KK9, KK24).

Kıymık

“Yerde bir taş olur dana deriz ona, yumruk kadar bir taş dikersin üstüne de. Herkes eline kaldırılabileceği kadar bir taş alır, yere de bir çizgi çekersin dananın on metre, yirmi metre gerisine. Dananın başında da bir ebe olur. Diğer oyuncular sırayla taşı atar diyelim biri danayı devirdi, ebe o taşı tekrar dikinceye kadar; taşı vuran kişinin gelip düşürdüğü taşı sobelemesi gerekir. Sobeleyemeden ebe taşı dikerse, ebe o kişi olur” (KK9, KK33).

Taş Diktirme

“Üç tane taş bir tarafa dikilir, üç taş da karşıya dikerler. Arada yirmi metre falan mesafe olur. İki grup olur bu gruplar karşılıklı bir şekilde birbirlerinin üçer taşını devirmeye çalışır. Kim önce yıkarsa diğer takıma gelir:” size birer el veriyorum” der. Tekrar birer kere atarlar, buna rağmen taşların hepsini yıkamazlarsa kazanan takım kaybeden takımın oyuncularının sırtına biner, yıkılmayan taşların oraya kadar o şekilde giderler” (KK9, KK33, KK44).

Kazık kazmaca (Göt Gömmecce)

“Herkesin bir çukuru olur, elinde bir kazığı olur. Sopayı uzağa atarlar, ebe gidip sopayı alıp getirene kadar onun kuyusunu kazarlar, sırayla herkes ebe olur, en sonunda kimin çukuru daha derinse o yenilir” (KK8, KK9).

Yağ Satarım/ Bal Satarım

“Bunu daha çok kız çocukları oynar. Bütün çocuklar yerde halka şeklinde oturur. Bir kişi ebe olur, ebenin eline bir mendil verilir. Ebe, halkanın etrafında dönerken:

“Yağ satarım

Bal satarım

Ustam ölmüş

Ben satarım

Ustamın kürkü sarıdır

Satsam 15 liradır”

Diye şarkı söylenir. Bu sırada ebe elindeki mendili bir kişinin ardına koyar. O kişi mendili alıp ebeyi yakalamaya çalışır eğer yakalarsa ebe değişmez ama yakalayamazsa kendisi ebe olur” (KK10, KK13).

Saklambaç

“Bir kişi ebe olur, gözünü kapatıp sayı sayar diğerleri saklanır. Ebe saymayı bitirince saklananları bulup sobeler. İlk gördüğü kişi ebe olur. Eğer kimseyi sobeleyemezse tekrar kendisi ebe olur” (KK8, KK9, KK10, KK33, KK44).

Çizgi Oyunu

“Yere çiçeklerle ya da tuğlayla çizgi çizilir, çizgilerin içine sekize kadar sayılar yazılır. Sırayla o sayılara taş atıp tek ayakla diğer sayıların üstüne basılıp geri gelinir. Her sayı için ayrı ayrı bu şekilde yapılır. Sayıları ilk bitiren oyunu kazanır” (KK8, KK10, KK33).

Yakalamaca

Bir kişi ebe olur, diğerleri ebeden kaçır, ebe birini yakalayıp ebelikten kurtulmaya çalışır. Yakaladığı kişi ebe olur” (KK8, KK9, KK10, KK33, KK44).

4.6.5. Halk Hekimliği

Modern tıbbın günümüzdeki kadar yaygın olmadığı ve hastaneye gitme imkânlarının kısıtlı olduğu dönemlerde halkın, hastalıkları tedavi etme konusunda geliştirdiği ve uyguladığı birtakım yöntemlere halk hekimliği adı verilmiştir. P. Naili Boratav, halk hekimliğini: “Halkın olanakları bulunmadığı için ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanımlama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne “halk hekimliği” diyoruz” (Boratav, 2013, s. 139). Şeklinde tanımlamaktadır. Ali Berat Alptekin ise, sadece hastanelere erişilemediği zamanlarda değil, modern tıbbın çaresiz kaldığı zamanlarda da ümitlerin halk hekimliğiyle birlikte yeniden canlandığını ifade etmektedir (Alptekin, 2010, Yıl 22, s. 5).

Halk hekimliği kapsamında çeşitli bitkiler kullanılabileceği gibi ocaklı kişilere başvurulduğu da görülmektedir (Oymak, 2003, s. 82-93). Boratav’a göre ocaklı kişiler, belirli bir veya birkaç hastalığı sağaltma gücünde olan, bu işin yöntemlerini bilen, bunu uzmanlık edinmiş kimselerdir. Ocaklı, erkek de kadın da olabilir. Genel olarak erkek hastalara erkek ocaklılar, kadın hastalara ise kadın ocaklılar bakmaktadır (Boratav, 2013, s. 129).

Savaştepe’deki Karakeçili Yörükleri arasında da hastalıkları tedavi etmek için ocaklı kişilere başvurmak son derece yaygın bir yöntemdir. Derleme yöremizde ocaklı olma “el verme” yöntemiyle gerçekleşmektedir. Yörede ocaklı kimseler tarafından tedavi edilen hastalıklar ve tedavi yöntemleri şu şekildedir:

4.6.5.1. İnsan Hastalıkları ve Tedavisi

Aft (Hak)

“Bir kişinin dilinde veya damağında aft yarası çıktıysa küle tükürtülüp tükürüğü gömülür” (KK9).

Akrep Sokması

“Akrep sokarsa, bir tuğla ısıtılıp akrebin soktuğu yere bastırılır ya da yoğurt yenir, yoğurt, zehrin vücuttan atılmasını sağlar” (KK10, KK36).

Arı Sokması

“Arının soktuğu yere soğuk kaşık bastırılır ya da çamur sürülür” (KK50).

“Arı sokarsa çamur ya da incir sütü süreriz” (KK8, KK9).

Arpacık (İt dirseği)

“İt dirseği çıkan gözün üstüne bir bez kapatılır, bezin üstüne de bir parça ekmek konur. Ekmeği bezin üstünden alıp yemesi için bir köpek getirilir, köpek ekmeği yediğinde it dirseği birkaç gün içinde kaybolur. İt dirseğinin bir diğer tedavisi de metal bir çanağın köşesini delmektir. Gözünde it dirseği çıkan bir kişi metal bir çanağı delip birine verirse it dirseği geçer” (KK7).

“Tavukların su içtiği kaba, sabah erkenden yedi tane kibrit çöpü atılır, karıştırılır, arpacık olan göze üç gün sürülür” (KK8, KK9).

Bağırsak Hastalıkları

“Kartal suyu bağırsağı onarır ve bağırsak hareketlerini hızlandırır” (KK45).

Baş Ağrısı

“Baş ağrırken baş bölgesine kekik yağıyla masaj yapılır ve burun kenarlarına da kekik yağı sürülür” (KK28).

Bel Fıtığı/ Boyun Fıtığı

“Önce fıtık olan bölgeye masaj yapılarak fıtık yerine getirilir, daha sonra çekirdekli kuru üzüm ezilerek fıtık olan bölgeye sarılır ve üç gün bekletilir” (KK28).

Bezeme

“Ocaklı bir kişi üç çeşit özel boyayla bezeme olan bölge boyar ve dua okur” (KK28).

Boğaz Ağrısı

“Boğaz ağrısı için bir tutam kirli koyun yapağı boğaza sarılır” (KK9).

“Boğaz ağrısı için bir tutam moşapla(adaçayı) kaynatılıp içilir” (KK10).

“Baş ağrıdığı zaman patates kesilir, alnın ortasına bir bez ile bağlanır, baş ağrısına çok iyi gelir” (KK13).

“Boğaz ağrıyınca akşam yatarken beyaz tahin helvasından bir parça boğaza sarılıp yatılır ya da çertlemik tohumları ocakta kavrulur yine bir bez yardımıyla boğaza sarılır” (KK9).

Boğmaca

“Boğmaca hastalığı bir çeşit öksürük hastalığıdır. Boğmacaya yakalanan çocuk, köyün az ilerisindeki delikli taştan yedi kere geçirilir” (KK53).

“Öksüren insanlar, çocuklar delikli taşın içinden geçerse iyileşir. Bu taş bizim köyümüzde, önceden o taş dışarıdan bile insanlar gelirdi. Sabah ezanı olmadan delikli taş a gidilir, orada bir de kovuk vardır, o kovuğa da para atılır. Delikten üç kere geçerli “ihlas suresi” okunur, dönüşte de o kovuğun içine para atılır, taşın hemen dibinde bir de ağaç vardır o ağaca da çaput bağlanır hastalığın iyi olur” (KK10, KK12, KK44).

Böbrek Taşı

“Kartal suyu içildiğı zaman üç gün içerisinde böbrekteki kum ve taşların temizlenmesini sağlar” (KK45).

“Böbrek taşı düşürmek için sirke içilir” (KK9).

Çatlak

“Ellerin üstü çatlarsa çiğ sütün üstündeki kaymak ya da zeytinyağı sürülür” (KK28).

Çıkık

“Eğer birisinin parmağı ya da kolu çıktıysa zeytinyağıyla ovalayarak kemiği yerine oturtulur” (KK8).

“Çıkan kemik yerine oturtulup üzerine kantaron yağı sürülür” (KK28).

Dalak Düşmesi

“Dalağı düşmesi dalak keserek tedavi edilir. Dalak kesmek için ocaklı bir kişi eline bir bıçak alır, hastayı sırt üstü yatırır ve dalağının üstüne bir tahta parçası ya da bir sini koyar. Elindeki bıçakla tahtaya/siniye hızlıca vuruyormuş gibi yapar” (KK36).

Diş Ağrısı

“Ağrıyan dişe göztaşı, tuz, sirke ya da aspirin konur” (KK9).

Diz Ağrısı

“Diz ağrılarına yakı otu sarılır, on dakika beklettikten sonra diz şişer ve iltihap varsa patlar, daha sonra bu bölgeye asma yaprağı sarılır” (KK28).

Egzama

“Sinir otu kaynatılır, yaprakları ile egzama olan bölgeye pansuman yapılır, suyu da içilir. Egzamayı geçirmenin bir diğer yolu ise ocaklı bir kişinin “Ayet-el Kürsi, Nas, Felak ve Elham” surelerini okuyarak bir boncuğu egzamalı bölgede gezdirmesi şeklindedir. Bu işleme “İnceleme” denir” (KK28).

Ezilme

“Düşme sonucu ezilen bölgeye hayvan derisi sarılır” (KK9).

Göbek Düşmesi

“Göbeği düşen kişinin karnı sabunla ovulur, göbeğin kaydığı yer tespit edilir ve üzerine bardak kapatılarak göbek yerine doğru yavaşça çekilir” (KK8).

“Göbeği düşen kişi sırt üstü yatırılıp bacakları havaya dikilir, bir sabunla karnı ovularak göbek yerine getirilir. Bu şekilde yerine gelmeyen göbek için; kişinin karnı bir kuşak ile bağlanır ve kişi sol tarafına yatırılır, göbek bu şekilde yerine gelir” (KK28).

“Sabunla ovalayarak göbek yerine getirilir” (KK44).

Hemoroit

“Pancar otunun kökü çıkartılır, rendelenir ve kurutulur. Oluşan bu tozdan on beş gün boyunca bir çay kaşığı, bir bardak suya karıştırılıp içilir” (KK28).

İshal

“Sade gazozun içine aspirin atılıp içilir” (KK9).

“İshal için muz yenir” (KK34).

“İshal olan kişi Türk kahvesi içerse ishali kesilir” (KK34).

Kabakulak

“Kulağın etrafı kömürle çizerek okunur” (KK7).

“Ağrıyan kulağa sarımsak sarılır” (KK28).

Kabızlık

“Kabızlık için bir yemek kaşığı zeytinyağı içilir” (KK9).

“Kabızlık için kuru kayısı veya mısır yenir” (KK15).

Kadın Hastalıkları

“Kadın hastalıkları için moşapla (adaçayı) çok faydalı bir ottur, kadınların bundan günde bir bardak içmesi kadın hastalıklarını önler” (KK34).

Kanser

“Kartal suyunun kanser hastalığına da iyi geldiği bölgede yaygın olarak bilinen bir gerçektir” (KK45).

Kıymık/Diken Batması

“Kıymık ya da diken batınca oluşan iltihabı geçirmek için; bir parça soğan, sabun rendesi ve biraz yağ ocakta kaynatılır, ılık bir hale gelince iltihaplı bölgeye sarılır ya da iltihaplı bölgeye lokum sarılır. İltihaplı bölgelere nişasta sarmak da iyi gelir” (KK28).

Mide Rahatsızlıkları

“Mide ağrısı için bir çay kaşığı kantaron yağı içilir” (KK28).

“Mide bulantısına adaçayı kaynatılıp içilir” (KK10).

Pişik

“Kantaron yağıyla pişik olan bölge ovulur” (KK28).

Romatizmal Hastalıklar

“Zeytinyağı sabunu rendelenir, kaynatılır, ılık bir hale gelince romatizma olan bölgeye sarılır” (KK8, KK9).

Ruh Hastalıkları

“Bizim köyde bir hastalık vardı eskiden, “çılgırgan hastalık” derlerdi. İnsanlar sinir krizi gibi bir şey geçiriyordu. Hemen hemen her evde, bir yerde oluyordu o. İnsanların yapısından mı oluyordu yoksa öyle bir mevsimi mi vardı bilmiyorum da. İzzet hocaya gidip okuturlardı benim görümcem de okutmuştu azıcık da olsa iyi gelmişti.” (KK44).

“Ruh hastalıklarını tedavi etmek için hocalara gidilir, okutulur. Eskiden Kozbaş Hoca varmış sonraları İzzet Hoca çıktı. Sonraları da Kuş Hasan derlerdi bir adam vardı muska yazardı” (KK44).

Sarılık

“Tavukların su içtiği kabın içine düşen tüy alınır, sarılık olan kişinin iki kaşının arasına sürülür, daha sonra tüyün sürüldüğü bölgeye “İhlas, Fatiha ve Ayet’el Kürsi” okunarak bıçakla üç tane kesik atılır. Ayrıca bebeklerin sarılık olmaması için yüzlerine sarı bez örtülür” (KK7).

“Sarılık olan bebekler için çınar yaprağı ezilir, bir şişenin içine koyulup üstüne su doldurulur, yapılan bu karışımı anne içer ve çocuğunu emzirir. Bu işleme sarılık kesme denir” (KK13).

“Sarılık olan çocukların sarılığı kestirilir. Sarılık olan çocuğun iki kaşının arası üç ya da yedi defa kesilir” (KK36).

Sıkmaca (Uyuşma)

“Sıkmaca olan bölge sıkılarak üç cumartesi okunur.”

“Sürekli uyuşan bölgelere sıkmaca yapılır. Hastanın uyuşan bölgesi “İhlas suresi, Elham suresi ve Ayet’el Kürsi” okunarak üç kere sıkılır. Bu işlem üç cumartesi tekrarlanır” (KK28).

Siğil

“Bir yerinde siğil varsa ay yeni doğduğu zaman aya bakılır, hiç gözünü kırpmadan yerden toprağı alır, dua okuyarak siğilinin üstüne toprağı sürüp ovuşturursun. Çocukken siğilimiz çıkınca bunu bize çok yaptırırlardı” (KK7).

“Siğil varsa yedi kere okunarak siğil olan bölge yıkanır” (KK28).

Sivilce

“Sivilcelerin üstüne menekşe yağı sürülür” (KK36, KK39).

Soğuk Algınlığı

“Soğuk algınlığından kurtulmak için çörek otu bir bezin içine konur, közde ısıtılır, burundan çekilir. Böyle yapıldığında nefesi açar” (KK8).

“Moşapla şifalı bir ottur. Moşaplayı suda kaynatıp içeriz. Soğuk algınlığına çok iyi gelir” (KK10).

Şişme/ Morarma

“Vurma sonucu olan şişmelerde, morarmalarda o bölgeye ekmek ovalanır ya da buz koyulur. Eskiden ekmeğı çiğneyip şekerle beraber o bölgeye bastırırlarmış. Yine tütün de bastırırlarmış” (KK9)

“Bir kişi bir yerini vurursa o bölgeye ekmek çiğnenip konur” (KK50).

Temre

“Arpayla çizilir. Ama herkes çizemez, ocaklı olmak gerekir” (KK7).

“Temre hastalığı arpa ile yedi sefer çizilir. Çizerken de yedi sefer “İhlas” suresi okunur” (KK29).

Uçuk

“Uçuk çıkan kişiye ruj sürülür” (KK8).

“Kaşık ısıtılır, uçuk olan bölgeye bastırılır” (KK7, KK8).

Vücut Ağrıları

“Bir kişinin vücut ağrısı varsa soğan ya da sarımsak rendelenir, ağrıyan yere bir bezle beraber sarılır” (KK28).

“Vücut ağrısı varsa ağrıyan bölge zeytinyağıyla ovulur” (KK28).

Yanık

“Yanan bölgeye hayvan gübresi sürülür” (KK28).

“Yanığa zeytinyağı sürülür” (KK28).

“Yanık yarasına kantaron yağı sürülür” (KK28).

“Yanan bölgeye un sürülür” (KK7).

Yara izleri

“Yumurta kızartılıp katran hâline getirilir, oluşan bu katranımsı sıvı yara izi olan bölgeye sürülür” (KK28).

Yaralanmalar

“Vücutta yaralı olan bir bölgeye Söğütçük Köyü’ndeki Kartal suyu sürüldüğü takdirde bu yara hızla kapanmaktadır” (KK12, KK45).

Yılancık

“Yılancık hastalığı, yılancık ilacıyla sarılır. Leylek dışkısı, yumurta beyazı ve nişasta karıştırılır ve yılancık olan bölgeye sürülür, üzerine de bir bez sarılır. Kişi gerçekten yılancık hastalığına yakalanmışsa yapılan bu ilaç tutar ve bir hafta içinde iyileşir, yılancık hastalığı değilse sargı düşer” (KK9, KK36).

4.6.5.2. Hayvan Hastalıkları ve Tedavisi

Bel Kurdu

“Bel kurdu olan hayvanın kurtları elle sıkılarak çıkartılır” (KK9).

Delibaş

“Delibaş hastalığı, hayvanların köpek pisliği yemesinden kaynaklanan bir hastalıktır, delibaşa yakalanan hayvan tedavi edilemeyeceği için mecburi olarak kesilir” (KK9).

“Delibaş hastalığı hayvanların kafalarını etkileyen bir hastalıktır. Delibaş olan hayvan hareketlerini kontrol edemediği için bu hastalığın bir tedavisi yoktur. Delibaş olan hayvan kesilir” (KK36).

Diz Şişmesi

“Dizi şişen hayvanların dizlerine ufak kesikler açılarak pis kan akıtılır” (KK9).

Kesik/ Çizik Yaraları

“Kantaron yağı sürülür” (KK28).

Kıl Kurdu

“Kıl kurdu hastalığı için de “İvomic” adı verilen bir ilaç kullanılır” (KK9).

Kırık

“Hayvanların bir yeri kırılırsa biz kendimiz bir karışım hazırlayıp sürüyoruz. Yumurta ile nişastayı karıştırıp kırılan yere sarıyoruz” (KK8).

Meme Hastalığı

“Meme hastalığına yakalanan hayvanlar için porsuk avlanıp suda haşlanır, haşlanan porsuk fırında kurutulur, öğütülür ve hasta olan hayvana yedirilir” (KK9).

Ölü Doğum Yapan Hayvanlar

“Ölü doğum yapan hayvan bitkin düşer, moşapla kaynatılır, ılık bir hale geldiğinde hayvan ılık moşapla suyu ile yıkanır, bu hayvanın hızlıca toparlanmasını sağlar” (KK34).

“Ölü doğum yaptığı için kanaması olan hayvana moşapla kaynatılır, hayvan o suyla yıkanır” (KK34).

Sızı Hastalığı

“Sızı hastalığı için daha eski zamanlarda bir şey yapamıyorduk ancak günümüzde veterinerlerin verdiği “Yeldif” adlı ilacı kullanıyoruz” (KK9).

Şap Hastalığı

“Şap hastalığına yakalanan hayvanların yaraları tuzla ovulur” (KK36).

Şerit

“Şerit hastalığı için, göztaşı sulandırılır, hayvana içirilir” (KK8, KK9).

Uyuz

“Daha eski zamanlarda, uyuz olan hayvanları yıkayıp karantinaya alırdık ama günümüzde uyuza karşı aşılama yaptırıyoruz” (KK9).

Yılan Sokması

“Yılanın soktuğu bölge kesilir, kan akıtılır, peynir mayasıyla yıkanır” (KK28).

Zehirlenme

“Hayvanları ot tutuyor mesela süt içiriyoruz, karbonatlı zeytinyağı içiriyoruz. Bunlar zehirlenmeyi önüyor. Ya da salçalı su içiriyoruz istifra, zehri atsın diye. Kuyruğunu kesiyoruz, hayvanlarda zehir genellikle kuyruğa birikir. Veya kulağını keseriz biraz kan aksın temizlensin diye” (KK9).

“Zehirlenen hayvana süt ya da sulandırılmış toprak içirilir” (KK28).

4.6.6. Halk Mutfağı

Toplumların beslenme şekillerinin kültürlerini etkilediği göz önünde bulundurulduğunda her milletin kendine özgü yemeklerden oluşan bir mutfağı olduğu gerçeği ortaya çıkar. Tuğrul Şavkay’ın da sözünü ettiği gibi, dünyada hemen her mutfakın temel sayılabilecek bazı özellikleri vardır. Bunlar, o mutfak

ötekilerden ayrı kılan özellikler olarak tanımlanır. Her mutfak bu özellikleriyle bir kimlik kazanır (Şavkay, 2000, s. 10).

Türk mutfağının en belirgin özelliği, et, un ve hayvanî gıdalara dayanmasıdır. Bu mutfak, özellikle Türklerin Anadolu'ya göç etmesinden sonra birtakım etkileşimlerle zaman içinde çeşitlenmiş ve rafine hale gelmiştir. Türk mutfağının yemeklere lezzet veren en önemli özelliği pişirme şeklidir. Tencere yemeği adı verilen ve eskiden kömür ateşi ve bakır tencere kullanılarak yapılan ve asıl malzemesi soğan, et özellikle kuzu eti olan yemeklerin Türk mutfağında önemli bir yeri vardır (Kut, 2002, s. 215).

Toplumların ekonomik yapıları ve bu yapıların şekillendirdiği gündelik hayat pratikleri mutfağın temel belirleyicisi konumundadır. Topluluğun tarımsal üretim esasında mı yoksa konar-göçer bir yaşam tarzı mı sergilediği, yaşadığı coğrafyanın fiziksel özellikleri beslenme kültürünü, yiyecekleri tüketilebilir hale getirme şeklini belirleyecektir. Tahmin edilebileceği üzere konar-göçer yaşam tarzı süren ve hayvan besleyen toplulukların beslenme tarzlarında et ve süt ürünleri ağırlık oluşturmaktadır (Beşirli, 2010, s. 160).

Sürekli olarak göç halinde olmaları ve bu sebeple hayatlarını hareket halinde sürdürmeleri Yörüklerin zengin ve çeşitli bir mutfacı olmasına engel olmuştur. Hayvancılıkla uğraşmalarının etkisiyle Yörüklerin mutfacı genellikle et ve süt ürünleri, unlu mamuller ve kuru bakliyat ağırlıklıdır. Savaştepe'deki Karakeçili Yörükleri için de benzer bir durum söz konusudur. Kökleri eskiye dayanan yemekler daha çok et ürünleri ağırlıklıyken günümüzde yerleşik hayata geçilmiş olmasıyla birlikte tarımsal ürünlerin de yemek yapımında kullanılmaya başlanması hem etli hem de sebzeli yemeklerin yapılmasına olanak tanımıştır. Bu bağlamda, çalışma sahamızda eski dönemlerde göçebeliğin etkisiyle daha çok hayvansal gıdalar tüketilirken yerleşik hayata geçişle birlikte sebze, kuru bakliyat ve tahıl grubu gibi birçok tarımsal ürünün de yemek kültürü içerisine dâhil olduğunu söyleyebiliriz.

4.6.6.1. orbalar

4.6.6.1.1. Arabaşı

“Malzemeler:

Tavuk

Salça

Tereyağı

Pul biber

Un

Su

Tuz

Yapılışı:

Önce hamuru hazırlanır. Unun üstüne su eklenerek karıştırılır. Bu sırada ocağı da kaynaması için su konur. Su kaynayınca unlu karışım yavaş yavaş suyun içine dökülür ve karıştırılır. Un kıvam alınca tepsiye dökülür, hamur hazırlanmış olur. Sonra orba yapılmaya başlanır. Tavuk haşlanır, suyu bir kenara ayrırlıp tavuklar didilir. Bir tencerenin içinde biraz un kavrulur sonra salça eklenip kavrulmaya devam edilir, salça da kavrulunca ayrılan tavuk suyu yavaş yavaş ilave edilir. orba kaynayınca didilen tavuklar da eklenir. Hamur kesilir, herkes tabağının içine biraz hamurdan biraz çorbadan ekler, bu şekilde yenir” (KK44).

Tarhana orbası

“Malzemeler:

Tarhana

Salça/ domates

Tereyağı

Su

Pul biber

Nane

Yapılışı:

1 su bardağı tarhana derin bir kaptan 2 su bardağı ılık suyla eritilir. Bu sırada tencerede tereyağı kızdırılır, içerisine biraz da isteğe göre domates ya da salça konur, hiçbir şey koymadan da yapılabilir. Salça kavrulduktan sonra suda eritilen tarhana da tencerenin içine dökülür, üstüne de kıvamı olacak kadar su eklenir. Bu aşamada tuz ve isteğe göre baharatlar da konur, biz nane ve pul biber koyarız. Çorba kaynayana kadar karıştırılır. Kaynadıktan sonra birkaç dakika daha fokurdar sonra ocaktan alınır” (KK8, KK13, KK42, KK44).

Mısır Çorbası

“Malzemeler:

Mısır

Yoğurt

Su

Tuz

Yapılışı:

Kaynayan suyun içine sürtülmüş mısır katılır ve karıştırılır. Mısırlar haşlanınca başka bir kaptan ayran hazırlanarak mısırın suyundan ayrana katılıp karıştırılır. Ayran da mısırların üstüne dökülür, en son tuz da atılır çorba hazır olur” (KK5, KK8).

4.6.6.2. Yemekler

Hamur Aşı

“Malzemeler:

Mısır unu

Peynir

Tereyağı

Su

Yapılışı:

Ocakta su kaynatılır, kaynayan suya mısır unuyla tuz katılıp karıştırılır. Kaynamaya başlayınca, katılaşıp, altını kapatıp çekmesini beklersin. Mısır unu çekince bir siniye kaşık kaşık koyarsın, üstüne de peynir rendellersin, bunu üç kat böyle bir peynir bir mısır unu şeklinde tepsiye dizersin. Üstüne de bir tava tereyağı yakarsın” (KK44).

Hamur Mantısı

“Malzemeler:

Un

Su

Tuz

Yoğurt

Tereyağı

Yapılışı:

Un, su ve tuzla birlikte bir hamur yoğrulur. Hamur oklavayla açılır, küçük küçük kesilir ve burulur. Bu burgular suda haşlanır, üstüne de yoğurt dökülüp yenir” (KK5).

Keşkek

“Malzemeler:

Buğday

Tavuk

Tavuk suyu

Tuz

Tereyağı

Yapılışı:

Buğday bir gün önceden ıslatılır. Tavuklar haşlanır, suyu buğdayların üstüne eklenir. Buğdaylar bu şekilde kısık ateşte pişirilir. Kıvam aldıkça karıştırılır. Pişince tavuklar üstüne eklenir ve keşkek dövülür. Keşkek kıvamı alınca tabaklara konur, üstüne de tereyağı gezdirilir” (KK8, KK13, KK42, KK44).

Koskos

“Malzemeler:

Yumurta

Süt

Tuz

Su

Bulgur

Yumurta, süt ve tuz bir kapta karıştırılır, bu karışım elekten geçirilir. Üstüne su ilave edilir ve tekrar elekten geçirilir, böylece karışımın içinde hiç topak kalmaz. Elde edilen bu karışım bekletilir. Koskos yapmadan bir gece önce istenilen miktarda ince bulgur ıslatılır, ertesi gün bulgur süzülür, süzülen bulgurlara biraz un biraz da yapılan karışım eklenerek sürekli olarak ovulur. Böylece küçük top halinde koskoslar oluşur. Oluşan koskoslar büyük bir kevgirden geçirilir, büyük toplar yukarıda kalır, aşağıya inenler de tekrar un ve yapılan karışımla ovularak koskos hâline getirilir” (KK29).

Sarımsaklı Tavşanlı/Tavuklu Bulgur Pilavı

“Malzemeler:

Buğday

Tavşan eti/ Tavuk eti

Sarımsak

Tuz

Su

Tereyağı

Zeytinyağı

Yapılışı:

En başta taze buğday sürtüyoruz. Buğday kaynatıyoruz, daha sonra kurutuyoruz. Sonra el değirmeninde öğütüp öğütülen buğday kayada sürtüyoruz daha sonra erkenden kazanlara tavşanlı yapacaksak tavşanı, tavuklu yapacaksak tavuğu koyuyoruz, kaynatıyoruz onları güzelce. Tavşanları/Tavukları iyice haşlandıktan sonra tepsilere alıyoruz. Bu sırada bulguru tencereye koyup tereyağıyla kavuruyoruz, içine de sarımsak atıyoruz. Sonra bulgurun suyunu verip tencerenin kapağını kapatıyoruz bu şekilde suyunu çekene kadar pişiyor. Karıştırırken arada bir de devamlı zeytinyağı katarız. En son tuzunu atarız. Pilav pişince tavukları da tencereye katarız, en son bir daha yağ katarız” (KK8, KK13, KK42).

Sini Mantısı:

“Malzemeler:

Un

Su

Tuz

Yumurta

Nohut

Salça

Sarımsak

Tereyağı

Yapılışı:

Un, su, tuz ve yumurtayla hamur yoğrulur, oklavayla açılır. Hamur küçük küçük kesilir. Bu sırada bir tencerede nohut haşlanır, haşlanmış nohutlar salça ve sarımsakla kavrulur. Kesilen hamurlar tepsiye koyularak sobanın fırınında pişirilir. Hamur fırında pişerken tereyağı eritilir. Hamur piştikten sonra salça ve sarımsakla kavrulan nohutlar tepsinin üzerine dökülür ve yakılan tereyağı da tepsinin üstüne gezdirilir” (KK5, KK48).

Tapıtma

“Malzemeler:

Un

Su

Tuz

Yağ

Peynir

Yapılışı:

Un, su ve tuzla hamur yoğurulur, kolay açılsın diye biraz da yağ katılır. Hamur tepsiye yayılır, üstüne peynir, yağ ne koymak istiyorsan o koyulur. Fırına verilip pişirilir” (KK5, KK8).

Topalak

“Malzemeler:

Soğan

Salça

Bulgur

Un

Nohut

Su

Tereyağı

Soğanla salça kavrulur, iki tas bulgurun üstüne dökülür, biraz da un katılıp o bulgur yoğurulur, yoğurulunca köfte harcı gibi olur. O harçtan fındık büyüklüğünde köfteler yapılır. Sonra bir tencerede yağ ve salça kavrulur, üstüne de nohutlar eklenip onlar da biraz kavrulur. Nohutlar da kavrulunca isteğe göre su katılır, nohutlar pişmeye yaklaşınca bulgurdan yapılan köfteler de yemeğin üstüne ilave edilir. En son da üstüne tereyağı yakılır” (KK5, KK8, KK29, KK48).

4.6.6.3. Tatlılar

Neneşte Helvası

“Malzemeler:

Nişasta

Su

Tereyağı

Şeker

Yapılışı:

Buğday ıslatılır, yedi gün ıslak durur. Yedi gün bekleyince buğday tamamen şişer. Daha sonra ayaklara poşet takılıp buğdaylar ayakla ezilir. Ezilen buğdaylara biraz su eklenir böylece buğday kapçıkları suyun üstüne çıkar. Kapçıklar alınır, sıkılıp atılır. Kapçığından ayrılan buğdaylar elekten geçirilir, süzülür. Bir gece dinlemeye bırakılır. Dinlenmeye bırakılan buğday dibe çöker suyu üste çıkar. Suyu süzülür. Sonra üstüne tekrar su eklenir ve karıştırılır. 5-6 saat sonra yine süzülür yeniden su eklenip karıştırılır, bu işlem 7-8 defa yapılır. En sonunda buğday kalıp hâlinde kalır. Kalıp hâline gelen buğday beyaz bir çarşafın üzerine alınır. Bir gün çarşafın üstünde kurumaya bırakılır. Ertesi gün, kuruyan buğday, elle ovalanarak un hâline getirilir. Böylece nişasta elde edilir. İki tas nişasta suyla beraber bir tencerede eritilir, kıvamı ne su kadar arınık ne de ayran kadar katı olur, başka bir tavada yağ eritip yapılan nişasta karışımı tavaya eklenir, karıştırılır. Karıştırdıkça katılaşır, katılaşmaya başlayan helva ısıranla inceltir, bu sırada şeker eklenir ve helva pul pul olmaya başlar. Pul pul olunca helva hazır demektir” (KK29).

Saraylı Tatlısı

“Malzemeler:

Un

Yumurta

Şeker

Su

Yapılışı:

Baklava hamurundan birkaç tane beze yapılır, kurutulur, kuruyunca üstüne şerbet dökülür” (KK44).

Un Helvası

“Malzemeler:

Un

Tereyağı

Şeker

Su

Yapılışı:

Su ve şeker bir tencerede eritilir, ılıyınca ocaktan alınır. Tencerede tereyağı eritilir sonra un da tereyağına ilave edilerek kavrulur. Unun rengi kızarınca şerbet de ilave edilir” (KK3, KK5, KK29).

4.6.7. Halk Takvimi

İnsanoğlu, yaşam süreci içerisinde yüz yüze olduğu doğa olayları karşısında değişimleri algılayarak zaman kavramını geliştirmiş; bu değişen ve belirli aralıklarla kendini yineleyen zamanı da dilimlere ayırarak kendi üretim biçimi içerisinde anlam kazanan gün bilgisini oluşturmuştur (Balaman, 1983, s. 51).

Gülbüz Erginer, “Uşak Halk Takvimi, Halk Meteorolojisi” adlı çalışmasında, toplumların varoluşlarından başlayarak her devirde değişik ya da benzer sebeplerle yine değişik ya da benzer biçimlerde zamanı bölme ihtiyacı duyduğundan bahsetmektedir (Erginer, 1984, s. 10). Savaştepe Karakeçilileri arasında da bu ihtiyaç doğrultusunda bir takvim oluşmuştur. Karakeçili Yörüklerinin halk takvimini günler, aylar ve mevsimler alt başlıklarıyla vermeye çalışacağız.

4.6.7.1. Günler

Çalışma sahamızda günler, adlarını daha çok bölgeye yakın kurulan pazarlardan almaktadır.

“Pazartesi: Savaştepe Pazarı

Salı: Balıkesir Pazarı

 arşamba: Soma Pazarı

Perşembe: Cuma akşamı

Cuma: Cuma

Cumartesi: Cumartesi

Pazar: Gireyi” (KK10, KK12, KK29).

“Eskiden pazartesi gününe “Kilesin” denirdi. Savaştepe’nin eski ismi Kilesin’miş. Pazartesi günleri de Pazar kurulurmuş orada. O yüzden pazartesi günü için Kilesin Pazarı denirdi.

Salı: Salı

 arşamba:  arşamba

Perşembe: Cuma akşamı

Cuma: Cuma

Cumartesi: Cumartesi

Pazar: Gireyi” (KK44).

4.6.7.2. Aylar

Eskiler kendi aylarına “g   ayı” der, onların takviminde aylar ayın hareketine göre farklı isimler alır. Bizim nesiller o isimleri tam bilmez ama bildiğim kadarıyla söyleyeyim:

“Ocak: Zemheri

şubat: Hamsin

Mart: Cemre

Nisan: Bahar

Mayıs: Hıdırellez

Haziran: Haziran

Temmuz: Temmuz

Ağustos: Ağustos

Eylül: Eylül

Ekim: Ekim

Kasım: Kasım

Aralık: Aralık” (KK4, KK8, KK9, KK44).

“Haziran, gün dönümüdür. Haziran 21 dedin mi günler kısaltmaya başlar.
(KK4)

“Mayısın 21’ine Ülker, Haziranın 21’ine gün dönümü denir” (KK10, KK34).

“Gök ayına göre her ayın 4’ünde yeni ay başlar” (KK10, KK34).

4.6.7.3. Mevsimler

“İlkbahar: Bahar

Yaz: Yaz

Sonbahar: Güz

Kış: Kış” (KK4, KK8, KK9, KK44).

“Kasımın 4’ünden itibaren kış başlar 4 Nisan’da kış biter. Hatta biz “Kasım yüz elli, yaz belli” deriz” (KK34).

“4 Nisan’dan 4 Haziran’a kadar bahardır” (KK34).

“4 Haziran’da yaz başlar 4 Eylül’e kadar sürer” (KK34).

“4 Eylül’le 4 Kasım arası da güzdir” (KK34).

4.6.8. Halk Meteorolojisi

Hava tahmini konusunda da halkımızın birçok inancı vardır. Çalışma sahamızda hava tahminiyle ilgili derlediklerimiz şunlardır:

“Aralığın 21’inde zemheri girer, zemheride soğuk gökten iner, kuytusuz olmaz derler. Gerçekten de öyledir. Mesela hava rüzgârlı diyelim bir evin kuytusunda dursan da rüzgârı kesemezsin ne yönde durursan dur soğukta kalırsın” (KK12).

“Ayın etrafında bir ışık halkası olursa yağmur yağacak derdi eskiler” (KK12).

“Mesela buralarda çok koyun güderiz. Koyunlar kuru çalı yemeye başlarsa kırağı olur” (KK12).

“Ay yeni doğduğu zaman etrafında şavk, aydınlanma oluyorsa o zaman yağış çok oluyor derler” (KK10).

“Mesela ay doğuyor ya, hilal tarafı Ayvalık tarafına bakıyorsa yağış çok olur” (KK10).

“Yağmur yağarken horoz öterse hava açılır” (KK10).

“Mesela karıncalar yerden çıkarsa yağmur yağar” (KK10).

“Yerden solucan çıkarsa da yağmura yorulur” (KK10).

“Kavak yaprağını dipten dökerse kış çok olur; tepeden başlarsa dökmeye, tepesi delik kış olur derler. Yani çok kış olmadan geçer anlamında” (KK9).

“Hayvanlar doyduğu halde akşamüstü etrafa sararsa yani tok olmasına rağmen sayaya girene kadar sağdan soldan ot koparıp yemeye devam ederse mutlaka hava değişir. Ya soğur ya da yağar” (KK9).

“Diken kuşları toplu halde inip toplu uçarsa yine hava soğur” (KK9).

Kuzu kuşu yani baykuş öterse yağmur yağar” (KK9).

“Horoz vakitsiz öterse hava değişir” (KK9).

“Akşamüstü hava parlak olursa, gün arkasına baktı yarın hava güzel olacak denir” (KK9).

“Ay parlıyorsa hava güzel olur” (KK9).

4.6.9. Köy Odası Geleneği

4.6.9.1. Köy Odalarının Özellikleri ve İşlevleri

Türk kültürü içerisinde bireysel ve toplumsal kimliklerin oluşumuna katkı sağlayan köy odaları, kırsal alanın töresini yansıtmaları açısından son derece önemli bir konuma sahiptir. Anadolu'nun birçok bölgesinde var olan; gelen misafirlerin ağırlanmasından, bayram kutlamalarına, çeşitli sohbetlere, eğlencelere ve dinî ritüellere kadar birçok etkinliğe ev sahipliği yapan köy odaları, aynı zamanda köyün toplantı merkezi olarak da kabul edilebilir. Söz konusu odaların; işleyişi, hizmet ettikleri toplumsal, kültürel hatta ekonomik alanlar, Oğuz beylerinin katılımıyla gerçekleşen çeşitli ziyafetlerin ardından güncel konuların konuşulduğu, devletle ilgili önemli meselelerin görüşülüp karara bağlandığı toy ve şöenlerle benzerlik göstermektedir. Bunun yanı sıra köy odalarının paralellik gösterdiği bir diğer kurum Ahi teşkilatlarıdır. Köy odaları tıpkı Ahi teşkilatlarında olduğu gibi; kendi dışında başkalarını da düşünme, toplumun ahlak kurallarıyla ters düşmeme, birlikte yaşadığı insan topluluğuna yardımcı olma gibi manevi değerler üzerine kuruludur bu sebeple köy odası geleneğinin temellerini Ahilerin attığı düşünülmektedir. İlhamını Ahiliğin fütüvvet ruhundan alan köy odaları, her kesimden insanın; konaklayıp çeşitli ikramlar, saygı ve sevgiyle karşılandığı, insanların uzun gecelerde sohbet edip aralarındaki duygusal bağı güçlendirdiği mekânlardır (Eraslan, 2013)

Köy odaları, köyün ortak alanı olması sebebiyle genellikle köy meydanına ya da camiye yakın bölgelere inşa edilmiştir. Bu yapılar, inşa edildikleri alana ve kullanım amacına göre; köy odası, adam odası, hanedan odası, oturma odası, konuk odası, barana odası, yaran odası, cami odası gibi çeşitli isimlerle anılmaktadır. Köylünün, ortak kullandığı odalar olabileceği gibi şahıslara ait odalar da olabilmektedir ve bu odalar, oda sahiplerinin evinin yanına ya da yakınına inşa edilir. Bazı bölgelerde bir köyde birden fazla oda bulunabilir.

Ulaşım araçlarının günümüzdeki kadar yaygın kullanılmadığı dönemlerde, köyden geçen ya da köyde bir haneye herhangi bir sebeple gelen misafirlerin konaklama ihtiyacını karşılayan köy odaları, Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan misafirperverliğin somut mekânlarıdır. Köy odaları, özellikle kış gecelerinde halkın sohbet etme, bilgi alışverişinde bulunma ihtiyaçlarını karşılayan, kapalı

mekâna uygun oyunların oynandığı bir eğlence merkezi olmanın yanı sıra kültürün yaşatıldığı ve gelecek nesillere aktarıldığı bir okul olarak da değerlendirilebilir.

İçinde bulunduğumuz yüzyılda, teknolojik gelişmelerin getirisi olan, telefon, televizyon gibi kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmış olması geleneğin ve kültürün icra merkezleri olan köy odalarına duyulan ihtiyacı ortadan kaldırmıştır. Bu odaların bir kısmı çeşitli değişimler geçirip kısmen de olsa varlığını sürdürürken bir kısmı zamanla kullanım dışı odalar hâline gelmiştir.

4.6.9.2. Savaştepe'deki Karakeçili Yörüklerinde Köy Odaları

Balıkesir ilinin Savaştepe ilçesinde yer alan, Karakeçili Yörüklerinin yaşadığı; Minnetler, Kozcağız, Beyköy, Karapınar, Çiftlikdere, Kalemköy ve Çavlı köylerinde; her bir köyde bir oda olacak şekilde toplamda yedi tane köy odası bulunmaktadır. Söz konusu sahadaki odaların işleyişi, kuralları ve hitap ettiği kitle benzerlik göstermektedir. Görüşme yaptığımız tüm köylerdeki odalar, köyün ortak alanı olması sebebiyle, genellikle köy halkı tarafından el birliğiyle ya da köyde maddi durumu iyi olan kişiler tarafından, caminin iç kısmında ayrı bir bölüm olarak inşa edilmiştir. Çalışma sahamızdaki köy odalarının her birinde mutfak bulunur, bu mutfak genel itibariyle odanın içinde olmakla beraber bazı odaların mutfağı odanın dışına yapılmıştır. Minderlerle kaplı olan ve ısınma ihtiyacı soba ile karşılanan bu odalardaki tüm eşyalar köylüler tarafından temin edilmektedir.

İlk olarak misafir ağırlama işleviyle karşımıza çıkan köy odaları, ulaşım imkânlarının kısıtlı olduğu dönemlerde; yolcu, seyyar satıcı, eskici ya da köyde bir haneye herhangi bir sebeple gelen misafirlerin konaklama ihtiyacını karşılamaktadır. Görüşme gerçekleştirdiğimiz tüm köylerde gelen misafirlerin “Hızır aleyhisselam” olabileceği düşüncesi hâkimdir. Misafiri güzel ağırlayamadıkları takdirde başlarına bir musibet geleceğini düşünen köy halkı gelen misafiri aç bırakmamaya özen gösterir ve misafir edilen kişiye mutlaka sofraya kurulur. Misafire verilen bu yemeğe “konak” ya da “konak verme” denir. Köy odalarında ağırlanan misafirlerin bütün ihtiyaçları köylüler tarafından gönüllülük esasına göre ve hiçbir karşılık beklemeden karşılanmaktadır. Köy odası daha eski zamanlarda köy için tutulan imamın da misafirhanesidir. Köyde, imamın konaklayabileceği bir ev yoksa imam köy odasında

misafir edilir. İmamın; yatak, yorgan, yeme-içme gibi ihtiyaçları da köylü tarafından; her gün bir hane olacak şekilde sırayla karşılanır.

Kitle iletişim araçlarının yaygın olmadığı dönemlerde köy halkının sosyalleşme ihtiyaçlarını köy odaları karşılamıştır. Söz konusu odalar; köylünün bir araya gelip sohbet ettiği, bilgi alışverişinde bulunduğu, köyle ilgili meselelerin görüşüldüğü ve çeşitli eğlencelerin düzenlendiği sosyal mekânlardır. Köylüler geçimlerini genellikle tarım ve hayvancılıkla sağladıkları için özellikle de kış günlerinde iş yoğunluklarının az olması, köy halkının birlikte vakit geçirmesine olanak tanımaktadır. Köy odalarının ön plana çıkan en önemli işlevlerinden birisi sohbettir. Oda sohbetlerine çeşitli ikramlıklar eşlik eder. Bilhassa çayın yaygın bir biçimde tüketilmediği zamanlarda oda sohbetleri, burçak ve nohut kahvesi eşliğinde gerçekleşmiştir. Çay tüketiminin yaygınlaşmasıyla birlikte kahvelerin yanında çay da oda sohbetlerinin vazgeçilmezi hâline gelmiştir. Bunlarla birlikte sohbet akşamlarında; un helvası ve çalışma sahamızda “sarımsaklı” olarak adlandırılan bulgur pilavı da sohbet esnasında sıklıkla tüketilen ikramlıklar arasındadır. Odada edilen sohbetin konusu kimi zaman güncel konular kimi zaman köyün yaşlılarının kendi yaşamlarından yola çıkarak anlattığı hikâyeler kimi zaman da anlatılan çeşitli halk hikâyeleridir. Gençlerin; yaşlı insanların hikâyelerini dinleyip tecrübelerinden ve nasihatlerinden ders alarak hayatı ve edepli olmayı öğrendiği köy odaları, kültürün yaşatıldığı ve gelecek nesillere aktarıldığı bir okul olarak da değerlendirilebilir. Bu durumu Kaynağımız Mehmet Kurter şu şekilde ifade etmektedir: “Köy odasına bazen “mektep” ya da “mektep odası” da denirdi. Çünkü oda sohbetleri gerçekten de özellikle gençlerimiz için öğretici bir nitelikteydi. Köy odasında bulunan gençler nasıl oturup kalkacağını, nerede konuşup nerede susması gerektiğini, yaşlılara saygıyı, insanlarla paylaşmayı ve güzel davranmayı odada öğrenirdi” (KK32).

Odalar aynı zamanda köyün karar ve çözüm merkezidir. Gerek köyle ilgili problemler gerekse şahıslar arasındaki husumetler, köyün önde gelen kişileri ve muhtar öncülüğünde köy odasında görüşülüp sonuca bağlanmaktadır. Bunun yanı sıra köy odalarında, kapalı mekâna uygun oyunlar oynanmaktadır. Derleme yaptığımız köy odalarında ön plana çıkan en önemli unsur oynanan oyunlardır.

Çalışmamızdaki “Köy Odalarında Oynanan Oyunlar” başlığında bu oyunlardan detaylı bir şekilde bahsedeceğiz.

Köy odalarının bir diğer işlevi ise köylerde; bayramlaşma, cenaze, hayır, kutlama gibi toplu bir şekilde yapılan etkinliklere ev sahipliği yapmasıdır. Bu uygulamaların detaylı bilgisini ise “Köy Odalarında Düzenlenen Etkinlikler” başlığında paylaşacağız.

Köy odalarında belirli bir düzene ve kurallara göre hareket edilir. Bu kurallardan ilki; çalışmanın yapıldığı sahadaki köy odalarına genel itibariyle yalnızca erkeklerin girebiliyor olmasıdır. Ancak istisnai durumlar da söz konusudur. Görüşme yaptığımız Çiftlikdere köyünde; konuşmak ya da oyunlara dâhil olmak amacıyla olmasa da erkeklerin sohbetlerini dinleyip oyunlarını izlemek amacıyla kadınların da köy odasına girebildiği ifade edilmektedir. Erkeklerin köy odasında toplandığı günlerde kadınlar da çoğunlukla köyden bir hanede toplanarak kendi aralarında sohbet edip çeşitli eğlenceler düzenlemektedir.

Odalarda bir oturma adabı söz konusudur. Köy odalarının en önemli ve saygın üyeleri yaşlılardır. Çoğunlukla odanın başköşelerine ve oda içindeki ocağa yakın yerlere oturan yaşlıların mutlaka yer ve sırt minderi olur. Odanın orta kısımlarına; köydeki evli yetişkin kişiler, kapıya ya da oda içerisinde mutfak varsa, hizmet etmek amacıyla mutfığa yakın yerlere ise gençler oturur. Odaya yaşlılar girdiği zaman gençler yer verir. Oda sohbetleri genellikle yaşlılar arasında olur, yaşlılardan müsaade istenmediği sürece gençler kesinlikle sohbe katılamaz ve söz almadan konuşmak saygısızlık olarak kabul edilir. Oda içerisinde yaşlı kimseler var ise, gençler; oturuş pozisyonunu düzeltir, baca bacak üstüne atmaz, ayaklarını uzatmaz. Köy odasında küfretmek, yüksek sesle konuşmak, yaşlı kimselerin yanında kahkaha atmak ve yaşlı kimselere sırtını dönerek oturmak ayıp olarak karşılanır. Odaların başkanlığını genel itibariyle muhtar ve köyün imamı yürütmektedir.

Köy odalarında düzenlenen etkinliklere, etkinliğin yapıldığı köyde yaşayan herkes katılmak zorundadır. Ortak düzenlenen etkinliklere katılmayan kişiler köy halkı tarafından dışlanır ve bu kişiler çeşitli cezalara çarptırılır. Kaynak kişimiz Davut Özer, konuyla alakalı başından geçen bir olayı şu şekilde anlatmaktadır: “Bir yılbaşı gecesiydi, evimde misafirim vardı bu sebeple Yılbaşı pilavına katılamamıştım. O gece eşikle beraber geldiler, beni eşeğe ters bindirdiler, kollarımı

açıp, arkadan sopa ile bağladılar, ayaklarımı alttan eşeğe bağladılar, üstüme de çan taktılar ve beni caminin yanına kadar bu şekilde çıkarttılar, kış günü kıyafetlerimle beraber çeşmenin altına soktular.” (K2). Uygulama esnasında bir çeşit eğlence de sayılabilecek bu tip cezaların asıl amacı gelmeyen kişiyi kınamak ve etkinliğe katılmadığı için pişmanlık duymasını sağlamaktır. Bu uygulama aynı zamanda köy halkının ibret alıp etkinliğe katılmadıkları takdirde ne gibi yaptırımlarla karşı karşıya kalacaklarını görmeleri açısından da son derece önemlidir. Söz konusu cezalar, kadın-erkek fark etmeksizin; herhangi bir sebep göstermeden köy odası sohbetine, eğlencesine, etkinliğine ya da toplantısına katılmayan herkese uygulanmaktadır.

Köy odalarının günlük ihtiyaçları da köylüler tarafından sırayla karşılanır. Odanın her sabah temizliği yapılır ve kış günlerinde sabah erkenden soba yakılır, sobada yakılacak malzemeyi, odayla ilgilenme görevi kendisine gelen hane temin edebileceği gibi köyün varlıklı kimseleri de temin edebilir. Köye aniden bir misafir gelme ihtimaline karşın köy odasında her sabah mutlaka çay demlenir ve köy odasına gelen misafire yemek verme görevi de odayla ilgilenme sırası kendisine gelen hanenindir.

Sahadaki gözlemlerimiz ve kaynaklarımızın söylemleri doğrultusunda köy odalarının güncel durumuyla ilgili şunları ifade edebiliriz: ulaşım araçlarının yaygın bir biçimde kullanılmaya başlanmasından sonra ulaşım probleminin çözülmesiyle birlikte insanların gittikleri yerlerde kalmak zorunda olmaması, köy odalarına duyulan ihtiyacı ortadan kaldırmıştır. Ayrıca televizyon, telefon gibi kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte insanların bir araya gelerek sohbet etme alışkanlığı da giderek azalmıştır. Bütün bu gelişmeler neticesinde kültürel ve sosyal açıdan büyük bir öneme sahip olan köy odaları kısmen de olsa kullanılmasına rağmen büyük oranda işlevini yitirmiştir.

4.6.9.3. Köy Odalarında Düzenlenen Etkinlikler

4.6.9.3.1. Av Ziyafeti

Araştırma sahamızdaki tüm köylerde yapılan etkinliklerden biri av ziyafetidir. Kaynaklarımızdan aldığımız bilgiye göre avlanmaya giden kişilerin, avladıkları hayvanı kendi evlerinde tüketmeleri köy halkı tarafından hoş karşılanmaz bu sebeple

özellikle de tavşan avlayan kişiler avladıkları bu tavşanla köyde ziyafet vermektedir. Avdan gelen kişi, çocukları ya da köyün gençleri aracılığıyla, köy halkına av ziyafeti vereceğini duyurur. Ziyafet olacağını haberini alan her hane; bulgur, yağ, sarımsak gibi ziyafet yemeğini yapmak için ihtiyaç duyulan malzemelerden kendi elinde bulunanları, haber getiren kişi aracılığıyla ziyafet verecek olan haneye ulaştırır. Avlanan kişinin eşi, köylülerden gelen malzemelerle beraber, tavşanlı sarımsaklı bulgur pilavı ya da tavşan yahnisi yapar. Erkekler için köy odasında; kadınlar için ise aşevi olan köylerde aşevinde, aşevi bulunmayan köylerde ise ziyafeti veren hanenin evinde sofra kurulur. Ziyafet başlamadan önce köyün erkekleri camide toplanır ve akşam namazını kıldıktan sonra ziyafet başlar. Yemek faslı sona erdikten sonra erkekler köy odasında çay eşliğinde sohbet eder ve ardından oyun faslına geçilir, oyun bitiminde ziyafet de bitmiş olur. Avcılığın azalması sebebiyle bu etkinlik günümüzde yapılmamaktadır.

4.6.9.3.2. Ramazan Konakları

Köy odalarında her yıl ramazan ayında iftar verilmektedir. Derleme yaptığımız tüm köylerde yapılan bu etkinliğe köylüler; “ramazan konağı” ismini vermektedir. Ramazan ayının her günü köyden bir hane, köy odasında iftar verir ve ramazanın sonuna kadar bu etkinlik devam eder. Minnetler köyünün Kozcağız Mahallesi’nde, çalışma sahamızdaki diğer köylerden farklı bir uygulama söz konusudur. Kozcağız’ın ramazan konaklarında geleneksel bir başlangıç yemeği yapılır. Mahalle halkı orucunu; marul, domates, haşlanmış yumurta ve patates karışımından oluşan bu yemekle açar ardından herkes akşam namazını kılar ve ana yemeğe bu şekilde geçilir.

4.6.9.3.3. Yılbaşı Pilavı

Ele aldığımız etkinlik, derleme yaptığımız Kozcağız mahallesinde düzenlenmekte ve mahalle halkı tarafından “Yılbaşı Pilavı” olarak adlandırılmaktadır. Yılbaşı pilavı etkinliği her yıl, Minnetler köyünün Kozcağız mahallesinde, 31 Aralık gecesi gerçekleşmektedir. Kaynaklarımızdan aldığımız

bilgilere göre; bu etkinliğin yapılmasındaki amaç; özellikle gençlerin, yılbaşı kutlamalarına özenmesini ve yılbaşı kutlanan mekânlara gitmesini önlemektir.

Yılbaşı pilavı için mahalle halkı 31 Aralık sabahı erkenden, etkinliğe adını veren “pilavı” yapmak için hazırlığa başlar. Söz konusu pilav, araştırma sahamızdaki hemen hemen her etkinlikte mutlaka olan “sarımsaklı, tavuklu, bulgur pilavı”dır. Etkinlik hazırlıkları yardım ve dayanışma içerisinde yürütülür, kadınlar pilavı ve diğer ikramlıkları hazırlarken erkekler ise köy odasına sofraya taşır ve bu şekilde hazırlıklar tamamlanır. Akşam namazı camide kılınıldıktan sonra başta mahalle halkı olmak üzere çevre köylerden gelen kişilerle birlikte, erkekler köy odasına geçer, kadınlar ise aşevinde toplanır ve yemek faslına geçilir. Yemeğin ardından dua edilerek dinî sohbetler yapılmaktadır ancak kaynak şahıslarımızdan aldığımız bilgiye göre bu sohbet insanları sıkılmaması için kısa tutulmaktadır. Dinî sohbet ve dua faslı da sona erince, misafirler kendi aralarında sohbet eder.

Eskiden sadece Kozcağz mahallesinin kendi arasında yaptığı bir etkinlik olan Yılbaşı pilavına son yıllarda, civardaki hemen hemen her köyden beş yüze yakın insan katılmaktadır. Etkinliğe sadece Kozcağz halkının katıldığı zamanlarda çeşitli oyunlar da oynanırken günümüzde etkinliğe katılımın çok fazla olması sebebiyle oyun oynanmamaktadır.

Tüm bu etkinliklerin yanında, hava şartlarının uygun olmadığı zamanlarda köy hayırları, cenaze taziyeleri ve cenaze hayırları da köy odasında yapılmaktadır.

4.6.9.4. Köy Odalarında Oynanan Oyunlar

Köy seyirlik oyunları içinde değerlendirebileceğimiz oda oyunları, özellikle kış gecelerinde, oda sohbetlerinin ardından, kapalı mekâna uygun olacak şekilde düzenlenen bir çeşit eğlencedir. Bu oyunları düzenleyen ve her oyun için başka kişilerle oluşturulan bir ekip vardır. Bu ekip, oyun başlamadan önce oluşturabileceği gibi, oyunun türüne göre oyun esnasında seyirciler arasından seçim yaparak da oluşturulabilir. Her oyunun bir yöneticisi vardır ve bu yöneticiler genel itibarıyla; güldürme yeteneği olan, akıcı konuşma becerisine sahip, konuşmayı seven ve oynanacak olan oyunlara hâkim kişiler arasından seçilir. Oyuna seçilen oyuncuların da belli başlı kuralları, oyun başlamadan kabul etmiş olması gerekmektedir. Örneğin;

oyuncu olmayı kabul eden kişiler, oyun esnasında her ne olursa olsun oyuna itiraz etme hakkı yoktur. Kaynak şahıslarımız; oda oyunlarının oldukça sert ve can acıtıcı olduğunu ifade etmektedir bu sebeple oyuna katılacak olan kimseler, canları acısa dahi oyun esnasında bunu dile getirmemelidir. Oyunlarda, oyun kurallarına itiraz eden kişiler tespit edilerek oyunlara alınmamaktadır. Oyunlar başlamadan önce tüm seyirciler, oda içerisinde duvar diplerine sıralanır ve bu şekilde odanın ortasında, oyuncuların rahat hareket edebileceği bir alan oluşturulur. Seyirciler oyuna yön verebilir hatta çoğu zaman oyun esnasında seyircilerden yardım istenir. Bu yardım bazen oyunu heyecanlı kılmak için bir tezahürat bazen konuk oyuncu bazen ise oyunlar içerisindeki cezaları uygulama noktasında destek şeklinde olur. Derleme sahamızdaki oyunların bir kısmı gruplar halinde oynanır ve bu oyunlarda kaybeden tarafa çeşitli cezalar uygulanır. Bu ceza çoğunlukla un helvası yapmak, mısır patlatmak, nohut kavurmak ya da köy odasındaki tüm konuklara lokum/bisküvi ikram etmektir ancak nadir de olsa kaybeden tarafın koyun ya da horoz kesip bir sonraki oda toplantısında köylüye ziyafet verdiği de ifade edilmiştir.

Çalışma sahamızdan derlediğimiz, köy odalarında oynanan: “Eveleme Develeme”, “Tuz Satma”, “Urgan”, “Arı”, “Bit Pazarı”, “Deve”, “Kavak/Çam Kesme”, “Çift Sürme”, “Niye Geldin?”, “Terzi”, “Sivişti Sivişti”, “Mendil Saklamaca”, “Yüzük Kimde?”, “Avcı”, “Tabur”, “El Üstünde Kimin Eli Var?”, “Yandım”, “Toprak Öpme”, “Yüzük” ve yüzük oyununun farklı bir varyantı olmak üzere karşımıza, toplamda yirmi tane oyun çıkmaktadır.

Terzi Oyunu

“Terzi oyunu, köye misafir gelip daha önceden oyunu bilmeyen kişilerle oynanan bir oyundur. Tüm seyirciler odadayken gelen misafirlerden bir kişi seçilir ve odanın ortasına davet edilir ardından oyun yöneticisi takdime başlar: “Sevgili cemaat, bugün köyümüze değerli bir şahıs konuk olmuş ve bizi onurlandırmıştır, biz de bugünün hatırası olarak ona bir takım elbise diyeceğiz.” der ve oyunu bilen seyirciler arasından bir terzi seçerek odanın ortasına davet eder. Terzinin elinde bir metre civarında bir urgan olur. Oyun yöneticisi: “Terzi, misafirimizin ölçüsünü al bakalım.” der. Bunun üzerine terzi: “Çırağım da gelsin!” der ve seyircilerin arasından bir kişi çırak olarak terzinin yanına gider. Terzi misafirin omuzlarını ölçmeye başlar ve çırağına “Çırak yaz! Omuzlar bir metre kırk santim, kollar yetmiş santim, bel 70

santim ve bacaklar yüz santim.” Çırac elinde bir kâğıt varmış gibi terzinin dediklerini not alır. Terzi son olarak misafirin önünde diz çöker ve misafire “Paçalar nasıl olsun, dar mı seversin, bol mu? Diye sorar. Bunun üstüne misafir istediği paça doğrultusunda bir cevap verir. Terzi paça ölçüsü alıyormuşçasına elindeki urganı misafirin ayak bileklerine dolar ve misafirin boş bulunduğu bir anda, var gücüyle urganın iki ucunu tutar ve kendine doğru çeker. Bunun sonucunda misafir yere düşer ve seyirciler: “Takım elbisen hazır, güle güle giy!” Diyerek düşen misafire gülerler” (KK9, KK26).

Yüzük Oyunu

Yüzük oyunu, iki takım arasında, yedi adet mendil ve bir yüzük ile oynanır. Oyun başlamadan önce, oyuna adını veren yüzük takımların göremeyeceği şekilde, mendillerden birinin altına saklanır. Yüzüğü ilk seferde bulan takım oyuna başlama hakkını elde eder.” yüzüğü ilk seferde bulmaya “Destegül” denir. Destegülde yüzüğü bulan takım on puan alır bulamayan takım ikinci seferde yüzüğü bulmamak üzere bir seçim yapar ve buna rağmen yüzüğü bulursa seçimi yapan kişi “Paşa” olur. Paşaya çeşitli cezalar verilir. Kaynağımız Davut Özer bu cezaları şu şekilde anlatmaktadır: “Paşaya verilen cezalar, oradaki oyuncu ve seyircilerin tercihinine göre seçilir, örneğin; paşanın gözleri iyi görmüyor, gözlerini silelim derler. Oyunculardan biri havluyu alır parmağının ucuna takar, paşanın gözlerini acıtmak için bastıra bastıra siler, bunun yanında bir de tıraş etme cezası vardır. Paşayı sandalyeye oturturlar, biri çalı süpürgesi getirir, biri maşa getirir. Seyircilerden bir kişi paşanın omuzlarına bacaklarını dolar, peştamal olup adamı aşağıya çeker, ağırlık verir. Paşanın yüzüne külden yapılan tıraş köpüğünü süpürgeyle sürerler, soba maşasıyla da tıraş ederler.” Paşanın cezası bittikten sonra yüzük tekrar saklanır ve oyun devam eder. Oyuncular, yüzüğü üçüncü kaldırıшта bulursa beş; dördüncü kaldırıшта bulursa dört, beşinci kaldırıшта bulursa üç son iki kaldırıştan birinde bulursa takım on puan kazanır ve takımlardan biri yüz puanı elde ettiğinde oyun biter” (KK6, KK9, KK12, KK13, KK30, KK31, KK37, KK41, KK52).

Kavak Oyunu

“Kavak oyunu için seyirciler arasından bir grup oyuncu seçilir. Bu oyuncular yakın bir köydeki cami inşaatı yararına kavak ağacı aradıklarını söyler. Seyirciler kendi aralarından uzun boylu bir kişiyi işaret ederek “Şurada bir kavak var, onu

kesebilirsiniz!” der ve işaret ettikleri kişi ayağa kalkar, kollarını açar ve kavak olur. Kavağı kesmeye gelen oyuncular ellerine birer urgan alır, kavağın etrafında döner ve ellerindeki bu urganla birdenbire kavağın omuzlarından aşağıya doğru vurmaya başlarlar. Kavak kollarına urgan gelmemesi için kollarını vücuduna yapıştırır. Bunun üzerine oyuncular: “Tamam, budaklarını budadık, şimdi de keselim.” derler ve ellerindeki urganlarla kavağın ayak bileklerine, baltayla vurur gibi vurmaya başlarlar. Kavak bir müddet acıya dayanır ancak bir zaman sonra dayanacak gücü kalmadığı için kendini yere atar ve seyirciler: “Kavak göçtü!” diye bağırmaya başlar. Ardından oyuncular kavağın kabuğunu soyamak için ellerindeki urganlarla yerde yatan kavağa vurmaya devam eder, bu sırada kavak kollarını gövdesine yapıştırır, adeta “hazır ol” a geçer. Kavağın kabuğunu da soyduktan sonra oyunculardan biri: “Bunu bir de planyaya tutmak lazım, var mı içinizde planyacı?” der. Seyirciler kendi aralarındaki en göbekli kişiyi işaret ederek: “Var, işte burada!” der. Planyacı, hızla koşarak gelip ellerini hiç kullanmadan sadece göbeğiyle, yerde yatan kavağın üstüne atlar. Oyuncular kavağı ters çevirir ve planyacı kavağın arkasına da aynı işlemi uygular. Planya işleminden sonra oyuncular: “Hadi yuvarlayalım şu kavağı.” Der ve kavağı tekmeleyerek yuvarlamaya başlarlar ve en sonunda da “Tamam bu kadar yeter, hadi omuzlayalım şu kavağı.” Derler, kavağı omuzlarına alıp odadan çıkartırlar ve oyun bu şekilde sona erer” (KK9, KK26).

Avcı Oyunu

“Avcı oyununda, seyirciler odanın içerisinde yerlerini aldıktan sonra odaya bir oyuncu girer, bu kişinin omzunda boş bir tüfek ve belinde, içinde; patates, kuru soğan ya da sıkıştırılmış kâğıt parçaları olan bir bez bulunur. Oyuncunun bir elinde ise boynuna zincir takılmış, köpek rolünde birisi olur. Oyuncu odaya girdiğinde, seyircilere “Ben bir avcıyım, meranıza avlanmaya geldim, müsaade var mıdır?” diye sorar. Seyirciler hep birlikte: “Avlan bakalım” derler. Avcı köpeğinin zincirini salar ve köpek seyircileri koklamaya başlar ve seyirciler arasından seçtiği bir kişinin önüne gelince, bacağından arasından bir kolonya şişesiyle su püskürtmeye başlar. Ardından tekrar etrafı koklamaya başlar ve başka bir seyircinin önüne gelir ve elinde gizli tuttuğu çuvaldız iğnesini seyirciye batırır. Seyirci, iğnenin acısıyla ayağa kalkar, kalkmadığı takdirde köpek elindeki iğneyi tekrar batıracaktır. Kişi ayağa kalkar kalkmaz odadaki diğer bütün seyirciler, avcıya “Kuş havalandı, vur! Vur!” der ve

avcı belinde taşıdığı, patates, soğan ya da kâğıt toplarını kuşa atmaya başlar, isabet ettirdiği takdirde kuş yere düşer, avcı kuşu yanına alır ve bu şekilde avlanmaya devam eder” (KK26).

Yüzük Oyunu 2

“Kırk kişi yan yana dizilirsin, bir tane yüzüğü bir kişi elinde saklar. Adamın biri eline bir kayış alır. Atıyorum Ahmet’in yanına gider, kayışla eline vurur, yüzük kimde der. Ahmet de Mehmet’te der, ebe Mehmet’in yanına gider tekrar yüzük kimde diye sorar, Mehmet başka isim söyler. Böyle böyle yüzüğün kimde olduğunu bulmaya çalışırsın. Bulunca, yüzüğü kimde bulduysan o ebe olur” (KK26, KK34).

Eveleme Develeme

“Örneğin; dört kişiysek, dördümüz bacaklarımızı uzatarak otururuz. Başlarız şu tekerlemeyi söyleyerek bacaklarımızı saymaya.

“Eveleme develeme

Sarı sekiz toromana

Engini büngüne

Yarıl yırtıl

Sen çık bu kurtul”

Kimin ayağına denk geldiyse o ayağını çeker. Sadece o ayağını çeker ama öbür ayağı kalır. Yine tekerleme söylenir. Oyunun sonunda “kütle” oynanır. Dizlerinin üstüne çökersin, başlarsın dizlerine vurmaya. Vururken de: “Kütle! Kütle! Kütle! Ak devemi yağladım, kara devemi bağladım, Kütle! Kütle! Kütle!” dersin. Sonra ayağa kalkarsın, kalkerken dizinin kütlemeesi gerekir. Kütlemezsen yandın. Ceza verirler. Örneğin git lokum al gel derler, çeşmeden su doldur gel derler” (KK9, KK10, KK13, KK44).

Tuz Satma Oyunu

“Köy halkı olarak toplandın diyelim, iki tane de yabancı var. Önce muhtar belirlersin bir tane, muhtarın azalarını belirlersin, iki tane tuzcu belirlersin. O iki kişi gelir derler ki “Selamünaleyküm. Biz muhtarı arıyoruz.” Köylü de: “Hayırdır? Ne

işiniz var muhtarla?” der. İkisi: “Tuz satacağız, elimizde bolca tuz var. Kış geldi koyunlara, kuzulara, ineklere tuz lazım olur, biz tuz satmaya geldik. Der. Muhtar da kalkar ilan eder, der ki “Tuzcu geldi, tuz ihtiyacı olanlar gelsin alsın.” Tabii köydeki herkes oyunu bilir ama dışarıdan gelenler bilmiyor tabii. Adamın bir der ki ben on ölçek alayım. Oyunu bilmediği için fazla fazla söyler. Ama oyunu bilen yarı ölçek alır, bir ölçek alır. Böylece tuz satılır. Ondan sonra tuzcular der ki “Allah razı olsun muhtar, sizin köyde çok tuz alan oldu.” Muhtar da getirin şu tuzları dağıtalım der. Bilek kalınlığında, bir buçuk metrelik bir sopa getirirler. Tuzcular sorar: “yığa mı istersin sile mi?” yığa olursa; sopayı iki kişi tutar bir urgan bağlar. Tuzu alan kişiye derler ki ipe ayağını değdir. Adam ayağını kaldırıp ipe degecekken adamı düşürürler. Sen aldın yığanı derler onu yollarlar. Silede de yüzü aşağı yatırırılar, topuktan başlayarak sopayı bastıra bastıra omzuna kadar çıkarırlar, o da sile olur. On kilo isteyene on kere yaparsın, bir kilo isteyene bir kere yaparsın” (KK9).

Urgan Takma

“Birinin pantolonun kaskısına (kemer askısına) ya da gömleğin düğmelerine urgan takarsın. Onu orada güzelce bağlarsın, git bunu buradan çıkar dersin. Çok profesyonel olmadığın sürece o urganı çıkaramazsın zaten. Çıkaramazsan ipi kazağına bağladıysa kazağını, pantolonuna bağladıysa pantolonu çıkarır gidersin. Onları toplarsın, bit pazarı olur. O eşyalar orada satılır. Kendi kazağını para vererek alırsın orada. Satılır bir para toplanır. O parayla cami odasına çay, şeker, erzak alınır, caminin işleri görülür. Ya da bir “erfene” yapalım denir. Erfene dediğim şey piknik” (KK9).

Arı Oyunu

“Oyun iç kişiyle oynanır. Adamın bir kafasına bir şapka takar ama sıkı yapar arkasını, ortaya geçer. Diğer iki kişiden biri şapkalının sağına geçer biri soluna. Biri sol ayağına basar diğeri de sağ ayağına basar. Şapkalı olan adam arı sesi çıkararak kovan aramaya başlar hem ses çıkarır hem de yanındakilerin ellerine vurur. Kimin eline vuruyorsa o kişi o an adamın şapkasını düşürmeye çalışır. Şapkalı adam da şapkası düşmesin diye eğilir. Diyelim düşürdü birisi, o ortaya geçer” (KK9, KK26).

Kolan Dokuma Oyunu

“Üç kişi yan yana oturur. Yanlardaki iki kişi bacaklarını dize kadar sıyırır. Ellerine birer sopa alırlar ama sağlam sopa yani. Ortadaki kişi yanındakilerin bacaklarına vurmaya çalışır. O bacağa vururken yanlardakiler de onun eline vurur. Denk getirmesi gerekir. Bu oyunda eli kolu kırılan bile olur. Bacak da kıpkırmızı olur. Bir de yağlarlar. Bak kolan iyi kaymıyor derler. Bir su döküp yağlarlar” (KK9, KK26).

Deve Oyunu

“Cami eğlencelerinden biri de deve oyunudur. Merdivenden deve yapılır. Bir kişi merdivenin önüne girer, bir kişi de arkaya girer. Üstüne bir örtü örterler. Ortasına bir semer vururlar, seccadesini örterler, baş kısmına da bir kuru hayvan kafası takarlar. Arkaya örme bir kuyruk yapıp bağlarlar. Onu öyle gezdirirler. Milletin üstüne doğru yürür bağırış çağırış maniler söyler deve, muhabbet yapar. Zaten devenin üstünde de bir sürü çan olur, ses çıkarır” (KK9).

Kazanana ne gibi ödülleri verilir?

“Kendi aranda mutlaka bir anlaşma yaparsın. Hadi helva karalım dersin. Kendi aranda para toplarsın köy tavuğu kesersin. Yenilen grup biz yenildik biz öderiz derse ertesi gün de diğer grup öder mesela. Veya yenilen takım marketten lokum ya da bisküvi alır” (KK9).

Niye Geldin?

“Mesela hep beraber toplanıyorlar güya bir hayra gidiyorlar. Oradan bir kişi çıkıp sorular soruyor hayra gidenlere. Soru sorduğu kişilerle aralarında konuşuyorlar işte:

- “Hayra neden geldin?”
- “Geçerken uğradım?”
- “Varıp gitseydin yoluna, ne geldin hayra!”

Sonra soruyu soran kişinin elinde bir çorap oluyor, içine bir şey bağlıyorlar. O çorapla hayra gelen kişinin sırtına vuruyor.

Başka biriyle şöyle oluyor mesela:

- “Hayra neden geldin?”
- “Yok, ben hayra gelmedim.”
- “Adam o kadar hayır yapmış neden gelmedin sen hayra?”

Sonra o adamın da sırtına vuruyor.

Bir başkasıyla da şöyle konuşuyorlar:

- “Sen niye geldin?”
- “Hayır var.” dediler öyle geldim.”
- “Kimlen geldin, çoluğu çocuğu gettin mi?”
- “Ya çoluk çocuk sebeplensin dedim de getirdim”
- “Burada kör besleyici mi var, niye gettin çoluğu çocuğu?”

Onun da sırtına vuruluyor.

Yani oyunda öyle desen de o tokmağı yiyorsun, böyle desen de yiyorsun tabii oyun esnasında bunlar çok komik oluyor” (KK13).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Bu çalışmada Balıkesir ilinin Savaştepe ilçesinde yaşayan Karakeçili Yörükleri ele alınmıştır. Çalışmalar alan araştırması şeklinde yürütülmüştür. Hedeflenen derlemeler Savaştepe ilçesinde Karakeçili Yörüklerinin ikamet ettiğini tespit ettiğimiz sekiz mahalle ve Savaştepe ilçe merkezinde gerçekleştirilmiştir. Derlemelerde, Savaştepe'deki Karakeçili Yörüklerinin tarihine, halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerine ait metinler ilgili bölümlerde kayda alınmıştır.

Görüşme gerçekleştirdiğimiz kaynakların tamamı Karakeçililerin Yörük olduğunu ifade etmiştir. Ancak bu bölgedeki Karakeçililerin nereden geldikleri ile ilgili farklı görüşler vardır. Bazı kaynaklar bahsi geçen bölgedeki Karakeçililerin Eskişehir-Bursa bölgesinden geldiğini ifade ederken bazı kaynaklar Bergama bölgesinden geldiğini ifade etmektedir. Kaynak şahıslar Karakeçili isminin kökeniyle ilgili de farklı görüşler dile getirmektedir. Bir kısım kaynak Karakeçililerin göçebe olduğu zamanlarda kara keçilerin kılından yapılan çadırlarda yaşadıkları için Karakeçeli/Karakeçili dendiğini ifade ederken bir kısım kaynak bu Yörük grubunun kara keçi baktığı için Karakeçili ismiyle anıldığını belirtmektedir. Çalışmamızda Karakeçili Yörüklerinin tarihiyle ilgili bilgi verdiğimiz başlıklardan hareketle, Savaştepe civarındaki Karakeçili Yörüklerinin bu bölgeye Eskişehir-Bursa civarından göç ederek iskân edilmeden önceki zamanlarda Bergama'yı kışlak Savaştepe'yi ise yaylak olarak kullandıklarını ifade etmek doğru bir yaklaşım olacaktır. Yine Karakeçili isminin kökeniyle ilgili yaptığımız araştırmalar ve değerlendirmeler sonucunda bu ismin etimolojisi ve nasıl ortaya çıktığıyla ilgili birçok görüş belirtildiğini, dolayısıyla bu ismin, kökeniyle ilgili kesin bir yargıya varmanın son derece güç olduğunu ifade edebiliriz.

Çalışmamız boyunca Savaştepe Karakeçililerinin halk edebiyatına dair hemen hemen her türüne ait malzeme derlenmiştir. Ancak halk edebiyatı türlerinden bazılarının oldukça zayıf bir durumda olduğu görülmüştür. Çalışma sahamızda, özellikle masal anlatma geleneği neredeyse yok denecek kadar azdır. Derlenen masalların motif yapısı ve anlatılan masalların akış bütünlüklerindeki bozulmalar bu durumun birer örnekleri olarak değerlendirilebilir. Çalışma sahamızda zayıf bir durumda olarak değerlendirebileceğimiz türlerden diğeri efsanedir. Derlenen efsane sayısı bu durumun en büyük örneklerinden biri olarak kabul edilebilir. Efsane derlemek üzere görüştüğümüz kaynakların bu tip anlatıları batıl olarak değerlendirmesi ve bu sebeple bu tip anlatılara eskisi gibi inanan kişilerin olmadığını ifade etmeleri de efsane anlatma geleneğinin zayıflama sebeplerinden biri olarak düşünülebilir. Çalışmamızdaki diğer türlere nazaran zayıf olarak değerlendirebileceğimiz bir diğer tür ninnidir. Çalışma sahamızda genç nüfusun azlığı ve doğum oranlarının düşük olması sebebiyle ninni söyleme geleneği de canlılığını koruyamamış ve insanların bu türü unutmasına sebep olmuştur. Bunların yanı sıra mâni ve türkü söyleme gelenekleri diğer türlerin karşısında canlılığını kısmen de olsa korumaya devam etmektedir. Türkülerin ve manilerin, tarla işleri, düğünler, kına geceleri gibi ortamlarda söyleniyor olması yani icra ortamlarının halen bulunuyor olması bu türlerin canlılıklarını koruyabilmesi ve insanların hafızalarında bozulmadan muhafaza edilebilmesine olanak sağlamıştır. Tüm bunların dışında kalan fıkra, tekerleme, bilmece, ağıt türlerinde ise sınırlı sayıda malzeme elde edilmiştir.

Çalışmamızın halk Bilimi başlıklı bölümünde, başta hayatın geçiş dönemleri olmak üzere, bayramlar ve kutlamalar, çocuk oyunları, halk hekimliği, halk mutfağı, halk takvimi, halk meteorolojisi ve köy odası geleneği hususlarında, alandan derlenen bilgiler doğrultusunda birtakım değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışma sahamızdan derlediğimiz halk bilimi ürünlerinden yola çıkarak birçok halk bilimi inanışının ve uygulamasının kısmen yaşatıldığını ancak birçok noktada içinde bulunulan yüzyılın getirmiş olduğu birtakım sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmeler sebebiyle bozulmalara uğradığı açıkça görülmektedir. Bu hususta verilebilecek en güzel örnekler doğum ve düğünlerle ilgili inanış ve uygulamalardır. Doğum başlığı altında ele aldığımız; kısırlığı giderme, gebe kalma, doğum hazırlığı, kırk karışması, kırk basması gibi uygulamalar günümüzde doğumların hastane

ortamında gerçekleşmesi sebebiyle eskisinden daha farklı bir biçimde yapılmaktadır. Örneğin gebe kalmak isteyen ya da gebelikten kurtulmak isteyen kişiler kendi birtakım yöntemler geliştirmektense ve uygulamaktansa hekimlere başvurumaktadırlar. Ya da doğumların hastane ortamında gerçekleşmesi sebebiyle yeni doğum yapan birçok kadın hastanede aynı ortamda bulunduğu için kırk basması hususunda gerçekleştirilen bazı uygulamalara günümüzde pek dikkat edilmemektedir. Yine düğün konusunda da sosyal ve ekonomik şartların gelişmesiyle ve kent yaşamına uyum sağlanmasıyla birlikte Karakeçililerin düğün kültürlerinde de açık bir biçimde farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılıklardan en çok göze çarpanı düğün yapmak için seçilen mekânların daha önceki zamanlarda köy meydanlarıyken günümüzde il ya da ilçe merkezlerindeki düğün salonlarının tercih edilmesidir. Savaştepe Karakeçililerinin bir kısmı düğünleri gelenek ve göreneklerine uygun olarak köy meydanlarında, kına gecelerini ise kız evinde yapma geleneğini sürdürse de salon düğünü tercih edenlerin sayısı da azımsanamayacak kadar fazladır. Salon düğünlerindeki eğlence yöntemlerinin de geleneksel eğlence yöntemlerinden farklı olması zamanla düğünlerde türkü söyleme, kına gecelerinde mâni atma ve gelin alma esnasında seferim çekme geleneklerinin yok olmaya başlamasına neden olmuştur. Bu durum, popüler kültürün sözlü kültür ürünlerini yok etmeye başladığı düşüncesine verilebilecek örneklerden bir tanesidir.

Bayramlar ve Kutlamalar başlığı altında ele aldığımız dinî bayramlarda da eski gelenek ve göreneklerle kıyaslandığında birtakım değişim ve dönüşümlerin olduğu görülmektedir. Karakeçililerde eski bayramların daha çok köy odaları etrafında şekillendiği görülürken günümüzde köy nüfuslarında ciddi bir azalma olması bu geleneği de olumsuz anlamda etkilemiştir. Eski zamanlarda köy odalarının önüne çocuklar için oyuncaklar kurulduğunu ifade eden kaynaklarımız son yıllarda çalışma sahamızdaki köylerde çocuk sayısının yok denecek kadar az olması sebebiyle bu uygulamaların artık yapılmadığını dile getirmektedir. Bunun yanı sıra ulaşım araçlarının yaygın bir biçimde kullanılmaya başlanmasından sonra ulaşım probleminin çözülmesiyle birlikte insanların gittikleri yerlerde kalmak zorunda olmaması, köy odalarına duyulan ihtiyacı ortadan kaldırmıştır. Ayrıca televizyon, telefon gibi kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte insanların bir araya gelerek sohbet etme alışkanlığı da giderek azalmıştır. Bütün bu gelişmeler

neticesinde kültürel ve sosyal açıdan büyük bir öneme sahip olan köy odaları da kısmen de olsa kullanılmasına rağmen büyük oranda işlevini yitirmiştir.

Tüm bu gözlem ve değerlendirmelerimizden hareketle; Savaştepe'deki Karakeçili Yörüklerinin halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerini kısmen muhafaza ettiklerini söylemek doğru olacaktır. Özellikle yeni neslin kent yaşamını tercih etmesi, teknolojik gelişmeler ve popüler kültürün etkisiyle genç nesiller gelenek ve göreneklerinden uzak bir hayat sürmekte dolayısıyla da Karakeçililerin halk kültürü de yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır.

5.2. Öneriler

Halk edebiyatı ve halk bilimi alanında yapılan çalışmaların hemen hemen hepsinde olduğu gibi bu çalışmada da teknolojik gelişmeler, kentlere yapılan göçler ve kültür değişimleri gibi etkenler sebebiyle halk kültürünün yok olmadan kayıt altına alınması gerektiği düşüncesiyle yapılmıştır. Bu fikirle yola çıkarak ilerlettiğimiz çalışmalarımız esnasında Savaştepe'deki Karakeçili Yörüklerinin halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerinin bazılarının canlılığını korurken bazılarının ise yok olmaya yüz tuttuğu tespit edilmiştir. Sonuç kısmında da bahsettiğimiz gibi özellikle de masal, efsane, ninni gibi türler oldukça zayıf bir durumdadır buna karşın mâni ve türkü söyleme gelenekleri diğer türlere nazaran canlılığını korumaktadır, işte bu sebeple masal, efsane ve ninni türünde olduğu gibi türkü ve mani türlerinde de benzer bir durumla karşılaşmamak için vakit kaybetmeden henüz yok olmayan halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri kayıt altına alınmalıdır.

Savaştepe'deki Karakeçili Yörüklerinin Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi Ürünlerinden Örnekler başlığını taşıyan bu çalışma Karakeçililerin halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerini kayıt altına almayı amaçlamıştır. Çalışmamızın halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerinin tamamını derlemiş olmak gibi bir iddiası olmamakla birlikte yeni çalışmalarla desteklenerek çalışmanın geliştirilebileceği en önemli öneri olarak sunulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acıpayamlı, O. (1974). *Türkiye’de doğumla ilgili âdet ve inanmaların etnolojik etüdü*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Aça, M. (2001). Türk halk geleneğindeki doğum sonrası uygulamalara bir örnek tuzlama. *Millî Folklor*. 7 (52), 94.
- Aksoy, Ö.A. (1984). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Alptekin, A.B. (2002). *Halk hikayelerinin motif yapısı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alptekin, A.B. (2010). Türk halk hikayelerinde halk hekimliği. *Millî Folklor*. (86), 5-19.
- Altun, I. (2004). *Kandıra türkmenlerinde doğum evlenme ve ölüm*. İzmit: Yayıncı Yayınları.
- Artun, E. (1996). Çukurova yörelerinin gelenek ve görenekleri. *I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-kültürel Yapısı (Yörükler) sempozyumu bildirileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Atnur, G. (2015). *Aile Yazıları/8*. İstanbul: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları.
- Balaman, A. R. (1983). *Gelenekler, töre ve törenler*. İzmir: Betim Yayınları.
- Başgöz, İ. (2008). *Türkü*. İstanbul: Pan Yayınları.
- Beşirli, H. (2010). Yemek kültürü ve kimlik. *Millî Folklor*. (87), 159-169.
- Boratav, P. N. (2002). *Halk Hikayeleri ve halk hikayeciliği*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Boratav, P. N. (2013). *100 soruda türk folkloru*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Bulduk, İ. (1997). İdari ve sosyal açıdan karakeçili aşiretleri ve yerleşimleri. *Tarih Araştırmaları Dergisi*. 19 (30), 37-52.
- Caferoğlu, A. (1964). Türkmenler. *Türk Kültürü*. 2 (20).
- Çabuk, V. (1940). “Yörük” maddesi. *İslam Ansiklopedisi*. 8, 430-435.
- Çay, A. ve Öztürk, E. (2019). Karakeçili aşireti hakkında kısa bir değerlendirme. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*. (39), 535-543.
- Çelebioğlu, A. (1982). *Türk ninniler hazinesi*. İstanbul: Ülker Yayınları.
- Çıblak; N. (2002). İçel’de yağmur yağdırma törenleri. *Folklor/Edebiyat*. 8 (31), 93-103.
- Demirtaş, F. (1948). Osmanlı devrinde anadoluda kayılar. *Belleten*. 12 (47), 575-614.
- Dilçin, C. (2005). *Örneklerle türk şiir bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dizdaroğlu, H. (1969). *Halk şiirinde türler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Duymaz, A. (1998). Dede korkut kitabında alpların eğitimi ve geçiş törenleri. *Uluslararası dede korkut bilgi şöleni bildirileri (19-21 Ekim 1999 Ankara)* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Duymaz, A. (2001). *Kerem ile aslı hikayesi üzerine mukayeseli bir araştırma.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Duymaz, A. (2002). İrfanı arzulayan sözler, tekerlemeler. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ebu Bekr-i Tihrani. (2014). *Kitabı diyarbakriyye.* (M. Öztürk, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ekici, M. (2007). *Halk bilgisi(folklor) derleme ve inceleme yöntemleri.* Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Ekici, M. (2013). Anonim halk edebiyatı. Ö. M. Oğuz içinde, *Türk halk edebiyatı el kitabı.* Ankara: Grafiker Yayınları.
- Elçin, Ş. (1997). *Halk edebiyatı araştırmaları.* Ankara: Akçağ Yayınları.
- Elçin, Ş. (2000). *Halk edebiyatına giriş.* Ankara: Akçağ Yayınları.
- Emiroğlu, V. (1972). *Edilli köyünün (akçakoca) kültür değişmesi kakımından incelenmesi.* Ankara : Varol Matbaası.
- Eraslan, İ. (2013). *Bir ahilik geleneği köy odası hatıraları.* Kayseri: Kırşehir Belediyesi Kültür-Tarih Yayınları.
- Erginer, G. (1984). *Uşak halk takvimi, halk meteorolojisi.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Erol, M. (2004). Köy hayırlarının yapısal ve işlevsel özellikleri üzerine bir inceleme-gökçalı köyü örneği. *Türklük Bilimi Araştırmaları* (16), 111-126.
- Eröz, M. (1967). Türk köy Sosyolojisi meseleleri, yörük-türkmen köyleri. *Türkiye Harsi ve İktimai Araştırmalar Derneği.* (6), 119-154.
- Ersoy, R. (2002). Türklerde ölüm ve ölü ile ilgili rit ve ritüeller. *Millî Folklor*, 7(54), 86-101.
- Gökbilgin, M. T. (1957). *Rumeli'de yürükler, tatarlar ve evlad-ı fatihan.* İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayını.
- Gökçen, İ. (1946). *16. ve 17. Asır sicillerine göre saruhan'da yürük ve türkmenler.* İstanbul: Marifet Basımevi.
- Graç, A. D. (2008). Eski türk dönemine ait dağ keçisi damgalarının tarihlendirilmesi ve anlamlandırılması üzerine. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (37), 209-230.
- Güler, A. (2003). *Balıkesir: Bitek Kent.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Günay, U. (1995). Ritüeller ve hıdırellez. *Millî Folklor*, 4 (26), 2-3.
- Gündüz, A. (2018). H.1256 (M.1840/1841) tarihli ve 2115 numaralı kırşehir nüfus defterine göre haremeyn-i şerifeyn aşiretine tabi aşiretler-cemaatler, yerleştikleri köylerin isimleri, hangi aşirete-cemaate bağlı oldukları ve toplam nüfusları hakkında bilgiler. *Tarih Okulu Dergisi* 11 (35), 20-38.
- Gündüz, T. (1997). *Anadolu'da türkmen aşiretleri.* Ankara: Bilge Yayınları.

- Güngör, K. (1941). *Cenubi anadolu yürüklerinin etno-antropolojik tetkiki*. Ankara: DTFC Antropoloji ve Etnoloji Enstitüsü Neşriyatı.
- İnan, A. (1963). Nazarlıklar. *Türk Folklor Araştırmaları*, 8 (169), 170-187.
- İnan, A. (1986). *Tarihte ve bugün şamanizm (materyaller ve araştırmalar)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kafesoğlu, İ. (1958). *Türkmen adı, manası ve mahiyeti*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kafesoğlu, İ. (2017). *Türk millî kültürü*. İstanbul : Ötüken Yayınları.
- Karakeçili Aşireti. (1321/1905). İstanbul: Tahir Bey Matbaası.
- Kaya, D. (1999). *Anonim halk şiiri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kut, G. (2002). Türklerde yemek kültürü. *Türkler*.
- Oğuz, M. Ö. (1992). Halk şiirinde tür ve şekil meselesi. *Millî Folklor*, 13-18.
- Oy, A. (1972). *Tarih boyunca türk atasözleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Oymak, İ. (2001). Ocak kültü ve malatya'daki İzleri. *Türk Kültürü*. 6, 55-74.
- Ögel, B. (2001). *Dünden bugüne türk kültürünün gelişme çağları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Önal, M. N. (2004). Trabzon'da asker düğünü. *Millî Folklor*. (64), 137-140.
- Örnek, S. V. (1979). *Anadolu folklorunda ölüm*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Örnek, S. V. (2014). *Türk halk bilimi*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Özçelik, İ. (2003). *Oğuz geleneği çerçevesinde tarihten günümüze karakeçililer*. Kırıkkale: Karakeçili Kaymakamlığı.
- Özdemir, N. (2006). *Türk çocuk oyunları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1980). *Anadolu türk efsanelerinde taş kesilme motifi ve bu efsanelerin tip kataloğu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1992). *Türk fıkraları ve nasreddin hoca*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1999). *Masal araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2009). *Efsane araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Say, Y. (2009). Karakeçili aşireti ve eskişehir'e iskanı ile kuyucak karyesi'ndeki özbekli cemaati. *Turkish Studies*. 1903-1954.
- Saygı, O. (1986). *Kuvayı millîyede savaştepe*. İstanbul: Türk Postası Yayınları.
- Sevindik, H. (1996). Akçaören ve yeşilöz (nevşehir) köylerindeki doğum geleneğinin halkbilimsel açıdan incelenmesi. *I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyum Bildirileri II*. Ankara : Kültür Bakanlığı Yayınları .
- Seyidoğlu, B. (1986). "Masal". *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. 6 (149).İstanbul: Dergah Yayınları.

- Sezen, L. (1992). Türk folklorunda hıdrellez. *Millî Folklor*.(14), 32-34.
- Sümer, F. (1952). XVI. Asırda anadolu, suriye ve irak'ta yaşayan türk aşiretlerine umumi bir bakış. *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*.(1-4), 509-523.
- Sümer, F. (1999). *Oğuzlar (türkmenler)*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Şahinkaya, R. (1979). *Psiko-sosyal yönleriyle aile* . Ankara: Kardeş Basımevi.
- Şavkay, T. (2000). *Osmanlı mutfağı*. İstanbul: Şekerbank Yayınları.
- Şimşek, T. (2005). *Çocuk edebiyatı*. Konya: Suna Yayınları.
- Şimşir, N. (2016). XIX. Yüzyılın ilk yarısında balıkesir ve çevresindeki karakeçililer. *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*. 11 (22), 99-132.
- Tan, N. (2003). *Folklor (halk Bilimi) genel bilgiler*. İstanbul: Kitap Matbaacılık.
- Tansü, Y. E. ve Güvenç , B. (2015). Eski türk mitolojinde hayvan motifleri üzerine düşünceler. *türk dünyası araştırmaları vakfı*. (218), 1-16.
- Tutu, S. B. (2004). Kula'da sünnet gelenekleri. *Millî Folklor*. (64), 141-146.
- Türkay, C. (1979). *Başbakanlık arşiv belgelerine göre osmanlı imparatorluğunda oymak, aşiret ve cemaatler*. İstanbul: Tercüman Gazetesi Kaynak Eserler Dizisi.
- Umar, B. (1993). *Türkiyede tarihsel adlar*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Ülkütaşır, M. Ş. (1970). Söğüt beyliği üzerine bir araştırma. *Türk Kültürü*. 8 (95), 769-775.
- Yakıcı, A. (1991). Düğün kelimesi ve kültürümüzdeki yeri üzerine. *Millî Folklor*, 2 (11), 33-36.
- Yakıcı, A. (2007). *Halk şiirinde türkü*. İstanbul: Akçağ Yayınları.
- Yalman (Yalgın), A. R. (1977). *Cenup'ta türkmen oymakları*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yasa, İ. (1962). *Türkiyede kız kaçırma gelenekler ve bununla ilgili bazı idari meseleler*. Ankara: TODAİE Yayınları.
- Yıldırım, D. (1999). *Türk edebiyatında bektaşî fıkraları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- http-1:**
<https://savastepe.bel.tr/savastepe/> (Erişim tarihi: 08.02.2023).
- http-2:**
<https://tr.wikipedia.org/wiki/> (Erişim tarihi: 10.02.2023)
- http-3:**
<http://www.savastepe.gov.tr/> (erişim tarihi: 03.04.2023)

EKLER

EK-1. Sözlük

-A-

Alakabak: Bir kuş türü.

Aviyet: Düğünlerde götürülen hediye.

-B-

Bayraktar: Düğünlerde damada yardımcı olan kişi.

Bılla: Abla.

Bireğmi: Düğün yapılan cumartesi günü.

-C-

Cangaz: Dilsiz kimse.

-Ç-

Çaltı: Dikenlik.

-G-

Gölükçü: At besleyen, yetiştiren kimse.

Gür: Orman.

-K-

Kardeş kızı: Kına gecelerinde geline yardımcı olan kişi.

-M-

Moşapla: Adaçayı.

-N-

Neneşte: Nişasta

-Ö-

Övek: Bir kuş türü.

-P-

Paşa: Ağabey.

-S-

Sucukmak: Ölümün gecikmesi.

Süngüre: Taş fırını süpürmek için kullanılan, ucuna bez bağlanmış sopa.

-Z-

Zebil: Perişan.

EK-2. Kaynak Kişi Listesi

1.) Adı-Soyadı: Aliye şafi

Doğum Tarihi: Bilinmiyor

Doğum Yeri: Minnetler/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 11.09.2021

2.) Adı-Soyadı: Ayşe Taşer

Doğum Tarihi: 1947

Doğum Yeri: Beyköy/Savaştepe/ Balıkesir

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 22.10.2021

3.) Adı-Soyadı: Ayşe Solak

Doğum Tarihi: 1970

Doğum Yeri: İsadere

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 04.09.2021

4.) Adı-Soyadı: Ayşe Turgan

Doğum Tarihi: 1956

Doğum Yeri: Beyköy/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev anımı

Derleme Tarihi: 04.12.2021

5.) Adı-Soyadı: Azime Özel

Doğum Tarihi: 1940

Doğum Yeri: Çiftlikdere/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev anımı

Derleme Tarihi: 06.02.2022

6.) Adı-Soyadı: Celalettin İnce

Doğum Tarihi: 1940

Doğum Yeri: Çiftlikdere/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 21.05.2022

7.) Adı-Soyadı: Cemile Özel

Doğum Tarihi:1971

Doğum Yeri: Çiftlikdere/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 06.02.2022

8.) Adı-Soyadı: Cemile Özer

Doğum Tarihi: 01.01.1968

Doğum Yeri: Yunakdere

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Ev anımı

Derleme Tarihi: 06.11.2021/ 21.11.2021/15.05.2022

9.) Adı-Soyadı: Davut Özer

Doğum Tarihi: 01.01.1972

Doğum Yeri: Kozcağız/Savaştepe/ Balıkesir

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 06.11.2021/ 21.11.2021/ 15.05.2022

10.) Adı-Soyadı: Derya Aydoğan

Doğum Tarihi: 05.04.1986

Doğum Yeri: Beyköy/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 22.10.2021/19.05.2022

11.) Adı-Soyadı: Ebru Arslan

Doğum Tarihi: 05.03.1995

Doğum Yeri: Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: Üniversite

Mesleği: Öğretmen

Derleme Tarihi: 05.12.2021

12.) Adı-Soyadı: Erol Aydoğan

Doğum Tarihi: 01.01.1972

Doğum Yeri: Beyköy/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: Lise

Mesleği: Emekli/Çiftçi

Derleme Tarihi: 22.10.2021/19.05.2022

13.) Adı-Soyadı: Esmâ Taşer

Doğum Tarihi: 1975

Doğum Yeri: Kozcağz/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 22.10.2021/13.11.2021/25.12.2021

14.) Adı-Soyadı: Fatma Akay

Doğum Tarihi: 1949

Doğum Yeri: Beyköy/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 25.12.2021

15.) Adı-Soyadı: Fatma Eren

Doğum Tarihi: 1927

Doğum Yeri: Minnetler/Savaştepe Balıkesir

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 11.09.2021

16.) Adı-Soyadı: Fatma Girgin

Doğum Tarihi: 1956

Doğum Yeri: Minnetler/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 24.10.2021

17.) Adı-Soyadı: Fatma Özer

Doğum Tarihi: 1938

Doğum Yeri: Kozcağız/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 13.10.2021

18.) Adı-Soyadı: Fatma Şafi

Doğum Tarihi: 1933

Doğum Yeri: Minnetler/Savaştepe/ Balıkesir

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 11.09.2021

19.) Adı-Soyadı: Fatma Türkeri

Doğum Tarihi: 1373

Doğum Yeri: İsadere/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 04.09.2021

20.) Adı-Soyadı: Gülsüm Karakılıç

Doğum Tarihi:1935

Doğum Yeri: Minnetler/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev hanımı

21.) Adı-Soyadı: Halime Gündoğdu

Doğum Tarihi: 1961

Doğum Yeri: Minnetler/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 24.10.2021

22.) Adı-Soyadı: Hasan Tursun

Doğum Tarihi: 1949

Doğum Yeri: Esenköy/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: Yok

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 18.06.2022

23.) Adı-Soyadı: Hatice Keskin

Doğum Tarihi: 1974

Doğum Yeri: İsadere/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 08.01.2022

24.) Adı-Soyadı: İdris Özel

Doğum Tarihi: 01.11.1966

Doğum Yeri: Çiftlikdere/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 06.02.2022

25.) Adı-Soyadı: İsmail Gömeç

Doğum Tarihi: 1967

Doğum Yeri: Çavlı

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 22.05.2022

26.) Adı-Soyadı: İsmail Sıkıcıkoğlu

Doğum Tarihi: 26.09.1969

Doğum Yeri: Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: Üniversite

Mesleği: Öğretmen

Derleme Tarihi: 06.06.2022/08.06.2022/10.06.2022

27.) Adı-Soyadı: Kıymet Gündoğdu

Doğum Tarihi: 1963

Doğum Yeri: Minnetler/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 11.09.2021

28.) Adı-Soyadı: Leyla Gömeç

Doğum Tarihi: 1967

Doğum Yeri: Çavlı/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 22.05.2022

29.) Adı-Soyadı: Makbule Karagöz

Doğum Tarihi: 1966

Doğum Yeri: İsadere/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 08.01.2022

30.) Adı-Soyadı: Mehmet Ata

Doğum Tarihi: 1946

Doğum Yeri: Minnetler/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Emekli

Derleme Tarihi: 11.09.2021/26.09.2021

31.) Adı-Soyadı: Mehmet Gündoğdu

Doğum Tarihi: 1970

Doğum Yeri: Minnetler/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 11.09.2021

32.) Adı-Soyadı: Mehmet Kurter

Doğum Tarihi: 1949

Doğum Yeri: Karapınar

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Emekli işçi

Derleme Tarihi: 14.05.2022

33.) Adı-Soyadı: Mehmet Oturmaz

Doğum Tarihi: 28.08.1954

Doğum Yeri: İsadere/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Mevsimlik İşçi

Derleme Tarihi: 08.01.2022

34.) Adı-Soyadı: Mehmet Sayit Işık

Doğum Tarihi: 1964

Doğum Yeri: Beyköy/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 31.10.2021

35.) Adı-Soyadı: Mehmet Turgan

Doğum Tarihi: 1952

Doğum Yeri: Eyerci/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Marangoz

Derleme Tarihi: 04.12.2021/15.05.2022

36.) Adı-Soyadı: Meryem Akyüz

Doğum Tarihi: 1951

Doğum Yeri: Kalemköy/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 16.04.2022

37.) Adı-Soyadı: Muharrem Aydemir

Doğum Tarihi: 1941

Doğum Yeri: Karapınar/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 14.05.2022

38.) Adı-Soyadı: Musa Karaca

Doğum Tarihi: 1939

Doğum Yeri: Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: Yok

Mesleği: İmam

Derleme Tarihi: 22.03.2022

39.) Adı-Soyadı: Mustafa Gür

Doğum Tarihi: 1940

Doğum Yeri: İsadere/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 04.09.2021/ 22.05.2022

40.) Adı-Soyadı: Mustafa Türk

Doğum Tarihi: 1967

Doğum Yeri: Erdel/İvrindi/Balıkesir

Tahsili: Üniversite

Mesleği: İplikçi

Derleme Tarihi: 09.02.2022

41.) Adı-Soyadı: Nezahat Pala

Doğum Tarihi: 1972

Doğum Yeri: Kalemköy/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 16.04.2022

42.) Adı-Soyadı: Perihan Arslan

Doğum Tarihi: 1972

Doğum Yeri: Kozcağız/Savaştepe/ Balıkesir

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 05.12.2021

43.) Adı-Soyadı: Rüstem Şener

Doğum Tarihi: 1947

Doğum Yeri: Çiftlikdere/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 21.05.2022

44.) Adı-Soyadı: Sevim Gökçen

Doğum Tarihi: 1962

Doğum Yeri: Minnetler/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Tarihi: 11.09.2021/28.09.2021

45.) Adı-Soyadı: Süleyman Daday

Doğum Tarihi: 1970

Doğum Yeri: Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: Üniversite

Mesleği: Öğretmen

Derleme Tarihi:22.03.2022

46.) Adı-Soyadı: Süleyman Karaca

Doğum Tarihi: 1992

Doğum Yeri: Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: Üniversite

Mesleği: İş Güvenliği Uzmanı

Derleme Tarihi: 14.05.2022

47.) Adı-Soyadı: Süleyman Solak

Doğum Tarihi: 1967

Doğum Yeri: İsadere

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi:04.09.2021/ 05.02.2022

48.) Adı-Soyadı: Şehide Sevinç

Doğum Tarihi: 1955

Doğum Yeri: İsadere/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: Yok

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Tarihi: 08.01.2022

49.) Adı-Soyadı: Şekibe Kurt

Doğum Tarihi: 1962

Doğum Yeri: Karapınar/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 14.05.2022

50.) Adı-Soyadı: Üftadiye Aslan

Doğum Tarihi: 1974

Doğum Yeri: İsadere/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 04.09.2021/ 05.02.2022

51.) Adı-Soyadı: Veli Karaca

Doğum Tarihi: 1937

Doğum Yeri: Beyköy/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: Yok

Mesleği: Seyis

Derleme Tarihi: 30.10.2021

52.) Adı-Soyadı: Yüksel Özer

Doğum Tarihi: 1939

Doğum Yeri: Kozcağz/Savaştepe/ Balıkesir

Tahsili: Yok

Mesleği: Çiftçi

Derleme Tarihi: 06.11.2021/ 21.11.2021/ 15.05.2022

53.) Adı-Soyadı: Zübeyde Erdek

Doğum Tarihi: 1977

Doğum Yeri: Kalemköy/Savaştepe/Balıkesir

Tahsili: İlkokul

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Tarihi: 16.04.2022

EK-3. Fotoğraflar

Fotoğraf 1: Kozcağız Mahallesi Akbaba Hayrı Hazırlığı

Fotoğraf 2: Ramazan Konağına Katılan Kadınlar (Kozcağız)

Fotoğraf 3: Kozcağız Mahallesi Düğün Keşkeği

Fotoğraf 4: Çavlı Mahallesi Düğün Keşkeği

Fotoğraf 5: İsadere Mahallesi'nde Nişan Helvası Yapımı

Fotoğraf 6: Yöresel Karakeçili Gelinliğinin Önü

Fotoğraf 7: Yöresel Karakeçili Gelinliğinin Arkası

Fotoğraf 8: Minnetler Mahallesi'nde Eski Bir Düğün

Fotoğraf 9: Eyerci Mahallesi'nde Eski Bir Düğün

Fotoğraf 10: Minnetler Mahallesi'nde Bir Kına Gecesi

Fotoğraf 11: Beyköy Mahallesi'nde Bir Kına Gecesi

Fotoğraf 12: Karapınar Mahallesi'nde Bir Düğün

Fotoğraf 13: Minnetler Mahallesi'nde Eski Bir Sünnet Düğünü

Fotoğraf 14-15: Çanak Çalma Geleneği

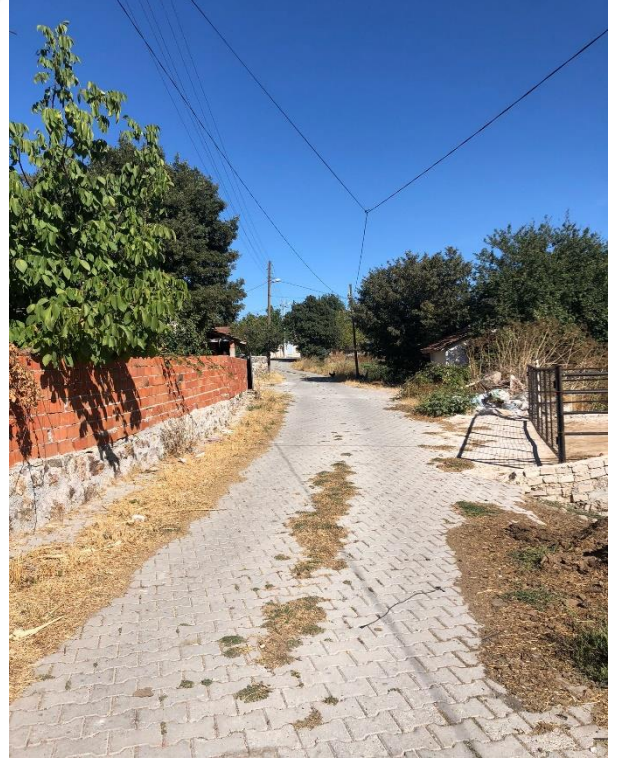
Fotoğraf 16: Sini Çevirme Geleneği

Fotoğraf 17: Kozcağız Mahallesi'nden Bir Kare

Fotoğraf 18: Çiftlikdere Mahallesi'nden Bir Kare

Fotoğraf 19: İsadere Mahallesi'nden Bir Kare

Fotoğraf 20: Boğmaca Hastalığına İyi Geldiği İnanılan Delikli Taş (Beyköy)

Fotoğraf 21: Delikli Taşın Dilek Parası Koyulan Oyuğu

Fotoğraf 22: Gelin Taşları Efsanesinde Bahsi Geçen Gelin Taşları (Beyköy)

Fotoğraf 23: Karapınar'ın Sütunları Efsanesinde Bahsi Geçen Sütunlar (Karapınar)

Fotoğraf 24: Çavlı Mahallesi’nde Egzama Hastalığı Tedavisi

Fotoğraf 25: Birçok Hastalığın Tedavisinde Kullanılan Ev Yapımı Kantaron Yağı

Fotoğraf 26: Kozcağız Mahallesi Köy Odası

Fotoğraf 27: Çiftlikderesi Mahallesi Köy Odası

